

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2008

Bc. Zuzana KRCHOVÁ

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Kronikářství na Chrudimsku v 19. a 20. století

Bc. Zuzana Krchová

**Diplomová práce
2008**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zuzana KRCHOVÁ**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Kronikářství na Chrudimsku v 19. a 20. století**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Stručná osnova:

1. Úvod
2. Kronikářství obecně
 - legislativa
 - kroniky obecní, farní, školní, spolkové, soukromé, ...
 - uložení kronik
 - proměna kroniky v čase (jak kroniky vypadaly a vypadají)
3. Kronikáři, letopisecská komise
4. Historický vývoj Chrudimska v daném období
5. Kronikářství na Chrudimsku
 - statistika, matematická analýza kronik na Chrudimsku
 - metodou sondy zpracování několika obcí z chrudimského okresu
6. Závěr

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Marie Macková, Ph.D.**
Katedra historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2007**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2008**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 19. 6. 2008

Zuzana Krchová

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří všem, kteří mi poskytli potřebné informace a pomoc, věnovali svůj čas a vytvořili prostor a prostředí pro tuto práci. Jmenovitě bych chtěla poděkovat především vedoucí této diplomové práce, doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D. Mé díky také patří řediteli Státního okresního archivu v Chrudimi, Mgr. Ivo Šulcovi, za poskytnutí cenných odborných rad a potřebných materiálů, stejně tak i ostatním zaměstnancům SOkA Chrudim a Regionálního vlastivědného muzea v Chrudimi.

SOUHRN

Hlavním úkolem této diplomové práce byla snaha přiblížit vývoj kronikářství na Chrudimsku v průběhu 19. a 20. století. Cílem práce bylo podat přehled kronik vzniklých v chrudimském okrese, jejich jednotlivých typů a náležitostí, vývoje během dvou staletí, doplněných o zákonná opatření, která postupně byla pro jednotlivé druhy pamětních knih vydávána.

Celé téma je rozčleněno do šesti základních kapitol. Úvodní kapitola má za úkol přiblížit historii kronikářství na našem území od samotných počátků, zabývá se tedy hlavně „velkými“ kronikami, zachycujícími politické dějiny státu a panovníků. Druhá kapitola líčí historii lidového kronikářství, pamětních knih, které nevznikly ze zadavatelovy vůle, ale z vlastních kronikářových pohnutek. Další dvě kapitoly jsou jádrem celé diplomové práce, první z nich se zabývá legislativou obecních kronik s příklady z regionu. Druhá se týká ostatních typů pamětních knih. Další kapitola přibližuje chrudimský region v 19. a 20. století a poslední část se týká samotného kronikářství na Chrudimsku, a která přináší konkrétní data a závěry.

SUMMARY

The main objective of this thesis is focused on evolution of chronicles in Chrudim region during the 19th and the 20th century. The aim of this work is to show the overview of the chronicles created in the Chrudim district, its particular types and proprieties, evolution during two centuries, completed with law measures, which were gradually for particular types of memory books enacted.

The whole topic is divided into six basic chapters. Opening chapter is called to approach history of chronicles on our territory from the very beginning, is focused mainly “great” chronicles, capturing political history of countries and monarchies. The second chapter is describing history of traditional chronicles, memory books, which didn't come into being from the submitter's will, but by the chroniclers own intentions. Following two chapters are the core of this work, first of them is handling with legislature of the municipal chronicles with samples from the region. The second one is related to other kinds of memory books. Following chapter is concerned on Chrudim area in the 19th and 20th century and the last one is about chronicles in Chrudim area and brings specific information and conclusions.

KLÍČOVÁ SLOVA

1. Kronikářství na Chrudimsku v 19. a 20. století
2. historie kronikářství
3. lidové kronikářství
4. kronikářství
5. kroniky
6. druhy pamětních knih
7. obecní kroniky
8. farní, církevní kroniky
9. školní kroniky
10. rodinné, osobní, soukromé kroniky
11. spolkové kroniky
12. živnostenské kroniky
13. podnikové, závodní kroniky
14. kroniky Brigád socialistické práce (BSP)
15. kroniky Jednotných zemědělských družstev (JZD)
16. Kroniky Sboru pro občanské záležitosti (SPOZ)
17. Kroniky společenských organizací
18. Kroniky panství
19. Chrudimsko
20. legislativa pamětních knih

OBSAH

ÚVOD	1
1 HISTORIE KRONIKÁŘSTVÍ	6
2 LIDOVÉ KRONIKÁŘSTVÍ	22
3 LEGISLATIVA	32
3.1 Dekret prezidia zemského gubernia ze dne 31. srpna 1835	32
3.2 Zákon č. 80 ze dne 30. ledna 1920	35
3.3 Vládní nařízení č. 211/1921 Sb. ze dne 9. června 1921	37
3.4 Vládní nařízení č. 169 ze dne 17. listopadu 1932 o pamětních knihách obecních	40
3.5 Vládní nařízení v době německé okupace	44
3.6 Kronikářská legislativa po druhé světové válce	46
3.6.1 Politická situace v období let 1968 – 1969	51
3.7 Období od roku 1969 do roku 1989	53
3.8 Situace od roku 1989 do současnosti	55
3.8.1 Projekt minimalizace rizik ztrát kronik v obcích	59
3.8.2 Projekt minimalizace rizik ztrát kronik v obcích na Chrudimsku	61
4 DRUHY PAMĚTNÍCH KNIH	63
4.1 Obecní kroniky	63
4.2 Farní – církevní kroniky	69
4.3 Školní kroniky	74
4.4 Rodinné – osobní – soukromé kroniky	80
4.5 Spolkové kroniky	82
4.6 Živnostenské kroniky	86
4.7 Podnikové – závodní kroniky	88
4.8 Kroniky Brigád socialistické práce (BSP)	91
4.9 Kroniky Jednotných zemědělských družstev (JZD)	93
4.10 Kroniky Sboru pro občanské záležitosti (SPOZ)	96

4.11	Kroniky společenských organizací	97
4.12	Kroniky panství	98
5	CHRUDIMSKO V 19. A 20. STOLETÍ	101
6	KRONIKÁŘSTVÍ NA CHRUDIMSKU	111
	ZÁVĚR	123
	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	127
	PŘÍLOHY	134
	RESUME	145

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce nese název Kronikářství na Chrudimsku v 19. a 20. století. Toto téma jsem zvolila po konzultaci s ředitelem Státního okresního archivu v Chrudimi, Mgr. Ivo Šulcem, který mi ho doporučil a které mě nadchlo. Druhým důvodem, proč jsem téma zvolila, je, že pocházím z malé vsi na Chrudimsku, proto mi je velmi blízké a těšilo mě, že při jeho zpracovávání poznám podrobněji svůj region. Vybrala jsem tedy téma regionální se zaměřením na chrudimský okres.

Své vysvětlení má také časové vymezení, tedy období trvání 19. a 20. století. Tohoto časového rozpětí se však dogmaticky nedržím, jedná se hlavně o dobu, kdy se kroniky začaly objevovat ve větším množství a navíc jejich vedení bylo postupně upravováno zákonnými opatřeními, kdy první z nich na našem území se datuje do roku 1835. To samozřejmě neznamená, že před tímto datem žádné jiné pamětní knihy na Chrudimsku neexistovaly, naopak. Horní hranice časového rozpětí pak určuje hlavně ta skutečnost, že se jedná o dobu nedávno minulou, kdy je velké množství kronik stále ještě vedeno, nebo jsou uzavřeny a čekají na uplynutí skartační lhůty, aby mohly být zpřístupněny v archivu. Také evidence kronik Státního okresního archivu v Chrudimi, se kterou pracuji, je vedena v hranicích okresu do roku 2002.

Kroniky, nebo také pamětní knihy, jsou svědkem doby, ve které vznikaly, tlumočí její názory a promlouvají k nám jejím jazykem, tím pak přesahují úzký lokální či regionální rámec. Kromě svého přínosu sociologicky historického je pro nás lidová kronika důležitá i po stránce jazykové, dobově společenské, literárně-vědecké a folkloristické. Záchrana starých lidových zápisů, memoárových a kronikářských památek není tedy pouze činem kulturní vyspělosti, ale zároveň i pomocí soudobému a literárně-vědnému bádání.¹

Dle Ottova slovníku naučného z přelomu 18. a 19. století kronika „*jest dílo dějpravné, stojící na stanovisku prostě referujícím.*“² Všeobecná encyklopedie o století později vidí význam kroniky v zápisu historických událostí v jejich časové posloupnosti bez snahy o postižení hlubších příčinných souvislostí. Kronika nebo také pamětní či památná kniha může spočívat i v pravidelném chronologickém zápisu událostí.³ Novodobá definice uvádí:

„Úlohou kroniky je chronologicky, tedy podle časového pořadí v jakém se děj skutečně odehrál, popsat jednotlivé historické události. Popis těchto událostí je ale důsledně

¹ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí 1. Franěk Jan Vavák – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře*. Poděbrady: 1967. 7 s.

² *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 15. díl. Praha, 1900. s. 248 – 250.

³ *Všeobecná encyklopedie*. 4. svazek. K – L. Praha, 1999. 230 s.

strohý, nepopisují se žádné příčiny a souvislosti. Události nebo jejich aktéři se nehodnotí. Kronika obsahuje pouze faktický popis událostí.“⁴

I přes tento strohý a stručný zápis je kronikářský záznam prostoupen množstvím subjektivních kronikářových postojů a názorů, někdy se prostě pisatel nemohl a ani pravděpodobně nechtěl zřít možnosti zůstat nestranný a objektivní. I tím se kroniky stávají důležitým svědkem své doby a vyhledávaným historickým pramenem.

Svou formou a obsahem kroniky patří mezi historické narativní prameny. Také bychom je mohli zařadit mezi tzv. ego-dokumenty, prameny typu osobního svědectví, kterými jsou hlavně paměti, deníky, osobní korespondence. Dokumenty, jejichž původci byli příslušníci těch vrstev obyvatelstva, k nimž se historická antropologie obrací jako k objektu poznání. V poslední době pak stále více roste zájem historiků o nižší vrstvy obyvatelstva a jejich vnitřní, myšlenkový svět.⁵

Pamětní knihy poskytují badatelům možnost osvětlit historii mnoha oborů, můžeme z nich vyčíst např. vývoj lidové architektury, myšlenkový svět lidí, kteří kroniky tvořili, ať již ze svého vlastního popudu nebo z pověření obce či jiné instituce, ohlas zemských událostí v obci a jestli jimi bylo tamní obyvatelstvo nějak ovlivněno, či jejich životem prošly bez povšimnutí atd. Možností, co v kronikách hledat, je spousta.

Diplomová práce je pro přehlednost rozdělena do několika základních kapitol.

V prvních dvou kapitolách je nastíněn vývoj kronikářství obecně a lidového kronikářství na našem území od nejstarších dob. Prvními autory, kronikáři, byli vzdělaní duchovní později i šlechtičtí představitelé, jejichž práce většinou vznikala ze zadavatelovy vůle, mnohé z nich byly tendenčně zaměřené, jako např. k oslavě panovníka apod. Později v novověku již tvořili měšťtí kronikáři i lidoví vesničtí písmáci, jejichž záznamy byly spíše rodinného charakteru, v podobě krátkých záznamů o počasí či narození a úmrtí v rodině. Postupně se však měnil i způsob zápisu, který se stával obsáhlejší a rozmanitější.

Pro první kapitolu, Historii kronikářství, jsem získala informace především z publikace od Františka Kutnara, *Přehledné dějiny českého dějepisectví I*, dále edicemi tzv. velkých historických kronik, jakými jsou *Kosmova kronika*, *Pokračovatelé Kosmovi*, *Zbraslavská kronika*, *Kronika tak řečeného Dalimila*, *Kroniky doby Karla IV.*, *Husitská kronika* a další.

⁴ ŠOTNAROVÁ, Lidmila – KAŠUBOVÁ, Marie – GOŠOVÁ, Růžena. *Jak vést kroniku obcí a měst. Metodika*. Brno: MC nakladatelství, 2006. 10 s.

⁵ MAUR, Eduard. *Kronikářské záznamy lidové provenience jako historický pramen*. In: Historická dílna I. Plzeň, 2006. 76 s.

Ve druhé kapitole, která má za úkol přiblížit vývoj lidového kronikářství, pracuji zejména s knihou Otakara Nahodila a Antonína Robka, *České lidové kronikářství*. Etnograf Antonín Robek se v 60. a 70. letech 20. století zabýval otázkou lidového kronikářství např. na Lounsku, Poděbradsku a Rychnovsku a stal se autorem několika metodických příruček pro kronikáře. Tímto problémem se také zabývá Barbora Mlynaříková ve své práci *Geografický horizont prostého člověka v letech 1740 – 1830*, která vznikla jako diplomová práce pod vedením prof. PhDr. Eduarda Maura, CSc. v Ústavu českých dějin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Také mi notně posloužily publikace od Lud'ka Šmída, jenž se zabývá otázkou lidového kronikářství středního Polabí.

Následující kapitola se týká zákonných opatření konkrétně obecních pamětních knih s příklady kronik uložených ve Státním okresním archivu v Chrudimi. V této části diplomové práce je nastíněn vývoj obecního kronikářství v závislosti na vydávané legislativě, jak se postupně měnil styl zápisu a pomalu i funkce kronik, ani ony se bohužel v 2. polovině minulého století nevyhnuly určitému zpolitizování.

Při zpracovávání této části jsem využívala zákonných opatření, která byla buď publikována v různých metodických kronikářských příručkách, nebo ta novější zpřístupněna na internetu. Co se týče prvního zákona o pamětních knihách u nás, Chotkově guberniálním nařízením z 31. srpna 1835, je většinou vtištěno či vepsáno do kronik založených po jeho vydání. Dále jsem informace doplnila o poznatky z četných starších i novějších příruček, z nichž velmi podařená a podnětná vznikla z pera Václava Pubala a nese název *Kroniky a kronikáři*. Ta se dočkala třech vydání v letech 1975, 1976 a 1985. Pubal se společně s Antonínem Robkem podílel i na vzniku příručky, *Píšeme kroniku*, jež byla publikována v roce 1963. Jak jsem se již výše zmínila celá kapitola je prostoupena citacemi z pamětních kronik ze SOkA Chrudim. Tyto příklady mají většinou přímou návaznost na vydávanou legislativu a odrážejí se v nich nové podněty či aktuální politická situace.

V podobném duchu je vedena i čtvrtá kapitola, která se však zabývá ostatními typy pamětních knih, školními, církevními a fárními, spolkovými, podnikovými atd. I tato část stojí na základech publikovaných příruček a zákonných opatření, doplněných o zajímavé příklady z jednotlivých pamětních knih. I zde jsem velmi využívala Pubalovu metodickou příručku. Od 2. poloviny 20. se rozmnožily metodické publikace, týkající se i ostatních typů pamětních knih. Zejména se zabývaly závodními či podnikovými kronikami, i tady se na jedné z nich podílel společně s kolektivem autorů Václav Pubal, viz *Závodní kroniky*. Marie Špačková a kronikář Petr Beneš vytvořili práci *Kroniky a kronikáři průmyslových podniků a závodů*, stejně tak se zabývali i problematikou jednotných zemědělských družstev v publikaci

Kroniky a kronikáři v zemědělských podnicích. Na otázce kronik brigád socialistické práce (BSP) v minulosti pracovali Vladimír Wolf a Hedvika Sládková.

Pátá kapitola má za úkol přiblížit a blíže charakterizovat historický vývoj chrudimského regionu v 19. a 20. století, jenž je započat stručným vyličením starších dějin. Do roku 1848 byly důležitými správními jednotkami především jednotlivá panství. V letech 1850 – 1949 existoval politický okres Chrudim se soudními okresy Hlinsko, Chrudim a Nasavrky. V letech 1949 – 1960 okresy Chrudim a Hlinsko pohltil bývalý soudní okres Skuteč, některé obce naopak odpadly. Při reformě v roce 1960 pohltil okres Chrudim bývalý okres Hlinsko, část Čáslavka, Vysokomýtska a Poličska, část okresu také odpadla. Při studiu tématu Kronikářství na Chrudimsku vycházím z hranic okresu Chrudim z roku 2002, které se skládají ze správních obvodů obcí Chrudim, Hlinsko a Vysoké Mýto.⁶

Pro tuto část jsem získala informace zejména z vlastivědné publikace *Chrudimsko* s textem Josefa Sommera, dále z práce Ludka Štěpána *Utváření venkovských sídel na Chrudimsku a Historického atlasu měst České republiky*. Kapitola obsahuje i odkazy na četnou doplňkovou literaturu, týkajících se podrobnějších záležitostí z regionu.

Šestá část předkládané práce přibližuje problematiku samotného kronikářství na Chrudimsku, líčí, jak zde postupně rozšiřovala kronikářská základna v souvislosti na vydávaná ustanovení, politický a správní vývoj. K tomuto účelu mi notně posloužila databáze kronik evidovaných ve Státním okresním archivu v Chrudimi, bohužel ta se v současné době nachází stále v přípravném stádiu, je neustále doplňována a aktualizována, přes to všechno ale již dnes zahrnuje přes 1000 svazků pamětních knih všeho druhu. Tato skutečnost je způsobena tím, že nejdříve v příštím roce SOkA Chrudim plánuje vydat DVD, které by mělo obsahovat základní informace o historii kronikářství v Chrudimi a na Chrudimsku, metodiku pro vedení pamětních knih, úplný soupis kronik apod. Proto pracovníci archivu oslovili veřejnost o spolupráci, a pokud někdo ví nebo vlastní jakoukoliv kroniku, může se do toho programu přihlásit. Soupis je proto neustále otevřen, navíc množství pamětních knih se v SOkA Chrudim nachází stále v nezpracované podobě a tento fakt práci také ztěžuje. Dále jsem od ředitele archivu dostala k dispozici Seznam kronik úřadů Římskokatolické církve evidovaných Státním okresním archivem Chrudim ke dni 4. dubna 2008, ale i ten, přestože zmiňuje jen 56 církevních kronik, také ještě není plně zpracován. I na Chrudimsku podobně jako v některých dalších oblastech našeho území vycházel v 80. letech 20. století odborný

⁶ Podrobný přehled: *Územní a správní vývoj Chrudimska a okresu Chrudim v letech 1848 až 2003, rekonstrukční mapa Ivo Šulce*. In: *Historický atlas měst České republiky*, svazek č. 13 – Chrudim. Praha: Historický ústav akademie věd ČR, 2003. Mapový list č. 26.

metodický časopis, *Kronikář Chrudimska*, jenž informace této kapitoly diplomové práce doplňuje.

Jako základní pramenné zdroje k této práci jsem použila množství svazků kronik několika archivních fondů chrudimského státního okresního archivu, přičemž jsem se snažila vybrat pár konkrétních míst, které by byly zastoupeny různými typy pamětních knih, tzn. obecními, školními, spolkovými, podnikovými, rodinnými či osobními, kronikou panství apod. Pro podrobnější zpracování nakonec zvítězily tyto obce: Hlinsko, Chrudim, Předhradí (Rychmburk), Svídnice, Hrochův Týnec a Hroubovice. Kromě nich jsem dále pracovala s kronikami ze sídel: Luže, Morašice, Dědová, Horní Bradlo, Trojovice, Ctětín atd.

Některé další doplňkové informace, které se týkají především říšské legislativy o školních kronikách, jsem vyhledávala ve Státním okresním archivu v Pardubicích.

1 HISTORIE KRONIKÁŘSTVÍ

Kronikářství má na našem území velmi dlouhou tradici. Středověké kroniky pro nás představují důležitý historický pramen zvláště proto, že pro toto období našich dějin existuje jen málo jiných pramenů, např. listiny. Při jejich studiu je však nutné vědět, kdo a z jakého stanoviska tyto kroniky psal a z čí vůle vznikaly. Také musíme kriticky přistupovat k jejich obsahu, protože mnohé z nich vznikaly tendenčně a s jistým cílem, jako třeba k oslavě svého zakladatele apod.

Všechny předhusitské kroniky vznikaly z pera světských i řádových kněží, stávalo se tak proto, že právě oni v tomto období ovládali umění číst a psát. Liturgickou řečí katolické církve byla již po staletí latina, tak i kroniky až do poloviny 14. století byly psány v tomto jazyce. I když jejich autory byli často Češi a psali o českých událostech. Kromě toho část starých spisů o českých záležitostech nebyly ani kroniky ale legendy, jejichž účelem byla posmrtná oslava svatých.⁷ Středověké kroniky se liší od legend tím, že jejich autoři sledovali přece jen širší hlediska a hlavně jejich cílem bylo zapsat události z autorovy doby a uchovat je pro budoucí časy. Navíc zapisovali jen takové příhody, které byly zajímavé z jejich hlediska. Pokud jde o historii doby, které nebyli sami svědkem, vybírali si pro ně zajímavé události ze starších pamětí nebo někdy přejímali od svých předchůdců celé úseky z jejich spisů nebo i celá díla. Obsah každé kroniky byl určen především stavem každého autora a v koho zájmu kronikář psal.⁸

Za zakladatele českého kronikářství bychom mohli považovat probošta Vyšehradské kapituly Kosmu. *Kosmova kronika česká* pocházející z 12. století je důležitým historickým pramenem i uměleckým dílem současně. O Kosmově životě víme poměrně málo. Prakticky jen to, co o sobě sám prozradil ve svém díle. Jeho poznámky jsou však nejasné a řada z nich byla různě vykládána, a tím se tak postupně měnil i obraz jeho osobnosti.⁹

⁷ Legendy mají výraznou náboženskou a církevní funkci, v národních poměrech pak představují nejstarší formu historického vypravování., svým vznikem spadají do doby 9. až 14. století. Takovými legendami byly např. moravsko-panonské legendy, *Život Konstantinův a Život Metodějův*, které byly sepsány jejich žáky a slouží k obhajobě staroslověnštiny jako bohoslužebného jazyka. Další staroslověnskou legendou byla *Život svatého Václava*, která vznikla kolem poloviny 10. století. *Kristiánova legenda*, pocházející z konce 10. století, byla sepsána latinsky a popisuje *Život a umučení svatého Václava a jeho babičky svaté Ludmily (Vita et passio sancti Vencaslai et sanctae Ludmilae aviae eius)*. Vojtěšské legendy již pak obsahují širší evropštější rozhled. Prokopské legendy, jako *Vita Minor* byla napsána okolo roku 1200 v Sázavském klášteře, obsahují četné lidové prvky a mluví zejména k prostému člověku. Další legendy by pak mohla zastupovat o veršovaná *Legenda o svaté Kateřině* z 2. poloviny 14. století. Více: KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* 2. vyd. Praha: NLN, 1997. 1065 s.

⁸ *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae.* 2. vyd. Praha: Svoboda, 1976. 5 – 6 s.

⁹ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení.* Praha: Academia, 1968. 33 – 34 s.

Nejstarší český kronikář se narodil pravděpodobně v roce 1045, zřejmě v kněžské rodině, snad náležející k pražskému kapitulnímu kněžstvu.¹⁰ Kosmas byl na svou dobu neobyčejně vzdělaný. Základní vzdělání získal na pražské katedrální škole a studoval rovněž v belgickém Lutychu u jednoho z tehdy významných učitelů, Franka Kolínského. Po roce 1082, kdy se vrátil ze studií, se zařadil mezi duchovenstvo pražského katedrálního domu. V té době se oženil s Božetěchou, o které víme, že byla „nedílnou družkou veškerých osudů Kosmových“.¹¹ Z jejich manželství vzešel syn Jindřich, jenž se stal děkanem a proboštem pražské kapituly. Později byl Kosmas jmenován kanovníkem svatovítské kapituly. Tato funkce z něj učinila významného rádce panovníka a vlastně již být spíše diplomatem než kněžím. Na diplomatických cestách, konaných ve službách pražských biskupů, získal široké zkušenosti a rozhled. Kosmas zemřel 21. října 1125.¹²

Kosmova Kronika česká je zachována v 15 rukopisech, které vznikaly v průběhu 12. až 16. století.¹³ Původní Kosmův rukopis se nedochoval, tím není ani znám původní autorův text. Osoby, které kroniku opisovaly, ji často doplňovaly stručnými poznámkami i různými záznamy, naproti tomu podle nich nedůležité údaje vynechávaly. Následkem toho jsou téměř všechny rukopisy odlišného znění.¹⁴

Kosmova kronika, *Chronica Boëmorum*, *Kronika česká*, byla napsána latinsky v letech 1119 – 1125 a je nedokončená. Kroniku autor rozdělil do tří knih.¹⁵

O Kosmovi se soudilo, že jako děkan svatovítské kapituly měl k dispozici všechny příslušný dokumentární materiál, tudíž byly a jsou jeho kronikářské záznamy brány víceméně za pravdivé.¹⁶ I František Palacký oceňoval kvalitu tohoto historického pramene:

„Kosmas rozlišoval pečlivě mytickou a historickou dobu, vedl mezi nimi přesnou hranici. V tom se projevil jeho „pravý historický takt“, kterým se významně lišil od ostatních kronikářů líčících počátky národů a i od svých následovníků v Čechách, kteří nedovedli rozlišovat mezi historií a pověstí.“¹⁷

¹⁰ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968. 43 s.

¹¹ KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Praha: Svoboda, 1975. 228 s.

¹² TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968. 33 s. Také: *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 14. díl*. Praha: J. Otto, 1899. 921 – 923 s.

¹³ Některé byly během válek a požárů zničeny, nyní je 7 opisů v Čechách, další jsou v Německu, Švédsku a Rakousku. Více: PhDr. MATUŠKA, Alois. *Kosmas, nejstarší kronikář zemí českých, zemřel roku 1125* [online]. [cit. 2007–3-14]. URL: <http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky_genealogie_historie> .

¹⁴ KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Praha: Svoboda, 1975. 231 – 234 s.

¹⁵ Více: Tamtéž. 229 s.

¹⁶ KRÁLÍK, Oldřich. *Kosmova kronika a předchozí tradice*. Praha: Vyšehrad, 1976. 11 s.

¹⁷ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968. 10 – 11 s.

Kosmas byl znalcem jak pramenů domácího původu, tak i pramenů cizích. Dobře znal středověkou literaturu, cizí kroniky i hagiografické spisy, literaturu antickou, jak to dokládají nejrůznější zmínky v jeho kronice. Těchto pramenů používal po stránce věcné i stylistické.¹⁸

Kosmova kronika česká se záhy po svém sepsání rozšířila v opisech mezi vzdělanci své doby. Oceňovali kronikářovu snahu zvětšit významné události pro další pokolení a snad právě proto se po jeho smrti odhodlali někteří z nich k pokračování v jeho díle. Tito autoři jsou v historické literatuře známi jako Pokračovatelé Kosmovi. Na Kroniku českou přímo navazují hned dvě kronikářské práce 12. století.

Bezprostředně navazující na Kosmův text se dochoval letopis, který líčí dobu vlády knížete Soběslava I. (1125 – 1140, ale kronika končí 1142). Dílo je nazýváno jako *letopis Kanovníka vyšehradského*. Kanovník vyšehradský kromě oslavy své kapituly a panovníka má také smysl pro přírodu, živelné katastrofy, pro zjevy meteorologické a astronomické, tímto přístupem se značně přibližuje lidovému prostředí.¹⁹ V několika rukopisech na tento letopis navazuje nesourodý spis, pokračující až do roku 1283, který bývá označován jako *Druhé pokračování Kosmovo*.²⁰

Ve dvou rukopisech se dále dochovala *Kronika Mnicha sázavského*, doplňující Kosmovu práci různými záznamy z historie Sázavského kláštera a pokračující potom až do roku 1162. Autorem byl neznámý mnich Sázavského kláštera.²¹

Události z druhé poloviny 12. století zaznamenali dva nepřímí pokračovatelé Kosmovi, kteří na sebe časově navazují. Prvním z nich je pražský kanovník, člen družiny vzdělaného biskupa Daniela, Vincentius. Ten byl svědkem tažení římskoněmeckého císaře Fridricha I. a českého krále Vladislava do Itálie roku 1158. Ve vzpomínkově psaných letopisech oslavoval zahraniční výpravy českého panovníka, přičemž italské události tvoří jádro jeho vypravování, které vede v letech 1140 až 1167 a je ukončené pravděpodobnou autorovou smrtí. Osobní ráz a přímé zážitky způsobují, že Vincentiova práce má charakter pamětí.

Vincentiovým pokračovatelem se stal první opat premonstrátského milevského kláštera Jarloch. Své latinské dílo začal psát až na počátku 13. století, kdy se v českých zemích začíná měnit vztah mezi státem a církví. To se odráží v Jarlochově letopisu. Tento cizinec, pravděpodobně saského původu, vzdělaný na zahraničních klášterních školách, je na

¹⁸ KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Praha: Svoboda, 1975. 230 – 231 s.

¹⁹ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisceví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisceví v druhé polovině 19. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 20 – 21 s.

²⁰ *Pokračovatelé Kosmovi*. Praha: Svoboda, 1974. 192 s.

²¹ Více: Tamtéž. 214 – 215 s.

rozdíl od starších českých kronikářů, stoupců vládnoucí přemyslovské dynastie, zastáncem církevní nezávislosti. Nezastavuje se ani před kritikou pražských knížat a kladně hodnotí císařovy snahy k oslabení českého státu. Z Jarlochova díla se nám dochovala jen část, končící rokem 1198.²²

Další významnou zástupkyní středověkých kronik je *Zbraslavská kronika*, *Chronicon Aulae Regiae*.²³ Tato kronika, ostatně jako všechny jiné kroniky té doby, je dílem vzdělaného zástupce církve. Ve středověku se latina stala všeobecným dorozumívacím jazykem vzdělaných vrstev, jazykem mezinárodních diplomatických styků i jazykem umělecké literatury. Proto jsou umělecká, teologická i vědecká díla té doby psána latinsky.²⁴

První kronikou na našem území, která byla psána česky, byl rýmovaný spis tzv. Dalimila, jenž byl vytvořen někdy na rozhraní prvního a druhého desetiletí 14. století. Po několik staletí bylo veršované dílo neprávem přičteno Dalimilovi Meziříčskému. O to se zasloužil především Václav Hájek z Libočan, když před rokem 1541 začal psát svou Českou kroniku a v líčení pramenné základny uvedl již konkrétní jméno kanovníka boleslavského kostela. Svým typickým lehkomyšlným přístupem dal Hájek kronikáři jméno.²⁵ Skutečný autor je však neznámý, ale tradiční a již vžitě označení Dalimilova kronice zůstalo. Tento veršovaný spis je prvním, česky psaným historickým dílem a jedním z prvních českých děl vůbec. Dalimil se snažil o vylíčení českých dějin od jejich počátku až do nastoupení Jana Lucemburského. Novým a důležitým prvkem v kronice je autorova silná nacionalistická tendence, základní společenskou silou v zemi mu není král ani vládnoucí dynastie, nýbrž české panstvo.²⁶

Jak již bylo řečeno, autor rýmované kroniky není znám. Víme o něm jen to, co o sobě sám prozradil a toho je skutečně velmi málo. Kronikář byl člověk zjevně velmi učený, kromě češtiny ovládal i latinu a němčinu. Také dobře znal české prostředí i politickou situaci země a prostředí české šlechty jako jeho politické reprezentace. Z textu kroniky jasně vyplývá, že autorem byl Čech, který zájmy svého národa kladl nad zájmy své společenské vrstvy a odsuzoval vše cizí, ať již se to týkalo kultury, mravů či válečnictví.²⁷

Autor spisu při své práci pracoval s pěti kronikami, které mu sloužily jako předloha. Sám tak uvádí v předmluvě:

²² KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 21 s.

²³ *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. 597 s.

²⁴ *Latina* [online]. [cit. 2008–3–31]. URL: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Latina>>.

²⁵ TATÍČEK, Václav. *Dříve Dalimil (1300 – 1340)*. Praha: Apropos, 2002. 6 s.

²⁶ *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. 6 – 7 s.

²⁷ *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2005. 200 – 203 s.

„Prastará kronika z Boleslavi,
ta byla pro mne však poklad pravý.
Z té často čerpal jsem nové zprávy,
jak moje zem v bojích došla slávy.
Břevnovská a pražská kronika
K podstatě méně už proniká.
Ač květnatá je a je mnohoslovná,
boleslavské se v šíři nevyrovná.
Z opatovické dost se dovídáme,
bohužel ale za časté nás klame.
Vyšehradská je vůbec plná chyb.
Kněz boleslavský vyjádřil vše líp.
Tu kroniku mám ze všech nejraději,
a proto chci se držet verze její
a přiznávám se, že za mnohé jí vděčím.
Jestliže tedy snad se liším něčím
od toho, co je odjinud vám známo,
žádný div. Píši, tak jak v ní je psáno.“²⁸

Používal tedy kroniky boleslavskou, pražskou, břevnovskou, opatovickou a vyšehradskou. V textu se ještě zmiňuje o kronice moravské a kronice německé: „...kam nevede ani jedna stezka, to z německé kroniky vím dneska...“²⁹ Boleslavskou kronikou, která se těší Dalimilově největší oblibě, je míněna latinská Kosmova kronika česká, která byla obohacena o některá další vyprávění. O tuto kroniku se autor opíral nejvíce od počátku práce až do roku 1125, kdy tento pramen končí. Faktografická spolehlivost kroniky tak řečeného Dalimila je velmi malá a k jeho výkladu je třeba přistupovat kriticky. Význam práce spočívá hlavně v autorových úvahách a vlastních názorech v díle obsažených.³⁰

Původní text Dalimilovy kroniky končí rokem 1314, záhy se však v Čechách rozšířila a byla tak doplněna o řadu dodatků několika autorů, které můžeme najít v několika dochovaných rukopisech.³¹

Přibližně ve stejné době jako *Kronika tak řečeného Dalimila* vznikla i již zmíněná *Zbraslavská kronika*, *Chronicon Aulae Regiae*. Jedná se o největší českou, latinsky psanou, předhusitskou kroniku i přesto, že časově zahrnuje pouze dobu od úmrtí krále Přemysla Otakara II. do roku 1338, tedy jen 60 let. Jejím prvním autorem byl zbraslavský opat Ota, který zápisy započal až po 21. červnu 1305, tedy po smrti Václava II. Napsal 51 kapitol první knihy kroniky a záznam skončil jeho smrtí v březnu 1314. Pokračování započatého díla se

²⁸ *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2005. 10 s.

²⁹ Tamtéž. 72 s.

³⁰ Tamtéž. 203 – 209 s. Více také o Dalimilově kronice: *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 6. díl*. Praha: J. Otto, 1893. 884 – 886 s.

³¹ *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2005. 203 – 210 s.

ujal Petr Žitavský. Oba autoři byli opaty Zbraslavského kláštera, který založil český král Václav II. v roce 1292 pro cisterciácký mnišský řád.

První kronikář Ota pocházel z Durynska a byl jedním z nejmladších mnichů, kteří přišli na Zbraslav ze Sedleckého kláštera. Pět let po vzniku kláštera se stal jeho opatem, ale po necelých dvou letech se svého úřadu vzdal. Po smrti Václava II. začal se sepisováním kroniky, jejíž náplň viděl hlavně v legendárním vyličení života zakladatele svého kláštera. Ota na rozdíl od jiných středověkých kronikářů vyniká ve snaze vystihnout duševní život Václava II. a osobnost předposledního Přemyslovce na českém trůnu.³²

Jak již bylo řečeno, svou práci nedokončil. Po něm v kronikářských záznamech pokračoval další zbraslavský opat, Petr Žitavský, jenž byl původem také Němec, tentokrát však ze Žitavy. Narodil se někdy mezi lety 1260 – 1270 a zemřel pravděpodobně roku 1339. Byl velmi vzdělaný a členem zbraslavského cisterciáckého konventu se stal nejpozději v roce 1305. Stal se kaplanem prvního zbraslavského opata Konráda, s nímž se účastnil řady politických jednání doma i v cizině. Také díky každoročnímu konání generální kapituly cisterciáckého řádu v klášteře v Citeaux³³ měl možnost poznat dění za hranicemi českého království a získat si tu i četné přátele.³⁴

Po smrti zbraslavského opata Oty roku 1314 se tedy třetí zdejší opat, Petr Žitavský, ujal pokračování v sepisování Zbraslavské kroniky. K předmluvě ke knize první sám praví:

„Vyzývá mne nyní vaše láska a předtím mne mnohokrát vyzvala, abych neopominul pokračovati v knize o založení kláštera Zbraslavského, kterou dávno začal můj předchůdce pan Ota, blahé paměti druhý opat, a dovedl k onomu místu, jež se začíná: „Hledíme-li bedlivě na zbožný úmysl krále Václava“ atd. Slabost smyslů mých se obává dáti do této práce, skromnost mého ducha i obtížnost tohoto úkolu se strachem mně odtahuje ruku, ale zcela mě překonává poslušnost, která je lepší než oběť. Podniká tedy moje úzkostlivá maličkost toto dílo veliké a nikdy konce nemající se zřením k tomu, že nedostatečnost budou podporovati vaše modlitby. Pokusím se však, pokud za živa budu při rozumu, s pomocí Boží ke slávě samého Boha i jeho rodičky sepsati obojí, nejen o založení Zbraslavi a o českých králich, kteří žili za mé doby, ale i o jiných královstvích a državách, rovněž tak o knížatech duchovních a světských i o rozličných událostech, na nichž se bude moci vzdělávati nebo těšiti mysl čtenářova.

Učiním v této knize, zvané kronika Zbraslavská, to, co dělávají tesáči dřeva a kamene; nejprve podávají hrubý materiál zkušeným kameníkům a stavitelům, ti pak dávají podle svého umění hrubé látce krásnou podobu. Tak se také já pokusím zhruba vypsati to, co jsem viděl,

³² Zbraslavská kronika. *Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. 8 – 9 s.

³³ Klášter Citeaux byl založen roku 1098 poblíž Dijonu ve francouzském Burgundsku původně jako benediktýnská fundace. Klášter se stal mateřským centrem všech nově vzniklých klášterů cisterciáckého řádu, které k němu zaujímaly podřízené postavení. Organizace řádu byla pevně spojena a opat Citeaux byl nejvýše postavenou osobou řádu, což se projevovalo i pravidelným zasedáním generální kapituly. Každoročně se 14. září sjeli opaté ze všech dceřiných klášterů do Citeaux a jednali o potřebách řádu. Více: *Klášter Citeaux* [online]. [cit. 2008–1–24]. URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/KI%C3%A1l%C5%A1ter_Citeaux>.

³⁴ Petr Žitavský [online]. [cit. 2008–1–16]. URL: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/petrztz.html>>. A také: *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 19. díl*. Praha: J. Otto, 1902, 615 s.

*co jsem zcela jistě poznal. Přejde po mě někdo jiný, kdo tuto pevnou a pravdivou, ale hrubě sepsanou látku vypiluje pilníkem jemnosti. Neboť nyní usiluji hlavně o to, abych byl s to sepsati události podle pravdy.*³⁵

Teprve díky jeho pilné práci se stala Zbraslavská kronika nejdůležitějším historickým pramenem pro české dějiny v první polovině 14. století a v mnoha ohledech i důležitou pramennou základnou i pro dějiny střední Evropy. Význam tohoto díla určuje jednak výhodné postavení autora, který právě proto věděl o mnohých událostech z vlastních zkušeností více než kdokoliv jiný a jednak i četní kronikářovi zpravodajové. Hodnotu kroniky pak ještě více zvětšily četné dobové papežské, císařské a jiné listiny, které sem Petr Žitavský vložil či vepsal a mimo to i další jiné písemnosti.³⁶

Ve 14. století kronikářská tradice na našem území úspěšně pokračovala a zvláště pak za vlády Karla IV. Ten měl jako první, jak z českých tak i středoevropských panovníků, osobní zájem na tom, aby byl oceněn význam jeho osobnosti a aby i doba jeho vlády byla co nejvíce vyličená. Chtěl, aby tyto zprávy byly zapsány a uchovány pro další generace. Český král a římský císař Karel IV. se v mládí za svého pobytu v západní Evropě setkal s tím, jak může historiografie poskytnout panovníkovi politickou propagandu i pro zdůvodnění jeho politických postupů a záměrů. Toho se pak snažil dosáhnout po svém návratu do Čech. Panovníkův cíl spočíval v tom: „*aby dějiny české byly na prvním místě historií státní a aby sloužily jako opora při uplatňování rozmanitých státoprávních nároků, spojených s pokusem o vybudování Českého království v mohutnou stavbu lucemburské rodové državy.*“³⁷

Proto vyličení dějin své vlády i historie českého státu nenechal náhodě a sám se postaral o vznik oficiální historiografie, nespolehal se už jen na kanovníky a mnichy, kteří se dosud pokoušeli o sepisování různých kronik a análů. Karel IV. se sám pokusil vyložit své osudy a názory ve svém vlastním životopisu, první středoevropské autobiografii vůbec, jakési kroniky života Karla IV.³⁸ *Vlastní životopis* měl být poučením pro jeho nástupce, ale od svého vzniku byla chápána i jako dílo historické. Tomu odpovídá i kronikářský styl životopisu, vyprávění budí objektivní dojem. Císař dovedl svoji práci ke čtrnácté kapitole, k roku 1340. Až dodatečně neznámý autor připsal dalších šest kapitol, tedy léta 1344 – 1346.³⁹

³⁵ *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae.* Praha: Svoboda, 1976. 21 s.

³⁶ Tamtéž. 11 – 12 s.

³⁷ HERMANSKÝ, František. *Čtení o Karlu IV. a jeho době.* Praha: Svobodné slovo – Melantrich, 1958. s. 16.

³⁸ Karlova autobiografie nemá žádný původní název. Dnes je známé užívané označení *Vita Caroli IV.*, které bylo poprvé použito v rukopise z konce 16. nebo počátku 17. století. Ve starších rukopisech je dílo označováno pouze jako kronika, historie, spis o Karlových činech a jeho životní dráze. Více: SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1311 – 1378).* Praha: Svoboda, 1980. 720 s.; PAVEL, J. (ed.). *Karel IV. Vlastní životopis.* Praha: Odeon, 1979. 225 s.

³⁹ Více: *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. 559 – 564 s.

Na jakousi tradici kronikářské činnosti pražské kapituly se snažil navázat František Pražský, kazatel v chrámu sv. Víta a kaplan biskupa Jana IV. z Dražic. Ten mu roku 1341 uložil pokračovat v zápisech pražského kostela, přerušovaných od roku 1283. Kronika, kterou napsal, zahrnuje období českých dějin od vlády Václava I. do roku 1342. Skládá se ze tří knih, které jsou dále děleny. Záhy po odevzdání rukopisu ale biskup zemřel a František Pražský přestal pokračovat ve své práci. Časem se ke své zálibě vrátil a přistoupil k přepracování a hlavně i pokračování kroniky, tentokrát se však soustředil místo církevního hodnostáře na českého krále. Již hotový text přizpůsobil tak, aby se hodil pro panovníka. Zaměnil v předmluvě jméno Jana IV. z Dražic za Karla IV. a s tím i spojené tituly. Název změnil z Pražské kroniky na Kroniku českých králů, knížat a pánů apod.⁴⁰

Přes dosti široký autorův záběr nedosahuje kronika vysokých kvalit. Zprávy v ní jsou většinou řazeny bez větších souvislostí a často ani nejsou rozeznány události důležité od bezvýznamných. Kronikář ani nebyl zasvěcen do významnějšího politického dění. Při své práci František Pražský využíval již známých pramenů a dalších listin, určených zejména pražskému kostelu a ústní tradice.

František Pražský pravděpodobně nepsal druhou recenzi svého díla na výslovnou objednávku, jako tomu bylo při recenzi první a jako psali někteří jiní kronikáři doby Karlovy, ke kterým se později ještě dostanu. Autor se snad ze záliby nebo ze snahy upozornit na sebe panovníka, sám pustil do přepracování prvního díla. Nejspíše se panovníkovi příliš nezavděčil, snad kvůli ostrým výtkám na Jana Lucemburského a výraznému zájmu o církevní problematiku, jenž daleko převyšuje zájem o vládcovu politiku.⁴¹

Nejdůležitějším z vyprávěcích pramenů české provenience informujících o vládě Karla IV. je *Kronika Pražského kostela* Beneše Krabice z Veitmile.⁴² Autor díla pocházel z českého vladyckého rodu, který měl blízké vztahy ke královskému rodu Lucemburků. Místo ani datum narození kronikáře není známo, snad byl vrstevníkem Karla IV., zemřel 27. července 1375. Od kanovníka kostela sv. Štěpána se vypracoval až po ředitele stavby chrámu sv. Víta v Praze. Tuto činnost vykonával až do konce života. Kronikou pražského kostela hodlal Krabice navázat na starou kronikářskou tradici Pražského kostela. Dílo bezprostředně navazuje na Druhé pokračování Kosmovo, které vzniklo na konci 13. století právě v pražské kapitule. Autor psal z pozice církevního hodnostáře a zároveň panovníkova dvořana.

⁴⁰ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 29. Více také: *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 9. díl*. Praha: J. Otto, 1895. 644 – 645 s.

⁴¹ *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. 564 – 567 s. A: *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 14. díl*. Praha: J. Otto, 1899. 1061 – 1063 s.

⁴² Latinsky se kronika nazývala *Cronica ecclesiae Pragensis*.

Kronikář práci rozdělil do čtyř knih, které celkově zahrnují období let 1283 – 1374, kdy mu v pokračování vypravování zabránila nemoc a vlastní smrt. Proto bylo dílo pouze v neupraveném a neopraveném stavu. Teprve až pravděpodobně po jeho smrti neznámý autor provedl případné korektury.⁴³

Beneš Krabice z Veitmile neměl takové schopnosti a předpoklady jako někteří starší kronikáři. I když byl současníkem a svědkem řady popisovaných událostí, nedokázal z nich vytvořit poutavý a živý příběh. Přesto je kronika jako historický pramen celkem spolehlivá.⁴⁴

Další kronikou z období Karlovy vlády je *Kronika česká Přibíka Pulkavy z Radenína*, která pojednává od počátku dějin země české až do vlády Jana Lucemburského. Dílo postrádá oficiální název, v některých rukopisech se o ní píše jako o „*Kronice české*“, v jiných zase jako o „*Kronice nejjasnějšího knížete Karla, krále českého a císaře římského, vždy rozmnožitele, kterou sám sepsal a pečlivě z jiných spisů složil*“. Autorství však není jisté, někde je uváděn „*Přibík z Tradenína, doktor svobodných umění*“ a jinde zase jako překladatel: „*Přibík, syn Dluhojův z Tradenína, mistr školní od sv. Jiljí, řečený Pulkava*“. Konečná zásluha na tom, že autorství bylo připsáno Pulkavovi, patří Františkovi Palackému.⁴⁵

Míru, jakou se podílel sám Karel IV. na vzniku této velmi oblíbené a rozšířené kroniky, neznáme. Je však jisté, že jako oficiální dílo představovala Karlovu vizi českých dějin a státu, proto ji panovník podporoval. Postaral se o to, aby měl autor přístup do královského archivu a aby mohl pracovat i s dosavadními rukopisy domácích latinských kronik. Přestože měla kronika nejvyšší pomoc, kterou mohla dostat, je její věcná historická stránka a hodnota nízká. Nedosahuje ani úrovně svých předchůdců, Františka Pražského a Beneše Krabice z Veitmile.⁴⁶

Římskému císaři však nestačila kronikářská díla, která dosud jen prodlužovala dosavadní letopisecké zápisy do současnosti. Proto Karel IV. usiloval o vznik takové práce, kde by byly české dějiny včleněny v historii světovou. Rozhodl se pověřit takovým úkolem italského vzdělance a cestovatele Jana Maringolu.

Datum jeho narození není známo, pravděpodobně se tak stalo někdy na konci 13. nebo na začátku 14. století, zemřel roku 1356. Pocházel z přední florentské patricijské rodiny. Později se stal mnichem řádu minoritů a slavným cestovatelem do východní Asie. Nabyl

⁴³ Více: *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. 567 – 571 s.

⁴⁴ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století.* Praha, 1973. 29 s.

⁴⁵ *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. 572 s.

⁴⁶ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století.* Praha, 1973. 29 – 30 s. A více: *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. 572 – 580 s. A: *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 20. díl.* Praha: J. Otto, 1903. 979 s.

pravděpodobně právnického vzdělání a roku 1338 se z Avignonu jako papežský legát vydal do Asie, později se dostal až do Pekingu, kde na císařově dvoře pobyl tři roky. Dalších čtrnáct měsíců strávil v Indii. Odkud se přes Jávu, Cejlon a Perský záliv vrátil roku 1349 domů. Brzy po svém návratu ho povolal císař Karel IV. z Itálie do Čech.⁴⁷

Český král a římskoněmecký císař si tohoto známého právníka a cestovatele vybral za svého kronikáře a dal mu za úkol sepsat stručnou kroniku Čech „*od Adama až po naše šťastné časy*“. Pověřil ho: „*aby prošel staré i nové nejasně sepsané příběhy kronik, zvláště českých, aby odstranil nejasné dvojsmysly a vynechal, co je nadbytečné, a vložil nějaké prospěšné zprávy*“.⁴⁸

Kronika byla rozdělena dle Karlova přání do tří knih. První kniha vyprávěla dějiny od stvoření světa až do potopy. Druhá kniha pojednávala o založení prvních států a dějinách českých panovníků až do Václava II. Třetí měla za úkol zachytit církevní historii. České dějiny autor sepsal především podle Kosmovy kroniky a jejích pokračovatelů, dále pracoval s některými legendami. Znal i Kroniku tak řečeného Dalimila.

Marignolova kronika vznikala někdy v období let 1355 – 1358/59 a představuje „*snad nejodvážnější koncepci dějin základny lucemburské moci ... ojedinělý pokus integrovat české dějiny do toku celosvětového dění*“, přesto je však její cena jako historického pramene nevelká. Snaha vytvořit kroniku světové úrovně se nezdařila, a to hlavně pro nepochopení autora. Jeho výklad starších českých dějin je z historického hlediska zcela bezcenný a do líčení českých dějin vnesl mnoho zmatků. Volba Karla IV. jmenovat za svého kronikáře cizince, nebyla příliš šťastná. František Palacký konstatoval, že: „*svou kronikou získal si Marignola mnohem větší zásluhy o zeměpis Asie ve středověku než o české dějiny*“.⁴⁹

Jan Marignola nebyl jediným autorem, jenž se snažil o zařazení českých dějin do širšího kontextu. Dalším takovým byl i opat opatovického kláštera Neplach. Jeho *Summula chronicae tam romanae quam bohemicae, Stručné sepsání kroniky římské a české*, však také skončilo nezdarem.⁵⁰ Přestože měl Neplach blízko ke královskému dvoru, není jeho práce oficiálním dílem dvorské historiografie, ale spíše navazuje na starší domácí dějepiseckou klášterní činnost.

Neplach se narodil 23. února 1332 v Hoříněvsi na Hradecku. O šest let později nastoupil do školy v benediktinském klášteře v Opatovicích nad Labem a již jako dvanáctiletý

⁴⁷ Více: *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 16. díl.* Praha: J. Otto, 1900. 852 – 853 s.

⁴⁸ *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. 581 s.

⁴⁹ Tamtéž. 582 s.

⁵⁰ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století.* Praha, 1973. 29 s.

tu složil klášterní slib. Roku 1340 jej opat poslal na studium na jednu z nejdůležitějších univerzit té doby, do Boloně. V únoru roku 1348 dostal od papeže Klimenta VI. opatství v opatovickém klášteře a od léta tu přechodně pobýval. Získal přízeň Karla IV., který ho velmi využíval ve svých diplomatických službách, snad ho doprovázel i při různých panovnických cestách. Kromě toho Neplach působil i ve službách pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi. Kronikář zemřel pravděpodobně 16. září 1371.⁵¹

Jediné Neplachovo dílo, *Stručné sepsání kroniky římské a české*, tvoří většinou krátké analytické zápisy. Pravděpodobně vznikla roku 1360, nebo jen velmi krátce před tím. Jak již bylo řečeno, nejedná se o oficiální dílo Karlovy doby. I když autor byl ve styku se svým panovníkem, neznal a v kronice nezachytil vládcovy politické názory, ani nebyl více zasvěcen do Karlovy politiky a důkladně neznal události, o nichž chtěl psát.⁵²

Pro první desetiletí 15. století, které bychom v jistém smyslu mohli považovat za nejslavnější období českých dějin, máme k dispozici *Husitskou kroniku* Vavřince z Březové. Tento vynikající kronikář se narodil pravděpodobně roku 1370 nebo 1371 ve vladyské rodině. O dvacet let později dosáhl hodnosti bakaláře svobodných umění na pražské univerzitě. Tehdy požádal papeže o dovolení, aby i přes svůj nízký věk dvaceti let mohl zastávat církevní úřad. Jelikož měl za sebe přímluvu i od královny Žofie, papež mu vyhověl. Ve svých třidvaceti letech v březnu 1394 dosáhl hodnosti mistra svobodných umění, a tím konečně ukončil studia na artistické fakultě. Dále se věnoval studiu práva, které asi nedokončil. Také mu bylo svěřeno několik církevních úřadů, které však sám nevykonával, ale žil z jejich příjmů. Po roce 1407 se Vavřinec z Březové nejspíše dostal do okruhu královského dvora Václava IV. Po vypuknutí husitských válek a nepokojů stál kronikář na straně pražského měšťanstva, umírněného husitského středu. Kritizoval radikální tábořské hnutí a zastával jasné protikatolické stanovisko. Poslední známá historická zmínka o Vavřinci z Březové, pochází z roku 1437, kdy byl jmenován mezi mistry svobodných umění pražské univerzity. Je pravděpodobné, že právě toho roku autor Husitské kroniky zemřel.⁵³

Vavřinec z Březové byl autorem i dalších prací, nejdůležitějším a nejvydařenějším jeho dílem byla však právě Husitská kronika. František Kutnar o ní řekl:

„Je to práce stejně tak dějepisná jako politická. Udivuje bohatstvím faktů, sneseným na úzké časové rozmezí dvou tří nejbouřlivějších revolučních let, spolehlivostí údajů, zralým vyprávěčským uměním i otevřeností úsudku, který propuká ve vzrušeně emocionální, až

⁵¹ *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. 583 s. Více také: *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 18. díl.* Praha: J. Otto, 1902. 195 s.

⁵² Více: *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. 583 – 585 s.

⁵³ Z BŘEZOVÉ, Vavřinec. *Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic.* Praha: Svoboda, 1979. 305 – 309 s.; *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 4. díl.* Praha: J. Otto, 1890. 663 – 664 s.

nenávistný odsudek tam, kde Vavřinec jako obhájce a vykladač politiky pražského měšťanstva jako politického středu stojí proti dvěma krajním nepřátelským frontám, proti politicky nebezpečnému Zikmundovi a proti ideologicky nebezpečnějším táborům. Zikmund, „zjevný nepřítel pravdy“, a táboři, „bezzákoníkové ohyzdní“, ohněm a mečem obrátili ušlechtilou a plodnou českou zemi v niveč a tato „ohromná zkáza a pohroma kdysi šťastného a slavného království českého, která všude se šíříc je sžírá a rozkoem domácí války pustoší“, je jednou z pohnutek, proč Vavřinec píše kroniku“.⁵⁴

Latinsky psaná Husitská kronika líčí prvních osm let husitství (1414 – 1421) a je jedním z nejcennějších historických pramenů českých dějin pro toto období. Autor tyto události sám zažil a je s nimi dobře obeznámen. Popisuje je ze svého hlediska a společenského postavení umírněného utrakvistického měšťana a vzhledem k této skutečnosti je kronika dílem historicky spolehlivým. Neví se, kdy přesně byla kronika napsána, někteří historikové uvažují o časovém rozpětí let 1419/20 – 1444. Vzhledem k tomu, že se nedochoval původní Vavřincův rukopis je nemožné toto datum přesně určit. Kronika byla velmi rozšířena a využívána pozdějšími kronikáři, svědčí o tom i četnost rukopisů, v nichž se dochovala.⁵⁵

Z dalších menších latinských kronikářských prací 15. století bych mohla jmenovat tzv. *Kroniku univerzity pražské*, která líčí spory na univerzitě. Důležitějším a známějším je pak *Kronika karlštejnského mana Bartoška z Drahonic*. Ten zapisoval období let 1419 – 1443. Přestože Bartošek náležel ke straně královské a byl straníkem Zikmundovým, je jeho vypravování celkem nestranné. Dílo však postrádá většího politického rozhledu.⁵⁶ Podařenější by měla být česky psaná *Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi, čeledínu krále Václava z třicátých let 15. století*.⁵⁷ Jedná se o vzpomínky horlivého husity na Žižkovy válečné činy. Stanoviska radikálních husitů se snažila zachytit latinsky psaná *Kronika tábořská, Cronica causam sacerdotum Thaboriensium continens*, od tábority Mikuláše Biskupce z Pelhřimova (1385 – asi 1459).⁵⁸ Tato práce stojí na rozmezí mezi dějepisnou prací, souborem dokumentů a polemickým náboženským traktátem. Tábořská kronika představuje jakousi protiváhu

⁵⁴ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 32 – 33 s.

⁵⁵ Z BŘEZOVÉ, Vavřinec. *Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic*. Praha: Svoboda, 1979. 308 – 314 s.

⁵⁶ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 32 – 34 s. A: *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 3. díl*. Praha: J. Otto, 1890. 394 s.

⁵⁷ *Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi*. Vydal V. Novotný. Praha 1923. Znovu vydal Fr. Svejkovský v edici Staročeských vojenských řádů. Praha 1952.

⁵⁸ BISKUPEC Z PELHŘIMOVA, Mikuláš. *Kronika tábořská*. Vydal v lat. Textu originálu Konstantin Höfler v *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung II*. Praha: 1865.

Husitské kroniky, osvětluje vývoj táborského náboženského i sociálně politického učení od dvacátých let do pražského sněmu roku 1444.⁵⁹

Přechod k humanistickému kronikářství by mohla představovat latinská kronika toskánského spisovatele a historika Eneáše Silvia Piccolominiho (1405 – 1464), pozdějšího papeže Pia II. *Historia Bohemica* z roku 1458 vznikla za jeho pobytu v lázních ve Viterbu. Pravděpodobně se však již na tuto práci dlouho předtím připravoval. Snažil se vypsát české dějiny od legendárních počátků až do samotného roku 1458, kdy kronika vznikla a kdy na český trůn usedá Jiří z Poděbrad. Piccolominiovým hlavním tématem je však doba husitská, jako katolický duchovní zastupuje velmi negativní stanovisko vůči husitům a svou nenávist přenáší i na celé Čechy. Záhy po dokončení se kronika stala oblíbeným dílem, u nás se dostala kvůli husitskému tématu dokonce na Index⁶⁰. Kutnar o této kronice napsal: „*pro vývoj českého dějepisectví neměla Silviova kronika podstatný význam, stala se toliko díky slohové svěžesti a charakterizačnímu umění oblíbenou četbou, pro cizinu byla však nejvýznamnějším, ovšem zkreslujícím zdrojem v poznání českých dějin, obzvláště husitských*“.⁶¹

Zvláštní místo v dějepisectví doby husitské zaujímají tzv. *Staré letopisy české*.⁶² Jejich soubor zabírá léta od začátku vlády Václava IV. až ke konci jagellonského období (doba jejich vlády 1378 – 1527). V českém prostředí nevznikly v této době jako v Itálii nebo v Německu městské kroniky, kde měšťan nebo jiný člověk, sepjatý s osudem města, zapisoval městské události. Nepokojná doba vyvolávala u nás zájem o toto dění a z potřeby zachovat vzpomínky pro další generace, byly zaznamenávány. Šlo o bezprostřední zachycení skutečnosti perem lidových pamětníků. Letopisy začal psát pražský měšťan a konzervativní husita, který roku 1431 doplňoval latinskou kroniku od neznámého křižovníka z konce 14. století. Další autor poznamenal ve 40. letech vzpomínky na dobu vlády Václava IV. od roku 1378 až do 1440. Snad se jednalo o táborského hejtmana Matěje Loudu z Chlumčan, který měl vytvořit pražskou větev Starých letopisů českých. Druhou větev pak tvoří zápisky

⁵⁹ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 34 s.

⁶⁰ ŠPIČKA, Jiří. *Enea Silvio Piccolomini. Historie česká* [online]. [cit. 2008–2-04]. URL:

<<http://www.iliteratura.cz/clanek.asp?polozkaID=17859>>. Více: PICCOLOMINI, Eneáš Silvius. *Historia Bohemica. Historie česká*. Vyd. D. Martínková, A. Havrdová, J. Matl, úvodní studie F. Šmahel. Praha: KLK, 1998. 276 s.; BARTOŠ, František Michálek. *Eneáš Silvius. Jeho život a Česká kronika*. Praha: Volné myšlenky, Praha 1925. 61 s.

⁶¹ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 35 s.

⁶² Staré letopisy české je nazval František Palacký, jejich první vydavatel. *Staré letopisy české*. Vydali Alena M. Černá, Petr Čornej, Markéta Klosová. Praha: Filosofía, 2003. 332 s.; *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*. K vydání připravili František Šimek a Miloslav Kaňák. Praha: SNKLHU, 1959. 483 s.; *Staré letopisy české z vřatislavského rukopisu novočeským pravopisem*. Úvod napsal František Michálek Bartoš. Praha: Historický spolek: Společnost Husova musea, 1937. 197 s.

hradeckého sirotčího směru husitského. Zakladatelem této východočeské kronikářské tradice byl hradecký písař Jan Krušina, jenž zemřel v Jaroměři roku 1438. Na tuto větev pak měl navázat neznámý zeman a válečník Jiřího z Poděbrad, který vypravuje léta 1448 – 1470. Tyto dvě základní letopisecké větve byly různě doplňovány a dovedeny až do roku 1527. Letopisy bychom snad mohli nazvat jakousi „národní kronikou“ husitské a poděbradské doby, kde prostí i urození lidé zaznamenávají nejrůznější události dějin, které mají být zachovány pro další časy.⁶³

V 15. a hlavně v 16. století se v důsledku šířícího se humanismu začaly na našem území zkvalitňovat a množit kronikářské záznamy. V Čechách na rozdíl od zbytku Evropy tyto tendence měly silný náboženský podtext díky církevní reformaci, která se projevila například v *Kronice o bouři pražské r. 1524 neboli Knihách o pozdvižení jedněch proti druhým v obci pražské*. Jejím autorem byl pražský měšťan, malostranský písař a luterán Bartoš (asi 1470 – 1535). Čistě církevní a náboženskou problematikou se zabývá i *Česká kronika* starokališnického kněze Bohuslava Bílejovského (1480 – 1555), která je jakousi obranou utrakvistů proti katolické straně.⁶⁴

Mezi významnější kroniky 16. století na našem území patří *Kronika o založení země české a prvních obyvatelích jejích* Martina Kuthena ze Šprinsberku⁶⁵ a *Hájkova Kronika česká*. Martin Kuten byl kališnický měšťan, humanistický básník a epigramatik. Svou chvatně zpracovanou kroniku koncipoval jako obhajobu historické priority městského stavu před šlechtou. Kuthen se však pohyboval v okruhu katolických humanistů habsburského dvora a závislost na nich mu nedovolila plně se vyjádřit k české reformaci. Tím zklamal naděje svých příznivců a ostatních utrakvistů, že pravdivě vyličí české dějiny.

Pověsti o chystaném díle Martina Kuthena ze Šprinsberku (vyšlo 1539) vyvolaly v katolickém táboře obavy, proto katoličtí páni začali naléhat na Václava Hájka z Libočan, sesazeného karlštejnského děkana, aby urychlil svou práci na připravované *Kronice české*, na které již několik let pracoval. Hájkův spis, jenž byl zaměřen k obhajobě šlechtického stavu a propagaci katolicismu, daleko předčil Kuthenovo dílo.⁶⁶

Václav Hájek z Libočan se narodil jako utrakvista v rodině drobné šlechty na Žatecku. Později konvertoval ke katolické víře. Někdy před rokem 1524 se stal knězem v klášteře

⁶³ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 35 – 36 s.

⁶⁴ Tamtéž. 52 – 53 s.

⁶⁵ KUTHEN ZE ŠPRINSBERKA, Martin. *Kronyka o Založeníj Zemie Česke a prwnijich obyvatelijch gegich tudijž o Knijžatech a Králijch y gich činech a příjběžých welmi kratče z mnohých Kronykářův sebraná*. Praha: Dr. Z. V. Tobolka, 1929.

⁶⁶ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 54 – 55 s.

augustiniánů u sv. Tomáše v Praze. Současně byl farářem v Rožmitále a roku 1527 se stal děkanem na Karlštejně. Hájka provázela nevalná pověst, snad zpronevěřil nějaký kostelní majetek. Po odchodu z Rožmitálu bydlel v Praze, kde začal pracovat na své kronice. Byly mu opatřeny výpisy z desk zemských a dějepisné zprávy od purkrabích, hejtmanů, městských rad a sám sháněl i další prameny u úředních osob. Když byl spis roku 1539 hotov, odevzdal ho cenzorům, kteří měli vynechat různé politické záležitosti. Kronika byla vydána o dva roky později nákladem 1000 kusů. Ferdinand I. Habsburský odměnil Hájka za napsání kroniky tím, že mu roku 1544 udělil proboštvství staroboleslavské, ale ani v tomto úřadě se příliš neosvědčil. Poslední roky života strávil v Praze v klášteře dominikánek u sv. Anny na Starém Městě, kde 9. března 1553 zemřel.⁶⁷

Ihned po vydání díla nebyla Kronika česká právě oblíbenou četbou. Současníci si byli vědomi její politické i náboženské stranickosti i množstvím odchylek, které odporovali faktům.⁶⁸ Teprve až ke konci 16. století, kdy byl Janem Sandelem publikován i její německý překlad, se zvyšuje její popularita a Hájek začal být považován za významného dějepisce.⁶⁹

Při své práci Václav Hájek z Libočan pracoval s mnohými duchovními i světskými kronikami, chtěl tak vytvořit vlastní spis o minulosti, který by byl užitečný současníkům: „*neboť moudřejšími nás činívá historie a cizí nebezpečnosti opatrnějšími, poskytujíc nám i látku životní ze zkušenosti, v lecčem pak nás i svou rozmanitostí obveselujíc.*“ Hájkovo pojetí kronikářství je velmi široké, žánrem svého spisu sledoval nejběžnější typ kronikářství pozdního středověku, zaznamenávání událostí podle sledu let. Karel Čapek přirovnával způsob jeho kronikářství jako pohádku: „*pohádka se rodí z potřeby vypravovat a z rozkoše naslouchat.*“ Hájek vyznával heslo humanistických historiků „ad fontes“, přístupu k pramenům, ale už příliš nevyvíjel úsilí prameny kriticky zhodnotit. Jeho historickými prameny byly prakticky všechny starší české kroniky.⁷⁰

Hájkova práce byla přes veškerou autorovu snahu nebo snad právě proto plná různých chyb a omylů, které byly zavádějící po dlouhé období našich dějin. Je až s podivem, že dlouhé generace přijímaly Kroniku českou jako dílo zcela pravdivé, zvláště pro podrobnost údajů. Postupně se začaly objevovat různé názory, které pomalu očišťovaly dějiny od Hájkových „pohádek“. Konec s lhaním učinil až Gelasius Dobner na konci 18. století.⁷¹

⁶⁷ Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 10. díl. Praha: Otto, 1896. 755 – 756 s.

⁶⁸ KUTNAR, František. Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století. Praha, 1973. 55 s.

⁶⁹ Kadaňský městský písař, Jan Sandel, vydal německý překlad Hájkovy kroniky v Praze roku 1596.

⁷⁰ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. Kronika česká. Praha: Odeon, 1981, 12 – 13 s.

⁷¹ Více: KUDĚLKA, Milan. Spor Gelasia Dobnera o Hájkovu kroniku. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1968. 78 s.

Druhá polovina 16. století přinesla kromě tradičního způsobu zápisu i zcela novou formu kronikářského záznamu v podobě historického kalendáře. Tento zápis vytvářel přehledný průběh dějin, který však trhal vzájemné souvislosti. Kalendářový záznam vyhovoval měšťanským a lidovým kronikářům, kteří do jednotlivých dat vepisovali své zážitky. Tak historické kalendáře napomáhali rozvoji městského a lidového kronikářství. Takovým kalendářem v našem prostředí byla například práce profesora pražské akademie a zámožného domažlického měšťana Prokopa Lupáče z Hlaváčova (asi 1530 – 1587).⁷² Oblíbenější byl český *Kalendář historický*, pořízený roku 1578.

Jakousi kronikářskou obdobou jsou i šlechtické genealogie. Autorem takového typu zápisu byl rožmberský archivář a knihovník Václav Březan (asi 1550 – 1614). Ten začal psát na začátku 17. století na přání svého pána Petra Voka z Rožmberku pětidílnou *Kroniku rožmberskou, Monumenta Rosenbergica*. Z ní se bohužel zachovaly pouze rukopisy o životě dvou posledních představitelů tohoto šlechtického rodu, *Život Viléma z Rožmberka* a *Život Petra Voka z Rožmberka*. Na Moravě byl takovým kronikářem Polák Bartoloměj Paprocký z Hlohol (1540 – 1614).⁷³

Doba baroka a protireformace s sebou přinesla další prohloubení lidových a měšťanských pamětních zápisů do prostředí neučeneckého. Dějepisná lidová tvorba rostla ve svém významu, nyní už byla většinou psána česky. V této tvorbě se více projevuje vzdor a kritika vůči vládnoucím myšlenkovým proudům. Nyní vzniklo mnoho historicko-vlastivědných děl s více či méně náboženským zaměřením. Pro tuto práci je však důležitější, že se historický zájem rozšiřuje ze šlechty na měšťanstvo a prostý lid. V tomto prostředí vznikají soukromé i úřední městské kroniky a různé jiné pamětní záznamy. Jako třeba dílo vzdělaného kutnohorského měšťana a šlechtice Mikuláše Dačického z Heslova.⁷⁴

Tímto bych se chtěla odklonit od kronik zachycujících velké politické dějiny k pamětním knihám lidovým, jež zachycují dějiny možná méně významné, ale nikoliv nedůležité. Téma lidové kronikářství bude předmětem další kapitoly.

⁷² *Rerum bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum* (1584).

⁷³ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973. 60 – 61 s.

⁷⁴ DAČICKÝ Z HESLOVA, Mikuláš. *Paměti I. a II.* Vydal Antonín Rezek. Praha 1878 a 1880. Nová vydání Pamětí pořídili roku 1955 Ed. Petrů a Emil Pražák.

2 LIDOVÉ KRONIKÁŘSTVÍ

První lidové kronikářské záznamy nacházíme v menší míře již od 17. více pak 18. století. Po bitvě na Bílé hoře a následné rekatolizaci doprovázené těžkostmi právě probíhající třicetileté války (1618 – 1648) bylo postavení českého lidu poměrně těžké a ve snaze zachytit těžkou životní situaci se začaly zřídka objevovat kronikářské záznamy ve venkovském prostředí „obyčejných“ lidí.

Zájem o dění v lidovém prostředí tedy vzniká tehdy, když je dosavadní život prostého člověka ohrožen následky probíhajících událostí. Neklidné časy vyvolávají v člověku potřebu je zaznamenat. Podle Antonína Robka a Otakara Nahodila se samo lidové kronikářství jako masový jev vytvořilo v 18. století, spojené s již zmíněnými sociálními i politickými krizemi, vzpourami i povstáními poddaných.⁷⁵ První zápisky tohoto typu však nacházíme již v průběhu 17. století, více pak ve století následujícím a od 40. let 18. století se již ve větším množství objevují soustavně psané knihy, které již měly formu kronik nebo pamětních knih. Od přelomu 18. a 19. století přibližně do roku 1848 tato tvorba vrcholí, potom se výskyt pramenů lidové provenience do konce 19. a začátku 20. století snižuje.⁷⁶

Z počátku můžeme najít na deskách modlitebních knížek, biblí či různých kalendářů nebo i na jejich nepopsaných listech zápisky rodinného charakteru, jako data narození, křtů, svateb, úmrtí a pohřbů členů rodiny. Časté jsou i hospodářské záznamy, poznámky o ceně obilí, odpracovaných robotních dnech, údaje o mzdách a peněžních odměnách čeledi, dávkách a berních a různých dalších výdajích. Zprávy o dobytku, jako počet dní březosti krav apod. Také jsou obvyklé poznámky o počasí, většinou o jeho nepřízni např. krupobití, povodně, vichřice a jeho následcích na úrodě. Vedle zápisků o různých pohromách, které doprovázeli nemoci a hlad se v pamětních knihách setkáváme i s tím, jak se lidé s těmito nesnázemi vypořádávali. Proti epidemiím a nemocem jsou zaznamenány různé recepty a zařikadla jak pro lidi, tak i pro dobytek, který měl často větší cenu než člověk.⁷⁷ Zkrátka písmáci zaznamenávali vše, co považovali za důležité pro úspěšné vedení hospodářství a spokojené živobytí. Postupně, s rozvojem místních komunikací se tyto zápisky stávají čím dál více podrobnější a objevují se více tematicky zaměřené zápisy. Vedle údajů týkajících se blízkého okolí zapisovatele z jeho každodenního života, popisu rodinného života lidí, vzájemných příbuzenských vztahů a společenských poměrů mezi obyvateli obce, můžeme nyní nalézt i

⁷⁵ NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*. Praha: Orbis, 1960. 25 – 26 s.

⁷⁶ MLYNÁŘIKOVÁ, Barbora. *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740 – 1830*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2001. 34 – 35 s.

⁷⁷ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 8 – 9 s.

zprávy týkající se vzdálenějších oblastí. Tyto záznamy mají různorodý charakter, od přírodních katastrof až po panovníkovy činy. Nejvíce a nejpodrobněji se kronikáři zabývali válkami a válečnými událostmi, jakými byly útrapy za válek o rakouské dědictví nebo napoleonské tažení Evropou na přelomu 18. a 19. století.⁷⁸

Při práci s písemnostmi lidové provenience je důležité mít na mysli, že autor nemá v úmyslu zapisované údaje zpřístupnit širšímu okruhu lidí. Jedná se proto o zápisy především soukromé, relativně neobjektivnější pro poznání lidu, jeho myšlení a způsobu života. Lidoví kronikáři tedy zaznamenávají údaje rodinného i společenského života pro svou vlastní potřebu a pro poučení svých potomků.⁷⁹

Mezi pamětní lidové vyprávěcí prameny patří především kroniky, které mohly vznikat souběžně s probíhajícími historickými událostmi nebo mohly vznikat retrospektivně či kombinovaně. Tímto způsobem vznikaly kroniky nejčastěji. Autor začal se zápisy až v pozdějším věku, kdy retrospektivním zápisem zachytil své vzpomínky a potom pokračoval pravidelnými zápisy. Úskalím retrospektivního kronikářského záznamu je, že vzniká až s poměrně velkým časovým odstupem a proto při něm musíme brát v potaz, že již může být značně zkreslený. Snahou kronikáře tedy je soustavně chronologicky zaznamenávat to nejpodstatnější z vlastního života a prostředí, které jej formovalo a ovlivňovalo. Často jsou vzpomínky zachycovány tak, jak si na ně autor vzpomněl a ne jak na sebe chronologicky navazují. Dalším druhem lidových pramenů jsou vzpomínky, kdy autor vybírá z minulosti jen některé události, na které si právě vzpomněl nebo které považoval za důležité. Osobnější povahy jsou deníky, v nichž je zaznamenáváno vše, co se který den, týden či měsíc stalo. Podobnou formu jako deníkové zápisky mají poznámky, například v kalendářích. Často se jedná jen o letmé záznamy hospodářského charakteru. Všechny výše jmenované vyprávěcí prameny lidové provenience bychom mohli souhrnně označit jako paměti. Důležité je uvažovat, že každý takový pramen je jedinečný. Barbora Mlynaříková vidí hlavní determinanty vzniku, vývoje i charakteru lidového kronikářství v individualitě pisatele, specifických prostředí a neopakovatelnosti doby.⁸⁰

O osobnosti lidového kronikáře se z části dovídáme z jeho vyprávění či z dalších nepřímých dokladů. Většina těchto pismáků byla v těsném kontaktu s ostatními lidmi v obci a

⁷⁸ MLYNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740 – 1830*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2001. 34 – 36 s. Více také: ROBEK, Antonín – PUBAL, Václav. *Píšeme kroniku. Příručka pro kronikáře*. Praha: Orbis, 1963. 5 – 7 s.

⁷⁹ NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*. Praha: Orbis, 1960. 21 – 22 s.

⁸⁰ MLYNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740 – 1830*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2001. 37 – 38 s.; Více: Systematické dělení pramenů lidové provenience podává: ROBEK, Antonín. *Lidové zdroje národního obrození*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. 21 – 34 s.

v kraji. Často v nejbližším okruhu svých sousedů hovořili o životě, svých zkušenostech nebo vyprávěli a vysvětlovali různé události, tím měli značný vliv na smýšlení obyvatel vesnice.⁸¹ Typy lidových kronikářů jsou dokladem pokrokového myšlení venkovského lidu. V předmluvě knihy *Lidoví kronikáři středního Polabí*, definuje fenomén lidové kronikáře slovy:

*„Typy lidových kronikářů jsou rovněž dokladem moderního smýšlení venkovského lidu. Je nutno je chápat jako projev, vzešlý z určité doby a z určitého sociálně, ekonomicky a kulturně determinovaného prostředí. Tradice lidového kronikářství doby minulé stává se příkladem i pro současné vesnické kronikáře, jejichž zápisy se mají stát důstojnou obdobou pokrokových projevů jejich lidových předchůdců uplynulých staletí“.*⁸²

Při studiu lidových pramenů je důležité pamatovat i na to, že tito kronikáři si nejsou rovni svým sociálním postavením a původem. Pocházejí z různých společenských vrstev a jsou ovlivněni prostředím, ve kterém žili, ať již venkovem či městem. Každý z nich zaujímá jiná stanoviska a názory, dokonce ani mezi těmi, kteří pocházejí ze stejného sociálního prostředí, nemusí panovat shoda v názorech na určitou událost.⁸³

Podle Antonína Robka a Otakara Nahodila můžeme vesnické kronikáře dělit na několik skupin. Zejména jde o skupinu velkých sedláků, rychtářů, domkařů a chalupníků, řemeslníků a učitelů. Naproti tomu měšťtí lidoví kronikáři většinou pochází ze společenské vrstvy řemeslníků. Mezi jednotlivými těmito skupinami panují názorové neshody, současně je ale spojuje mnoho společenských prvků.⁸⁴ Písemnosti takových typů společenských vrstev jakou byli měšťtí učitelé, lékaři, právníci, úředníci a jiní, lidí veskrze vzdělaných, nepatří v pravém slova smyslu mezi prameny lidové provenience.

Hlavním rozdílem kronik minulosti a současnosti je, že v minulých dobách pamětní kniha vznikala poměrně živelně a byla spíše individuální reakcí pisatelovou na nejrůznější události, které se různým způsobem týkaly společenského života a sociálního postavení venkovského člověka. Naproti tomu dnešní kroniky, již vznikají na základě státního nařízení a současný kronikář je jmenován představiteli své obce.

Kroniky tedy byly psány z vnitřních potřeb a zájmů kronikáře či písmáka, musíme však pamatovat na to, že jeho záznamy a hodnocení událostí vycházely zvláště z vlastního autorova společenského postavení. Široké kronikářské zázemí, které se postupně formovalo,

⁸¹ ROBEK, Antonín – PUBAL, Václav. *Píšeme kroniku. Příručka pro kronikáře*. Praha: Orbis, 1963. 7 – 8 s.

⁸² ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí 1. Franěk Jan Vavák – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře*. Poděbrady: 1967. 3 s.

⁸³ MLYNÁŘIKOVÁ, Barbora. *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740 – 1830*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2001. 38 s.

⁸⁴ Podrobně se dělením typů lidových kronikářů zabývá: NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*. Praha: Orbis, 1960. 29 – 36 s.

dalo podněty vyšším správním orgánům k vytvoření prvních zákonných opatření o zavedení kroniky ve všech obcích.⁸⁵

Nyní uvedu několik příkladů lidového kronikářství, které již byly vydány tiskem. Velmi známým příkladem typického vesnického písmáka je osoba Františka Jana Vaváka a jeho *Knihy pamětní*.⁸⁶ Byl charakteristickým představitelem vesnických boháčů a mohli bychom ho zařadit do „kronikářské skupiny“ mezi velké sedláky a vrchnostenské rychtáře. Vavák se narodil 26. října 1741 v Milčicích u Poděbrad, kde také 15. listopadu 1816 zemřel.⁸⁷ Pocházel z poměrně chudé rodiny, a proto jak sám v Pamětech naráží, se nemohl věnovat studiu. V jednadvaceti letech se oženil s Barborou Poupovou, s níž měl během manželství devět dětí. Po tchánovi zdědil vesnický statek, a tím jeho majetkové zázemí rostlo. Roku 1779 se stal milčickým rychtářem. Zemřel po delší nemoci a svou manželku přežil o pouhých 14 měsících.⁸⁸

Milčický statkář a rychtář začal psát Spisy pamětní takřka jako třicátník a vedl je až do své smrti. Dochovaly se v sedmi knihách a dnes jsou uloženy v knihovně Národního muzea v Praze. První svazek obsahuje zápisy z let 1770 – 1783 a je nejcennější, coby historický pramen. Druhý svazek líčí období let 1784 – 1790 a také v něm najdeme množství regionálně-historických poznámek. Třetí kniha obsahuje léta 1791 – 1801, tedy dobu napoleonských válek. Čtvrtý svazek, z let 1802 – 1806, stručně popisuje sedmiletou válku habsburské monarchie s Pruskem a milčické požáry. Pátá kniha Vavákových Pamětí se zabývá líčením různých regionálních událostí s důrazem na historické období let 1807 – 1810. Šestá kniha pak přibližuje roky od 1810 do 1814 a sedmá kniha se zabývá událostmi z blízkého i vzdálenějšího Vavákova okolí v posledních třech letech jeho života. Forma, jakou jsou Vavákovy Spisy pamětní psány, striktně dodržuje chronologický sled a pořádek. Místy jsou pak doplňovány kronikářem či jeho potomky o reálie z milčického regionu. Franěk Jan Vavák notně straní katolické církvi a vrchnosti a tato nesnášenlivost k ostatním autoritám prostupuje celou jeho prací. Paměti Františka Jana Vaváka podávají svědectví o hospodářské a myšlenkové emancipaci českého rolnického venkova konce 18. a začátku 19. století.⁸⁹

František Kutnar o jeho vytříbeném literárním stylu napsal:

⁸⁵ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 9 s.

⁸⁶ Vavákovy Spisy pamětní vyšly i tiskem: *Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770 – 1816*. Vydává Jindřich Skopec. 10 svazků. Praha: Dědictví sv. Jana Nepuckého, 1907 – 1938.

⁸⁷ BAŤHA, František. *František Vavák (1741 – 1816)*. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 1966. 2 s.

⁸⁸ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí 1. Franěk Jan Vavák – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře*. Poděbrady: 1967. 14 – 15 s.

⁸⁹ Tamtéž. 15 – 17 s.

„Vavák je ve svých pamětech a v ostatních svých dějepisných pracích především kronikářem, jemuž časový zápis prožité události nebo dějinného faktu odjinud přejetého je vlastním cílem a předním účelem. Kronikářský jemnocit, který jej svazuje bytostně se vším děním, dotýkajícím se jeho osoby, selského stavu a rodného kraje, byl ovšem vypěstován nejen pasivním, čtenářským a receptivním zájmem o dějiny národní, nýbrž i činně se projevující, třebaš kompilační dějepisickou tvorbou. Vavák kronikář rodil se pod vlivy poznání národních dějin, od širších okruhů dějinných soustřeďoval se k okruhům bližším a k vlastnímu tvůrčímu projevu dějepisnému“.⁹⁰

Podle Kutnara Vavák píše své paměti také proto, aby nevymizela památka současných věcí. Starost o zachování současného obrazu prožitého přítomna. Původní Vavákův záměr, psát své paměti jako jakési věčné besedy s dětmi a potomky i po smrti, se mění v touhu hovořit ke všem lidem a historickým příkladem jim ukazovat cestu k lepšímu životu.⁹¹ O tom, že byl milčický rychtář skutečně nadšeným letopiscem, svědčí jeho výrok: „Zlatá věc jest paměti spisovati“.⁹² Proto se držme jeho slov, která mluví za vše.

Zajímavým Vavákovým protikladem by mohla být osoba Jiříka Františka Čermáka, který je Vavákovým vrstevníkem. Čermákovo kronikářské vyprávění zachycuje události druhé poloviny 18. století na Českokobrodsku a Kouřimsku. Porovnáváme-li obě tyto práce, které by k sobě mohly mít blízko, docházíme k závěru, že se svým přístupem a myšlenkovým obsahem od sebe značně lišily. Ač oba pocházeli z podobného sociálního prostředí, jejich názorová základna se liší. Čermákova kronika je zajímavým dokladem lidových vrstev, které kladně přijímaly ideje osvícenství.

Jiří František Čermák se narodil dne 18. listopadu 1749 v Tradeníně na Kouřimsku a stejně jako jeho otec byl šafářem a ovčákem v Kutné hoře. Ve svých šestadvaceti letech byl přijat za spolumistra ovčáckého cechu. V 70. letech 18. století se oženil s Kateřinou, rozenou Černou, narozenou v Tucharazi u Českého Brodu dne 18. března 1747. Ta byla o dva roky starší a pocházela z rodiny ovčáckého mistra. Z jejich manželství vzešlo celkem šest dětí, dva synové a čtyři dcery. Čermákova žena Kateřina zemřela 8. září 1851, dožila se tedy 104 let (!) a svého manžela přežila o 34 let. Roku 1788 koupil Jiří František Čermák usedlost v Českém Brodě. Ještě za svého pobytu ve Hříbech na Černokostelecku, po vydání tolerančního patentu, se přihlásil se svou rodinou 22. března 1782 k evangelickému náboženství. Byl jedním

⁹⁰ KUTNAR, František. *František Jan Vavák*. Praha: Českomoravský kompas, 1941. 53 s.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² FRANCEK, J. *Kroniky jsou zrcadlem doby*. In: *Nové noviny* č. 6/01 [online]. [cit. 2007–10-11]. URL: <http://www.jicinsko.cz/nn/01/06/nn106-6.htm> .

z prvních zakladatelů evangelického reformovaného sboru v Kšelicích u Českého Brodu a dlouhé roky tu pracoval jako kurátor. Zemřel roku 1817.⁹³

Své pamětní zápisky začal J. F. Čermák psát v roce 1788, pravděpodobně až po svém příchodu do Českého Brodu v devětatřiceti letech. Kronika končí rokem 1815 a zahrnuje 33 let. Zahrnuje tak přibližně stejné období jako Vavákova obsáhla práce, ve srovnání s ní je ale nesmírně útlou knížkou, kde události zachycuje na necelých osmdesáti stránkách foliového formátu. Název kroniky zněl: *Knih Pamětní založena roku 1788 od Jiřího Čermáka do toho času arendátora neb pachtýře na statku Lhoteckém blíž Kouřimě, patřícím rytíři Petru Wokounovi a nyní na vlastním dvoře v Českém Brodě patřícím do té doby Ignáci Wejwodovi.*⁹⁴

V úvodu Čermákovy kroniky jsou rodinné údaje, psané samotným Čermákem i později jeho potomky. Zajímavé je, že stejně u Vavákových pamětí je i toto dílo nejpůsobivější ve své první části, která je líčena živě a poutavě. Také po metodické stránce se obě práce liší, zatímco Vavák dělí své vyprávění podle let, Čermák postupuje v neustálém časovém sledu. Pouze na začátek před stručné pojednání o 14. a 15. století zařadil charakteristické příhody pro dobu temna a tolerančního patentu. Jeho práce celkově působí stroze, snaží se co nejpravdivěji informovat o dobových událostech a tudíž se nesnaží nic přibarvovat zbytečným barvitým líčením. Ani ze svého náboženského postavení evangelíka se nenechá strhnout k barvitému líčení příkoří a utrpení, ale i tady postupuje zcela věcně a střízlivě. Také období 80. a 90. let 18. století, tedy předcházející napoleonským válkám a následující „války s Francouzem“, líčí s obvyklou stručností a věcností. Jeho projevy jsou vždy uvědomělé, humanistické a protiválečně naladěné. Světového rozhledu pravděpodobně nabyl četbou soudobých dějin. Po roce 1800 se v jeho zápiscích začínají více objevovat poznámky o počasí. Od období napoleonských válek Čermákův kronikářský záznam historického dění vždy tvoří jednotný celek pro každý rok. Nyní začíná své líčení popisem stavu počasí a něm závislé úrody či neúrody. Čermákova kronika končí rokem 1815 obsáhlým popisem událostí, odehrávajících se kolem vídeňského kongresu. Ve srovnání s Vavákovými pamětmi je tato kronika chudší především o regionální údaje. Přesto však můžeme říci, že je

⁹³ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí III. Písmácký kronikář Jiřík František Čermák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1972. 6 – 8 s. Více: HAVELKOVÁ, Věra. *Jiří Čermák a jeho kronika*. In: vlastivědný sborník Českobrodsko. Svazek 1. 1957. 95 s.

⁹⁴ Tamtéž. 9 s.

Čermákova kronika zajímavým dokladem smýšlení prostého venkovského člověka na přelomu 18. a 19. století.⁹⁵

Jako příklad dalšího lidového písmáka uvedu osobu Josefa Volfa (1860 – 1937).⁹⁶ Volf byl sedlákem ze vsi Máslojed na Královéhradecku a své paměti napsal ve stáří na výměnku. Začal politickými událostmi na Hradecku v roce 1860 a dále líčí vesnici a její blízké okolí. V jeho vypravování vystupuje celá obec – stavení a zvyky, škola, pošta, vojenský život, panské zámky, spolky divadelní, honební a hasičské, hospodářské poměry v Máslojedech, rozkvět blahobytu, živelné pohromy, zemědělské krize, vývoj cen, hospodářské spolky, politické organizace atd.

Stejně jako Volfova kronika jsou psány i *Paměti Františka Dědiny, rolníka a mlynáře*,⁹⁷ formou vzpomínek starce na výměnku. František Dědina (1834 – 1914) byl mlynářem v Podčejku na Mladoboleslavsku. Největší část jeho práce se věnuje rodinným pamětem, o namlouvání a svatbě rodičů, o jejich hospodářství ve vsi Vinařice, o výměnkářích z rodiny. Najdeme tu i přiblížení venkovského života, jako posvícení, události školní, hospodářské i jarmareční. Luděk Šmíd tyto paměti popsal jako zajímavý pohled do života selské rodiny v první generaci po zrušení roboty, kterou Dědina ještě zažil jako čtrnáctiletý chlapec.⁹⁸

Čtyři svazky kroniky a zároveň paměti vznikly i z pera Jana Millera.⁹⁹ Stejným způsobem jako František Jan Vavák v 18. století, tak Jan Miller o století později vypsál kroniku svého rodu v polabské vsi Podmoklách. Výrazně je tu zachycen vývoj zemědělství v období čtyřiceti let, kdy kronikář hospodařil na selském statku, ale i veřejný život v obci, kterého se statkář účastnil.¹⁰⁰

⁹⁵ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí III. Písmácký kronikář Jiřík František Čermák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1972. 9 – 29 s.

⁹⁶ VOLF, Josef. *Z pamětí starého českého sedláka: kus selské historie z 2. poloviny XIX. století*. K vydání upravil Evžen Cízl. Hradec Králové: Kulturní komise krajské organizace zemědělského a malorolnického lidu, 1932. 268 s.

⁹⁷ DĚDINA, František. *Paměti Františka Dědiny, rolníka a mlynáře (1834 – 1914): Část I.: Roboty a první dnové svobody. Část II.: Z ovzduší Prodané nevěsty*. Praha 1833 – 34. Vydává jeho syn prof. Dr. Václav Dědina. 188, 207 s.

⁹⁸ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí I. Franěk Jan Vavák – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře*. Poděbrady: 1967. 48 s.

⁹⁹ MILLER, Jan. *Z tradic selského rodu Vinduškova a kronika století*. Kniha první; *Z tradic selského rodu Vinduškova do konce století*. Kniha druhá; *Z tradic selského rodu Vinduškova do světové války*. Kniha třetí; *Památník světové války*. Kniha čtvrtá; Praha: 1934 a 1935. 275, 310, 309, 313 s.

¹⁰⁰ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí I. Franěk Jan Vavák – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře*. Poděbrady: 1967. 49 s.

Zajímavým příkladem venkovského kronikářství jsou i *Paměti babičky Kavalírové*.¹⁰¹ Antonie Kavalírová (1804 – 1879) prostě a výrazně vypsala osudy své chudé dělnické rodiny z Těchobuzi, která pílí a přičinlivostí založila velké sklárny v Sázavě.¹⁰²

Pro příklad si uvedeme i dva představitele lidového městského kronikářství. Prvním z nich je Matěj Mynide, jenž je autorem rukopisné kroniky, Příběhy Poděbrad, založené roku 1835. Matěj Mynide¹⁰³ se narodil v Uhříněvsi u Prahy dne 16. února 1776 chalupníku a zedníku Vilému Mynide a jeho ženě Kateřině, rozené Smolíkové. O jeho dětství a mládí nic víc nevíme. Roku 1809 přešel z Kladrub do Poděbrad jako druhý kantor a o šest let později se stává učitelem na hlavní škole. Tady učil jen do roku 1825, neboť byl pro svou pijáckou vášeň předčasně penzionován. Po příchodu do Poděbrad byl již Mynide ženatý, jeho manželkou byla Anna, rozená Krástová, z Rataj nad Sázavou. Z tohoto manželství vzešlo 5 dětí, většina z nich však zemřela v útlém věku. V penzi si bývalý kantor přivydělával hrou na varhany v kostelním chóru, ale jen do roku 1830, kdy oslepl. I přes jeho pohnutý osud si jeho blízké okolí cenilo jeho literární činnosti. Zemřel v 67 letech po mozkové mrtvici, dne 27. června 1842.¹⁰⁴

Mynide byl podle Ludřka Šmída typem lidového obrozeneckého pracovníka, nebyl tudíž autorem jen *Kroniky Poděbradské*, respektive jejího zkráceného opisu *Příběhy Poděbrad*, ale i četných dějepisných pojednání. Jak již bylo naznačeno *Kronika Poděbradská* a *Příběhy Poděbrad* jsou obsahově shodné práce, lišící se pouze v detailních údajích a v použitých výpiscích ze starých městských archiválií. Do svých prací Mynide hojně včleňoval lidově krajové pověsti, které mají pro nás hlavně hodnotu při studiu lidového folkloru.¹⁰⁵

Zajímavé je, že v kronikách autor nevěnoval žádnou pozornost k vyličení svého života. Zřejmě psal s úmyslem stát se historiografem města. Odmyslíme-li si některá jeho nedoložená historická tvrzení a časté používání místních i zemských pověstí, je jeho kronika poměrně dobrou historiografií Poděbrad od doby nejstarší až do první poloviny 19. století.

V předmluvě uvádí, že již při příchodu do Poděbrad shromažďoval výpisy z knih, které mu byly zapůjčeny vrchnostenským a městským úřadem. Navíc tu sděluje důvody, které ho vedly ke kronikářské činnosti:

¹⁰¹ KAVALÍROVÁ, Antonie. *Paměti babičky Kavalírové*. K tisku upravil Josef Jan Frič za účasti Marie Gebauerové, Olgy Zielecké a Fr. Páty. Praha: Spolek čes. bibliofilů, 1929. 204 s.

¹⁰² ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí I. Franěk Jan Vavák – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1967. 49 s.

¹⁰³ Také Minide, Minetti, Mynid, Minid i Mynyd.

¹⁰⁴ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí II. Lidoví měšťtí kronikáři Matěj Mynide a Ferdinand Janák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1968. 3 – 4 s.

¹⁰⁵ Tamtéž. 7 s.

„nikoliv z ohledu toho, bych sobě jméno spisovatele získati mnil... Již ale hned od maličkosti mé vynikla ve mně toužebná žádost starobylosti se dopídití, zvláštní pak zřetel vzal jsem na staré ouředlní rukopisy, kterýmžt' největší víra dáti se musí.“¹⁰⁶

Kronika Poděbradská podává historický vývoj Poděbrad, při němž autor využíval všech pramenů, které měl po ruce. Kromě citací starých kronik, obsahuje i výtah z městských knih, urbářů a archivních dokumentů poděbradského panství. Při práci Mynide postupoval velmi pečlivě, pořizoval si obsáhlé výpisky z listin, z tohoto důvodu je jeho vypravování poměrně strohé a neosobní.

Mynideho kroniky je nutné posuzovat především jako doklad svérázné lidové tvořivosti a nikoliv jako dějepisný dokument, protože v tomto případě nemohou obstát před kritickým historickým soudem. Matěj Mynide slovy Ludka Šmída představuje výrazného lidového autodidakta poměrně širokým zájmem a s hlubšími vědomostmi, získanými především zálibou v četbě:

„Poděbradský kantor tak potvrzuje domněnku, že to bylo především čtenářství, láska ke knize, jež podmiňovaly v uvědomělých lidových typech naše obrození pokusy literární práce, z nichž máme pozoruhodný doklad lidové tvořivosti v oblasti kronikářské.“¹⁰⁷

Jiným představitelem lidového městského kronikářství, byl Ferdinand Janák, tkadlec z Městce Králové na Poděbradsku. Jeho kronika pochází z poloviny 19. století a je psána ve formě pamětí, obsahuje i některé cenné údaje o Městci Králové a především o tamním společenském životě kolem roku 1848. *Paměti*, jak se dílo prostě nazývá, zahrnují pouze krátký časový úsek a jsou spíše celkovou charakteristikou různých dobových sociálních jevů na českém maloměstě v době národního a politického uvědomování. Ferdinand Janák věnoval velkou pozornost hlavně soudobému školství a rozvoji vlasteneckých tendencí v jeho nejbližším okolí.¹⁰⁸

Královéměstecský tkadlec se v úvodu ke svým Pamětem omlouvá:

„Každému čtoucímu tyto mé prostičké řádky připomínám, že pravopis neznám, neb jsem se učil sám lépe psát a číst ve věku dospělejším, totiž v 16 letech, dříve jsme chodili do školy jen v zimě a když jsme neměli obuv, tu jsme též nemohli...“¹⁰⁹

Zajímavá je pak hlavně tato vlastenecká část předmluvy, která podle mého názoru pěkně vystihuje jeho národní smýšlení a pohnutky k vypsání Pamětí:

„Zakládejte knihy pamětní, zaznamenávejte děje národa, měst i obcí; jako jezdec, maje i zlaté ostruhy, bez koně není jezdcem, tak i Národ bez dějin není ničím. Kde spisuješ

¹⁰⁶ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí II. Lidoví městští kronikáři Matěj Mynide a Ferdinand Janák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1968. 10 s.

¹⁰⁷ Tamtéž. 35 – 43 s.

¹⁰⁸ Tamtéž. 44 s.

¹⁰⁹ Tamtéž. 45 s.

*děje, buď spravedlivým. Nenadržuj žádné straně a nikomu, piš pravdu, drž se učení Pána Ježíše, jenž praví: budiž řeč vaše jest, jest, není, není. Chraň se marné chvály, veškerá pronásledování i smrt tvá budiž ti jen nepříjemností, nikoliv překážkou.*¹¹⁰

Janák Paměti začínají stručnou zmínkou o třicetileté válce a potom pokračuje stručným historickým vývojem až do jeho doby. Dále poměrně podrobně líčí školské poměry v době předbřeznové ve svém blízkém okolí, vlastenecké lidové nadšení a obrozenecké snahy v Městci Králové, záznamy o životě válečných vysloužilců, jímž sám byl. Zkrátka většina Janákova vyprávění se týká popisu životních osudů starých kantorů a školních poměrů, najdeme tu ale i strohý popis jeho městečka. Luděk Šmíd komentuje jeho prosté vyprávění jako výmluvný dokument ubohosti společenského a kulturního života tamějšího kraje. Dokumentem, zaznamenávajícím sociální a hospodářské poměry před rokem 1848.¹¹¹

Otakar Nahodil a Antonín Robek vidí přednost českého lidové kronikářství v tom, že tvoří souvislou tradici, jež tvoří základ pochopení toho, že kronikářství dodnes představuje význačný kulturní jev: „*České lidové kronikářství zcela jistě patří mezi nejvýznamnější historické a národopisné prameny, s nimiž je nutno operovat citlivě, se skutečnou úctou, ale i s patřičnou kritikou.*“¹¹²

¹¹⁰ ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí II. Lidoví městští kronikáři Matěj Mynide a Ferdinand Janák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1968. 45 s.

¹¹¹ Tamtéž. 45 – 56 s.

¹¹² NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*. Praha: Orbis, 1960. 134 – 138 s.

3 LEGISLATIVA

3.1 Dekret prezidia zemského gubernia ze dne 31. srpna 1835

S postupným rozšiřováním lidové kronikářské základny od poloviny 18. století a zvláště pak od začátku století následujícího, se hledala cesta, jak tento fenomén dostat pod úřední vliv. Příslušné správní orgány se začaly zabývat otázkou, jak pomocí úředního opatření zavést kroniky ve všech obcích.

Prvním, kdo se v Čechách zasloužil o vydání zákona o vzniku pamětních knih ve všech obcích, byl nejvyšší purkrabí český, hrabě Karel Chotek (1783 – 1868). Narodil se ve Vídni 23. července 1783. Kariéru ve státní službě začal tento český šlechtic v roce 1802. Také působil jako gubernátor v Terstu a v Tyrolsku, dvorní kancléř a předseda studijní dvorské komise ve Vídni. Od října 1826 působil jako prezident zemského gubernia a nejvyšší purkrabí český, ve své funkci projevil mimořádnou snahu o hospodářský rozvoj své země. Díky němu byly pravidelně pořádány hospodářské výstavy, rozvinula se výstavba silnic nebo pod jeho patronací byla založena jednota pro povzbuzení průmyslu v Čechách. Zvláštní pozornost věnoval modernizaci tehdy zanedbané Prahy, nechal dláždit silnice, zavádět kanalizace, stavět zdravotní a charitativní budovy, založit veřejné sady.¹¹³ Přál rozvoji Čech, ale i českého jazyka. František Palacký ho považoval za pravého Čecha, vlastence. Zároveň byl ale věrným stoupencem vládnoucího habsburského rodu. Roku 1843 byl nucen vzdát se svého úřadu a po zbývajících pětadvacet let svého života se už k veřejné činnosti více nevrátil. Zemřel 28. prosince 1868 ve Vídni ve věku pětadesátilet.¹¹⁴

Nejvyšší purkrabí český a guberniální přednosta, Karel hrabě Chotek, se při přípravě tohoto vládního nařízení obrátil na všechny krajské úřady a na biskupské ordinariáty, aby získal cenné podněty a zkušenosti, jak by kroniky měly být založeny a vedeny. Zde však tvrdě narazil na nepochopení, jedině litoměřický krajský hejtman zaslal velmi podnětné a konkrétní návrhy o obsahu a funkci kronik.

Kromě toho se hrabě Chotek poohlížel i jinde. Při tvorbě historicky prvního nařízení o pamětních knihách na našem území se mohl nechat inspirovat v Bavorsku, kde už podobný zákon o vzniku kronik měli, a to již ze dne 1. září 1829. Bavorské státní nařízení se nakonec stalo podkladem pro jeho českou obdobu.¹¹⁵

¹¹³ Více: *Oslawa zásluh: geho excellencj wysoce urozenému pánu, panu Karlowi hraběti Chotkowi z Chotkova a Wognjna ... blaha swého pěstiteli obcj Pražanů dne 4. listopadu r. 1841 wděčně wěnowána*. Praha: Tisk a papjr synů Bohumila Háze, [1841]. [8] s.

¹¹⁴ *KDO BYL KDO v našich dějinách do roku 1918*. Praha: Libri, 1999. 150 s.; Více: LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojína. Studie rodopisná*. Nové Dvory: nákl. vl., 1886. 71 s.

¹¹⁵ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 9 – 10 s.

Dekretem gubernia zemského prezidia ze dne 31. srpna 1835 s platností od 1. ledna 1836 bylo ve 14 bodech stanoveno, aby:

„v každém městě a městyse, a v každém onačejším místě, na každé faře, a v každé duchovní i světské obci založí se pamětní neb časová kniha a kronika, a povede se dále dohlížením představeného úřadu v německé řeči. Ostatně se nezakazuje tyto časové knihy také v latině vésti.

*K této práci podle volení povoláného úřadu, vikariátu, magistrátu, městského sudího, úřadu hospodářského a t. d. ustanoví se schopný obecného dobrého cítění muž“.*¹¹⁶

Kronika byla a je dodnes majetkem obce, měla se proto uchovávat v obecním domě. Pokud ne, kronikář odstoupivší z funkce by ji měl co nejdříve do úřadu vrátit. Navíc by měl letopisec na začátku své práce napsat své jméno a datum zahájení činnosti. Tak měl postupovat i další nastupující kronikář.

Nařízení o kronikách také uvádělo, jak má pamětní kniha vypadat, na jakém papíru a jakým inkoustem měla být psána:

„věc jest žádoucí, aby se kronika na kancelářském a velkém papíru dobrým černým inkoustem na půl listě psala, a na začátku poznamenání roku, kdy se začala, obsahovala.

*Kronika musí s tuhými deskami, koženým hřbetem a koženými rohy dle cis. král. krajsko-úředního ponavrnutí ale lépe celá v kůži svázaný býti“.*¹¹⁷

V úvodu kroniky se doporučovalo zaznamenat krátkou historii obce a zachytit všechny události, které pro ni měly význam, ukazovaly na opravdový život na vsi, tamní zvyky a obyčeje. Nutností bylo zachytit všechny činnosti správy obce, hospodaření, sociální péči, kulturní život, změny katastrálních hranic obce atd. Kromě toho kronikáři měli zapisovat i zvláštní přírodní jevy a celkový počet obyvatel, počet křtěných, svateb a zemřelých. Události, jež mají být do pamětní knihy zaznamenány, se museli vztahovat k obci, pro kterou se kronika píše, nebo k sousedním obcím, s nimiž obec spolupracuje. Cena kronik spočívá hlavně v tom, že pravdivě zachycují události. Proto nařízení udává za nutné, aby kronikář postihl jednotlivosti, které by osvětlovaly celou historii, měl by být tedy konkrétní a nepsat o všeobecnostech.¹¹⁸

„Obzvláštní cena kronik záleží v udání věrném všech jednotlivých okoličností – často zdánlivých maličností – a v jistotě, kterauž se z podotknutých, do jednotlivostí jdoucích skutků pravý obraz rozličných časů a jich místních okolností a soustojností, opodál vši zamyšlené, historicko-mudrcké soustavy dobývá. Kronikáři se tedy snažte, jednotlivosti příběhů, slavnosti

¹¹⁶ Chotkovo guberniální nařízení z 31. srpna 1835. In: *Memorabilien Buch des Städtchen Lusche. Kniha pamětní představeného úřadu městečka Luže panství Košumberk*. SOkA Chrudim. Archiv města Luže. Č. př.: 68/99.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 10 – 11 s.

a t. d., z nichž mravy a události časů vysvítají, dokonale zaznamenati. Zbytečná obšírnost se sice líší, nicméně jest lepší, nežli jalová všeobecnost.

Nepožaduje se pragmatický dějepis, ani úsudek kronikářův účelnosti nějakého zavedení neb činu, aniž ozdobný, vyhledaný neboli nadutý sloh čili způsob psaní. Tomu se má spíše letopisec vyhnouti, a sobě sprostý, nenucený sloh lepších kronikářů věku prostředního za příklad vzíti. Nejprostší povídka skutku jest nejlepší, a vším, čeho si žádáme. Mají se sepisovati podle postupnosti času“.¹¹⁹

Z technických doporučení se v Chotkově guberniálním nařízení ještě uvádí, aby jednotlivé svazky kronik měly 300 až 350 lisů, které je potřeba očíslovat, protáhnout provazem a opatřit pečetí nadřízeného úřadu či vrchnosti. Při psaní pamětních knih je nutné po straně udávat datum a na konci každého svazku zpracovat a zapsat věcný rejstřík.¹²⁰ Rejstřík se podle mého mínění moc neujal. Pamětní knihy, které jsem z tohoto období prošla, ho vesměs postrádaly.

Po přečtení prvního zákona o pamětních knihách na našem území jsem došla k závěru, že byl velmi konkrétní a dobře promyšlený. Obsahoval jak prováděcí nařízení, tak i metodické pokyny. Dalo by se však říci, že vyšel poněkud předčasně, v menších obcích ještě neexistovaly dostatečné podmínky pro další rozvinutí kronikářských tradic. Ani vrchnost neměla zájem, aby byly kroniky vedeny, v té době již byla zaplavena množstvím nejrůznějších guberniálních nařízení, která jim postupně brala samostatnost. Naproti tomu ani české obce zákon z roku 1835 příliš nevířily, neboť povinnost vést kroniku byla v němčině či latině, a tato podmínka český lid v zakládání pamětních knih spíše odrazovala.¹²¹

Ve většině českých obcí vyvolalo nařízení o pamětních knihách odpor, zvláště proto, že neměly být vedeny v češtině. Národní uvědomění českých lidí takový přístup nepodporovalo. Přesto máme zprávy, že v některých obcích byly tímto guberniálním nařízením knihy pamětní skutečně zavedeny. Podle soupisu kronik chrudimského okresu,¹²² sestavených ředitelem Státního okresního archivu v Chrudimi, Ivo Šulcem, nejméně 21 obcí začalo vést obecní kroniku. Byla to místa: Bělá, Blatno, Bojanov, Hamry, Hlinsko, Hrochův Týnec, Chroustovice, Jenišovice, Kameničky u Hlinska, Krouna, Luže, Medlešice, Podhořany u Ronova nad Doubravou, Předhradí u Skutče, Řepníky, Skuteč, Stradouň, Střítež, Štěnec, Štěpánov a samozřejmě i v samotné Chrudimi. Chrudim je v tomto ohledu zajímavá, po

¹¹⁹ Chotkovo guberniální nařízení z 31. srpna 1835. In: *Memorabilien Buch des Städtchen Lusche. Kniha pamětní představeného úřadu městečka Luže panství Košumberk*. SOkA Chrudim. Archiv města Luže. Č. př.: 68/99.

¹²⁰ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 11 s.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² *Seznam kronik evidovaných SOkA Chrudim ke dni 20. 2. 2008* [online]. [cit. 2008-5-10]. URL: <http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>.

vydání zákona skutečně založila kroniku, *Liber Memorabilium für den Magistrat der k. Kreis und Leibgendingstadt Chrudim*.¹²³ Chrudimská pamětní kniha má celokoženou vazbu, poměrně dost velký formát 24 x 39,5 cm a obsahuje skoro 1100 stran. Přesto byl záznam veden jen do sedmého listu. Poněvadž poté, co Chrudimští krasopisně nadepsali titulní list, vepsali do knihy v němčině ještě Chotkovo guberniální nařízení a více již v zápisech nepokračovali.

Podle uvedeného nařízení a jeho směrnic také začalo být na Chrudimsku vedeno několik pamětních knih církevní vrchností. Takovými obcemi byly: Bojanov, Včelákov, nebo Chrudim, kde vznikla pod patronátem zdejšího děkanství. Z provenience šlechtické vrchnosti vznikla *Gedenkbuch für das Oberamt der hochfürstlich Thurn und Taxisschen Herrschaft Richenburg Chrudimer Kreises*. Kronika byla vedena v Předhradí, v panství Rychmburk, v letech 1836 až 1866 a od roku 2006 je uložena ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.

3.2 Zákon č. 80 ze dne 30. ledna 1920

Dekret prezidia zemského gubernia byl nadlouho jediným zákonem, který se nějakým způsobem týkal vedení kronik. Po první světové válce navázala Československá republika na tuto tradici a v roce 1920 prezident Tomáš Garrigue Masaryk podepsal zákon č. 80 o povinném psaní kronik a pamětních knihách obecních. Byl vydán podle návrhu dr. Srdínka, jenž prosazoval: „*Ved'te v každé obci pamětní knihu, zříd'te pro ni zvláštní komisi a ustanovte kronikáře, jemuž podle jeho výkonů patří odměna.*“¹²⁴

Zákon o pamětních knihách obecních byl velmi stručný, obsahoval pouze 4 body, proto si jej dovolím citovat:

*„Každá politická obec jest povinna založiti a vésti pamětní knihu obecní.
K založení a vedení pamětní knihy obecní zřízena budiž v každé obci komise. Zápisy provádí kronikář, ustanovený obecným zastupitelstvem, za přiměřenou odměnu.
Provést zákon ukládá se ministerstvu školství a národní osvěty a ministru vnitra.
Zákon nabývá platnosti dnem vyhlášení“.*¹²⁵

Zákon č. 80/1920 Sb. vycházel z dlouhé tradice zkušeností vedení kronik měst a obcí. Již při jeho přípravě i projednávání bylo uloženo vládě a příslušným ministrům, aby byl co nejdříve doplněn o prováděcí směrnice formou vládního nařízení. Ve shrnutí požadavků národního shromáždění se ministerstvu školství a národní osvěty ukládalo, aby svolalo anketu odborníků, která by sestavila směrnice prováděcího nařízení. O zákonu a jeho provádění se

¹²³ *Liber Memorabilium für den Magistrat der k. Kreis und Leibgendingstadt Chrudim 1836*. SOkA Chrudim, Městský úřad Chrudim 1788 – 1850. Inv. č.: 132, Č. kn.: 132.

¹²⁴ ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 4 s.

¹²⁵ *Zákon ze dne 30. ledna 1920* [online]. [cit. 2007–3–14]. URL: <<http://www.kronika.sf.cz>>.

ještě více hovořilo po jeho vydání na vedoucí úřední úrovni i na úrovni poradců, zda zavést pojem kronika nebo pamětní kniha, zda kronikář nebo letopisec... Diskutovalo se i o tom, jestli má být zavedeno předčítání zápisů do kroniky před veřejností nebo zda má každý občan právo navrhnout věcný doplněk kroniky. Jednalo se i o právech a povinnostech letopisecké komise, ta měla jen ve zcela vážných případech možnost zasáhnout do zápisu nebo nařídit jeho doplnění. Nakonec převládl názor kronikáře příliš neomezovat. Zde pak nastal určitý střet zájmů, neboť kronika je majetkem obce, jejími reprezentanty je obecní zastupitelstvo, které má kronikáře platit ze vedení pamětní knihy, ale na druhé straně to odporovalo v tom, co nejvíce umožnit letopisci samostatnost.¹²⁶

Na přípravě vládního nařízení k zákonu č. 80 pracovalo několik významných expertů, jako byli: Arne Novák, Václav Vojtíšek, Josef Vítězslav Šimák, dr. Josef Kazimour, Rudolf Šecka, Václav Chaloupecký, Jaroslav Bidlo, Zdeněk Nejedlý, Václav Novotný, Josef Pekař a jiní.

V připomínkách těchto odborníků se prosazovalo, aby bylo stanoveno, zda kronikář bude i historikem obce. Nakonec dospěli k názoru, že nikoli. Neboť kronika má zachytit náladu okamžiku, tedy přítomnost, proto je nutné zapisovat události plynule a prakticky ihned. Pozdější záznamy by jen vedly k upravování skutečnosti. Pamětní kniha musí být věrná prožitým událostem. Pro některé úpravy je pak dána kronikáři možnost v dodatečném zápisu, kdyby se v jednotlivých ročních záznamech ukázala fakta, která měla jiný význam, než mohl kronikář při jejich popisu pochopit. Proto je znovu zdůrazňováno, že kronikář nemůže retrospektivně psát dějiny obce, neboť je to nad jeho síly. Má však možnost zapisovat různá ústní vyprávění a vzpomínky na život v obci v minulosti. To má činit výstižně a přesně bez dalšího přikrášení. Též se doporučovalo vydání jakéhosi podrobného návodu, který by letopisci radil, jak a co má psát i s návrhem jisté osnovy ročního zápisu. Hrozilo ale nebezpečí určitého napodobování a opakování. Dalším doporučením bylo po pěti letech vykonat kontrolu, jak se v obcích a mezi kronikáři zákon o pamětních knihách uplatnil a jak kroniky vypadají.¹²⁷

Bezprostředně po vydání zákona č. 80/1920 Sb. o pamětních knihách obecních ze dne 30. ledna 1920 vznikly v chrudimském okrese ještě v roce 1920 tři kroniky, a to v obcích Hroubovice (*Pamětní kniha obce Roubovic*), Libkov, (*Kronika Libkova*) a Vápenný Podol (*Pamětní kniha obce Vápenný Podol*). V daleko větším množství byly pamětní knihy

¹²⁶ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 16 – 17 s.

¹²⁷ Tamtéž. 17 – 18 s.

zakládány až po vydání vládního nařízení o rok později, které přineslo další potřebné informace k této problematice.

3.3 Vládní nařízení č. 211/1921 Sb. ze dne 9. června 1921

Vládní nařízení k zákonu o pamětních knihách z roku 1920 bylo schváleno a vydáno o rok později, dne 9. června 1921, a obsahovalo 10 bodů opatření. Prováděcími orgány bylo Ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO) s ministerstvem vnitra.

Prvním úkolem vládního nařízení bylo: „každá obec si na svůj náklad musí pořídit pamětní knihu (pokud ji již nemá), a to do konce roku 1922. Pripouští se možnost, aby dvě nebo několik obcí téhož politického okresu se mohly spojit k vedení společné pamětní knihy. Mohlo se tak stát jen ve výjimečných případech, kdy se jedná opravdu o malé obce. K vedení společné kroniky musel dát souhlas nadřízený okresní úřad.“¹²⁸

Tímto nařízením byl stanoven účel psaní kronik, jímž bylo zachovat místní dějiny pro poučení domácích. Kronikářům neboli letopiscům bylo doporučeno, aby do zcela nové kroniky zpracovali a napsali historický a zeměpisný obraz své obce a až potom zapisovali události v obci či ohlas celostátních událostí. Děj v obci měli nejprve zapsat nanečisto a přepsat do kroniky jej mohli, až se události ustálí. Současně měly příslušné orgány povinnost, jim poskytovat potřebné informace.

Kronikářem by měl být nejlépe jednatel místní osvětové komise, učitel, správce archivu, či jiná osoba, která má pochopení pro tento úkol, je odhodlána toto poslání plnit s co nejlepším svědomím a má pro něj schopnosti a předpoklady. Navíc by měla znát místní poměry a mít smysl pro pravdu. Ve větších obcích, s počtem obyvatel nad 10 000, má být letopiscem archivář, knihovník nebo jiná úřední osoba. Při psaní kroniky se zdůrazňuje pravdivost a věrnost a význam letopisecké komise při jejím vedení.

Kronika by měla být pevně svázána, její jednotlivé svazky popsány a chráněny a uschovány v pouzdře.

Letopisecká komise má být obcí pověřena k doзору nad kronikářovou prací. Komise se skládá ze starosty obce a 2 občanů zvolených obecním zastupitelstvem. Postava starosty obce v letopisecké komisi představuje přímý vliv obce na psaní kroniky. V obci, kde je minimálně 20% národnostní menšiny obyvatelstva, musí mít tato menšina zastoupení v letopisecké komisi a to dalším člověkem.

Letopisecká komise jako dozorčí orgán má právo za přítomnosti kronikáře nahlížet do pamětní knihy a kronikář může nařídit, aby něco opravil, doplnil či zapsal. Komise musí

¹²⁸ Vládní nařízení č. 211/1921 Sb. ze dne 9. června 1921. In: PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 20 s.

dohlížet i na úpravu kroniky. Komise má ale v první řadě kronikáři ponechat co nejvíce volnosti a opravovat jen jeho chyby a omyly. Jestliže mezi kronikářem a letopiseckou komisí vznikne nějaký nevyřešitelný rozpor, s konečnou platností jej rozhodne obecní zastupitelstvo. Komise by též měla každý rok obecní radě a zastupitelstvu podávat celkovou zprávu o stavu a vedení kroniky.¹²⁹

Dalšími body nařízení byly:

„K nahlížení do kroniky musí být souhlas obecní rady nebo dokonce i vyššího orgánu. Veřejné zpřístupnění kroniky se musí provést jednou za 3 roky, po dobu 14 dnů. Občané mají právo navrhnout úpravu zápisu do 8 dnů po vystavení kroniky.“¹³⁰

Vládní nařízení č. 211/1921 ukládalo dozor nad vedením kronik v okrese vyššímu nadřízenému politickému úřadu, neboli okresnímu úřadu. Ten musí zavést rejstřík o kronikách v okrese, který má být veden abecedně podle jmen obcí. Později byl vydán vzor, jak má rejstřík vypadat. Okresní úřad pověřil přímým dozorem nad kronikami okresního školního inspektora, který při inspekci na školách měl provádět i kontrolu obecních kronik a podávat o tom zprávu. Revize stavu kronik pak měla být zanesena do okresního rejstříku pamětních knih.¹³¹

Při přípravách tohoto nařízení se také jednalo o tom, aby ve větších městech, kde je archiv, nemusela být psána kronika vůbec. Tento návrh nakonec neprošel. Po velkých diskuzích uhájilo Ministerstvo školství a národní osvěty svůj názor na vedení kronik ve velkých městech. Ve čtvrtém bodě směrnice se však zdůraznilo, že při psaní kronik v městech nad 10 000 obyvatel je důležitější povinnost sbírání všech materiálů a jejich shromažďování a uchovávání v archivech než psaní kroniky. Proto je možné, že po vydání tohoto nařízení vlivem těchto „tahanic“ ve větších městech často nejmenovali kronikáře ani letopiseckou komisi a více se spoléhali na to, že mají městský archiv, který psaní pamětní knihy nahradí.¹³²

Na Chrudimsku po vydání vládního nařízení z roku 1921 vzniklo velké množství kronik, dalo by se říci, že právě nyní byly konečně položeny pevné základy pro budování kronikářské tradice ve většině obcí na tomto území.

Po vydání zákona č. 80/1920 Sb. a vládního nařízení k tomuto zákonu vydalo Ministerstvo školství a osvěty 5. prosince 1924 směrnice č. 136.608, které ukládaly okresním

¹²⁹ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 18 – 20 s.

¹³⁰ *Vládní nařízení č. 211/1921 Sb. ze dne 9. června 1921*. In: PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 20 s.

¹³¹ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 20 – 21 s.

¹³² ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 5 – 6 s.

osvětovým sborům povinnost pravidelně pořádat jednodenní kurzy pro kronikáře. Kronikářské kurzy se pořádaly zpravidla v okresním městě pro kronikáře, členy letopiseckých komisí a pro všechny ty, kteří mají zájem o minulost a současnost své obce. Kurzy se měly pravidelně opakovat v rozmezí tří až pěti let.¹³³

Toto usnesení bylo znovu připomenuto o pět let později výnosem zemského úřadu v Praze.¹³⁴ Rozdíl byl však v tom, že tyto kurzy měly být nyní spojeny s výstavou dobře vedených pamětních knih, z nichž ty nejlepší měly být odměněny a pochvaly jejich kronikářů otisknuty v úředním tisku. Kurzy vedly osvětové sbory (komise) ve spolupráci se samosprávou okresu. Jednodenní kurzy měly mít 5 hodin, z toho tři hodiny teorie a dvě praxe. Teoretická část zahrnovala výklad zákona o pamětních knihách včetně historického úvodu, dále se přednášelo o technice zřizování kroniky, vedení kroniky a provádění jejích záznamů, celkové uspořádání kroniky, úvod, osobnost autora pamětní knihy, přírodní a historický vývoj, krátký popis historie obce od počátku 20. století, obec za světové války, vznik samostatného Československa, projednávaly se i otázky jak zapisovat současné události a sbírat přílohy pro kroniku atd. V praktické části si pak kronikáři prohlíželi staré i současné kroniky, jež hodnotili. V praxi si vyzkoušeli, jak pamětní knihu psát, dělat její výzdobu jak sbírat a evidovat její přílohy. Přednášejícími těchto kurzů měli být zkušení odborníci, kteří měli mnohé zkušenosti s vedením kronik, jako byli archiváři, muzejníci.¹³⁵

V tomto období byly po vydání nařízení č. 211/1921 Sb. zakládány pamětní knihy na chrudimském okrese v několika etapách. Pět obcí tak učinilo v roce 1922, byla to místa: Bořice, Hlína, Chrast u Chrudimi, Polánka a Srbce. O rok později založilo obecní kroniku už 11 obcí: Hošťálovice, Hrochův Týnec, Jeníkov, Kovářov, Kraskov, Lipovec, Nasavrky, Radim, Smrček, Třemošice a Vítanov. V roce 1924 pak trend vrcholil, kronika vznikla ve třiatvaceti obcích: Bojanov, Nouzov, Bylany, Dědová, Dolní Holetín, Hodonín, Holetín, Horka, Chotěnice, Kostelec u Heřmanova Městce, Kouty, Leština, Prachovice, Proseč u Skutče, Předhradí, Skupice, Tisovec, Třebřichy, Úherčice, Výsonín a Zájezdec. Potom již počet vesnic v jednotlivých letech klesá. Rok 1925 a 6 obcí: Perálec, Skoránov, Skuteč, Stolany, Všeradov a Zaječice. O rok později 4 vesnice: Pavlovice, Paseky, Poděčely a Žumberk. V roce 1927 stejný počet: Krásné, Pokřikov, Svatkách a Voletice. Následující rok nebyla nově založena žádná kronika, snad proto v roce 1929 tento počet mírně stoupl na 8: Horní Bradlo, Miřetín u Proseče, Ostrov, Podhořany u Nových Hradů, Rosice u Chrasti,

¹³³ ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 9 – 10 s.

¹³⁴ Zemský úřad v Praze, č. 565.127/29, 12-193/1 ze dne 29. 11. 1929.

¹³⁵ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 22 – 24 s., Více také: ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 9 – 10 s.

Vejvanovice, Záboří a Zalažany. O rok později založily novou kroniku 4 obce: Lešany, Řepníky, Závratec a Žlebské Chvalovice. V roce 1931 se jednalo o pět míst: Hluboká, Licibořice, Mladotice, Seč a Žďárec u Skutče.

3.4 Vládní nařízení č. 169 ze dne 17. listopadu 1932 o pamětních knihách obecních

Nové vládní nařízení nezměnilo nic podstatného z dřívějších ustanovení. Jenom některé body byly vyjádřeny přesněji, zvláště byl zdůrazněn význam letopisecké komise, přesně byla stanovena instanční komise při stížnostech i činnost dozorčího úřadu.¹³⁶

Podkladem vládního nařízení č. 169 bylo první nařízení o pamětních knihách z roku 1921, které se ve svých zásadách dobře osvědčilo. Jelikož nařízení č. 211/1921 sbírky se vztahovalo pouze na české země, nyní byla jeho působnost rozšířena na celé území Československé republiky. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi byly kroniky zavedeny ode dne 1. července 1933:

„Každá politická obec jest povinna poříditi svým nákladem pamětní knihu obecní, a to, nemá-li ji doposud, nejpozději do 1. července 1933. Této povinnosti je obec zbavena jen tehdy, vede-li se tam již pamětní kniha obecní a zabezpečí-li se, že tomuto účelu bude i nadále sloužiti podle předpisů tohoto nařízení, zejména za dozoru letopisecké komise. V mezích platných obecních zřízení mohou se dvě nebo několik obcí téhož politického okresu spojití k vedení společné pamětní knihy obecní po schválení nadřízených úřadů k tomu příslušných. Pamětní knihu obecní nesmí obec zciziti a sluší ji označiti pečeti obecní na titulním listě i na každé desáté stránce.“¹³⁷

Nařízení se opět zabývá tím, jak má kronika vypadat. Listy musí být pevně sešity a očíslovány, navíc počet stran musí být poznamenán již na titulním listě a potvrzen podpisem starosty či člena obecní (městské) rady. Nový kronikář má do pamětní knihy zaznamenat své jméno a povolání a potom „zaznamenává v časové posloupnosti pamětihodné současné události místní, které výstižně zobrazují obec po stránce hospodářské, populační, sociální, veřejně zdravotnické, kulturní, lidopisné, náboženské a po stránce života národního“.¹³⁸ Událostmi týkajícími se okresu, země nebo státu se má zabývat jen tehdy, jestliže souvisí s životem v obci. Kronikář by měl zaznamenat, jaký ohlas měli v obci velké historické události, jakými například byla světová válka či vznik samostatné Československé republiky a také jubilejní a významné státní oslavy.

Nařízení č. 169 se znovu věnuje otázce, jak má letopisec postupovat při sbírání potřebných informací. Ty jsou mu povinny poskytnout patřičné úřady a ústavy, neodporuje-li

¹³⁶ ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 4 s.

¹³⁷ *Vládní nařízení č. 169 ze dne 17. listopadu 1932 o pamětních knihách obecních* [online]. [cit. 2008–2-19].

URL: <http://archiv.semily.cz/kroniky/vl_nar_169.htm>.

¹³⁸ Tamtéž.

to platným předpisům nebo veřejným zájmům. Pokud by kronikář potřeboval data od místních spolků, správ velkostatků, průmyslových podniků a dalších, kteří by mu nebyli ochotni vyjít vstříc, je v tomto případě politická obec oprávněna smírně zakročit, popřípadě požádat dozorčí úřad o zprostředkování.

Na rozdíl od zákona č. 80/1920 Sb., kde se doporučovalo nezavádět žádné odměny za psaní kronik, „*nutno to dělat z lásky, jinak se tato činnost dostane do rukou nepovolanych*“, ¹³⁹se ve vládním nařízení ze dne 7. listopadu 1932 říká, že kronikář „*má nárok na odměnu, již určuje obecní (městské) zastupitelstvo podle vykonané práce, přihlížejíc k návrhu letopisecké komise*“.¹⁴⁰

Dále se jedná o tom, že kronikář je povinen zapisovat události pravdivě, věrně a věcně za bezprostředního dozoru letopisecké komise. Pamětní knihu má ukládat do pevného a tvrdého pouzdra a uschovávat v uzamčené skříni, na obecním (městském) úřadě nebo na úřadě obecního (obvodního) notáře. Ve městech, kde mají odborně řízené archivy, tak v městském archivu. Kroniku nelze zapůjčit domů. Pokud je již celá popsána má být bezpečně uložena v místním muzeu či v obecní knihovně.

Nařízení se znovu zabývá problematikou letopisecké komise. Na konci každého roku má podat obecnímu zastupitelstvu zprávu o vedení pamětní knihy. Dojde-li komise k závěru, že kronikář neplní své povinnosti, ačkoliv již byl napomenut, musí obecní zastupitelstvo zbavit kronikáře jeho úkolu a ustanovit nového. Členové letopisecké komise mohou kdykoliv nahlédnout do pamětní knihy obecní, stejně tak mohou učinit i zástupci dozorčího úřadu. Jiné osoby mohou nahlédnout do kroniky jen s povolením obecní rady, předtím však musí vyslechnout názor kronikáře. Pokud toto povolení nebylo dáno, může jej ale dát dozorčí úřad, pokud jde o nahlédnutí ke studijním účelům. Kronikář v těchto případech musí vést zvláštní záznam. Stejně jako v nařízení z roku 1921 se tu projednává otázka vystavení kroniky veřejnosti po čtrnáct dní jednou za tři roky a možných změn navržených veřejností.

Obě vládní nařízení se zabývala problematikou kronikářství v menšinových obcích. Národnostní menšina nemůže žádat, aby se pro ni vedla samostatná kronika, nebo aby měla zvláštního kronikáře. Menšina má však nárok na to, aby také o jejím životě v pamětní knize bylo psáno a navíc: „*každá národnost, jejíž příslušníci v obci obývající činí aspoň 20% obyvatelstva obce podle posledního sčítání lidu, má nárok na zastoupení v letopisecké komisi*“.

¹³⁹ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 18 s.

¹⁴⁰ *Vládní nařízení č. 169 ze dne 17. listopadu 1932 o pamětních knihách obecních* [online]. [cit. 2008-2-19]. URL: <http://archiv.semily.cz/kroniky/vl_nar_169.htm>.

*dalším občanem, a to své národnosti, pokud se jí nedostalo zastoupení už ve tříčlenné komisi.*¹⁴¹

Dozor nad prováděním zákona a nařízení č. 169 byl dán příslušnému politickému úřadu, u kterého má být veden zvláštní rejstřík o pamětních knihách obecních. Více říká paragraf 10:

*„... Tento úřad vede zvláště dozor nad tím, aby v obcích byly vedeny řádně pamětní knihy obecní. Shledá-li závady, jest oprávněn a povinen zjednati potřebnou nápravu. K témuž cíli může úřad uložit obcím, aby určitý zápis byl v pamětní knize proveden nebo vyškrtnut, pozměněn, opraven, doplněn nebo vůbec náležitě upraven tak, jak úřad stanoví. Nevyhoví-li obec příkazu dozorcího úřadu, ač upomenuta, může též zjednati nápravu vlastními orgány na útratu obce. V těchto případech je obec povinna k žádosti zmíněného úřadu ustanoviti jiného kronikáře na místo dosavadního. Výkonem dozoru, pokud nečiní tak sám, může úřad pověřiti důvěryhodné osoby, které tento úkol plní jako úřad čestný.*¹⁴²

Vládní nařízení č. 169/1932 Sb. o pamětních knihách obecních bylo velmi přesné a obsahovalo všechny potřebné náležitosti, pro pokračování v pokládání pevných kořenů obecního kronikářství. Rušilo nařízení č. 211/1921 Sb. ze dne 9. června 1921, kterým se prováděl zákon o pamětních knihách. Nařízení nabylo platnosti dnem prohlášení a jeho prováděním byl pověřen ministr školství a národní osvěty v dohodě s ministrem vnitra.

O rok později, dne 14. března 1933, pak byl ještě vydán výnos Ministerstva školství a národní osvěty č. 23409 o změnách, opravách a doplňcích kronice.

Již roku 1932 založilo pamětní knihu pět obcí: Babákov, Martinice u Proseče, Podměstí, Skála a Zderaz. O rok později tři vsi: Bítovany, Hluboká a Lhota u Chroustovic. Příští dva roky kroniku zavedly Holičky a později Janovice.

V září 1935 vydalo Ministerstvo školství a národní osvěty na základě změn vládního nařízení č. 169/32 Sb. nové prováděcí nařízení k zákonu o pamětních knihách. Tím byly uloženy zemským úřadům v Praze, Brně, Bratislavě a Užhorodě nové povinnosti v oblasti řízení a kontroly kronikářské práce. Hlavně se opět zdůrazňovalo vedení rejstříku kronik, který zřizuje pro všechny obce okresu okresní úřad.¹⁴³ Výnos také ukládal okresnímu úřadu povinnost provádět jednou za tři roky revizi. Tou se mělo zjišťovat, zda osobnost kronikáře

¹⁴¹ Vládní nařízení č. 169 ze dne 17. listopadu 1932 o pamětních knihách obecních [online]. [cit. 2008–2–19]. URL: <http://archiv.semily.cz/kroniky/vl_nar_169.htm>.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ V rejstříku kronik okresu měla být pro každou obec podle abecedního seznamu vyhrazena jedna stránka s následujícími rubrikami: První rubrika byla věnována roku, jehož se zápisy v rejstříku týkají, druhá byla vyhrazena pro jméno a povolání kronikáře. Do třetí rubriky se měly zapisovat revize, kdy a kdo je provedl. Čtvrtá se věnovala letopisecké komisi, je-li ustavena, dále se tu měl poznamenat údaj, za který poslední rok jsou v kronice záznamy a jestli odpovídají požadavkům vládního nařízení, dále závady, které byly při revizi zjištěny a jak byly odstraněny. Pátá se kolonka se měla týkat toho, jak případně okresní úřad sjednal nápravu ve vedení kroniky.

odpovídá své funkci a i příslušným nařízením, zda letopisecká komise vykonává dozor nad kronikářovou prací, zda-li je v letopisecké komisi zastoupena národnostní menšina (a to je-li zastoupena v obci alespoň dvaceti procenty). Revize má také namátkou zjistit, jestli zápisy v kronice odpovídají skutečně místním událostem a zda jsou zachycovány podstatné věci, které se týkají samotné obce. Věrnost a pravdivost zápisů má za úkol ohlídat letopisecká komise, která jej musí před zapsáním do pamětní knihy nejprve schválit. Současně měla revize zjistit, zda-li je kronika poskytována každé tři roky k veřejnému nahlédnutí. Okresnímu úřadu musela být o každé revizi poskytnuta revizní zpráva a přednosta tohoto úřadu se musel vždy k prvnímu dni v měsíci červenci a prosinci přesvědčit, jestli jsou tyto kontroly prováděny. Tímto se nemusely řídit města se zřízeným magistrátem.

Přibližně ve stejném období vyšlo na základně zkušeností ze psaní kronik usnesení Ministerstva školství a národní osvěty č. 23.409 ze dne 14. března 1933. Výnos se týkal toho, aby při změnách zápisu v kronice byl zachován postup, aby se změny, opravy a doplňky menšího rozsahu prováděly na příslušných místech každého listu kroniky. Větší změny se pak měly uvádět až za posledním chronologickým zápisem s označením, ke kterému údaj se vlastně vztahují. Stejně tak je nutné označit i opravovaný údaj.¹⁴⁴

V průběhu roku 1935 prováděl Archiv Ministerstva vnitra průzkum stavu obecního kronikářství. Podle zpráv od okresních úřadů a obecních úřadů, které obsahovaly jméno kronikáře, jejich povolání a několik údajů o vedení kroniky. Tento průzkum došel k závěru, že v 75% obcí měla být pamětní kniha vedena poměrně správně a ve zbývajících částech obcí, mělo 12% obcí různé nedostatky a ve zbývajících 13% nebyla kronika vedena vůbec. Jestliže byl tento průzkum dostatečně prověřený, znamenal by celkový úspěch v kronikářské činnosti. Průzkum se však podrobnějším stavem a obsahem pamětních knih dostatečně nezabýval.

Dr. Václav Černý po vyhodnocení průzkumu konstatoval:

„Dvacet let od vydání zákona přineslo výsledky pěkné, i když ne zcela uspokojivé. Značný počet kronik skutečně uchová současně události pro budoucnost. Jiné se sice z neporozumění věnovaly spíše minulé historii, ale i probuzení historického zájmu v obci má kladné stránky.

... Obecní kronikářství má v první řadě jiný účel: Není pro zemi, není pro všeobecnou historii, nýbrž pro vlastní obec. Proto nestačí, vedou-li se tři čtvrtiny kronik řádně, neboť to nepomůže zbývajícím čtvrtině všech našich obcí, jež kroniky vedou nedokonale, nebo je nevedou vůbec.“¹⁴⁵

¹⁴⁴ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 24 – 25 s.

¹⁴⁵ ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 9 s.

Tam, kde bylo zjištěno, že pamětní knihy nejsou vedeny, bylo uloženo okresním úřadům, aby jmenovali kronikáře. V těch obcích, kde kroniky vedeny byly, ale přesto se našly nějaké nedostatky, se usilovalo, aby tyto chyby byly co nejdříve napraveny.¹⁴⁶

3.5 Vládní nařízení v době německé okupace

Zabrání Československé republiky německými okupačními vojsky a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava dne 16. března 1939 mělo vliv i na obecní kronikářství. V době okupace protektorátní úřady z obavy, že by pamětní knihy mohly být zdrojem vzpomínek na svobodný stát, vydaly 21. října 1940 směrnici č. 129.247/40-IV/4, podle níž měly být obecní kroniky soustředěny na okresních úřadech a poté předány do zemských archivů v Praze a v Brně. Podstatná část pamětních knih byla odevzdána, ale některé byly ukryty nebo urychleně přepisovány a přepis parobci sloužil jako náhrada za odevzdanou kroniku.¹⁴⁷

Za stáhnutí kronik z obcí byli odpovědni tehdejší okresní hejtmani, proto bylo soustředění a odeslání kronik s příslušnými seznamy zemským archivům bylo většinou splněno v daném termínu v období od listopadu 1940 do ledna 1941. Tak byla většina kronik odevzdána. Pro přehled můžeme uvést několik příkladů: Čáslavsko odevzdalo ze 118 obcí 110 kronik, z okresu Dvůr Králové 50 kronik, Český brod odevzdal pamětní knihy z 82 obcí, Mnichovo Hradiště 59, Vyškov 104, Humpolec 88, Tábor z 88 obcí odevzdal 75 kronik, České Budějovice 176 kronik, tady si však mohli ponechat pamětní knihu města, neboť v té době byla v tomto okresním městě zaváděna německá správa.¹⁴⁸

Našli se i takové případy, kdy kronikáři kroniku přepsali, nebo tajně uschovali, prohlásili ji za ztracenou. Tak se třeba stalo v okrese Rakovník, kde kronikář narychlo napsal náhradní pamětní knihu, která nakonec byla odevzdána i protektorátním úřadům a ta pravá byla po celou dobu války pečlivě ukryta a hned po osvobození vrácena na příslušný obecní úřad. Ve stejném okrese v obcích Hřeble a Mutěnice měl tamní kronikář Antonín Pavlík ze Střelice u Brna narychlo přepsat začátek kroniky a to odevzdat. Původní kronika pak byla zaletována do zinkové krabice a zazděna v kronikářově domě. V okrese Český Brod v obcích Přistupim a Louňovice pak měly být kroniky před Němci raději spáleny.

Zajímavá situace byla i v samotné Chrudimi, o níž píše Jaroslav Pešek, chrudimský emeritní městský vrchní právní rada. Pešek se narodil v roce 1885 v Čáslavi. Po ukončení právnických studií nastoupil na roční vojenskou službu a v roce 1909 začal vykonávat místo

¹⁴⁶ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 25 s.

¹⁴⁷ JUDr. SAMČÍK, Peter. *Obecní kroniky*. In: Veřejná správa č. 31/2005[online].[cit. 2007–3-14]. URL: http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/vs/0531/pril_info.html .

¹⁴⁸ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 25 s.

konceptního úředníka na Městském úřadě v Chrudimi, kde působil do února 1942, kdy odešel do úřadu jako městský právní rada. Zemřel v Chrudimi 9. prosince 1962.

Dva roky po Peškově smrti věnovala jeho manželka, Anna Pešková, městskému archivu pět vázaných knih manželových zápisků s různými dalšími přílohami. Záznamy si vedl Jaroslav Pešek pro svoji soukromou potřebu. Formou zápisu jako v pamětních knihách popisoval různé události v Chrudimi, psal o některých místních občanech, líčil vlastní zážitky, dobu okupace, osvobození atd. Jeho paměti bychom mohli nazvat jakousi osobní či soukromou kronikou.¹⁴⁹

V Peškových pamětech jsem objevila zajímavý zápis o osudech chrudimské kroniky v průběhu druhé světové války:

„Přišlo nařízení, aby okamžitě byly odvedeny obecní kroniky na Oberlandrat prostřednictvím okres. úřadu. Ach to byla pro mě pohroma. Naše obecní kronika byla knihou v kožené bledohnědé vazbě, zlatem zdobená a uprostřed se stříbrnou sv. václavskou emailovou orlicí, na ořízce pravým zlatem pokrytá, zkrátka bibliofilská vazba dle návrhu prof. Fr. Schmoranze, otce zastřeleného vlastence Dr. Zdenka Schmoranze. V této knize byli podpisy vzácných lidí, kteří navštívili radnici, zejména T. G. Masaryka, gen. Pelle, Ed. Beneše, Al. Jiráskova a nesčetná řada politiků a generalů, která při manévrech v Chrudimi v r. 1938 prodlévala, s případnými kresbami prof. ak. malíře Ferd. Pochobradského se státní vlajkou, zkrátka byla mě ta kniha velice milá. V této knize jsem však kvůli historii dal podepisovati i německé důstojníky, a tito připisovali svoje poznámky a ku podivu nikdy nepozastavili se nad shora vyličenými podpisy mužů pro náš národ tak vzácných.

Co dělat? Knihu předložit obec musí! Borovec, jemuž jsem musel věc předložit, prohlásil, že neví, jak dopadneme s kronikou. Já na to, že de facto naše kronika je jen pamětní kniha návštěv, voleb, apod. věcí, neboť kroniku pravou nemáme a sepisuje ji kronikář prof. obch. akademie Růžička, ale horší je, že Němci knihu tuto mohou zničit. No nedá se nic dělat, pošlete ji a já průvodní dopis podepíši. Stalo se! Mě vrtalo neustále v hlavě, jak tu knihu dostat zpátky. Asi za 2 měsíce jsem předložil Borovcovi k podpisu přípis na Oberlandrata v Pardubicích, v němž obec žádá zdvořile za laskavé vrácení knihy, v níž obsažena jest část historie nástupu Němců do města, což má pro obec velkou důležitost. Borovec podepsal s poznámkou: „Myslíte si, že se von Dratzig na ten špek chytí? Já myslím, že ne a ještě nám za něj vynadá!“

A vidíte, ten Prušák se na ten špek chytil a knihu nám v bezvadném stavu vrátil a při příležitostné návštěvě si pochvaloval, jaká jsme obec.“¹⁵⁰

V tomto případě se jednalo o *Knihu měšťanů královského věnného města Chrudimi založené 1. ledna Léta Páně MCMI*,¹⁵¹ která skutečně obsahuje jen podpisy významných návštěv, výsledky voleb do obecního zastupitelstva, podpisy účastníků různých chrudimských slavností, vojenských cvičení atd. Ve stejné době byla vedena ještě *Pamětní kniha*

¹⁴⁹ KOUPILOVÁ, Lada. *Jaroslav Pešek*. In: *Písemné pozůstalosti osob*. Sdružený inventář. SOkA Chrudim: 1982. 68 – 69 s.

¹⁵⁰ *Zápisky (1942 – 1948). Kniha I*. SOkA Chrudim. Osobní pozůstalost Jaroslava Peška. Č. kartonu 40, Č. knihy: 1, Inv. č.: 1.

¹⁵¹ *Pamětní kniha měšťanů královského věnného města Chrudimi založená 1. ledna Léta Páně MCMI (1901 – 1919, 1920 – 1969)*. SOkA Chrudim. Archiv města Chrudim. Č. kn.: 5167, Č. inv.: 7456.

královského věnného města Chrudimi,¹⁵² která byla vedena souvisle v letech 1849 – 1866, 1870 – 1876, 1901 – 1905 a torzovitě do roku 1912, jednotlivé zápisy pak najdeme ještě pro rok 1936 a 1940. Tato kronika však z Oberlandratu v Pardubicích na požádání navrácena nebyla, protože už byla více vedena jako skutečná pamětní kniha.

Poté, co byly obecní kroniky staženy do zemských archivů v Praze a v Brně, začalo Ministerstvo školství a národní osvěty s aktivním rozvíjením kronikářské práce v duchu tehdejších politických podmínek. Výnosem č. 127.703/40-IV/4 ze dne 4. listopadu 1940 měly být zřízeny u každého okresního osvětového sboru kronikářské poradny, které měly poskytovat rozsáhlé odborné rady. Mělo dojít k jakémusi odklonu kronikářství – nyní se mělo psát o starých selských rodech. V pokynech se mluvilo i o rasové čistotě. Obsah nových kronik měl nyní sloužit k oslavě těch, kteří byli vlastníky většiny půdy na venkově a už ne těch, kteří na ní těžce pracovali. Kronikáři však tento postup odmítli akceptovat a přes četné výnosy správních orgánů i poskytovanou metodickou činnost nechtěli psát kroniku novou. Své vlastní zápisy ukrývali a pamětní knihu podle směrnic nepsali. Škoda, že se více letopisců neodvážilo i přes zákaz vést a uchovávat svou „tajnou“ kroniku, jež by jim pomohla po ukončení okupace v navázání tradic navracených pamětních knih.¹⁵³

3.6 Kronikářská legislativa po druhé světové válce

Již v průběhu druhé světové války se někteří archiváři a muzejníci zabývali myšlenkou, jak převzít a zachránit všechny kulturní památky po znovuoobnovení Československé republiky. Snad proto už v první polovině května se v okruhu Archivní komise při kulturní sekci Zemského národního výboru českého v Praze ustavila muzejní a archivní komise, jež v květnu 1945 vydala provolání: *Obecním kronikářům!*¹⁵⁴ Toto provolání nabádalo, aby se obecní kronikáři chopili pera a pravdivě doplnili do navracených pamětních knih události, které se za posledních sedm let udály:

„budou to truchlivé, smutné a černé stránky v dějinách našich obcí a měst, ale budou i jasné a slavné kapitoly o nepoddajném odporu národa proti cizím vetřelcům a odhodlanému boji za svobodu. Jest krásným a odpovědným úkolem obecním kronikářům, aby do obecních pamětních knih zapsali věrně a pravdivě, co se v jejich obci stalo. Bude to nejen obraz velké

¹⁵² *Pamětní kniha královského věnného města Chrudimi*. SOkA Chrudim. Archiv města Chrudim. Č. kn.: 5168, Č. inv.: 7457.

¹⁵³ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 27 – 28 s.

¹⁵⁴ *Obecním kronikářům! Provolání kronikářům v květnových dnech 1945*. Vlepeno In: *Memorabilien Buch des Städtchen Lusche. Kniha pamětní představeného úřadu městečka Luže panství Košumberk*. SOkA Chrudim. Archiv města Luže. Č. př.: 68/99.

doby pro generace příští v jejich obci, nýbrž i důležitý materiál pro soudobé dějiny státu a národa.“¹⁵⁵

Výnos nabádal k tomu, aby letopisci postupovali s pečlivostí, vážností a odpovědností historika, který sbírá z pramenů a pamětí dobře ověřených zprávy a zpracovává je v pravdivý a věrný obraz minulosti. Navíc bylo připomenuto, aby se zapisovaly jen události místní, případně z užšího okolí. Záznamy měly být doplněny od té doby, kdy byly uskutečněny poslední zápisy, aby nevznikaly časové prodlevy. Zvláštní důraz se měl věnovat období před mnichovskou konferencí, kdy se lidé odhodlaně stavěli k obraně své svobody a státní nezávislosti, dále době mnichovského diktátu a době druhé republiky. Měly být zaznamenány změny ve správním i politickém životě obcí, změny státních a územních hranic nejkratším pomnichovským obdobím, případy útěků do zahraničí, první počátky pronásledování, příliv vystěhovalců do země, hospodářské důsledky nových poměrů. V obsazeném pohraničním území měli kronikáři vylíčit průběh okupace a podrobně zachytit, jak se ve všech těchto oblastech projevil povaha nacismu. Dalším jejich úkolem bylo podrobně sledovat dobu po vzniku Protektorátu Čechy a Morava, a to hlavně změny ve správě obce, v životě politickém, spolkovém, sociálním i hospodářském, přeměnu podniků, zavírání živností, konfiskace statků a majetku, zavádění nové, hlavně zbrojní výroby, případné ničení písemností při sběru starého papíru, odvlékání dělníků do ciziny, vyživovací situaci, ceny zboží na černém trhu, škody způsobené leteckými a jinými útoky atd. Zvláštní pozornost měla být obzvláště věnována způsobu násilnické okupantské vlády, perzekuce domácích obyvatel, zavírání do vězení a koncentračních táborů i poprav osob s udáním důvodu od předstíraných po skutečné, líčení domácího odboje, bojů partyzánů, sabotážní činnosti atd. atd. Ke kronikám měli vzniknout zvláštní přílohy v podobě vzpomínek a deníkových záznamů vězňů a bojovníků za svobodu, pokud pocházejí z dané obce. Přílohy mohly být doplněny o fotodokumentaci osob a míst.

Jelikož provolání k obecním kronikářům vyšlo brzy po skončení války, vybízí v něm archivní komise Zemského národního českého výboru, aby:

„doby revoluce a osvobození domácího i spojeneckými armádami sledujte velmi pečlivě, sbírejte si zprávy a materiál, abyste mohli po odstupu času, až budete mít obraz úplný a jasný, věrně a úplně vylíčit slavnou cestu národa k lepší sociálně spravedlivé budoucnosti v rodině slovanských národů a skrze ní k lepšímu příští lidstva.“¹⁵⁶

¹⁵⁵ *Obecním kronikářům! Provolání kronikářům v květnových dnech 1945.* Vlepeno In: *Memorabilien Buch des Städtchen Lusche. Kniha pamětní představeného úřadu městečka Luže panství Košumberk.* SOKA Chrudim. Archiv města Luže. Č. př.: 68/99.

¹⁵⁶ Tamtéž.

Provolání vybízí obecní kronikáře k tomu, aby byli ve své činnosti objektivními historiky, všímali si jak světlých tak i stinných stránek věci, neboť nejen z ctností, ale i z chyb budou se učit naši potomci.

Po druhé světové válce bylo nejprve nutné navrátit pamětní knihy ze zemských archivů v Praze a Brně zpět do svých obcí. Někde se museli ustavit kronikáři noví a založit nové kroniky, a to zvláště v pohraničních oblastech. Povinností nově vzniklých odborů školství a kultury při okresních národních výborech, jež vznikly místo předválečných okresních úřadů,¹⁵⁷ bylo postarat se o školení nových kronikářů, provádět potřebné instruktáže stávajících kronikářů a hodnocení pamětních knih. Okresní národní výbory ukládaly péči o kronikářství okresnímu knihovnickému inspektorovi.¹⁵⁸

S nastolením nového politického systému po únoru v roce 1948, se změnilo i pojetí kronikářství, které mělo nyní spočívat zejména „v souladu se zájmem vládnoucí dělnické třídy jako nositelky a přední bojovnice nového života a světa.“ Minulé kronikářské záznamy podle nové ideologie postrádaly při psaní potřebný hněv a nadstranickost. Nyní se razilo heslo „stranickost ve vědě a umění“, jež se musí stát hlavní myšlenkou nového kronikářství.¹⁵⁹

Pro kronikáře vydalo Ministerstvo informací a osvěty výnosem ze dne 30. listopadu 1950, číslo 62.838/50-I/2, Sbírnka oběžníku pro KNV, poř. č. 1275/50-II, nové směrnice o vedení obecních kronik. Kronikářství tím mělo získat jiný ráz:

„...veškerá práce obecního kronikářství bude postavena na vědeckou základnu historického materialismu, že bude oproštěna od dřívější lhostejnosti, falešné objektivity a t. zv. nestrannosti v otázkách třídního boje; tak se kronika stane pravdivým dokumentem budovatelského úsilí pracujících a jejich boje s reakčními silami, obrazem života a práce venkovského lidu...“¹⁶⁰

Hlavními body směrnice bylo, že místní národní výbory (MNV), které dosud nemají obecní pamětní knihu, ji musí zřídit nejpozději do konce roku 1951 a jmenovat jejího pisatele či další jeho spolupracovníky. Do stejné doby musí být kroniky doplněny o zápisy z let 1945 – 1951. O vedení kroniky nyní pečuje kulturní (osvětová) komise, která je zřizována MNV a schvaluje všechny zápisy v pamětní knize. Směrnice se dále zabývají tím, jak má kronikář postupovat při sbírání informací, jak si má dělat poznámky, jeho odměnou, co má nový letopisec nejprve zaznamenat, podobou titulního listu, uložením pamětní knihy, nahlížením do kroniky za studijním účelem, situací veřejného zpřístupnění, okresním rejstříkem stavu

¹⁵⁷ Více: KOCÍCH, Miroslav. *Vývoj veřejné správy v českých zemích do roku 1960*. Opava: 1997. 84 – 97 s.

¹⁵⁸ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ustřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 31 s.

¹⁵⁹ *Příručka kronikáře. Prozatímní pokyny pro vedení obecních kronik*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1951. 4 s.

¹⁶⁰ Tamtéž. 10 – 14 s.

pamětních knih v daném regionu atd. Vše je shrnuto celkem v jednadvaceti bodech. Výnos víceméně aktualizoval kronikářské směrnice, které platily již před nacistickou okupací, ale obsahoval však i několik nových bodů:

„1. Místní národní výbor je povinen vést obecní kroniku jako doklad o politickém životě, hospodářském budování a kulturním růstu našeho lidu.“ Vše v duchu nové ideologie, jediný možný přípustný vývoj, je samozřejmě ten pozitivní. Tento bod jakoby vybízel k tomu, že pokud v budoucnosti budou nějaké negativní situace, na kterých by se podílel nový politický systém, tak by snad v obecních pamětních knihách ani neměly být zmiňovány.

Zajímavý je i následující bod, který určuje politické uvědomění pisatele pamětní knihy:

„5. Zápisy do kroniky provádí kronikář za pomoci dále uvedených dobrovolných spolupracovníků. Funkcí kronikáře pověří místní národní výbor vždy takového uvědomělého občana, oddaného lidově demokratickému zřízení, který svou politickou vyspělostí a odbornými znalostmi zaručuje správné vedení kroniky. Jako spolupracovníky kronikáře ustanoví místní národní výbor: ideového spolupracovníka, dokumentátora (sběratele dokladů a zpráv) a podle okolností i písaře...“

Kronika může být snad správně vedena, jen pokud je kronikář oddán soudobému politickému zřízení? Ne neprávem se celá řada obecních kronikářů obávala, že by mohlo dojít ke zpolitizování jejich práce.

„8. Kronikář a jeho spolupracovníci musí pečlivě dbát toho, aby při psaní kroniky bylo zachováno tajemství vojenské, úřední, hospodářské a jiné.“ Také zcela nový bod v dosud vydávaných kronikářských směrnících.

Důležitý byl i odstavec: *„13. Kroniku je nutno ukládat v pevném a trvanlivém pouzdrě na bezpečném a suchém místě v úřadovně místního národního výboru, v městech v městských archivech. Obecní kroniku je třeba opatřit pevnou vazbou a její stránky očíslovat.“*

„16. Zápisy do kroniky za běžný rok musí být dokončeny do 30. dubna roku následujícího.“ Dříve nebylo přesně definováno, do kdy mají být ukončeny zápisy za minulý rok.

„18. Vždy po 5 letech vyhotoví místní národní výbory opis kroniky na psacím stroji v trojím vyhotovení. Jeden opis si ponechá místní národní výbor, druhý bude zaslán okresnímu národnímu výboru a třetí bude uložen v krajském archivu.“¹⁶¹ Opět novinka.

Další směrnice o vedení kronik vyšla již za necelých šest let dne 30. ledna 1956 ve Sbírce zákonů pro orgány národních výborů pod jednacím číslem 69421/1955.¹⁶² Byla vydána

¹⁶¹ Příručka kronikáře. Prozatímní pokyny pro vedení obecních kronik. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1951. 10 – 14 s.

z důvodu různých nedostatků v četných kronikách, například v podobě chybějících zápisů za delší dobu nebo ještě nebyly vůbec zřízeny. Směrnice z roku 1965 rušila směrnici Ministerstva informací a osvěty poř. Č. 1275/50 Sb. Nově je v tomto ustanovení stanoveno, že v Praze se kronika vede u Ústředního národního výboru, do níž se zaznamenávají nejvýznačnější události, které se staly na území Velké Prahy. U obvodních národních výborů měla být vedena podrobnější kronika o událostech, které se staly v obvodu působnosti těchto národních výborů. V ostatních velkých městech, myšleno Brno, Plzeň a Ostrava, tomu mohlo být obdobně jako v Praze nebo mohla být vedena samostatná kronika v každém městském obvodě.

Významně se tento výnos od toho předchozího neliší. Pozměněno bylo datum, kdy má být kronika každoročně vystavena k veřejnému nahlédnutí z období od 1. do 15. května na dobu od 9. do 24. května. Také se zkrátila doba, do kdy musí být hotov návrh zápisu, který musí zachycovat všechny důležitéjší události v oblasti hospodářské, politické a kulturní: *„Návrh zápisu za uplynulý rok předloží kronikář nejdéle do 15. března následujícího roku stále kulturní komisi a obsah zápisů s ní projedná. Potom předloží návrh zápisu radě (místního) národního výboru ke schválení. Schválený návrh pak zapíše do kroniky.“*¹⁶³

Směrnice z roku 1956 také ukládala povinnost archivování kronik:

„Díly kronik, v nichž záznamy končí zápisem starším padesáti let, je třeba uložit do příslušného okresního archivu, popř. do jeho depotu, po předběžné dohodě s jeho vedoucím. Pro osvětové a badatelské účely mohou být tyto díly kronik vyžádány kronikářem k nahlédnutí, předloží-li písemné pověření příslušného výkonného orgánu národního výboru.“

Tím se pravděpodobně rušil 18. bod z předchozího vládního výnosu, který nařizoval po 5 letech zápisu vyhotovit 3 opisy kroniky. Výnos 30. ledna 1956 se dále zabývá náklady na vedení pamětních knih, kdy odměny mají kronikářům vyplácet národní výbory, řízením a dozorem, kterým jsou pověřeni odbory pro školství a kulturu rad krajských a okresních národních výborů a Ministerstva kultury. Navíc tyto odbory byly povinny vést evidenci o stavu kronik v jednotlivých obcích a pečovat o „politickou a odbornou výchovu kronikáře“. Konečná přechodná ustanovení se týkají založení kroniky tam, kde dosud nebyla vedena nebo se ztratila. Potom jak mají být zapsány do kroniky události let 1945 – 1954, pokud v ní již nejsou, tedy souhrnně a za rok 1955 již jako za běžný rok. Pokud v kronice chybí zápis za určité období, má být doplněn nebo nahrazen souhrnným zápisem atd.¹⁶⁴

¹⁶² *Sbírka instrukcí pro výkonné orgány národních výborů*. Roč. 1956, částka 2, poř. číslo 15. Vydáno pod čj. 69421/1955 dne 30. ledna 1956.

¹⁶³ ROBEK, Antonín – PUBAL, Václav. *Píšeme kroniku. Příručka pro kronikáře*. Praha: Orbis, 1963. 99 s.

¹⁶⁴ Tamtéž. 96 – 101 s.

Od 50. let 20. století se zdokonalovala celková síť okresních i krajských muzeí. Vybraná muzea se stala středisky muzejní i vlastivědné činnosti a odborně poradenskými institucemi. Na muzea byla tedy postupně převáděna poradenská činnost v kronikářské oblasti, jimi začala být pravidelně svolávána školení a instruktáže pod vedením odborů školství a kultury okresních a krajských národních výborů. Péče o kronikářství se tak postupně stala součástí pracovní náplně příslušných muzeí.¹⁶⁵

Roku 1962 opět projednávalo Ministerstvo kultury stav a další vývoj kronikářství. Tehdy znovu doporučilo založit pamětní knihy tam, kde nejsou a pověřit vlastivědná muzea s oblastní – krajskou a okresní působností, která jsou podle zákona o muzeích a galeriích¹⁶⁶ středisky muzejní a vlastivědné práce, aby ve spolupráci s archivy se stala odborně poradenskými centry pro kronikáře. Při těchto institucích, muzeích či odborech školství a kultury ONV a KNV, se doporučovalo zřídit krajský nebo okresní poradní sbor pro kronikářství, který bude ve spolupráci s odborovými orgány pomáhat při pořádání seminářů, školení, nebo přímou odbornou pomocí působit v okresech, obcích i jednotlivých podnicích či závodech. Pověřený metodik muzea se tak vlastně v mnoha případech stal cenzorem.¹⁶⁷

V 60. letech pak začal vycházet časopis *Muzejní a vlastivědná práce* s rubrikou *Kroniky a kronikáři*. Ve stejné době vznikl při Ústředním muzeologickém kabinetu Ústřední sbor pro kronikářskou práci a vyšla i kronikářská příručka *Píšeme kroniku* od Antonína Robka a Václava Pubala. Kronikáři začali být pravidelně proškolení a mnoho z nich se účastnilo i celostátních kronikářských soutěží. Vesměs všechny výše vypsané aktivity byly poplatné minulé době a vládnoucí ideologii, ale přesto úroveň kronik stoupla. Záznamy v pamětních knihách se po faktografické, stylistické i grafické stránce vypracovaly na poměrně vysokou úroveň.¹⁶⁸

3.6.1 Politická situace v období let 1968 – 1969

Je pochopitelné, že se kronikářství nevyhnulo období let 1968 – 1969, kdy do Československa v noci z 20. na 21. srpna 1968 vstoupila vojska Varšavské smlouvy. Mnozí kronikáři se nezdrželi emocí a barvitě líčili v pamětní knize osudy své obce při sovětské invazi. Někteří z nich byli následně ze své funkce odvoláni, jiní odešli dobrovolně. Proto

¹⁶⁵ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 31 s.

¹⁶⁶ *Zákon o muzeích a galeriích č. 54/1959 Sb. ze dne 25. července 1959* [online]. [cit. 2008–3–20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1959/sb22-59.pdf>>.

¹⁶⁷ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 32 s.; Také: JUDr. SAMČÍK, Peter. *Obecní kroniky*. In: Veřejná správa č. 31/2005 [online]. [cit. 2007–3–14]. URL: <http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/vs/0531/pril_info.html> .

¹⁶⁸ CHOVANČÍKOVÁ, Irena. *Jak psát obecní kroniku*. Hodonín: Masarykovo muzeum, 1994. 3 s.

ihned počátkem roku 1969 vydal Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea pokyny pro národní výbory a kronikáře, jak zacházet s dokumentačním materiálem (přílohami ke kronice), jenž má veřejnoprávní a politickou povahu. Později byly ve Věstníku Ministerstva školství a Ministerstva kultury Československé socialistické republiky z 20. července 1971 vydány pokyny ke zhodnocení kronikářských zápisů za toto „choulostivé“ období.¹⁶⁹

Zajímavé jsou některé příklady z kronik na Chrudimsku:

„10. září 1968 byl tehdejším předsedou MěstNV učiněn do pamětní knihy města Chrudimě zápis, odsuzující vstup vojsk Varšavské smlouvy na naše území, zápis, který celou situaci, jež se vyvinula po lednu 1968 na území našeho státu i města hodnotí jako normální. Plenární zasedání MěstNV je si vědomo toho, že tento zápis hodnotí tehdejší situaci tendenčně a nesprávně.

Po lednu 1968 se v ČSSR vytvořila situace, která objektivně nahrávala nepřátelům socialismu. Do stranických i státních orgánů se postupně dostávali představitelé pravice, jejichž jediným cílem bylo zvrátit socialistický vývoj republiky zpět ke kapitalismu.

... Je jasné, že v Československu začala kontrarevoluce. A jestliže její krvavé dějství již nemělo čas vypuknout, patří za to díky především Sovětskému svazu a ostatním spřáteleným zemím socialistického společenství, které poskytly pro záchranu socialismu v ČSSR internacionální pomoc.

Plénum MěstNV děkuje proto přátelům ze socialistických zemí za naprosto nezbytnou internacionální pomoc, která byla našemu lidu v srpnu 1968 poskytnuta a prohlašuje, že ve své práci bude postupovat a jednat tak, aby se podobná situace nemohla již nikdy opakovat.“¹⁷⁰

V chrudimské pamětní knize se za správné ohodnocení srpnové situaci omluvili a uvedli ji „na pravou míru“. Jinak tomu bylo v Hlinsku, v místní kronice bylo celé období Pražského jara a následná vojenská operace vylíčena tak, jak si ji tehdejší komunistická politika přála vidět:

„Poměry se vyhrotily tak, že poctiví socialisté byli terorizováni, ba doháněni i k sebevraždám. Socialismus byl u nás vážně ohrožen. I velitelé vojenských útvarů dávali veřejně najevo, že nebudou poslouchat rozkazy Ministerstva národní obrany. Chaos – rozklad. Proto 21. srpna 1968 překročily hranice naší republiky bratrské spojenecké armády na základě dřívějších dohod o přátelství a vzájemné pomoci, v tomto případě v zájmu proletář. internacionalismu...“¹⁷¹

V malé obci Předhradí ležící nedaleko Skutče se také místní kronikář neubráníl tomu, aby se vzdal hodnocení tehdejšího politického vývoje. Dokonce místní obyvatelé napsali a podepsali několik prohlášení, kde vyjadřovali své stanovisko a které odeslali do rozhlasu v Hradci Králové. Ty pak kronikář přepsal do obecní pamětní knihy:

¹⁶⁹ Věstník Ministerstva školství a Ministerstva kultury Československé socialistické republiky r. XXVII, seš. 7 z 20. července 1971.

¹⁷⁰ Pamětní kniha měšťanů královského věnného města Chrudimi založená 1. ledna Léta Páně MCMII (1901 – 1919, 1920 – 1969). SOkA Chrudim. Archiv města Chrudim. Č. kn.: 5167, Č. inv.: 7456. Nestr.

¹⁷¹ Kronika města Hlinska IV. díl (1962 – 1986). SOkA Chrudim. Městský národní výbor Hlinsko. Č. kn.: 122, Č. inv.: 208. 82 s.

„Přejeme si, aby všichni ti, kteří se svým jednáním a neschopností řídit naši společnost se dopustili deformací a poškodili národní hospodářství, odešli ze svých funkcí. Náhradou nechť jsou lidé, kteří nám dávají záruku kladného postoje k dnešnímu historickému procesu, lidé vzdělaní, dobrých osobních a morálních vlastností, mající důvěru kolektivu a veřejnosti.“¹⁷²

Zde vidí místní lidé pozitivní vývoj po lednu 1968, s kterým naprosto souhlasí a jenž podporují. Po srpnové invazi se také neubránili k vyjádření svých postojů:

„Žádáme, aby okupačními vojsky intervenovaní naši státní a straničtí činitelé byli okamžitě propuštěni a mohli se tak ujmout svých funkcí.“¹⁷³

Hodnocení politické situace se nevyhnulo ani ve školních pamětních knihách: *„Internacionální pomoc našich spojenců byla za dané situace nezbytným a jedině správným řešením.“¹⁷⁴* Jinak politickou situaci tehdy viděla Marie Sílová, učitelka z Předhradí: *„Začal proces demokratizace naší vlasti. Nastaly také mnohé změny na vedoucích místech, hospodářských i politických.“¹⁷⁵*

Ministerstvo školství a kultury tehdy vyvíjelo obrovskou činnost, aby zhodnotily práci kronikářů z let 1968 – 1969. Zápisy z této doby měly být v naprostém souladu se zásadami politiky strany a vlády. Zhodnocení práce kronikářů vedlo k odstranění nedostatků v této činnosti a končilo přijetím takových opatření k zajištění kvalifikovanějšího kronikářství v obcích.¹⁷⁶

3.7 Období od roku 1969 do roku 1989

Po jakési stabilizaci situace po roce 1968 probíhalo školení kronikářů a péče o kronikářství tak, jak pro ně byla připravena půda pomocí do té doby vydaných vládních nařízení a směrnic.

Jak již bylo výše zmíněno kronikářství se dostalo do přímé metodické péče muzeí. Tato péče byla někde vynikající, jinde mohla dosahovat jen průměrných výsledků. Vznik tohoto svazku mezi muzei a kronikáři nemusel být právě dvakrát šťastný. Pověřený metodik muzea se sám musel ve většině případů teprve seznamovat s danou problematikou, neznal často jejich problémy, a tak se jeho práce zaměřila především na přednášení metodických pokynů a informací kronikářům, svolávání jejich aktivů a často i na formální posuzování a

¹⁷² *Pamětní kniha obce Rychmburku (1924 – 1979)*. SOkA Chrudim. Místní národní výbor Předhradí. Č. př.: 288/00. 80 s.

¹⁷³ Tamtéž. 81 s.

¹⁷⁴ *Památník Okresní zimní hospodářské školy se stálým letním hospodářským kursem (1908 – 1984)*. Státní okresní archiv Chrudim. Archivní fond: Střední odborné učiliště zemědělské Hlinsko. Č. kn.: 1, Č. inv.: 1. 43 s.

¹⁷⁵ *Pamětní kniha „Heydukovy školy“ v Rychmburku (1924 – 1977)*. SOkA Chrudim. Archivní fond: ZDŠ Předhradí. Č. př.: 287/00. Nestr.

¹⁷⁶ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 33 s.

hodnocení jejich ročních zápisů. To mělo úzkou souvislost především s tím, že mnoho kronikářů bylo odměňováno právě muzei. Podle Jaromíra Kouby z Informačního a poradenského střediska pro místní kulturu by bylo pravděpodobně pro obě strany výhodnější přímé napojení na pracovníky muzea ze sbírkotvorné činnosti.¹⁷⁷ Na druhou stranu napojení kronikářů na muzea přinášelo i určité výhody. Letopisci byli pravidelně informováni o vlastivědných novinkách v regionu, účastnili se různých akcí muzea, které pro ně navíc pořádalo besedy a přednášky.¹⁷⁸

Pro toto časové období v souvislosti s kronikářstvím byl vydán zákon České národní rady o archivnictví č. 97/1974 ze dne 17. 10. 1974, který říká, že svazek kroniky po 10 letech od ukončení musí být uložen v příslušném okresním archivu.¹⁷⁹ O měsíc později vyšla vyhláška Ministerstva vnitra České socialistické republiky č. 117/1974 ze dne 27. listopadu 1974, kterou se stanoví kritéria pro posuzování písemností jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení,¹⁸⁰ to upřesňují ještě instrukce Ministerstva vnitra ČSR ze dne 26. března 1976 o skartačním řádu pro národní výbory¹⁸¹ a vyhláška č. j. 13.418/82 – V/3 ze dne 29. září 1982 udávající pokyny pro odměňování kronikářů.¹⁸²

Podle dopisu Ministerstva kultury ČSR z 8. dubna 1980¹⁸³ je nutné pokládat přílohy k pamětním knihám za organickou součást kronikářského záznamu a za nedílnou součást kroniky. Proto příslušný národní výbor po deseti letech jednotlivého ukončeného svazku předal podle skartačního řádu kroniku s přílohami jako souhrnný celek danému archivu. V tomto dopise se navíc píše o přílohách ke kronice a o pomocném materiálu kronikáře, jím může být například letopiscův příruční sešit s připravovaným ročním záznamem. Tento doprovodný materiál může kronikář věnovat muzeu jako pomocné doklady k dokumentaci vývoje naší společnosti. Současně bylo myšleno i na to, že si kronikář na potvrzení národního výboru mohl potřebné svazky kroniky nebo popřípadě doprovodný materiál z archivu vypůjčit, pokud by je potřeboval ke zpracování některého období nebo tématu v aktuálním zápisu pamětní knihy.¹⁸⁴

¹⁷⁷ KOUBA, Jaromír. *Na pomoc začínajícím kronikářům*. Praha: Regis, 1996. 4 s.

¹⁷⁸ HROMÁDKA, Tomáš – MOCKOVČIAKOVÁ, Alena – SCHOLLAROVÁ, Věra. *Kroniky*. Praha: Regis, 2004. 10 s.

¹⁷⁹ *Zákon České národní rady o archivnictví č. 97/1974 ze dne 17. 10. 1974* [online]. [cit. 2008–3–20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1974/sb18-74.pdf>>.

¹⁸⁰ *Vyhláška Ministerstva vnitra České socialistické republiky č. 117/1974, kterou se stanoví kritéria pro posuzování písemností jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení* [online]. [cit. 2008–3–20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1974/sb21-74.pdf>>.

¹⁸¹ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 74 s.

¹⁸² CHOVANČÍKOVÁ, Irena. *Jak psát obecní kroniku*. Hodonín: Masarykovo muzeum, 1994. 3 s.

¹⁸³ *Dopis MK ČSR ministerstvu vnitra z 8. dubna 1980*, čj.: 8541/80 – XII/1.

¹⁸⁴ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 74 s.

3.8 Situace od roku 1989 do současnosti

Po vzniku demokratické Československé republiky v roce 1989 přešla péče o kroniky z muzeí na obce. Tento závěr vychází ze zákona o obcích č. 367/1990 Sb. v části o samostatné působnosti obce, kdy obec spravuje své záležitosti samostatně a při výkonu této samostatné působnosti se obec řídí jen zákony a obecně závaznými právními předpisy. Po roce 1989 tedy pozbyly platnosti všechny dosavadní prováděcí předpisy. Pro kronikáře platil zákon č. 80/1920 Sb. včetně jeho prováděcího vládního nařízení č. 169/1932 Sb., podle nichž jednotlivé kroniky zřizují a financují obecní či městské úřady. Tehdy se mnoho kronik nenávratně ztratilo, jinde se kronika přestala psát. Někteří starostové dokonce usoudili, že psaní pamětní knihy je zbytečné, a že prostě zaměstnávat kronikáře nebudou.¹⁸⁵

V průběhu 90. let 20. století se však tyto názory začaly naštěstí měnit a začal být patrný určitý posun v přístupech ke kronikám a kronikářům. Vznikala mnohá občanská sdružení angažující se v místní kultuře, objevil se návrat k místním tradicím a podpora místní kultury. Dobová česká situace se prolнула s novými světovými trendy, které se u nás začaly postupně více a více projevovat. Lidé si začali uvědomovat nutnost poznávání, ochrany, popularizace i zkoumání místních památek nebo udržení a obnovu regionálních a místních tradic. Projevil se tak zvýšený zájem o kroniky, které se staly vyhledávaným a ceněným činitelem. I členové obecních zastupitelstev si začali uvědomovat, že je kronika důležitou součástí identity obce.¹⁸⁶

Lidé se o kroniky začali více zajímat a vyhledávali je ke své studijní, vědecké práci nebo v soukromém zájmu. Navíc se sami hlásili jako kronikáři obcí nebo začali psát své vlastní osobní kroniky. Mnozí kroniku vedli tradičním způsobem, tedy ručně a inkoustem. Jiní pracovali s psacím strojem nebo s počítačem. Postupně se ukazovaly nové a nové možnosti získávání informací, kromě těch tradičních způsobů, nyní mohli letopisci pracovat s audio či video záznamem, digitalizovanými daty a v neposledním řadě s internetem.¹⁸⁷

Přes tento pozitivní vývoj se ale nic nedělo v oblasti legislativy, tam byla situace nejasná a chyběly jasně vymezené kompetence. V praxi platil zákon a jeho prováděcí nařízení z doby první republiky, který však již v moderní době dostatečně nevyhovoval. Třeba i v technice, se kterou moderní kronikář často pracoval. Nebyla vyřešena ani otázka, kdo bude kronikářům poskytovat odbornou pomoc. Naštěstí si většina muzeí uvědomovala tuto

¹⁸⁵ HROMÁDKA, Tomáš – MOCKOVČIAKOVÁ, Alena – SCHOLLAROVÁ, Věra. *Kroniky*. Praha: Regis, 2004. 10 – 11 s.

¹⁸⁶ BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí. Přehled vývoje a náměty pro práci kronikářů*. Praha: Sekurkon, 2007. 26 s.; Také: HROMÁDKA, Tomáš – MOCKOVČIAKOVÁ, Alena – SCHOLLAROVÁ, Věra. *Kroniky*. Praha: Regis, 2004. 11 s.

¹⁸⁷ BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí. Přehled vývoje a náměty pro práci kronikářů*. Praha: Sekurkon, 2007. 26 s.

problematickou skutečnost a ponechávala si tak možnost poskytovat tolik potřebnou metodickou činnost, která však nyní závisela na dobrovolnosti obou stran.¹⁸⁸

Některé otázky pak řešil metodický list z porady ředitelů muzeí a archivů ze dne 24. 6. 1997, ve kterém příloha č. 8 říká:

„Okresní úřady podle cit. Vládního nařízení z r. 1932 musí i nadále zajistit dozor nad vedením obecních a městských kronik. V případě, že při přeměně muzejní sítě muzea nevykonávají tuto činnost, převezmou státní okresní archivy, jako zařízení OkÚ metodickou péči o kroniky avšak nesmějí v tomto směru narušit dosavadní práci muzeí. SAS tyto otázky projedná na MK a zjistí, zda bude možno vydat závazný pokyn k zajištění poradenské a metodické činnosti pro kronikářskou práci.“¹⁸⁹

Kronik se částečně týkal i obecně prospěšný zákon č. 499/ 2004 Sb. o archivnictví a spisové službě.¹⁹⁰ Podle přílohy č. 2 k tomuto zákonu byly kroniky všech typů definovány jako dokumenty, které budou podle svého obsahu vždy vybrány za archiválie.¹⁹¹ Kromě toho byly pamětní knihy společně s památníky a deníky popisující významné historické události nebo obsahující údaje rozsáhlejšího historického období zařazeny mezi archiválie I. kategorie. Navíc zákon myslel i na podnikové kroniky, které mimo jiné dokumenty musí podnikatelé zapsané v obchodním rejstříku uchovávat a umožnit z nich výběr archiválií.¹⁹²

Zákon však překvapivě zarážel ztížením některých tradičních kronikářských praktik, když výrazně omezil časově delší uplatnění originálů kronik obcí a jejich příloh mezi obyvatelstvem v místě jejich vzniku. O možnostech adekvátních náhrad se teprve uvažovalo.¹⁹³

Postupně bylo však ještě více zřejmé, že nastalou situaci je potřeba, co nejdříve řešit. Nový zákon o kronikářství byl konečně vydán po sedmnácti letech od vzniku demokratického Československa a po třinácti letech po vzniku Československé republiky. Zákon č. 132/2006 Sb. o kronikách obcí vyšel dne 14. března 2006.¹⁹⁴ Rušil dosavadní zákon č. 80/1920 Sb. o pamětních knihách obecních i vládní nařízení č. 169/1932 Sb. z. a n., o pamětních knihách obecních. Pravděpodobně ruší i ostatní výše jmenované vyhlášky, směrnice a dokumenty

¹⁸⁸ CHOVANČÍKOVÁ, Irena. *Jak psát obecní kroniku*. Hodonín: Masarykovo muzeum, 1994. 4 s.

¹⁸⁹ *Soupis vládních směrnic ke kronikářské problematice od roku 1835 do roku 1997*. SOKA Chrudim. Bez inventárních a přírůstkových čísel.

¹⁹⁰ Zákon č. 499/ 2004 Sb. o archivnictví a spisové službě [online]. [cit. 2008–4-3]. URL: <<http://www.cesarch.cz/legislat/2004-499.htm>>.

¹⁹¹ Archiválií se podle zákona č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě rozumí takový záznam, který byl vzhledem k době vzniku, obsahu, původu, vnějším znakům a trvalé hodnotě dané politickým, hospodářským, právním, historickým, kulturním, vědeckým nebo informačním významem vybrán ve veřejném zájmu k trvalému uchování a byl vzat do evidence archiválií.

¹⁹² Zákon č. 499/ 2004 Sb. o archivnictví a spisové službě [online]. [cit. 2008–4-3]. URL: <<http://www.cesarch.cz/legislat/2004-499.htm>>.

¹⁹³ BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí. Přehled vývoje a náměty pro práci kronikářů*. Praha: Sekurkon, 2007. 27 s.

¹⁹⁴ Zákon č. 132/2006 o kronikách obcí ze dne 14. března 2006 [online]. [cit. 2008–3-21]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/2006/sb046-06.pdf>>.

vydávané v rozmezí let 1932 po současnost, i když jmenovitě ještě zatím nebyly za zrušené vyhlášeny.¹⁹⁵

Zákon č. 132/2006 Sb. je poměrně stručný a v úvodním ustanovení se tvrdí:

*„Každá obec vede kroniku obce (dále jen „kronika“), do níž se zaznamenávají zprávy o důležitých a pamětihodných událostech v obci pro informaci i poučení budoucím generacím.“*¹⁹⁶

Další odstavec zákona se zabývá vedením a uložením kroniky. Ta má být vedena buď v ručně psané podobě s očíslovanými listy, nebo v elektronické podobě s následným tiskem očíslovaných listů po uzavření každého kalendářního roku. Zápis má být na trvanlivém papíře určeném pro dokumenty a opatřena vazbou.¹⁹⁷ Přílohy, ať již písemné, obrazové nebo zvukové, tvoří nedílnou součást pamětní knihy. Obec musí kroniku zabezpečit tak, aby nedošlo k její ztrátě, poškození nebo neoprávněnému přístupu. Co se týče zápisu do kroniky, stanovuje nový zákon, že se musí provádět nejméně jednou v rozmezí jednoho kalendářního roku a o obsahu záznamu rozhoduje obec. Další odstavec se týká nahlížení do kroniky a jejího využití:

*„Do kroniky může každý nahlédnout ve vymezené době na obecním úřadě; pokud je nahlížení umožněno do kroniky ručně psané nebo do kroniky v podobě tištěné vázané papírové knihy s číslovanými listy, děje se tak pod dohledem kronikáře. Občan obce starší 18 let, jakož i osoba, které zákon přiznává práva občana obce, může navrhnout písemně změnu, doplnění nebo opravu zápisu v kronice. Obec na základě těchto návrhů podle okolností zápis v kronice opraví, doplní nebo jinak změní.“*¹⁹⁸

Nový zákon o kronikách obcí, na který jsme poměrně dlouho čekali, nepřináší poměrně zásadní změny a vstoupil v platnost 1. července 2006. Důležité jsou části týkající se její formy a nových trendů v zápisu. Zákon obsahuje jen rozšíření a ne omezení možností způsobu práce. Výjimku představuje vedení psaní kronik na psacím stroji, které nebylo nijak víc rozšířeno, ale co je důležité, bylo povoleno. Mezi způsoby psaní není uvedeno. Východisko můžeme hledat v tvorbě pamětní knihy na počítači, které se objevilo jako nový způsob vedení kroniky, jenž je však podmíněno svázáním vytisknutého textu do knižní podoby.

Zákon č. 132/2006 Sb. stanoví povinnosti a práva obce ve vztahu ke kronice. Všechna pravidla o kronice obce nad rámec vlastního zákona neutvářejí výlučně v rámci pravomoci

¹⁹⁵ BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí. Přehled vývoje a náměty pro práci kronikářů*. Praha: Sekurkon, 2007. 28 s.

¹⁹⁶ Zákon č. 132/2006 o kronikách obcí ze dne 14. března 2006 [online].[cit. 2008-3-21]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/2006/sb046-06.pdf>>.

¹⁹⁷ Trvanlivý papír upřesňuje § 5 odst. směrnice č. 646/2004 o podrobnostech výkonu spisové služby.

¹⁹⁸ Zákon č. 132/2006 o kronikách obcí ze dne 14. března 2006 [online].[cit. 2008-3-21]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/2006/sb046-06.pdf>>.

obce. Podle Jiřího Bartoně tak „vzniká prostor, v němž obce mohou využít tradiční postupy, ať ve větších celcích nebo v jednotlivostech, a přijmout je za své. Stejně tak ale mají právo některé zvážít a akcentovat různé nové náměty, ať z praxe kronikářů nebo dalších osob, které by místní kronikářskou tradici vhodně oživily.“¹⁹⁹

Obce a kronikáři dodnes hojně využívají náměty z dnes již zrušených zákonů a vládních nařízení. Obce je přejímají za svá vlastní rozhodnutí, nebo z nich vlastní rozhodnutí teprve odvodí. Využívají hlavně toho, co je pro ně a jejich kroniku nejdůležitější a nejvýhodnější, a to přes obsah pamětní knihy, přes její vnější formu a využití až po její další uplatnění a vyplácení odměny kronikáři. Vůči kronikářům jsou nadále velice vstřícní odborníci z územně příslušných muzeí, archivů apod. svými odbornými a metodicky potřebnými radami. Na Chrudimsku tuto odbornou pomoc poskytuje Státní okresní archiv Chrudim, kde na internetových stránkách: <http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>, se můžete dozvědět více informací k tomuto tématu. Najdeme zde aktuální legislativu, otázky k materiálně-technické stránce vedení kronik, jak má kronika vypadat, složení, typ a rozměry vhodného dokumentního papíru, rozměr pamětní knihy s počtem listů, vazba a ochranné pouzdro, grafická úprava, číslování stran, atd. Kromě toho tu najdeme doporučené vzory smluv mezi obcí a kronikářem, doporučené úvazky kronikářů podle velikosti obce a další vzory jakožto jmenování obecního kronikáře, jmenování členem letopisecké komise, zápisu letopisecké komise, zprávy letopisecké komise obecnímu či městskému zastupitelstvu a vyhlášky o vyložení kroniky k veřejnému nahlédnutí. Dále se tu kronikář může nechat inspirovat, kde může hledat zdroje informací ve své práci, možnostmi svých aktivit a doporučenou odbornou a metodickou literaturou.

V současné době Státní okresní archiv Chrudim a město Chrudim při příležitosti 380. výročí založení nejstarší dochované kroniky na Chrudimsku připravuje DVD Kroniky a kronikářství na Chrudimsku, jež by mělo obsahovat současnou metodiku a soupis kronik chrudimského okresu a reprodukce nejzajímavějších kronik a zápisů.²⁰⁰

¹⁹⁹ BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí. Přehled vývoje a náměty pro práci kronikářů*. Praha: Sekurkon, 2007. 27 – 28 s.

²⁰⁰ Do soupisu kronik by měly být zařazeny kroniky uzavřené i rozepsané, staré i nejnovější. Kroniky, jež fyzicky existují i kroniky nezvěstné, které jsou doloženy spolehlivým svědectvím. Kroniky vedené na okresu Chrudim v hranicích roku 2002. Kroniky organizací všeho typu (kulturní, zdravotnická, vojenská atd.) Kronik y rodinné a osobní. Kroniky s klasickými kronikářskými zápisy i pamětní knihy podpisové, které sloužily či slouží k podpisům návštěv (například návštěv určité organizace). Přílohy kronik s pevnou vazbou – alba s fotografiemi, alba s novinovými výstřihky, vlepými plakáty apod. Jelikož je kronika vyznaným dokumentem své doby a ideologické hledisko zde nehraje roli. Do soupisu proto tedy patří i kroniky pionýrských oddílů či brigád socialistické práce. Více: *Seznam kronik evidovaných SOKA Chrudim ke dni 20. 2. 2008* [online].[cit. 2008–3–25]. URL: <<http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>>.

Důležitou webovou stránkou jsou Kroniky a kronikáři, jejímž editorem je Mgr. Tomáš Hromádka,²⁰¹ jenž je zároveň editorem stejnojmenného zpravodaje pro obecní kronikáře a vlastivědné pracovníky a kronikářem na Praze 16 – Velké Chuchle.

3.8.1 Projekt minimalizace rizik ztrát kronik v obcích

Dokumentární hodnota obecních kronik vychází z mnohaletých tradic lidového kronikářství a je zaštitěna i normativními ustanoveními státu, jež zaznamenávání důležitých událostí pro budoucnost a příští generace uvádí za smysl a podstatu vedení obecních kronik. Dne 24. května 1999 vydalo Ministerstvo vnitra České republiky metodické stanovisko, které se týkalo ukládání obecních kronik do archivů. V této problematice je zásadní, že kroniky mají trvalou dokumentární hodnotu a jsou tedy archiváliemi podléhajícími ustanovením zákona č. 97/1974 Sb.,²⁰² o archivnictví, ve znění zákona č. 343/1992 Sb.²⁰³ Obecní pamětní knihy jsou součástí Jednotného archivního fondu (JAF), jehož ochrana, evidence a kontrola přísluší podle § 13 zákona o archivnictví Ministerstvu vnitra. Prováděcí Směrnice MV ČSR č. 2 ze dne 12. února 1975, o ochraně a kategorizaci archiválií,²⁰⁴ uvádí v § 8, písmeno n, obecní kroniky mezi archiváliemi.²⁰⁵

V zákoně o archivnictví je stanovena předarchivní péče o písemnosti:

*„Státní orgány, obce, jiné právnické osoby, jakož i fyzické osoby při provozování podnikatelské činnosti jsou povinny zajišťovat odbornou správu písemností vzešlých z jejich činnosti, popřípadě z činnosti jejich předchůdců (včetně písemností došlých); dbají přitom o řádnou spisovou evidenci, o účelné a bezpečné uložení písemností a o jejich řádné vyřazování při skartačním řízení.“*²⁰⁶

Zákon tuto péči o archiválie vzniklé z činnosti samosprávných orgánů a jejich organizací a zařízení uložil státním okresním archivům a archivům měst. Ředitel archivní správy Ministerstva vnitra, Oldřich Sládek, tudíž tuto problematiku shrnuje:

„...uzavřená kronika, byť byla vedena v oblasti samostatné či přenesené působnosti obce, musí být ukládána ve státních okresních archivech a archivech měst, neboť zákon o

²⁰¹ *Kroniky a kronikáři*[online].[cit. 2008–3-25]. URL: <<http://www.regionplus.cz/kronika>>.

²⁰² *Zákon České národní rady o archivnictví č. 97/1974 ze dne 17. 10. 1974* [online].[cit. 2008–3-20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1974/sb18-74.pdf>>.

²⁰³ *Zákon České národní rady č. 343/1992 Sb. ze dne 29. dubna 1992, kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 97/1974 Sb., o archivnictví* [online].[cit. 2008–3-26]. URL: <http://www.cesarch.cz/legislat/343_92.htm>.

²⁰⁴ *Prováděcí Směrnice č. 2/1975 Ministerstva vnitra České socialistické republiky ze dne 12. února 1975, o ochraně a kategorizaci archiválií* [online].[cit. 2008–3-26]. URL: <[online].[cit. 2008–3-20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1974/sb18-74.pdf>>.

²⁰⁵ *Ukládání obecních kronik do archivů. Metodické stanovisko archivní správy MV*. In: Archivní správa MV, Praha 24. května 1999, čj. AS/1-2019/99.

²⁰⁶ *Zákon České národní rady č. 343/1992 Sb. ze dne 29. dubna 1992, kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 97/1974 Sb., o archivnictví* [online].[cit. 2008–3-26]. URL: <http://www.cesarch.cz/legislat/343_92.htm>.

*archivnictví s rozlišením těchto agend ve skartačním řízení nepočítá. Bez ohledu na formu působnost obcí všechny písemnosti vzniklé z jejich činnosti musejí být podle zákona o archivnictví zahrnuty do skartačního řízení, a to způsobem a ve lhůtách upravených Vyhláškou MV č. 117/1974 Sb., již se stanoví kritéria při posuzování písemností jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení. Znamená to, že rovněž kroniky se vyřazují ve skartačním řízení a po jeho ukončení musí být odevzdány jako archiválie kuložení příslušnému státnímu okresnímu (městskému) archivu.*²⁰⁷

Obce proto měly již roku 1992 zpracovat vlastní spisový skartační řád, jenž jim ukládala instrukce Ministerstva vnitra České republiky ze dne 25. května 1992 čj. VSC/1-793/92, o spisové službě. Do svého obecního spisového a skartačního řádu měly zahrnout i kroniky. Tudíž z uvedeného logicky vyplývá, že obecní kroniky, jimž uplynula skartační lhůta 10 let od uzavření svazku, budou převzaty do státních okresních archivů a městských archivů, které jim poskytnou takovou péči, jakou si zaslouží.

V souvislosti s tím je zajímavý článek předsedy Senátu Parlamentu České republiky, Petra Pitharta, jenž vyšel dne 2. dubna 2001 v Denících Bohemia pod názvem *Kde jsme doma?*²⁰⁸ V tomto článku se Petr Pithart zabývá otázkou, zda-li by kroniky měly zůstat po uplynutí skartační lhůty desíti let raději na obecních úřadech. To, že okresní archivy nekompromisně vyžadují převzetí pamětní knihy, vidí jakoby každému ve vsi, tak chtěli vzít kus domova:

„Viděl jsem kroniky doslova umělecky ztvárněné, kroniky, v nichž byly fotograficky zachyceny všechny svatby za více než století, všichni nebožtíci, dům po domu, všechna popisná čísla. Viděl jsem kroniky, které odvážní místní písmáci psali tajně vedle kroniky oficiální, takže jsou v nich zachyceny události v jejich syrovosti. Viděl jsem zkrátka kroniky, které bych ani já jako starosta z ruky nevydal.

...jsou-li kroniky ohroženy, ať mají úřady možnost požádat obce o svolení udělat si xeroxovou či fotografickou kopii, tu ať si v archivech uschovejí, ale odřena, tisíce rukama dotýkaná, po desetiletí přenášená a prohlížena kronika ať zůstane tam, kam jedině patří: u lidí, kteří k ní mají bezprostřední vztah.

...Starostlivost úřadů, které chtějí zachránit kroniky před možnou zkázou, může být starostlivostí na nepravém místě. Někde v archivech pak budou ležet léta netknuté hromady kronik jako na pomyslném hřbitově, kam nikdo nechodí. Budou sice zajištěny před zkázou, ale budou spolehlivě mrtvé. A ve vsi, z níž její psanou kroniku odnesli do úředního archivu, tou jedinou autentickou kronikou zůstane hřbitov skutečný, plný jmen připomínajících děje i osudy. Chápu starosty, kteří nechtějí poslechnout. Nechci je navádět, ale...“²⁰⁹

Zajímavý názor, nemyslíte? Podle mého mínění však značně přehnaný a snad i trochu zpátečnický. Nevidím důvod vidět v okresních archivech hřbitovy kronik, ani si nemyslím, že by kroniky měly zůstat na obecních úřadech. Naopak si myslím, že právě díky okresním

²⁰⁷ Ukládání obecních kronik do archivů. Metodické stanovisko archivní správy MV. In: Archivní správa MV, Praha 24. května 1999, čj. AS/1-2019/99.

²⁰⁸ PITHART, Petr. *Kde jsme doma?* In: Hradecké noviny, 2. 4. 2001, Politická aréna. 10 s.

²⁰⁹ Tamtéž. 10 s.

archivům budou kroniky daleko více zpřístupněny těm „tisíci rukou“ a i dalším, kteří třeba jen nemají tak blízko k dané obci. Podle mého názoru, pokud si lidé skutečně uvědomují hodnotu pamětních knih, jistě sami dospějí k názoru, že by měly být uloženy tam, kde jim bude poskytnuta odborná a dostatečná péče. Navíc ani v archivech nemusí být stále, archiváři jsou ochotni zapůjčit kroniky buď na dlouhodobý či krátkodobý revers a vyjít tak vstříc požadavkům obce.

3.8.2 Projekt minimalizace rizik ztrát kronik v obcích na Chrudimsku

Otázka zabezpečení kronik na obcích před fyzickou ztrátou patří v oblasti předarchivní péče k nejožehavějším tématům a ani okres Chrudim podle ředitele zdejšího Státního okresního archivu není v tomto směru výjimkou: „*Na jedné straně musíme chápat patriotský zájem obce na ponechání kroniky v místě jejího vzniku a na druhé straně zájem státu a regionu, zastoupeného archiváři, na trvalém zachování a využívání kronik jako výjimečného zdroje informací o obci.*“²¹⁰

V roce 1999 evidoval Státní okresní archiv Chrudim v terénu zhruba tři stovky uzavřených svazků obecních kronik a jejich příloh, v archivu byly tehdy uloženy asi tři desítky svazků, jejichž většinu tvořily ty nejstarší exempláře. Ke stejnému datu bylo doloženo okolo dvou desítek případů ztráty, které již vzhledem k časovému odstupu není možné vyřešit.

Osud pamětních knih vcelku závisí především na konkrétních lidech. Někde starosta střeží obecní knihu jako oko v hlavě, takže se z ní může stát prakticky nedobytná pevnost a někde zas starostové nevědí, kde a u koho se kronika momentálně nachází, nebo jestli se vůbec vede. Kroniky se mohou ztrácet několika způsoby, pro představu si uveďme několik případů. Tak například problém může nastat se změnou personálního obsazení úřadu, bývalý pracovník během své funkce začal kroniku považovat za svůj majetek nebo jejím odcizením chtěl poškodit nové vedení úřadu, nebo nesouhlasil s jejím obsahem apod. Další možnost ztráty kroniky nastává při integraci a desintegraci obcí, během předávání agendy se na kroniku snadno mohlo zapomenout, a tak se mohla snadno beze stopy ztratit. Kronika také mohla být zapůjčena „důvěryhodnému“ člověku na čestné slovo a pak už se nemusela na úřad vrátit. Staly se i takové případy, že kronika byla dlouhodobě uložena u kronikáře, přestože podle předpisů patří do agendy úřadu a má být proto uložena v budově úřadu. Po kronikářově smrti pak pozůstalí odmítli pamětní knihu vydat. O kroniku také nemusel být projevován

²¹⁰ KUDRNÁČ, Ondřej – ŠULC, Ivo. *Projekt minimalizace rizik ztrát kronik na obcích na okresu Chrudim. A komentář k projektu.* SOKA Chrudim, Č. j.: 758/A/00.

valný zájem, pouze v ústním podání se pak tradovalo, že byla kamsi a komusi předána, tento přístup pak usnadňuje její skutečnou ztrátu. Kronika se může ztratit i při požáru, vyplavení a vyloupení budovy obecního úřadu. Ztráty se dočkaly i některé kroniky v obcích, kde žila německá menšina, tady byly často odcizovány či prodávány do zahraničí.²¹¹

V rámci realizace projektu minimalizace ztrát kronik na obcích okresu Chrudim obeslal na konci května roku 2000 ředitel Státního okresního archivu Chrudim, Mgr. Ivo Šulc, starostky a starosty všech obcí zdejšího regionu. Cílem projektu mělo být převzetí obecních kronik od starostů do Jednotného archivního fondu České republiky, u nichž uplynula skartační lhůta 10 let od uzavření svazku. O tomto převzetí byl sepsán předávací protokol. Obec mohla zažádat o zápůjčku kroniky, o tom měl být na místě vystaven revers, na jehož základě na zodpovědnost starosty a na dobu výkonu jeho funkce byla pamětní kniha obci zapůjčena. Svazky kronik, které byly obci na revers zapůjčeny, nebo u kterých ještě neuplynula skartační lhůta, byly zaneseny do evidence Státního okresního archivu Chrudim.²¹²

V současnosti je ve Státním okresním archivu Chrudim zaevidováno asi 1080 kronik. Do této evidence jsou zahrnuty kroniky uzavřené i rozepsané, staré i novější, kroniky, které spolehlivě existují, ale i ty nezvěstné, jež jsou doloženy spolehlivým svědectvím. Kroniky organizací všeho typu, jako jsou úřady, podniky, spolky, různá zájmová sdružení a zařízení kulturního, zdravotnického, vojenského či jiného typu. Kroniky soukromé, rodinné i osobní. Kroniky s klasickými ročníkovými zápisy, ale i pamětní knihy podpisové, které sloužily k podpisům významných návštěv určité organizace nebo návštěvníků výstav např. v muzeu. Do evidence jsou samozřejmě zahrnuty i přílohy kronik s pevnou vazbou – alba s fotografiemi, alba s novinovými výstřižky, vlepěnými plakáty apod. Kromě toho tu najdeme i kroniky pionýrských oddílů, brigád socialistické práce či sboru pro občanské záležitosti (SPOZ).²¹³

²¹¹ KUDRNÁČ, Ondřej – ŠULC, Ivo. *Projekt minimalizace rizik ztrát kronik na obcích na okresu Chrudim. A komentář k projektu*. SOkA Chrudim, Č. j.: 758/A/00.

²¹² *Dopis ředitele Státního okresního archivu Chrudim, Mgr. Ivo Šulce, starostům obcí okresu Chrudim ze dne 29. 5. 2000*. SOkA Chrudim, Č. j.: 758/A/00.

²¹³ Více: *Seznam kronik evidovaných SOkA Chrudim ke dni 20. 2. 2008* [online]. [cit. 2008–3-25]. URL: <<http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>>.

4 DRUHY PAMĚTNÍCH KNIH

V následující kapitole bychom se chtěla zabývat druhy pamětních knih s přihlédnutím k chrudimskému regionu. Kromě kronik obecních a městských, existovaly v českých zemích v 19. a 20. století i kroniky školní, farní, spolkové, rodinné a další. Proto je nyní mým záměrem více charakterizovat i ostatní druhy pamětních knih, které budu aplikovat na některých příkladech uložených ve Státním okresním archivu v Chrudimi. Navíc tato charakteristika bude rozšířena o zákonná opatření vztahující se k těmto typům kronik.

4.1 Obecní kroniky

Obecními popřípadě městskými kronikami jsem se podrobně zabývala v předcházející kapitole, která dopodrobna rozebírala zákonná opatření týkající se tohoto typu pamětních knih, a proto se už nyní jimi více zabývat nehodlám. Nyní bych chtěla pár takových představit na konkrétních příkladech z chrudimského okresu.

Při studiu obecních pamětních knih ve Státním okresním archivu v Chrudimi jsem měla v ruce několik desítek takových exemplářů, od těch nejstarších, založených po vydání Chotkova guberniálního nařízení až po ty nejnovější, současné, psané na počítači či psacím stroji.

Upoutal mě případ samotného města Chrudim. Jak již bylo řečeno výše, tady si z prvního zákona o obecních pamětních knihách nic moc nedělali, sice ji založili, ale samotné zápisy ani nezapočali. *Liber memorabilium* je tedy skoro prázdná, z 1094 stran bylo popsáno jen sedm listů.²¹⁴ Chrudimští se o pár let později, roku 1858, rozhodli pro založení nové kroniky, *Pamětní kniha královského věnného města Chrudimi*.²¹⁵ Tu však vedli ve stejném duchu. První třetina knihy je prázdná, poté obsahuje krasopisně psaný, retrospektivní zápis o požáru ve městě a stavbě nového špitálu, počet obyvatel v roce 1858 a seznamy úřadů a úředníků, volby do městského zastupitelstva a další údaje podobného významu, o nákladech oprav kostelních budov, náklady reálné, hlavní a dívčí školy atd. Tento postup vysvětluje městská rada ve svém usnesení:

„Usnesením městské rady král. krajského a věnného města Chrudimi ze dne 22. října 1863 a sice v přítomnosti purkmistra Josefa Klimše, radních Jana Jiroutka, Karla rytíře z Peyersfeldu, D.^{ora} Ignace Weidenhoffra, Josefa Polívky a Quodoultdea Štěpánka jest uzavřeno, aby se neodkladně započalo vedení knihy památní od předešlé městské rady založené. Jelikož by se ale sbíráním údajů z dob minulých započeti v díle tomto opět zdrželo,

²¹⁴ *Liber Memorabilium für den Magistrat der k. Kreis und Leibgendingstadt Chrudim 1836*. SOkA Chrudim. Městský úřad Chrudim 1788 – 1850. Inv. č.: 132, Č. kn.: 132.

²¹⁵ *Pamětní kniha královského věnného města Chrudim. 1858 – 1940*. SOkA Chrudim. Archiv města Chrudim 1348 – 1945. Inv. č.: 7456, Č. kn.: 5167.

*uznalo se za příhodné, aby v založené knize první třetina listů prázdnou zůstala a na druhé třetině započalo se zapisování události dnešního dne aneb doby nedávno přešlé; do prázdné první třetiny zanášeny buď též údaje doby starší příležitostně.*²¹⁶

Potom následuje obšírné vypsání životní dráhy významného chrudimského rodáka, Josefa Ressela, vynálezce lodního šroubu. Jan Martini si svými dobročinnými skutky také vysloužil v pamětní knize čestné místo, ten „v závěti své odkázal ze jmění svého 27.730 zl. 22 ¼ kr. konv. m. a domy č. 78 a 115 I. v Chrudimi na zřízení a nadání nové veřejné nemocnice v Chrudimi a z části ku špitálu měšťanskému.“ Postupně přestávají být záznamy tak úhledné a souvislé, zkrátka pamětní kniha je vedena souvisle za léta 1858 – 1866, 1870 – 1876, 1901 a 1905, torzovitě do roku 1912, kdy už víceméně obsahuje podpisy významných návštěv města, mezi nimi i podpis císaře Františka Josefa I., který navštívil Chrudim 4. listopadu 1866 při obhlídce Českého království a zdejších bojišť a dopadu po právě ukončené prusko – rakouské války. Dále třeba podpisy arcivévodky Karla a arcivévodkyně Zity nebo královéhradeckého biskupa Josefa Doubravy. Krátký zápis pak pochází z roku 1936, kdy do Chrudimi přijel prezident Edvard Beneš a z roku 1940 pak několik podpisů německých představitelů.

Od roku 1901 byla souběžně s touto kronikou vedena v Chrudimi ještě *Pamětní kniha měšťanů královského věnného města Chrudimi*, jež byla vedena do roku 1968.²¹⁷ Reprezentativně zdobená pamětní kniha v celokožené vazbě v úvodu obsahuje vyjmenování městských radních, úřadujícího starostova náměstka, advokáta Karla Havelky, a radního písaře a ředitele obecního úřadu, Aloise Gallata. Potom zde najdeme měšťanský slib:

*„Slibíte a připovíte na svou čest, že veškeré povinnosti stavu měšťanského řádně a poctivě plniti, ve všem dle stávajících předpisů se chovati ku blahu a ku cti zdejší staroslavné obce působiti, prospěch svých spoluměšťanů stále na zřeteli míti budete a vůbec po všechem čas tak se zachováte, jak se na poctivého a řádného měšťana sluší.*²¹⁸

Po tomto slibu následuje na 6 stran dlouhá tabulka zahrnující pouze roky 1901 – 1903, obsahující seznam měšťanů s jejich věkem, zaměstnáním, bydlištěm a podpisem, případně poznámkou, jakou nemovitost ve městě vlastní. Po tabulce následuje soupis starostů města a doba jejich úřadu od roku 1849, který je kupodivu doveden až do roku 1990.

Zákon ze dne 15. dubna 1920 č. 304 Sb. zrušil ustanovení obecního úřadu o právu měšťanském, ten měl na měšťany tvrdý dopad a nejspíše pozbyla i potřeba psát parádní *Pamětní knihu měšťanů král. věnného města Chrudim*. Nejspíš proto se záhy kronika mění

²¹⁶ *Pamětní kniha královského věnného města Chrudim. 1858 – 1940.* SOkA Chrudim. Archiv města Chrudim 1348 – 1945. Inv. č.: 7456, Č. kn.: 5167.

²¹⁷ *Pamětní kniha měšťanů královského věnného města Chrudimi založená 1. ledna Léta Páně MCM I (1901 – 1919, 1920 – 1969).* SOkA Chrudim. Archiv města Chrudim. Č. kn.: 5167, Č. inv.: 7456.

²¹⁸ Tamtéž.

v jakousi knihu podpisů významných hostů města, například prezidentů T. G. Masaryka a Edvarda Beneše, různých účastníků rozličných slavností, vojenských důstojníků, členů divadelních souborů, zahraničních návštěv a dalších. Kronika je ukončena rokem 1968, zápisem obhajující vstup vojsk varšavské smlouvy do Československa.

Další obecní respektive městskou pamětní knihu Chrudim zavedla 1. června 1970.²¹⁹ Opět však není kronikou v pravém slova smyslu, ale knihou podpisů významných návštěv, delegací, loutkářských a divadelních souborů, sportovních skupin apod. Pro zajímavost pak uvádím podpis nejstaršího občana města, Josefa Valenty, který dne 28. listopadu 1989 oslavil 104 let.²²⁰ Zápisy v této kronice končí rokem 1989.

Obecní kroniku, takovou jakou by skutečně měla být, má město Chrudim od roku 1980. Když vezmeme v úvahu dekret prezidia zemského gubernia z roku 1835 nebo zákon č. 80/1920 Sb. o pamětních knihách a jeho další prováděcí nařízení a směrnice, tak je to poměrně dlouho, co se město konečně rozhoupalo zavést plnohodnotnou pamětní knihu. *Kronika města Chrudimě* zachycuje období let 1980 – 1985.²²¹ Od roku 1986 pak je pamětní kniha vždy jen pro jeden běžný rok, každý svazek se jmenuje stejně s označení příslušného roku. Od 1996 se jednotlivé svazky nazývají už jen *Město Chrudim* a příslušný rok. V evidenci kronik vede Státní okresní archiv kroniky Chrudimě až do roku 2003. To znamená, že těchto novějších obecních chrudimských kronik z let 1980 – 2003 je v archivu uloženo na 20 svazků, v úvahu beru i to, že kronika *Město Chrudim 2003* je dvousvazková. Navíc nesmíme zapomenout, že každá z nich je doplněna o několik svazků příloh, které obsahují nejrůznější tisky, plakáty, výstřižky, fotografie, pohlednice apod.

Pro příklad bych se nyní chtěla zabývat jednou z obecních kronik toto období. Vybrala jsem *Kroniku města Chrudimě 1990*, jejímž autorem je Bohumír Nový, důchodce.²²² Tato pamětní kniha je psána velmi úhledně a na psacím stroji, na samém začátku obsahuje obsah a demografický vývoj města ve sledovaném roce, krátce celostátní souhrn událostí roku 1990, vývoj ekonomiky, politiky a krátce i mezinárodní situace, jako byla problematika sjednoceného Německa a konflikt v Perském zálivu. Následuje rozbor politických stran zastoupených ve městě a jiných hnutí a organizací, politického života města, proměn okresních novin, vylíčení činnosti pléna a MěstNV a sboru pro občanské záležitosti, další

²¹⁹ *Pamětní kniha města Chrudimě. 1970 – 1989.* SOkA Chrudim. Městský národní výbor Chrudim 1945 – 1990. Č. kn.: 110, Č. inv.: 334.

²²⁰ Jan Valenta se dožil 105 let, zemřel roku 1990.

²²¹ *Kronika města Chrudimě. 1980 – 1985.* SOkA Chrudim. Městský národní výbor Chrudim 1945 – 1990. Č. kn.: 111, Č. inv.: 335.

²²² *Kronika města Chrudimě 1990.* SOkA Chrudim. Městský národní výbor Chrudim 1945 – 1990. Č. kn.: 115, Č. inv.: 339.

kapitola líčí průběh voleb do zastupitelských sborů, tehdejšího Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady, které se konaly ve dnech 8. a 9. června 1990, poté voleb do obecního zastupitelstva, kronikář se dále zabývá zahájením a činností městské rady a zastupitelstva a nezapomíná ani na změny názvů ulic a prostranství, které byly v této době aktuální. Následně je kronika tematicky rozdělena na několik větších kapitol, jimiž jsou hospodářský život, výstavba města, školství, kultura, církve v Chrudimi, tělovýchova a sport, události, smutné řádky, jež jsou věnovány zemřelým chrudimským osobnostem, potom následuje vylíčení stavu počasí a dokonce tu najdeme i tzv. historickou přílohu, která je věnována historii Junáka v Chrudimi. Na závěr pak patří slovo kronikáře:

„Sedím nad posledními stránkami konceptu záznamu za rok 90 a dělám sám se sebou jakési vyúčtování. Samotný přepis záznamu do kroniky je už sice pracnou, ale jen mechanickou záležitostí. Po zpracování konceptu však, jak je už obvyklé, se člověku honí hlavou myšlenky, jak jsem se s jeho obsahem vyrovnal, zda je tam vše, co tam má být, do jaké míry se mi podařilo zachytit neklidnou atmosféru tohoto roku a zda záznam poskytne čtenáři (dejme tomu za padesát let) objektivní, ucelený obraz této doby.

Spokojenost musím vyjádřit nad tím, že jsem mohl psát o řadě oblastí, o nichž jsem dříve psát nemohl. Nespokojenost pak nad tím, že se mi přes všechno úsilí nepodařilo asi shromáždit informace a materiály opravdu ze všech částí našeho života...“²²³

Myslím, že v této krátké citaci je patrná starost soudobého chrudimského kronikáře, Bohumíra Nového, zachytit všechny oblasti chrudimského veřejného života. Podle mého názoru má kronikář úměrně větší práci a zodpovědnost, čím větší obec mu byla svěřena. Tady si však městský kronikář počínal velmi obratně a jeho kronika je zdařilým souhrnem jednoho roku, podávající celkový pohled všech oblastí místního městského života.

Pro příklad kronikářství z menší obce jsem vybrala Svídnici, vesnici ležící asi sedm kilometrů od Chrudimi směrem na Nasavrky. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1349, kde je zmiňována jako majetek podlažického kláštera. Po častém střídání majitelů po husitských válkách přechází Svídnice v roce 1564 do majetku sečského panství, které zde vykonávalo správu prostřednictvím rychtáře. Po zániku patrimoniálního zřízení v roce 1849 má obec vlastní správu a je přičleněna k okresu Nasavrckému, který v 50. letech 20. století zanikl a od této doby spadá obec do chrudimského okresu.²²⁴

Svídnice se může chlubit pamětní knihou založenou už v roce 1716, nese název *Knihy obecní rychty Svídnické*.²²⁵ Tato pamětní kniha, i když byla psána česky, přesto byla vedena

²²³ *Kronika města Chrudimě 1990*. SOkA Chrudim. Městský národní výbor Chrudim 1945 – 1990. Č. kn.: 115, Č. inv.: 339.

²²⁴ *Obec Svídnice* [online]. [cit. 2008–4–18]. URL: <<http://www.cz.h.cz/mikro/indexsvi.htm>>.

²²⁵ *Knihy obecní rychty Svídnické. 1716 – 1915*. SOkA Chrudim. Obecní úřad Svídnice. Č. kartonu: 1, Č. kn.: 1, Č. inv.: 1.

poměrně liknavě. Kronika byla tehdy zřízena za tím účelem, aby do ní byly zapisovány změny v majitelích hospodářských usedlostí. To dosvědčuje její titulní list:

„Kniha obecní z rychty svídnické, kterážto založena a svázána roku 1716.

V ten čas rychtář byl Samuel Musil. A on první do ní zapisoval ty hospodáře, co popouštěli živnosti.“²²⁶

Údaje tohoto charakteru byly zaznamenávány až do roku 1789 a tady na čas končí. Od roku 1809 byl zápis do pamětní knihy obnoven, zde se zápisy z větší části skládají z obecních příjmů a vydání, které trvají až do roku 1853. Horší je to se záznamem období z let 1851 – 1910. Od roku 1851 jsou v kronice pouze nadepsané roky, připravené pro dodatečné roční zápisy. Stejně nadepsané a zbytek prázdné stránky pokračují až do roku 1910, kdy už se kronikář konečně chopil pera a „jakž takž“ zapisoval údaje pro období končící rokem 1915. Jediný záznam za tento rok a zároveň poslední pro pamětní knihu se týkal první světové války a končil v půli věty:

*„Válka trvala v neztečené míře dále, na západním bojišti ustupují němci byt' pomalu přece stále před útoky francouzů, belgičanů, angličanů, na východním bojišti podařilo se spojeným vojskům německorakouským zatlačit Rusy z Uher části Haliče a Bukoviny za to však koncem května povstala neshoda mezi spolkovým spojencem Itálií a Rakouskem a Itálie vypověděla válku Rakousku, vtrhla do Tyrol, Korutan a Gorice...“*²²⁷

Kronikářská činnost byla ve Svídnici obnovena až o několik let později. Stalo se tak v souvislosti s vydáním zákona o obecních kronikách v roce 1920. Dne 1. září 1924 místní kronikář, zdejší řídící učitel Adolf Černoch, se znovu chopil pera. Černoch byl zodpovědným kronikářem, pilně se pustil do práce a v úvodu *Pamětní knihy obce Svídnice*²²⁸ se neopomněl zmínit o minulé *Knize obecní rychty*. K jeho činnosti se pochvalně vyjádřila i místní letopisecká komise:

*„Letopisecká komise ve Svídnici při schůzi konané dne 20. března 1927 v hostinci p. Františka Vašáka v Práčově konstatovala, že vedením kroniky pověřený p. řídící Adolf Černoch s uznání hodnou svědomitostí ujal se vedení pamětní knihy obce Svídnice a s velikou pečlivostí a námahou věnoval se zápisu ze staré pamětní knihy z r. 1716...“*²²⁹

Kronikář Černoch se nejen dosti podrobně zabýval starou kronikou, ale dopsal i období první světové války. Období, které je většinou v jiných pamětních knihách vyplněno prázdnými listy, marně čekajícími na svého zapisovatele. Navíc tyto události doplnil o období až do začátku vedení této kroniky, k němuž vypsál i stručné dějiny zdejší obecné školy,

²²⁶ *Kniha obecní rychty Svídnické. 1716 – 1915.* SOKA Chrudim. Obecní úřad Svídnice. Č. kartonu: 1, Č. kn.: 1, Č. inv.: 1.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ *Pamětní kniha obce Svídnice. 1924 – 1973.* SOKA Chrudim. Obecní úřad a MNV Svídnice. Č. př: 130/00.

²²⁹ Tamtéž. 20 s.

historické pojednání o kostele Panny Marie v Práčově, sboru dobrovolných hasičů, ochotnickém divadle, veřejné lidové knihovně, památníku padlých vojnů ve světové válce, o stavbě silnice Svídnice – Práčov, pak již následují jednotlivé roční zápisy (od roku 1930), které jsou velmi přehledné a obsahují zmínky o počasí, změnách majitelů domů, demografickém pohybu obyvatel obce, o činnosti zdejších spolků, sboru dobrovolných hasičů a divadelních ochotníků, o činnosti obecního a osadního zastupitelstva, případně voleb do těchto organizací, stavebním ruchem v obci atd. „Standardní“ záznamy jsou občas přerušovány neobvyklými jevy, jakými byla třeba zhoršená životní situace v důsledku světové hospodářské krize, která přinesla větší nezaměstnanost a bídu i na malé vsi ve východních Čechách. Postupně přibývá v pamětní knize i údajů týkajících se mezinárodní a politické situace, což dosvědčuje například zápis ze strany 188:

„Ze vzrušení však naše obec v těchto dnech událostmi nabitých takřka nevyházela. Rozhodnutí konference čtyř velmocí v Mnichově, kterým pohraniční naše území muselo býti naším vojskem vyklizeno, aby je obsadila vojska německá, bývalo předmětem dlouhých úvah a rozčilených rozhovorů, které další politické události, jako změna vlády ze dne 4. října t. r. a odstoupení prezidenta Dr. Edvarda Beneše následujícího dne jen ještě stupňovaly. Obyvatelstvo vybízeno stále k zachování klidu a pořádku a díky rozvázným živlům v obci nebyl tento nikde porušen.“²³⁰

Kronikář Adolf Černoch druhou svídnickou pamětní knihu dovedl až do konce roku 1938. Pravděpodobně ve své činnosti ustal po vypuknutí druhé světové války. V době, kdy veškeré obecní pamětní knihy měly být z obavy vzpomínek na svobodný československý stát soustředěny nejprve na okresních úřadech a poté předány do zemských archivů v Praze a Brně. Pravděpodobně podobný osud postihl i místní kroniku. Po skončení války se už bohužel nenašla zodpovědná osoba, která by kronikářskou práci obnovila, doplnila chybějící válečné období a následně pokračovala v nových zápisech. Jen na konci února roku 1978 se jistá paní Janečková rozhodla opsat z publikace vlastivědného muzea v Chrudimi do pamětní knihy článek týkající se Svídnice a jejího okolí. *Pamětní kniha obce Svídnice* je na konec zakončena fotografiemi Josefa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda, pod nimiž se skví heslo:

„Dílo, které s. Gottwald započal, zástupci složek Národní fronty a Pionýři národní školy ve Svídnicí dokončíme!“²³¹

Nová *Kronika obce Svídnice* byla založena roku 1979 a při obecním úřadě je vedena dodnes.²³²

²³⁰ *Pamětní kniha obce Svídnice. 1924 – 1973.* SOKA Chrudim. Obecní úřad a MNV Svídnice. Č. př: 130/00. 188 s.

²³¹ Tamtéž.

²³² *Kronika obce Svídnice. 1979 – dosud vedena.* Uložena na obecním úřadě ve Svídnicí. Dnešním kronikářem je František Strouhal, místní občan.

Pro nastínění kronikářského vývoje jsem zvolila tato dvě místa, město Chrudim a ves Svídnici. Tyto dva příklady samozřejmě nemůžeme vztahovat na celý chrudimský region. Ostatně každá ze 197 chrudimských obcí se liší, všude byl jiný průběh.²³³ Někde si na pamětní knize dali záležet, brali ji jako neodmyslitelnou a reprezentativní součást své obce, ukazovali ji návštěvám nebo ji vystavovali na různých výstavách, jinde ji však považovali za nutné zlo, podle čehož obvykle vypadala. Na některých místech byla s většími či menšími přestávkami vedena po celé období 19. a 20. století, v jiných obcích najdeme za tuto dobu třeba jen jednu pamětní knihu a dokonce ani nemusí být obecní.

Obecním kronikářem býval nejčastěji místní učitel nebo jiný představitel zdejší inteligence, někde si psal kroniku i sám starosta. Dnes bývá kronikářem obvykle dobrovolník, často jím bývá důchodce, neboť se soudí, že bude mít pro svou práci více volného času.

4.2 Farní – církevní kroniky

Farní kroniky byly na některých farnostech vedeny v latině jako *Libri memorabilium*²³⁴ již v některých dřívějších stoletích. Při upevňování státního úředního aparátu a pravomocí krajských hejtmanů se přišlo na to, že koncem 18. století se do těchto knih zapisovala i kritika tehdejšího státního systému, jako např. vlády Marie Terezie a hlavně jejího syna a následníka Josefa II. Takové pamětní knihy byly pak guberniem zkoumány a roku 1795 uloženo krajským hejtmanům v Čechách, aby si při obvyklých krajských objížďkách na farách dávali předkládat pamětní knihy a důkladně je zkontrolovali. Pokud v nich našli některé „závadné“ záznamy, měli taková místa ihned zničit. Zůstat mohly jen takové zápisy, jenž se týkaly farnosti, kostela a nanejvýše ještě vypsání zvláštních případů z nejbližšího okolí. Stejný rozkaz byl poslán prostřednictvím biskupských konzistorií i vikářům, aby i oni pečlivě prováděli cenzuru farních kronik.²³⁵

Úředně byl tento typ kronik založen až společně s obecními pamětními knihami roku 1835 vydáním dekretu prezidia zemského gubernia, kdy byla všem duchovním i světským obcím uvalena povinnost vést pamětní knihu:

²³³ Počet 197 chrudimských obcí je brán vzhledem k soupisu kronik evidovaných v SOkA v Chrudimi, v hranicích okresu k roku 2002.

²³⁴ Knihy pamětní.

²³⁵ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 13 – 14 s.; Více: *Guberniální nařízení ze dne 6. listopadu 1795*. Otištěno v Archivu Českém, sv. XXV., 387 s. Též ROUBÍK, František. *Státní kontrola farních pamětních knih v Čechách*. Selský archiv, ročník 1925.

„Od 1. ledna 1836 ... na každé faře, a v každé duchovní i světské obci založí se pamětní neb časová kniha a kronika, a povede se dále dohlížením představeného úřadu v německé řeči. Ostatně se nezakazuje tyto časové knihy také v latině vésti.“²³⁶

Takové kroniky se často omezovaly jen na věci týkající se osobností a jiných událostí příslušné farnosti, vybavení kostela, církevních svátků a slavností apod. Farní pamětní knihy jsou podle Václava Pubala velmi jednostranné, prodchnuty především církevními zájmy a stanovisky.²³⁷

V 50. letech 20. století, v době asi největší novodobé perzekuce církve u nás, byly rušeny farní archivy a soustředěny do státních archivů. Z této akce ale byla udělena výjimka a duchovní představení farností si mohli pamětní kroniku ponechat. Bohužel však mnoho z nich bylo nenávratně ztraceno.

Z novodobých pokynů pro vedení farních kronik se mi podařilo získat Interní normy České biskupské konference z roku 1999, které se mimo jiné týkaly i této problematiky.²³⁸ Tyto pokyny pro vedení farních kronik říkají, „že každá samostatná farnost (i ta, která není obsazena) je povinna vést farní kroniku, do které se zaznamenávají významnější náboženské a církevní události v místě, zejména běžný život věřících, jejich starosti i radosti.“²³⁹

K tomuto účelu by měl duchovní správce ustanovit vhodnou osobu farním kronikářem, který by shromažďoval potřebné údaje i dokumenty a prováděl zápis do kroniky.

Pokyny uvádí i jak by měla farní kronika vypadat, může mít formu knihy nebo volných listů formátu A3 a A4. Do knihy se píše zápisy ručně a čitelně dokumentním inkoustem a volné listy mohou být psány na psacím stroji či počítači. Očíslované volné listy se pak nechají svázat do podoby knihy. Do farní kroniky není povoleno nic vlepovat ani vkládat, pro dokumentaci náboženského života by se měla pořídit zvláštní složka, do které by se zařazovaly fotografie, výstřižky z novin nebo časopisů, pohlednice apod. Nesmí být zapomenuto označení přílohové dokumentace pořadovým číslem a doplnění příslušného označení.

Zápisy ve farní kronice se provádějí stejně jako v obecní pamětní knize za běžný kalendářní rok, tzn. od 1. ledna do 31. prosince, nebo za církevní rok počínající první adventní nedělí. Záznam do kroniky by měl kronikář dokončit nejpozději do 30. května následujícího

²³⁶ Chotkovo guberniální nařízení z 31. srpna 1835. In: *Memorabilien Buch des Städtchen Lusche. Kniha pamětní představeného úřadu městečka Luže panství Košumberk*. SOKA Chrudim. Archiv města Luže. Č. př.: 68/99.

²³⁷ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 13 s.

²³⁸ *Interní normy péče o zvony, varhany, movité památky, archiválie a farní kroniky*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1999. 40 s.

²³⁹ Tamtéž. 39 s.

roku a před vyhotovením čistopisu musí předložit koncept duchovnímu správci, podle jehož pokynů následovně pořídí čistopis. Stejně jako u jiných typů kronik, by měl i farní kronikář nejprve uvést základní údaje o sobě (jméno, povolání a věk).

Zápis do církevní pamětní knihy by měl podle těchto pokynů vyjadřovat život věřících v celé jejich šíři. Autor do zápisu zahrne personální stav (změny duchovních správců, lektorů, jáhnů, akolytů, ministrantů, varhaníků atd.), materiálně technické záležitosti (oprava a údržba kostela, fary, kapličky, opravy soch, malování, pořízení nových bohoslužebních věcí, kostelní sbírky, rozpočet, vydání, hospodaření farnosti a památky), náboženský a duchovní život, jakožto křty dětí a dospělých, biřmování, svatby, rozvody, potraty, pohřby, pastorační návštěvy biskupů, děkanské vizitace, výuka náboženství, péče o nemocné, staré a opuštěné osoby, charitativní akce, poutě, prožívání doby postní, velikonoční i vánoční, tragické i radostné události, statistika náboženských úkonů. Kronikářský záznam by měl dále obsahovat i údaje o spolupráci farnosti s obcí, okresem, konzistoří a spolky, dále zmínky o různých duchovních společenstvech a hnutích nebo jiných událostech a to i světských, například o parlamentních, senátních nebo komunálních volbách.²⁴⁰

Závěrečná ustanovení pokynů pro vedení farních kronik říkají, že kroniku nemůže nahradit žádné jiné periodikum, to může sloužit pouze jako součást dokumentace kroniky. Je myšleno i na to, že kronikáři náleží odměna. Při každé předávce farnosti je nutno poříditi záznam o stavu zápisů ve farní kronice a při děkanské vizitaci musí být kronika předložena k nahlédnutí.

Závěrečné dva body se týkají uchovávání církevních pamětních knih:

„Kronika je součástí farního archivu a zůstává uložena na faře. Lze do ní nahlížet jen se souhlasem duchovního správce.

V případě změn, při nichž farnost zaniká, zápisy v kronice končí a kronika je předána do archivu biskupství.“²⁴¹

V chrudimském okrese roku 1836 byla založena církevní kronika ve farnosti Bojanov, a tato kronika je dnes uložena u neznámé osoby.²⁴² Spolehlivě ve stejném období byla založena i farní kronika ve Včelákově, která byla vedena v letech 1836 – 1954.²⁴³ I chrudimský děkanský úřad založil roku 1836 kroniku, jež nese název *Memorabilien Buch der*

²⁴⁰ *Interní normy péče o zvony, varhany, movité památky, archiválie a farní kroniky*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1999. 39 – 40 s.

²⁴¹ Tamtéž. 40 s.

²⁴² Viz. *Seznam kronik evidovaných SOkA Chrudim ke dni 20. 2. 2008* [online]. [cit. 2008–5-10]. URL: <http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>.

²⁴³ *Kronika fary Včelákov. Memorabilien Buch der Čzelakauer Pfarre ugend vom Jahre 1835*.

chrudimer Dechantei,²⁴⁴ vedenou v letech 1836 – 1937. V této děkanské církevní kronice je vtištěno Chotkovo guberniální nařízení z 31. srpna 1835 stejně jako tomu je v obecních kronikách stejného období. Celokožená kniha velkého formátu (25,5 x 40 x 11 cm) je psána z části latinsky, německy i česky. Úvod knihy obsahuje v němčině údaje o historii a pamětihodnostech města, jež se týkají hlavně zdejších církevních staveb, dále tu najdeme zápis sňatků farníků mužského pohlaví ve zdejším městě, opisy některých listin, zápisy různých protokolů jako třeba protokol o příjmu z kostela sv. Jiljí a události celozemského významu, do kterého například patří i zápis o velkém požáru v Poličce v létě 1845 nebo události týkající se panovnického domu:

*„Dne 4. května 1884 v 5 hod. odpoledne zemřela na hradě Pražském Maria Anna Karolína Pia, císařovna rakouská, korunovaná královna česká a uherská, zánětem plic v 81. roce blahodějného života svého. Tisíce věnovali slz bolu památce vznešené Paní neb ruka její byla vždy otevřena, kdy jednalo se o zmírnění bídy a zármutku.“*²⁴⁵

Od roku 1873 jsou již zápisy psány v českém jazyce a způsobem typickým pro obecní kroniky, tedy ročním zápisem. Často začínají zmínkou o počasí a na něm závislé sklizni a úrodě. Kromě církevních záležitostí si kronikář všímal i jiných zajímavostí:

*„V tomto roce (1873) objevil se též zvláštní druh nemoci u žen při porodu, nemoc zvaná „febris puerperalis“,²⁴⁶ na kterouž nemoc mnoho žen po krátké vždy nemoci zemřelo. Prostředků proti této nemoci lékaři nevěděli žádných.“*²⁴⁷

Později se každoroční styl zápisu do pamětní knihy znovu mění, to však nic nemění na jejich církevním obsahu. Dozvídáme se z nich například seznamy dobrodinců, kteří farnost obdarovávali milodary, opis smluv trhových či dopisů biskupské konzistoři nebo údaje o příjmech a vydání děkanského obvodu za daná časová období, stanovy jednoty založené za účelem opravy děkanského chrámu Nanebevzetí Panny Marie na chrudimském náměstí a další údaje k průběhu této akce, zakončené posvěcením tohoto kostela:

„V neděli dne 24. září počalo o 7. hodině svěcení. Účastenství bylo ohromné. Před svěcením promluvil náš pan starosta, slovutný Josef Klimeš – v delší velice významné a krásně zpracované řeči – o významu dnešní slavnosti a pracích jež předcházely a obětích, které obecnstvo chrudimské přineslo pro chrám děkanský . Ve jménu města a přifařených

²⁴⁴ *Memorabilien Buch der k. Kreiss und Leibgebingstadt Chrudimer Dechantei Anfangend vom 1. Jänner 1836. Pamětní kniha chrudimského děkanství 1836 – 1937. SOkA Chrudim. Děkanský úřad Chrudim 1620 – 1951. Inv. č.: 5, č. kn.: 2.*

²⁴⁵ Tamtéž. 337 s.

²⁴⁶ Horečka omladnic. Celkové horečnaté onemocnění ženy v šestinedělí.

²⁴⁷ *Memorabilien Buch der k. Kreiss und Leibgebingstadt Chrudimer Dechantei Anfangend vom 1. Jänner 1836. Pamětní kniha chrudimského děkanství 1836 – 1937. SOkA Chrudim. Děkanský úřad Chrudim 1620 – 1951. Inv. č.: 5, č. kn.: 2. 326 s.*

osad žádal ještě jednu Jeho Biskupskou Milost (Josef Jan Hais) za postavení koruny všemu předcházejícímu – slavnostní posvěcení chrámu Páně.²⁴⁸

Tato obsáhlá pamětní kniha je tedy velmi různorodá, pečlivým studiem bychom jistě odhalili množství informací regionálního významu.

Z chrudimského děkanství jsou v místním archivu uloženy i další pamětní knihy, a to *Liber Memorabilium*,²⁴⁹ jejímž autorem byl František Xaver Josef Sosnovský. Ten byl chrudimským děkanem v letech 1736 – 1756, po dobu jeho úřadu byla vedena i tato kronika.

Kniha památná chrudimského děkanství od roku 1856 neboli *Gedenkbuch der Chrudimer Dechantei*. Zápis za léta 1856 – 1860 je hlavně v německém jazyce ojediněle obsahuje i české přípisy, zřejmě ke konci kroniky. Obsahuje německy psanou topografii chrudimského děkanství, dějiny duchovního krajského obvodu, dějiny města Chrudim a Reihenfolge und Seelsorgen. Tyto pamětní knihy vesměs nejsou psány souběžně, často jsou vynechávány listy a to třeba i přes půl knihy apod.

Jiným příkladem farní kroniky nám může posloužit *Liber Memorabilium* z Hlinska.²⁵⁰ Je převážně psaná v německém jazyce a latině. Byla založena Františkem Xaverem Blodikem již v roce 1754 a dovedena až do roku 1835. Její obsah se logicky týká událostí točících se kolem hlinecké farnosti. Zajímavý záznam najdeme například v podobě „*Tabuly těch, kteří k hlinecký faře pod správu duchovní pozůstávají. Panu faráři podle starožitného obyčeje platiti a odvésti povinni budou následovně...*“²⁵¹ Dozvíme se z ní kolik a čeho např. vajec, peněz, slepic, ovsy pro koně, měšťané hlinečtí a obyvatelé okolních vesnic (Blatná, Hamry, Holetín, Kameničky, Jeníkov, Dědová, Mrákotín,...) místní farnosti odváděli. Jak je vidět i z církevních kronik můžeme vyčíst důležité informace, potřebné pro poznání naší minulosti.

Celkově vede evidence Státního okresního archivu v Chrudimi zhruba 56 farních kronik, a to v 31 obcích: Bojanov, Běstvina, Heřmanův Městec, Hlinsko, Hošťalovice, Chlum (u Hlinska), Chrast, Chroustovice, Chrudim, Jenišovice, Kameničky (u Hlinska), Krouna, Luže, Morašice, Nasavrky, Nové Hrady, Práčov, Proseč (u Skutče), Předhradí, Raná, Ronov nad Doubravou, Řepníky, Seč, Skuteč, Slatiňany, Trhová Kamenice, Vápenný Podol, Včelákov, Vejvanovice, Vrbatův Kostelec a Žumberk. Celkový počet farních pamětních knih může však být ve skutečnosti ještě vyšší, neboť úplný soupis kronik je stále ještě připravován.

²⁴⁸ *Memorabilien Buch der k. Kreiss und Leibgebingstadt Chrudimer Dechantei Anfangend vom 1. Jänner 1836. Pamětní kniha chrudimského děkanství 1836 – 1937.* SOkA Chrudim. Děkanství úřad Chrudim 1620 – 1951. Inv. č.: 5, č. kn.: 2. 365 s.

²⁴⁹ *Liber Memorabilium autore Francisci Xaveri Josephi Sosnovy, eques de Vlkanova. Pamětní kniha chrudimského děkanství. 1736 – 1756.* SOkA Chrudim. Děkanství úřad Chrudim 1620 – 1951. Inv. č.: 4, č. kn.: 1.

²⁵⁰ *Liber Memorabilium Ab Anno 1754. 1754 – 1835.* SOkA Chrudim. Farní úřad Hlinsko. Inv. č.: 1.

²⁵¹ Tamtéž. 7 – 8 s.

4.3 Školní kroniky

Tento druh pamětních knih byl zakládán nejčastěji od začátku 19. století. Původně nebyly vázány předpisy a často byly jedinými kronikami v obci. Jejich obsah závisel na zájmech, zaměření a schopnostech učitele. V některých bychom kromě školních záležitostí mohli najít i záznamy důležité pro dějiny a studium života obyvatel obce. V pozdějších nařízeních o vedení školních kronik na všech školách byla předeepsána i metodika psaní těchto kronik, to znamená, co se do pamětní knihy napsat musí a co by v ní být nemělo. Tím mnoho z nich ztratilo část své vypovídací hodnoty, zejména pro dějiny obce.²⁵²

Prvně byl tento typ školních kronik upraven nějakým nařízením na konci 19. století v době Rakouska-Uherska. Vynesení c. k. zemské školní rady ze dne 3. února 1892 pod číslem 28.633 obsahovalo zásady pro spisování školních kronik.²⁵³ Zemská školní rada v něm došla k závěru, že školní kroniky by měly obsahovat tyto náležitosti: „*Předchozí dějiny školy, pokud po ruce jsou prameny k jejich sepsání, a pokud není v příčině té dobrými monografiemi o podobné dějiny postaráno.*“ Kromě toho musí obsahovat tzv. stálá data, jako zahájení a zakončení školního roku, důležité události z „*Nejvyššího panujícího domu*“, vlastenecké a jiné školní slavnosti, náboženská cvičení, školní zkoušky a společné výlety, změny v učitelském sboru, při čemž by v pamětní knize měly být stručně vylíčeny poměry nového učitele, dále změny ve stavu místního duchovenstva, jestliže jsou ke škole v nějakém vztahu, složení místní a okresní školní rady, změny ve školním obvodu, stavební úpravy, založení a rozšíření školní zahrady, důležité usnesení školní rady, vylíčení zdravotního stavu mládeže, návštěvy školy a jiné události ze školního života. Kromě toho vnesení pokládalo za nutné, aby v kronice byly vylíčeny statistické přehledy o počtu dětí přijatých do školy na začátku a konci školního roku a jejich náboženské vyznání, také počty školou povinných dětí a dětí do školy přijatých.

Další body se týkaly samotného zápisu, jenž měl být ukončen nejdéle vždy do počátku dalšího školního roku. Zajímavý byl také článek III:

„Zápisy kroniky mějte ve všech částech ráz nejpřísnější nestrannosti, buďte jednoduchy a jasny, důstojny a stručny. Na každé stránce kroniky udán budiž na okraji stručný obsah každého odstavce.“

Ke každé školní kronice měl být přiřčen rejstřík jmen, osob a předmětů, které v ní byly zmíněny. Všichni členové učitelského sboru mohli do kroniky nahlédnout.

²⁵² PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 14 s.

²⁵³ *Vynesení c. k. školní rady ze dne 3. února 1892. č. 28.633*. In: *Zákony školské IV. Část I. Vynesení, nařízení, usnesení a rozhodnutí c. k. zemské školní rady, c. k. místodržitele a c. k. finančního ředitelství zemského*. Praha 1869. 627 – 629 s.

V průběhu 1. poloviny 20. století byly školní pamětní knihy znovu upraveny. Školní a vyučovací řád pro národní školy, vydaný ministerstvem školství a národní osvěty 30. července 1937, stanovil, že na každé škole obecné (§ 163), měšťanské (§ 213) a pomocné (§ 219) musí být vedena školní kronika. Paragraf 164 pak říkal, jaké náležitosti má obsahovat.

Školní kronika měla být vedena chronologicky a měla obsahovat dějiny školy, „*pokud jsou po ruce prameny k jejich sepsání a pokud o ně není dobrými monografiemi jinak postaráno*“.²⁵⁴ Dále se nařizovalo zapisovat tato data: počátek a konec školního roku, důležité a pro školu významné události z dějin obce, školní slavnosti a důležité události v životě školy, změny v učitelském sboru, přičemž mělo být vylíčeno i dřívější působení nového člena sboru, proto se v mnohých školních kronikách nachází mnoho krátkých kantorských životopisů. Tyto předpisy nařizovaly do školní kroniky zapisovat složení místních školních úřadů, změny ve školním obvodu ať již přiškolením tak i odškolením, stavební úpravy a změny na školní budově, v jejím zařízení nebo umístění školy vůbec, změny v organizaci školy jako zřízení nových tříd a oddělení, zrušení tříd apod., důležité nálezy ve zdravotním stavu školní mládeže, inspekce ve škole a návštěvy významných osobností, příznivce školy, zapisovalo se i jak bylo „*užito školních nadání, jak byla nadání rozmnožena a jak byla podporována chudá mládež*“ a jiné události, které byly pro školu důležité. Kromě toho se museli i zaznamenávat statistické přehledy, jež se týkaly zejména počtu žactva školou povinných a přijatých, počtu žáků na začátku a konci školního roku, stavu počtu dětí podle národnosti a náboženství.

Zápisy, týkající se jednoho školního roku, měly být ukončeny nejdéle do začátku nového školního roku. Ze školní kroniky byly dále vyloučeny „*všechny polemické poznámky, kritické výklady o způsobilosti a činnosti korporací a jednotlivců, kteří jsou ve styku se školou, dále pochvalné nebo nepříznivé posudky o bývalých nebo nynějších poměrech a opatřeních, učiněných školními úřady*“. Zápisy měly mít tedy ráz nejpřísnější nestrannosti, navíc jednoduché, jasné, důstojné a stručné. Na každé stránce pamětní knihy měl být na okraji poznamenán heslovitě obsah každého odstavce (tato praktika se často používala i v pamětních knihách obecních). Čtvrtý a poslední bod předpisů o školní kronice se týkal nahlížení do této knihy, to bylo povoleno všem členům učitelského sboru a předsedovi místního školního úřadu.²⁵⁵

²⁵⁴ Školní a vyučovací řád pro školy obecné a měšťanské i pro školy (třídy) pomocné. Výnos Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 30. července 1937, č. 105.513-1. Praha: Státní nakladatelství, 1937. 79 s.

²⁵⁵ Tamtéž.

Jak sami vidíme, usnesení zemské školní rady z roku 1982 a Ministerstva školství a osvěty z července 1937, se od sebe zásadně neliší, ba naopak. Žádné novinky v otázce školních pamětních knih se prakticky neobjevily.

Větší rozdíly přinesla až instrukce Ministerstva školství ČSR o základní škole ze dne 12. července 1985 čj. 106/85 – 200, která říká, že školní kronika je úředním dokumentem každé kroniky. Za vedení kroniky plně odpovídá ředitel školy, který píše kroniku sám nebo může pověřit některého z učitelů. Kronikář školy ve spolupráci s ředitelem každoročně shromažďuje podklady a dokumentaci k ročnímu zápisu a pracuje na konceptu zápisu. Po jeho schválení ředitelem školy bude koncept přepsán do školní kroniky. Na konci zápisu se ředitel společně s kronikářem podepíše.²⁵⁶

Instrukce dále uvádí takové formality, jako že školní kronika musí mít očíslované strany,²⁵⁷ může být psána perem, ale zásadně dokumentačním inkoustem, na stroji, ale jen s dokumentační páskou. „Zápisy lze též doplňovat funkčními a vkusnými kresbami (tuš, akvarel), nelze používat fixy a popisovače.“ Od této doby se také nemůže do kroniky nic vlepovat, fotografie, výstřižky z novin, programy a jiný dokumentační materiál musí být veden zvlášť jako příloha kroniky, které mohou být uloženy v krabici nebo deskách.²⁵⁸ Instrukce Ministerstva školství z roku 1985 říká, že je třeba zaznamenávat do školní kroniky události a údaje, týkající se života školy, z celostátního dění je dovoleno zaznamenávat jen nejdůležitější události, jakými jsou považovány volby, sčítání obyvatelstva aj., v kronikářském zápisu se nedoporučovalo používat různých zkratek. Navíc každý nový respektive začínající kronikář by měl do kroniky zapsat svá životopisná data a rok, kdy byl jmenován do této funkce. Dále je důležité, aby v každé kronice byly uvedeny důležité údaje o historii školy, kterými jsou míněny vznik školy, její rozvoj, změny v organizaci, výrazné stavební úpravy a další.

Předpisy o školní kronice z roku 1985 uváděly i doporučenou strukturu ročního zápisu. Nejprve se mají zaznamenávat údaje týkající se organizace školního roku, to znamená jeho zahájení a ukončení, zimní a jarní prázdniny, změny v organizaci, dále údaje o žactvu a pracovnících školy, jako statistické údaje o školní mládeži podle tříd (chlapci, dívky, národnostní složení), jmenovitě zmínit pedagogický kolektiv, aprobaci jednotlivců a jiné

²⁵⁶ Instrukce Ministerstva školství ČSR o základní škole ze dne 12. července 1985 čj. 106/85 – 200. SOkA Chrudim. Metodický list pro vedení školních kronik. Č. j.: 17/2-3988/86.

²⁵⁷ Na rubu titulního listu se uvádí: Tato kronika obsahuje ... číslovaných stran – slovy ... stran, pod tím se napíše datum a záznam potvrdí ředitel školy razítkem školy a svým podpisem. Na úvodní stranu je také nutné poznamenat: Zápis za školní rok ... byl proveden od strany ... do strany....

²⁵⁸ Přílohy ke školní kronice je vhodnější vést na samostatných listech, na které se přílohy zarůžkují, nalepí a řádně popíší (Příloha ke kronice ... rok ... číslo ...), mohou však být vedeny i v podobě alb.

tohoto se týkající změny, odehrávající se v průběhu roku. Další zápisy by se měly týkat výchovně vzdělávací práce školy: metodické složky, jednání pedagogických rad, prospěch a chování žáků, účast a výsledky žáků v nejrůznějších soutěžích, spolupráce s ostatními školami, činnost Sdružení rodičů a přátel školy, spolupráce s patrony školy, družební styky a okresní, krajské a ústřední inspekce ve škole. Do školní kroniky je nutné zaznamenávat i to, jak se škola podílí na veřejném životě, jaký má podíl na různých akcích v místě i jinde, jaké významné návštěvy se tu odehrály, jaká škola přichystala kulturní vystoupení či se na nich alespoň podílela a další spolupráce, s firmami nebo v té době s místním národním výborem či se složkami národní fronty. Je vhodné do školní pamětní knihy poznamenat i materiální podmínky pro práci školy, jakými jsou: vybavení školy pomůckami, moderní didaktickou technikou, knihovnamí aj., stavební úpravy a zřizování odborných učeben a vlastní rozpočet školy. Na závěr ročního zápisu je dobré stručně zhodnotit uplynulý školní rok, k čemuž je nutno vycházet ze závěrečného hodnocení, které ředitel školy zpracovává pro odbor školství ONV.²⁵⁹

Školní kroniky jsou druhým nejčastěji zastoupeným typem pamětních knih v evidenci Státního okresního archivu v Chrudimi, jejich počet se pohybuje okolo dvěstěčtyřiceti. Při svém bádání jsem pracovala s několika školními kronikami, z vybraných míst: Hlinsko, Chrudim, Předhradí, Svídnice a Hrochův Týnec.

V Hlinsku jsem měla k dispozici tři svazky kronik z archivního fondu Osmiletá střední škola Hlinsko a Dva svazky pamětních knih z fondu hlineckého Středního odborného zemědělského učiliště. Nejstarší z nich, *Památní kniha školy hlinecké*, zahrnuje období let 1833 – 1874.²⁶⁰ Zajímavé je, že počátek pamětní knihy až do konce března 1834 je psán německy, to je ale ukončeno zápisem: „*W Čechách nejen mluwiti, slušj také česky psáti.*“ A odsud už tu německý zápis nenajdeme. Zápis, jak se dá předpokládat, se týká událostí odehrávajících se ve škole nebo jejím okolí, jako medailonů učitelů, jejich předchozího a nynějšího působení na škole i platového ohodnocení, najdeme tu údaje o počtech žáků ve třídách za školní rok, o darech a sbírkách pořádaných pro chudé děti, o různých školních pomůckách, volbách do místní školní rady, stavebních úpravách na školní budově, o konaných kantorských konferencích, školních akcích, divadelních představeních a slavnostech, které mohly být zakončeny třeba takto:

²⁵⁹ *Instrukce Ministerstva školství ČSR o základní škole ze dne 12. července 1985 čj. 106/85 – 200.* SOkA Chrudim. Metodický list pro vedení školních kronik. Č. j.: 17/2-3988/86.

²⁶⁰ *Památní kniha školy hlinecké. 1833 – 1874.* SOkA Chrudim. Osmiletá střední škola hlinsko. Č. kartonu: 1, č. knihy: 1, č. inv.: 1.

„Ku konci slavnosti té (ze dne 13. června 1837) byla školní mládež v počtu okolo čtyř set na památku penězi podělená, neboť obdržel každý žák jeden krejcar z ruky pana Václava Krupaře, purkmistra městského toho času.“²⁶¹

Ve školních kronikách najdeme však i zmínky o počasí a na něm závislé úrody či neúrody, o přírodních nepřízních jako povodních a vichřicích, o vypuknuvších epidemiích nebo jiných nemocech ve městě, o církevních otázkách, významných návštěvách ve městě, například když sem zavítal královéhradecký biskup Karel Hanl, zmínky o významných politických událostech u nás i v Evropě, třeba v revoluční rok 1848:

„Od Jeho Majestátnosti císaře a krále Ferdinanda V. jest pro všechny země dne 15. března 1848 konstituce prohlášena.

Patentem tímto od 15. března 1848 dal zeměpán zemím svým svobodu tisku, samostatné řízení obcí s magistráty a představenými, městskou stráž neb národní gardu, ozbrojení studentstva a ústní veřejné právní jednání.“²⁶²

Osobou provádějící záznam do školní kroniky mohl být sám ředitel školy nebo jím pověřená osoba, nejčastěji však vybraný člen učitelského sboru. Jako tomu bylo v této hlinecké pamětní knize.

Obecná škola v Hlinsku vedla pamětní knihu zodpovědně i po zakončení prvního svazku, kdy založila *Druhou pamětní knihu*.²⁶³ Ta je však vedena jinak, nejdříve pojednává o dějinách školy Od nejstarších pamětí až do roku 1833, poté shrnuje období, kterému odpovídá první pamětní kniha, do roku 1874, kdy byla v Hlinsku zřízena k obecné škole i škola měšťanská. Odtud začíná klasický každoroční zápis zachycující vývoj jednoho školního roku. Tento postup už je pak zvolen pro celou pamětní knihu. Když se dostaneme až k válečným letům začíná být školský záznam přerušován závažnějšími tématy:

„Jeho c. a k. Výsost následník trůnu arcikníže František Ferdinand z Este a jeho vznešená choť kněžna Žofie z Hohenbergu, rozená hraběnka Chotková, byli zavražděni zlosyny v Sarajevě dne 28. června 1914. Strašná tato zpráva roznesla se po celém mocnářství a způsobila v srdcích poddaných upřímný zármutek nad truchlivým skonem vznešených manželů a nad smutným osudem jejich opuštěných dětí – siroteků... Také v našem městě byly slouženy ve farním chrámu dne 3. července 1914 smuteční bohoslužby za zamřelé manžele za účasti žactva zdejších škol i učitelstva a četných občanů.

Poněvadž se soudním vyšetřováním zjistilo, že tuto vraždu spáchali zfanatisovaní mladíci srbské za podpory vojenských kruhů z království srbského z důvodu velkosrbských cílů, všeobecně se soudilo, že následky této neslýchané tragédie budou nedozírné. I když vláda srbská na požadavky c. a k. vlády rakousko-uherské dala nedostatečné záruky, byla 26. července vypovězena Srbsku válka, z níž však záhy vzniknul světový požár válečný, ve kterém

²⁶¹ *Památní kniha školy hlinecké. 1833 – 1874.* SOkA Chrudim. Osmiletá střední škola hlinsko. Č. kartonu: 1, č. knihy: 1, č. inv.: 1. 12 – 13 s.

²⁶² Tamtéž. 42 s.

²⁶³ *Školní kronika. Druhá pamětní kniha. 1874 – 1918.* SOkA Chrudim. Osmiletá střední škola hlinsko. Č. kartonu: 1, č. knihy: 2, č. inv.: 2.

*spojené Rakousko-uhersko s Německém musí zápasiti proti Rusku, Francii, Anglii, Belgii, Srbsku a Černé Hoře. Dejž Bůh, aby tato válečná doba brzy přehnala se přes naše vlasti a vše dobře se skončilo!*²⁶⁴

Naštěstí tu však mohl kronikář zaznamenat i radostné události:

„Školní rok 1918/19 zahájený 16. září 1918, zůstane věčně památným v dějinách české školy. 28. říjen 1918 stal se po kapitulaci Rakousko-Uherska dnem osvobození českého národa z třísetleté poroby habsburské. Na mapě Evropy povstává nový samostatný demokratický stát československý...

*Nadšených projevů občanstva nad dobytou svobodou zúčastnilo se učitelstvo se žactvem 28. a 29. října. 5. listopadu konána na oslavu prohlášení samostatnosti školní slavnost.*²⁶⁵

Rokem 1918 tato kronika končí a na ni navazuje *Třetí pamětní kniha obecné a měšťanské školy v Hlinsku*.²⁶⁶ Ta pravděpodobně nejprve sloužila jako kniha podpisů návštěv školy ale později už je vedena stejným způsobem jako její předchůdkyně. Končí rokem 1934.

Za další příklad bychom si mohli uvést záznam z Předhradí. *Pamětní kniha „Hejdukovy školy“ v Rychmburku* začíná školním rokem 1924/25. Pravděpodobně měla předchůdkyni, neboť neobsahuje žádný titulní list a ani krátký úvod, jenž by alespoň stručně shrnoval dějiny školy, naopak začíná typickým každoročním zápisem: *„Školní rok 1924/25 zahájen slavnostně dne 1. září 1924. Děti se shromáždily ve třídách, kdež jim vyložen školní řád, oznámeny sešity a knihy, jež mají míti, (chudým zapůjčeny knihy) pak zapěly národní hymny...“* I tady se pak dovídáme údaje o žactvu a učitelském sboru, o průběhu školního roku a jiné školské záležitosti. Přerušeni zápisu pak nastalo za druhé světové války:

*„Školní roky 1940/41 – 1944/45 zapsány v nové kronice, ježto tato kniha, jako mnoho jiných musela být zapečetěna, poněvadž připomínala doby svobody našeho národa. Bohudíky zůstalo u zapečetění a tak byla zachráněna před zlovůli okupantů.*²⁶⁷

Po osvobození Československa se v zápisu do kroniky pečlivě pokračovalo, a to až do roku 1977, kdy do ní ředitelka školy, Ludmila Cimburková, poznamenala:

*„Rozhodnutím ONV, odb. školství Chrudim, byla škola v Předhradí zrušena s platností od 1. 9. 1977.*²⁶⁸

Školní kroniky se od sebe výrazně nelišily. V těch nejstarších, zhruba z první poloviny 19. století ještě vůbec není nebo není tak častý každoroční zápis, ale jednotlivé záznamy jsou

²⁶⁴ *Školní kronika. Druhá pamětní kniha. 1874 – 1918.* SOkA Chrudim. Osmiletá střední škola hlinsko. Č. kartonu: 1, č. knihy: 2, č. inv.: 2. 405 s.

²⁶⁵ Tamtéž. 465 s.

²⁶⁶ *Památník. Třetí pamětní kniha. 1918 – 1934.* SOkA Chrudim. Osmiletá střední škola hlinsko. Č. kartonu: 1, č. knihy: 3, č. inv.: 3.

²⁶⁷ *Pamětní kniha „Hejdukovy školy“ v Rychmburku. 1924 – 1977.* SOkA Chrudim. ZDŠ Předhradí. Č. př. 287/00. 65 s.

²⁶⁸ Tamtéž.

spíš heslovitě řazeny za sebou „bez ladu a skladu“, prostě tak jak pisateli přišly na mysl. Tento typ kronik má, dá se říct, stanovenou koncepci, které se všichni kronikáři více méně drží. Jedinečnost se však skrývá v každé z nich. Jsou důležitým pramenem poznání pro dějiny školství a snad by mohly do budoucna posloužit i při studiu dějin dětství či každodennosti.

4.4 Rodinné – osobní – soukromé kroniky

Všechny důvody, jenž vedly k zakládání obecních kronik, platí rovněž pro další druh pamětních knih, kterými jsou míněny kroniky rodinné. Václav Černý o nich trefně říká:

*„I rodinná kronika může býti zrcadlem vývoje rodu a svědomím, jež řídí tento vývoj k rozkvětu a brání úpadku rodu, hmotnému i mravnímu. I rodinná kronika může podati sumu moudrosti rodiny a býti základem zdravé tradice, jež pomáhá rod udržovati.“*²⁶⁹ Míni tím, že pro každého hodně znamená odkaz jeho vlastních předků. Problémem však je, jak se mají další generace potomků o svých předcích více dozvědět, jestliže po sobě nic nezanechali. Jak předejít tomu, abychom v budoucnu nebyli zapomenuti? Jednoduše. Třeba začít psát rodinnou kroniku nebo vlastní paměti.

Obecní a rodinné pamětní knihy mají mnoho společného, v jednom se však liší. Ty rodinné nebyly a nejsou nařízeny zákonem. Vznikají tak z vnitřní potřeby zapisovatele. Hájí v nich hlavně své zájmy, zájmy své rodiny a blízkého okolí, většinou není určena pro veřejnost. Při jejím studiu bychom měli brát v úvahu skutečnost, že taková kronika nemusí být dostatečně objektivní.

Nejčastější záznamy rodinného charakteru nalézáme nejdříve a také nejčastěji v bibli, v knihách náboženského charakteru, jako v modlitebních knížkách či různých kancionálech a kalendářích. Později se začaly tyto zápisy rozšiřovat a už byly vedeny v podobě samostatných knih, rodinných, osobních či soukromých kronik, které mohly být i vícesvazkové, viz. Paměti milčického rychtáře Františka Jana Vaváka.²⁷⁰

Tyto záznamy se nemusí týkat jen příslušníků rodiny a jejího nejbližšího okruhu, ale i věcí hospodářských, které měly vliv na zapisovatelovu domácnost a obživu, ve smyslu hospodářské příručky. Prostě záznamy mohly být nejrůznějšího charakteru, ale v zásadě se týkaly nejbližšího kronikářova okruhu, jeho zájmu a prostředí.

Tento typ kronik má vysokou vypovídací hodnotu, můžeme se z nich dozvědět zajímavé a cenné informace dokreslující charakter soudobého člověka.

²⁶⁹ ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 31 s.

²⁷⁰ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 13 s.

Soupis kronik evidovaných Státním okresním archivem v Chrudimi vede celkem 14 soukromých pamětních knih, z nichž žádná zde není uložena. Taková kronika vznikla v obci Horní Holetín, jmenuje se *Pomístní jména pozemků žijící v paměti lidu v katastru Horní Holetín*, byla vedena v letech 1936 – 1964 a jejím autorem byl Jindřich Vosmík. Kronika kromě místopisné části obsahuje podrobný popis světové války a osudy Holetínských v této krušné době. Z Luže je také zaevidována soukromá kronika, a to *Pamětní záznamy města Luže*, tzv. „*Kozlíkova kronika*“. Dalších 5 takových kronik pochází z obce Městec. Jednu z nich napsal v letech 1964 – 1965 František Kubát a nese název *Záznam z obcí Chroustovic, Ostrova a Městce*. Zbývající čtyři kroniky vytvořil Bohumil Hemerka v letech 1978 – 1985 a nazývají se *Městec v obrazech I – IV*. Pro vesnici Orel je zaevidováno 6 svazků kronik pod názvem *Knihy historie a děje Orel a okolí I – VI*, jenž vznikaly v letech 1930 – 1948. Poslední evidovaná kronika je zanesena pro obec Rychnov, jmenuje se *Kronika obce rychnovské Josefa Chalupníka z let 1910 – 1933*.²⁷¹

Soupis eviduje také jednu osobní kroniku, kterou jsou míněny tzv. *Dějiny rodiny Jeřábkovy*.²⁷² Ta vznikala v letech 1811 – 1884 a zachycuje osudy jedné svídnické mlynářské rodiny. Kroniku začal psát Josef Jeřábek a po jeho smrti v ní pokračoval jeho syn Antonín.

Ve Svídnici existovala od roku 1714 papírna na výrobu kancelářského, obalového a poštovského papíru. Později tuto papírnu odkoupil po smrti dřívějšího majitele, Antonína Ritschela, právě mlynář Josef Jeřábek, jenž dokládá i záznam v kronice: „*Roku Páně 1838 dne 24. Otober (října) pro upamatování mým potomkům, kdy sem koupil papírnu od pana strejčka Franze Ritschla za sumu totiž 23 000 zl.*“²⁷³ Josef Jeřábek později předal výrobu synovi, který byl vyučen papírníkem: „*v roce 1846 jsem já, Antonín Jeřábek, převzal toto místo od mých za 6000 h. v stříbra, a zle se mne vedlo řemeslo papírnické šlo špatně, takže se nadělal dluhů...*“²⁷⁴ Výroba papíru postupně zaostávala, a proto byl při papírně zřízen mlýn: „*1859 stavěli jsme druhý mlejn, který byl dodělán a začal jet dne 25. července 1859 na S. Jakuba apoštola a šli již dva mlejny, bylo nám již lepší v živobytí...*“²⁷⁵ Toto byl i téměř poslední záznam v této rodinné pamětní knize.

Dějiny rodiny Jeřábkovy též obsahují četné jiné záznamy týkající se kolem chodu mlýna, kdy bylo nutné co opravit a kolik to „*koštovalo*“, údaje o počasí, o velké vodě apod. a

²⁷¹ Více: *Seznam kronik evidovaných SOkA Chrudim ke dni 20. 2. 2008* [online].[cit. 2008–5–10]. URL: <<http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>>.

²⁷² *Dějiny rodiny Jeřábkovy. 1811 – 1884*. SOkA Chrudim. Obecní úřad Svídnice. Č. kartonu: 1. č. kn.: 1a. Inv. č.: 1a.

²⁷³ Tamtéž. 7 s.

²⁷⁴ Tamtéž. 12 s.

²⁷⁵ Tamtéž. 13 s.

rodinná data typu, kdy se kdo narodil a později k tomu záznamu připisováno i kdy dotyčný zemřel. Kniha je tedy klasickým příkladem lidového kronikářství, kdy se „obyčejný“ člověk ze svého vlastního zájmu a popudu, obvykle pro paměť svým potomkům, rozhodl vytvořit kroniku. Zachycoval v ní vše, co pro něj bylo důležité, zajímavé či neobvyklé a mělo být tudíž pro budoucnost zachováno.

Pamětních knih tohoto typu je těžší se dopátrat než všech ostatních, neboť nepodléhají žádným zákonným opatřením, jsou majetkem soukromé osoby, která často nemá zájem, aby byly zpřístupněny nebo uloženy v archivu. Proto jsou historikům tyto poklady poznání mnohdy utajeny a odepřeny. Pokud se již taková kronika v archivu vyskytne, pro práci s ní musíme mít majitelovo povolení.

4.5 Spolkové kroniky

Velký podíl na rozvoji českého národního života od druhé poloviny 19. století měly spolky, obzvláště kulturní a hospodářské. První spolkový zákon ze dne 26. listopadu 1852 dovoloval vytvářet veřejně prospěšné spolky. Takové čtenářské a vzdělávací spolky, hospodářské jednoty, kampeličky a družstva začaly být od této doby středem všeho kulturního a hospodářského pokroku v okrese i jeho obcích. Konečná zákonná úprava spolkové oblasti byla završena tzv. obecným zákonem spolkovým o nevýdělečných spolcích ze dne 15. listopadu 1867. Tento zákon se stal základem spolčovacího práva v Rakousku a zůstal v platnosti i po vydání československé ústavy z roku 1920 a platil prakticky až do roku 1948. Koaliční zákon z roku 1870 dával dále možnost legálnímu ustanovení dělnických spolků s hospodářskými a sociálními cíli.

Na přelomu 19. a 20. století byla zakládána i četná hospodářská družstva. Po vzniku samostatné Československé republiky vznikaly další spolky, takže nejen města, ale i menší obce a vesničky měly množství spolků. V době Protektorátu byly spolky rozpouštěny nebo alespoň značně omezovány v činnosti. Po roce 1945 došlo k jejich obnově, ale i k zakládání nových spolků. Po únoru 1948 převzaly jejich funkci různé společenské organizace a instituce s pobočkami v jednotlivých obcích.²⁷⁶

S rozvojem a vznikem těchto organizací začaly se objevovat v jejich rámci spolkové kroniky. Spolková kronika zapisuje soustavně současné události spolku, ale obsahuje i jeho počátky a minulý vývoj. Spolkový kronikář má při práci k dispozici spolkové dokumenty,

²⁷⁶ KOUPILOVÁ, Lada – ROUŠAROVÁ, Věra – VODRÁŽKOVÁ, Věra. *Spolky, společnosti, bratrstva, politické strany a společenské organizace v Chrudimi 1820 – 1980. Sdružený inventář*. Chrudim: Státní okresní archiv Chrudim, 1981. 5 – 6 s.

jakožto dopisy, členské seznamy, knihy protokolů a účtů, může spolupracovat s bývalými i současnými členy a funkcionáři spolku nebo jeho pamětníky.

Spolkové kronikářství není řízeno a ani nařízeno žádným zákonným předpisem a proto jejich vznik závisí hlavně na dobrovolnosti a zájmu zapisovatele – kronikáře spolku, v tomto případě většinou člena dané organizace.

Zajímavé je, že se v roce 1940 Ústřední jednota hospodářských družstev pokusila pobídnout své členy, aby zakládali ve všech okresech pamětní knihy družstevní, ve kterých by byly sbírány paměti jejích členů a zabezpečili by tím i písemnosti svého družstva.²⁷⁷

Podobně tomu bylo i o několik let dříve, kdy byla roku 1929 vydána *Příručka pro činovníky jednot sokolských*, v níž se Dr. Jiří Burghauser snažil „vyburcovat“ jednotlivé pracovníky sokolských jednot a žup k tomu, aby byl „oprášen“ a srovnán spolkový archiv, který by byl následně využit k sepsání kronik tělovýchovného spolku. K této činnosti se je Burghauser snaží vyzvat slovy: „*Až vymřou pamětníci a tradice pouhá přivedí nebezpečí změnit pravdu v legendu, pak uplatní se význam řádně vedených archivů a pravdivě psaných kronik, plodů to práce poctivých sokolských písmáků, pravdě svědectví vydavších.*“²⁷⁸

Tělocvičná jednota Sokol byla v Chrudimi založena v roce 1867, postupně zde byl ustaven i ženský odbor, pak i dorostenecký a žákovský a zájmový loutkářský, hudební a další. Činnost „Sokola“ byla pozastavena rozhodnutím protektorátní vlády v roce 1941, ale po druhé světové válce byla znovu obnovena.²⁷⁹ V chrudimském archivu jsou uloženy dvě pamětní knihy této spolkové organizace. Jedna z nich je jen *Pamětní kniha podpisů hostů* z let 1901 – 1948.²⁸⁰ Ta druhá je již zajímavější a vypráví o činnosti jednoty v letech 1930 – 1948.²⁸¹

„*Tato kniha, v níž mají právo činiti zápisky pouze sl. Matylda Prokopová, majitelka konces. hud. Školy a K. Kudrna, odborný uč. v. v., je majetkem Tělocv. Jednoty Sokol v Chrudimi...*“

O něco později objasňuje Matylda Prokopová poslání kroniky:

²⁷⁷ ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 31 s.

²⁷⁸ BURGHAUSER, Jiří. *O základech sokolské historie. Příručka pro archiváře a kronikáře jednot a žup*. Praha: Československá župa sokolská, 1929. 5 s.

²⁷⁹ KOUPILOVÁ, Lada – ROUŠAROVÁ, Věra – VODRÁŽKOVÁ, Věra. *Spolky, společnosti, bratrstva, politické strany a společenské organizace v Chrudimi 1820 – 1980. Sdružený inventář*. Chrudim: Státní okresní archiv, 1981. 67 s.

²⁸⁰ *Pamětní kniha podpisů hostů. 1901 – 1948*. SOkA Chrudim. Tělocvičná jednota Sokol Chrudim. Inv. č.: 2, č. kn.: 2.

²⁸¹ *Pamětní kniha. 1930 – 1948*. SOkA Chrudim. Tělocvičná jednota Sokol Chrudim. Inv. č.: 1, č. kn.: 1.

„Dosud jsem psala já, neb jako pravý kavalír, dal jsi mi přednost, abych mohla jakýsi referát v této knize podati pro případ, že by se někdo o osudy naše zajímal, a tato kniha bude na příště naším věrným průvodcem na cestě práce – kultury – a zdraví!“²⁸²

Jelikož tito dva autoři byli vybráni k tomu, aby pro jiné jednoty pořádali taneční a kurzy rytmiky, točí se téměř celá pamětní kniha okolo této problematiky. Tudiž se dovidáme, kde byly jednotlivé kurzy pořádány – Moravany, Slepotic, Radhošť, Nasavrky, Heřmanův Městec, Skuteč, Bítovany, že mívaly 6 lekcí, najdeme tu i rozpis jednotlivých tanečních figur a tanců, třeba jako tanga, rumbly, chrudimského valčíku, kdo se kurzů účastnil atd.

Takový zápis o tanečních hodinách mohl vypadat následovně:

„Heřmanův Městec dal nám co proto! Pane na nebi! Jakživ jsem se nenadřela tolik co tam. Hochů plný sál a děvčat sotva třetina, tři hoši na jednu tanečnici, div nevzali báby z venku do sálu nakukující k tanci. A né a né si říct, když jsme jim navrhovali bítovanská děvčata, kterých zase bylo tolik – že při první lekci vůbec tančily bez hochů, prý budou hoši v Městci tančit radši sami než by se obce míchaly. Jsou to umíněnci! A bylo by to v pravdě výborné – oběma stranách by se takto pomohlo. Ale mluvte s tím po čem nic, a dokonce ještě hochů stále přibývá, nevím, nevím – jak to bude dál!“²⁸³

Jiným velmi zajímavým příkladem spolkové kroniky jsou pamětní knihy spolku Kosů chrudimských.²⁸⁴ Spolek Prahnízdo Kosů byl založen 3. listopadu 1867 a vznikl ze zábavné odbočky Měšťanské besedy, která se jmenovala Sůva a vydávala časopis s týmž názvem. V roce 1879 začalo Prahnízdo na druhé polovině listu časopisu Sůva vydávat časopis Klapačka. Účelem spolku bylo pořádání legrací a recesí ještě radikálněji než v Sůvě.²⁸⁵ I v jejich kronikách je ústředním tématem tanec. Spolek pořádal již od r. 1865 tzv. Skákavé Středy, taneční zábavy, které tady byly nejčastějším tématem zápisu kronik, ovšem pořádali i jiné akce, jakožto různé výlety, besedy a bujará veselí. Vzájemná setkání mohla vypadat třeba takto:

„... následovalo pilné cvičení hlasivek, troubení na hřebeny, zkoušení smyčcových i dechových nástrojů a hlavně ovšem též řečněno při annenské oslavě. Při kolování tupláku byl nucen každý pronést vhodné heslo sem směřující dříve, než si zužknul. Jíst směl každý, co mu libo bylo, ovšem na vlastní zodpovědnost. Že se zábava líbila patrně z toho, že nikdo neodešel, ani rytíř Šreml ne, než až o 2hé ráno. A pak nás ještě několik pokračovalo nezávazně, já n. př. Do 4, ostatní ještě déle, za asistence ozbrojené moci při veselé náladě.“²⁸⁶

²⁸² *Pamětní kniha. 1930 – 1948.* SOKA Chrudim. Tělocvičná jednotka Sokol Chrudim. Inv. č.: 1, č. kn.: 1. 10 s.

²⁸³ Tamtéž. 111 s.

²⁸⁴ *Pamětní kniha. 1933 – 1939.* SOKA Chrudim. Pozůstalost Kosů chrudimských. Inv. č.: 2, č. kn.: 2. A:

Pamětní kniha. 1939. SOKA Chrudim. Pozůstalost Kosů chrudimských. Inv. č.: 3, č. kn.: 3.

²⁸⁵ KOUPILOVÁ, Lada – ROUŠAROVÁ, Věra – VODRÁŽKOVÁ, Věra. *Spolky, společností, bratrstva, politické strany a společenské organizace v Chrudimi 1820 – 1980. Sdružený inventář.* Chrudim: Státní okresní archiv, 1981. 135 s.

²⁸⁶ *Pamětní kniha. 1933 – 1939.* SOKA Chrudim. Pozůstalost Kosů chrudimských. Inv. č.: 2, č. kn.: 2. 27 s.

Takových příhod a zábav jsou obě „kosácké“ pamětní knihy doslova přeplněny. Můžeme se z nich tedy dozvědět, jak se chrudimští ve volném čase bavili a jistě nám podávají i pohled do tamních společenských poměrů a vzájemných lidských vztahů.

Spolkovou kronikou z malé obce, konkrétně z vesnice Hroubovice, je například *Památní kniha Sboru dobrovolných hasičů*.²⁸⁷ V úvodu jsou vypsány stanovy spolku, v jejichž prvním bodě se praví:

*„U souhlasů s usnešením slavného obecního výborů obce Roubovické, ze dne 8. března 1882 utvořili občané Roubovic na základě svolání ustanoveného komitétu k zařzení sborů hasičského z sebe sbor, jenž jmenovati se má „Sbor dobrovolných hasičův v Roubovicích“ a jehož účelem jest, aby při požárech v Roubovicích chránil a hajil život a majetek svých spoluobčanův.“*²⁸⁸

Místní hasičskou kroniku zodpovědně vedl dlouhá léta mlynář, František Kopecký. Po vyličení stanov, jmenuje členy spolku, rozebírá soustavu sboru, jež se skládala z velitele 9 členného výboru, lékaře a mužstva, dále se dovídáme o správě sboru, pořádaných valných hromadách, povinnostech mužstva, domácím řádu, postupném zařizování pracovních hasičských obleků a rozšiřování výstroje atd. Postupně však kronikář ve vedení pamětní knihy polevil a zápis do ní se začíná objevovat jen v době kulatého výročí založení hasičského spolku. Zajímavý byl záznam z 35letého výročí založení sboru, v období první světové války, kdy pro nedostatek mužů hrozilo spolku jeho rozpuštění:

*„Abychom zachránili sbor víte, že po úřadě jsme vyzvali dívky Roubovické, aby muže zastaly – neb jinoši 17 – 18letí museli k přehlídkám či odvodům tak jako muži do 50 let, a ony ještě šly a rády? ... Již r. 1916 měly cvičení a statečným si počínám při požáru v Bělé došly pochvaly a uznání od okolních sborů...“*²⁸⁹

Pamětní knihy se ujal v únoru 1969 František Maděra, tehdejší starosta sboru, jenž si dal za úkol za pomoci protokolů a bratrů dopsat činnost a život hasičského sboru. Sám dospěl k závěru, že to „*nebude lehké, kniha nebyla mnoho let k máni, poslední zápis se datuje v roce 1932, před 37 léty.*“ Tento úkol vyřešil tak, že za dané období vypsál jednotlivé zemřelé členy hasičského sboru a další významné milníky spolku, jakými byly třeba získání motorové stříkačky nebo umístění v hasičské soutěži. Posledním údajem v kronice je pak zápis ze slavnostního výročního členské schůzi k 90letému výročí založení. *Památní kniha Sboru dobrovolných hasičů v Roubovicích* tedy zahrnuje poměrně dlouhé časové období let 1882 – 1972 a poskytuje nám další obraz, jakým způsobem mohla být kronika vedena.

²⁸⁷ *Památní kniha Sboru dobrovolných hasičů v Hroubovicích. 1882 – 1972.* SOkA Chrudim. Nezpracovaný archivní fond. Př. č.: 19/00.

²⁸⁸ Tamtéž. 5 s.

²⁸⁹ Tamtéž. 89 s.

Spolkové kroniky jsou tedy velmi různorodé a jejich kronikáři je většinou vedou ze svého vlastního nadšení, proto jsou velmi zajímavým pramenem poznání života lidí, volnočasových aktivit, vzájemných společenských vztahů a poměrů, činností těchto organizací a jejich nadšení pro společnou práci.

4.6 Živnostenské kroniky

Po roce 1848 se začaly uvolňovat poměry v rakouské monarchii a to i v oblasti hospodářské. Novým poměrům už nemohly vyhovovat dřívější řemeslné cechy a ani živnosti neměly stanovený jasný řád. Situaci měl řešit až první jednotný živnostenský řád pro Rakousko-uherskou monarchii byl vydán patentem ze dne 20. prosince 1859 ř. z. č. 227, platný od 1. května 1960. Jím byly zrušeny všechny dosud platné předpisy a normy, zřízena živnostenská společenstva jako nucená organizace živnostníků a řemeslníků buď dobrovolným přetvořením cechu, nebo ustavením na základě živnostenského řádu. Později byl tento živnostenský řád ještě několikrát změněn.²⁹⁰

Jak již bylo řečeno, živnostníci stejných oborů se sdružovali v různých společenstvech, která se někdy rozhodla zavést pamětní knihu. V tomto smyslu mají živnostenské kroniky podobný ráz jako pamětní knihy spolkové. Mnohdy obsahují stanovy živnostenských společenstev, soupisy, podpisy a fotografie členů, jména nových osob přihlášených k živnosti nebo od ní odhlášených v průběhu roku, zápisy z valných hromad, novinové výstřižky týkající se společenstva nebo jeho oboru, atd.

Tak tomu je i v případě *Pamětní knihy* Společenstva holičů, kadeřníků a vlásenkářů v Chrudimi,²⁹¹ jež byla vedena v letech 1930 – 1949. Zde velmi pěkně líčí, Josef Beran, podnět k založení pamětní knihy, proto si dovoluji poněkud obsáhlejší citaci:

„Dějiny jsou velkou učitelkou národů.

S úctou a láskou proto hledíme k těm starým kronikám měst, hradů, klášterů i jednotlivých rodin, v nichž zapsáno vše, co kronikář pokládal za důležité zanechati budoucím generacím.

Mnohé zůstalo by zapomenuto, nevysvětleno, nebýti těchto písemných památek. Čteme v nich o počátcích lidstva, vývoje národů, vědy, šíření její a vliv na hnutí náboženské, sociální a hospodářské poměry. Poznáváme z nich příčiny rozkvětu a úpadku národů, států, jak jednotlivé složky působí na druhé, vše tvoří nerozlučný prvek...

Důležitou složkou národa jsou živnosti, jichž rozkvět prospíval nejen vlastním řadám, ale i celé vlasti. Jejich dějin obohacují tudíž národ a jsou biblí jednotlivých živností. Jsou již společenstva živností, jež mohou se honositi, že ve svém majetku chovají zápisy o událostech

²⁹⁰ KOUPILOVÁ, Lada – MATOUŠKOVÁ, Helena. *Živnostenská společenstva 1841 – 1952. Inventář*. Chrudim: Státní okresní archiv, 1961.

²⁹¹ *Pamětní kniha 1930 – 1949*. SOKA Chrudim. Společenstvo holičů, kadeřníků a vlásenkářů Chrudim. Inv. č.: 1, č. kn.: 1.

v minulých časech se zběhlých, jež budou jednou milým a cenným odkazem příštím generacím.

Z těchto důvodů bylo na valné hromadě dne 27. června 1927 za předsednictví prvního starosty kol. Lad. Bláhy na návrh člena K. Michla jednomyslně usneseno poříditi pamětní knihu. Do ní zapisovati se budou veškeré události, podávající věrný obraz života a snah v naší živnosti, jak se generacemi vyvíjela.

*Kniha byla zhotovena knihařem p. Kratochvílem ze dřeva prostého papíru v kožené vazbě za Kč. 260,-.*²⁹²

Pamětní kniha tohoto společenstva byla zodpovědně vedena i nadále. Po úvodu následuje jakýsi historický exkurs do dějin řemesla lazebnicko-bradýřského od jeho počátků ve 13. století až po vynález prvních strojů na stříhání vlasů s elektrickým pohonem na konci 19. století. Následuje několikrát vypsání životopisů chrudimských holičů a potom se zde dovídáme, jak toto společenstvo vznikalo, o prvních volbách do jeho představenstva a jeho členech. Dále se do kroniky podle jednotlivých let zapisovalo, kdo se v celém chrudimském okrese k živnosti přihlásil či odhlásil, počet učňů a další údaje typu:

V roce 1922 nastává přechod z dlouhých ženských vlasů na krátce stříhané t. zv. „Mikado“. Tím naskytá se holičům nový zdroj příjmů a později pořádán kurs pro stříhání a ondulování mikád za vedení odb. uč. kol. Kollerta z Prahy.“

Stejný způsob zápisu kroniku provází po celé její období, podstatnější změny pak přicházejí logicky ve válečné době, která je vyplněna výstřížky z novin týkajících se společenstva. Později se o tomto smutném období vyjádřili:

„Doba utrpení, nejistoty a trvalého strachu před každou možnou a neodůvodněnou razií pověstného „Gestapa“ zasahovala i do naší tvořivé a pokojné práce společenství.

Vždy při schůzích našeho poradního výboru, těkali jsme svými zraky po všech přítomných, zda jsme všichni, není-li již některý z blahověle „našich ochránců“ pozván do Pardubic a potom dále do neznáma, odkud byla cesta zpátky jen zamželou vidinou.“

Jak se zdá ani společenstvo holičů nebylo ušetřeno krutého osudu, v koncentračním táboře zemřeli Adolf Doležal, kadeřník z Chrudimi, a Alois Pelouch, holič, se svojí manželkou z Bylan.

Společenstvo holičů, kadeřníků a vlásenkářů existovalo do roku 1949, kdy v souvislosti se změnami v politické situaci země zaniklo. Již po únoru v roce 1948 byl v zemi z veškerého členstva řemeslného, obchodního, hostinského a dopravního podnikání utvořen Svaz československého živnostnictva. Na základě toho bylo i toto chrudimské společenstvo dne 31. 12. 1949 zrušeno:

²⁹² *Pamětní kniha 1930 – 1949.* SOKA Chrudim. Společenstvo holičů, kadeřníků a vlásenkářů Chrudim. Inv. č.: 1, č. kn.: 1.

„Tím končí historie našeho společenstva a tato pamětní kniha se tím uzavírá a ukládá se do musea v Chrudimi.“²⁹³

Stejně tomu tak bylo i v případě Společenstva hostinských a výčepníků pro soudní okres chrudimský v Chrudimi, které svoji kroniku založilo při příležitosti 70. výročí trvání společenstva dne 27. května 1930.²⁹⁴ Toto společenstvo vzniklo z původního IV. společenstva ustaveného roku 1864. Patřili k němu výrobci nápojů, hostinští a výčepníci a bednáři, kteří počínajíc 1. květnem dostali povolení k provozování své živnosti. Výnosem okresní politické správy ze dne 5. září 1924 č. 54732 bylo zřízeno společenstvo hostinských a výčepníků pro soudní okres chrudimský se sídlem v Chrudimi.²⁹⁵

Pamětní kniha založená na paměť 70. výročí trvání společenstva obsahuje opisy starších protokolů sepsaných z valných hromad společenstva, podpisy členů, stanovy, vypsání jednotlivých starostů společenstva s dobou jejich působení, vylíčení činnosti a práce společenstva, průběhu slavnosti k 70. výročí založení a vyúčtování slavnosti. Kronika je ukončena, krátkým zápisem z roku 1931 o učňovských zkouškách a zápisem o rezignaci výboru na veškeré funkce:

„Dne 3. srpna 1934 usnesl se výbor na společné rezignaci na veškeré funkce...“²⁹⁶

Vedení živnostenských kronik také nebylo nijak zákonně nařízeno, a pokud se již živnostníci rozhodli pro vedení pamětních knih, bylo čistě na nich, jakým způsobem ji povedou. Například Řemeslnicko-živnostenská beseda v Chrudimi také založila dne 1. února 1900 pamětní knihu. Ta však není kronikou v pravém slova smyslu, po krasopisně nadepsaném a nádherně zdobeném titulním listu, obsahuje na několika málo stranách už jen podpisy členů a vzpomínku na valnou hromadu, konanou 28. června 1925 v muzejní místnosti v „Sůvě“ u příležitosti 25letého výročí založení Řemeslnicko-živnostenské besedy v Chrudimi.²⁹⁷

4.7 Podnikové – závodní kroniky

Ve druhé polovině 20. století se začaly psát kroniky podniků či závodů, které měly spojitost s usnesením předsednictva Ústřední rady odborů ze dne 30. srpna 1960 k účasti

²⁹³ *Pamětní kniha 1930 – 1949*. SOKA Chrudim. Společenstvo holičů, kadeřníků a vlásenkářů Chrudim. Inv. č.: 1, č. kn.: 1.

²⁹⁴ *Pamětní kniha založená na paměť 70. výročí trvání společenstva. 1930 – 1931*. SOKA Chrudim. Společenstvo hostinských a výčepníků pro soudní okres chrudimský v Chrudimi. Inv. č.: 2, č. kn.: 1, č. kartonu: 1.

²⁹⁵ KOUPILOVÁ, Lada – MATOUŠKOVÁ, Helena. *Živnostenská společenstva 1841 – 1952. Inventář*. Chrudim: Státní okresní archiv, 1961. 8 s.

²⁹⁶ *Pamětní kniha založená na paměť 70. výročí trvání společenstva. 1930 – 1931*. SOKA Chrudim. Společenstvo hostinských a výčepníků pro soudní okres chrudimský v Chrudimi. Inv. č.: 2, č. kn.: 1, č. kartonu: 1.

²⁹⁷ *Pamětní kniha Řemeslnické besedy v Chrudimi založené dne 1. února 1900*. SOKA Chrudim. Řemeslnicko-živnostenská beseda v Chrudimi. Inv. č.: 1, č. kn.: 1.

Revolučně odborového hnutí (ROH) na zpracování a popularizaci dějin závodů a k prozatímním směrnicím k zakládání a vedení závodních kronik.²⁹⁸ Cílem zakládání tohoto typu pamětních knih bylo nejen zachytit „*faktografický záznam jednotlivých událostí, nýbrž zejména pravdivé a politicky jasné zobrazení současného života v závodech a podnicích*“.²⁹⁹ Prozatímní směrnice byly postupně nahrazeny směrnicemi k zakládání a vedení závodních kronik ze dne 19. listopadu 1963, které stanovily, že „*posláním závodní kroniky je vytvořit pravdivý obraz každodenního života závodu, který by dal podnět k zamyšlení současníkům a hovořil o našem dnešku k příštím generacím*“.³⁰⁰

Tyto kroniky byly vedeny v duchu dobové ideologie a postupně byly vydány nové směrnice týkající se tohoto typu pamětních knih. Postupně byly schváleny sekretariátem Ústřední rady odborů nové směrnice, dne 23. srpna 1976, které se touto problematikou zabývaly podrobněji.³⁰¹ Nepřinesly však podstatnější novinky. Za zakládání, správné vedení a využívání kronik byly zodpovědné závodní či podnikové výbory ROH, které měly povinnost vyhledat vhodnou osobu pro funkci kronikáře. Měl jim být takový člověk, kterého by charakterizovala tato definice:

*„Kronikářem, jehož funkce je dobrovolná, má být vyspělý člen odborové organizace, který má aktivní a kladný vztah k výstavbě socialismu, zná dobře pracoviště i své spolupracovníky a je schopný objektivně i živě vyličit události každodenního života závodu. Je samozřejmě výhodné, pracuje-li v závodě delší dobu, neboť zná historické kořeny událostí, důležitější však je, aby to byl člověk pokrokový a s rozhledem, charakterní, se smyslem pro pravdu.“*³⁰²

Společně s kronikářem byl vybírán podle stejných kritérií tzv. aktiv spolupracovníků závodního kronikáře, jenž byl závislý na velikosti podniku. Stanovení kronikářského aktivu vysvětlují Marie Špačková a obecní kronikář Petr Beneš:

*„Specifikou podnikové kroniky je zachycování současného dění a života v podniku, a proto nemůže být dílem pouze jednotlivce, kronikáře. Ten se při své práci neobejde bez aktivní účasti širokého okruhu pracujících, až po nejvyšší hospodářské vedoucí včetně ředitele.“*³⁰³

²⁹⁸ Prozatímní směrnice k zakládání a vedení závodních kronik ze dne 30. srpna 1960. In: ROBEK, Antonín – PUBAL, Václav. *Píšeme kroniku. Příručka pro kronikáře*. Praha: Orbis, 1963. 92 – 94 s.

²⁹⁹ Pubal, Václav a kolektiv. *Závodní kroniky*. Praha: Práce: 1980. 9 s.

³⁰⁰ Směrnice k zakládání a vedení závodních kronik ze dne 19. listopadu 1963. In: SLÁDKOVÁ, Hedvika. *Kroniky brigád socialistické práce. Příručka pro kronikáře BSP*. Praha: Práce, 1964. 43 – 49 s.

³⁰¹ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 174 – 184 s.

³⁰² Pubal, Václav a kolektiv. *Závodní kroniky*. Praha: Práce: 1980. 11 s.

³⁰³ ŠPAČKOVÁ, Marie – BENEŠ, Petr. *Kroniky a kronikáři průmyslových podniků a závodů. Metodická příručka*. Ústí nad Orlicí: Okresní odborová rada v Ústí nad Orlicí ve spolupráci s okresním muzeem Vysoké Mýto, 1985. 1 s.

Tato skupina lidí měla zajistit „*co největší kolektivnost, protože závodní kronika nemůže vyjadřovat jen osobní názor kronikáře, jak tomu bylo u starých písmáků a vesnických či rodinných kronikářů*“.³⁰⁴ Václav Pubal kronikářský aktiv popisuje tak jako organizaci vedenou kronikářem, jenž určuje jednotlivým členům úkoly při zajišťování zpráv a dokumentačního materiálu z pracovišť, stranických, odborových, mládežnických a ostatních společenských organizací. Zkrátka by měl být všude tam, kde se něco děje.

Směrnice také pamatovaly na to, že závodní kronikáři museli kromě vnitřní činnosti podniku sledovat i jeho působení a vliv v místě a okolí nebo v místě jeho dalšího hospodářského, kulturního, ale i politického působení, tím je myšleno místo jeho patronátní činnosti nebo tam kde svou prací významně ovlivňoval společenský život, proto byly kronikáři jak závodní tak obecní či městští vyzýváni ke vzájemné spolupráci. Kromě toho směrnice také udávala, která pracoviště měla vést pamětní knihy, měla to být „*zejména taková místa, která si to svým významem a rozsahem zaslouží*.“ Dále bylo stanoveno, aby kronika byla psána buď ručně nebo na stroji do pevně vázané knihy nebo na volné listy, které pak musely být dodatečně svázané do podoby knihy. Je potřeba pamatovat i na to, že dopsané závodní kroniky je nutno považovat za archiválie ve smyslu zákona, určené k trvalému uložení v podnikovém či závodním archivu.³⁰⁵

Závodní kroniky měly zejména obsahovat tyto záznamy: nástin vývoje podniku od jeho založení až po vznik kroniky, dále informace o výstavbě nových objektů, o výrobním zařízení, výrobním programu a investicích, o modernizaci, rekonstrukci či výstavbě podniku. Nemělo se zapomínat ani na údaje o plnění ukazatelů, kvalitě výroby, produktivitě práce, rozvoji techniky a technologie, záznamy o mzdách, o pracujících, pracovní době, zvyšování kvalifikace a o péči o pracující, mládež a učňovský dorost, dále údaje o bezpečnosti práce, zlepšování pracovního prostředí, o bytové a zdravotnické problematice, o politickém, kulturním a sportovním životě v závodě, o činnosti stranické a dalších odborových či jiných společenských organizací. V neposlední řadě pak nemělo být zapomenuto na zaznamenání dat o účasti pracujících na řízení výroby, přípravě plánu a jeho plnění, rozvoji pracovní iniciativy, brigádě socialistické práce, výroční konferenci KSC, ROH atd.³⁰⁶

Směrnice obsah kronik shrnuje takto:

³⁰⁴ Pubal, Václav a kolektiv. *Závodní kroniky*. Praha: Práce: 1980. 11 s.

³⁰⁵ Více viz.: *Směrnice k zakládání a vedení podnikových a závodních kronik ze dne 23. srpna 1976*. In: PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 174 – 184 s.

³⁰⁶ Pubal, Václav a kolektiv. *Závodní kroniky*. Praha: Práce: 1980. 9 – 10 s. Více o podnikových kronikách také: ŠPAČKOVÁ, Marie – BENEŠ, Petr. *Kroniky a kronikáři průmyslových podniků a závodů. Metodická příručka*. Ústí nad Orlicí: Okresní odborová rada v Ústí nad Orlicí ve spolupráci s okresním muzeem Vysoké Mýto, 1985. 22 s.

„Posláním podnikové a závodní kroniky je systematicky a pravdivě, z pozic dělnické třídy, z hlediska marxisticko-leninského učení o vývoji společnosti písemně zaznamenat a zdokumentovat všechny důležité události ze života podniku a závodu, z práce pracovních kolektivů, vynikajících jednotlivců, budovatelského úsilí pracujících, ze socialistického vývoje politických, hospodářských, sociálních a kulturních poměrů na pracovišti i vše, co s ním bezprostředně souvisí. Vytvořit a zachovat politicky správný, výstižný obraz každodenního života našich pracovišť; obraz, jenž by dal podnět k zamyšlení současníkům a hovořil o našem dnešku i k příštím generacím.“³⁰⁷

Celou kroniku pak měla doplňovat další dokumentace, jež měla být dokumentární přílohou pamětní knihy. Tím mohly být různé fotografie, novinové a časopisové výstřižky, letáky, plakáty, pozvánky nebo i filmový či zvukový záznam.

Využití závodních kronik mělo přispívat hlavně při tehdejší politickovýchovné a odborové práci, doslova měly kronikářské záznamy *„ukázat mladým lidem historii závodu se všemi zápory tehdejší buržoasní společnosti a změnami, k nimž došlo v procesu socialistického budování, v postavení a úloze dělnické třídy i význam vedoucí úlohy Komunistické strany Československa pro naši společnost“*.

Nevím, do jaké úrovně byly tehdy tyto kronikářské zápisy zpracovávány *„dobře a objektivně“*, jak bylo v daných směrnicích několikrát upozorňováno, když již předem bylo stanoveno, na co mají závodní kroniky upozorňovat. Myslím si, že každý, kdo by takovou pamětní knihu četl, by si sám vyhodnotil situaci a dospěl ke svým vlastním závěrům. Podle mého názoru tu podnikové respektive závodní kroniky trochu potírají jistý smysl, který byl dlouholetou tradicí obecního kronikářství vytvářen. Ale jak již bylo naznačeno v předcházejících kapitolách, určitých změn dospělo v tomto období našich dějin i obecní kronikářství. Proto musíme k dobovým pamětním knihám přistupovat poněkud kriticky a nezapomínat, o co se tehdy politická ideologie snažila. Přeneseme-li se však přes tento politický podtext, najdeme i v těchto závodních kronikách množství zajímavých informací, které nám odkrývají hlavně svět pracujících lidí.

4.8 Kroniky Brigád socialistické práce (BSP)

Velmi podobný smysl jako závodní a podnikové pamětní knihy měly kroniky Brigád socialistické práce.³⁰⁸ Mohli bychom je považovat i za jakousi podskupinu nebo doplněk

³⁰⁷ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 176 s.

³⁰⁸ Brigády socialistické práce (BSP) byly formou socialistické soutěžení a socialistické pracovní iniciativy v době komunistického Československa. Myšlenka vzniku těchto brigád do Čech přišla ze Sovětského svazu, kde v roce 1958 vznikl první pracovní kolektiv soutěžící o titul Brigáda komunistické práce. V tehdejším Československu se soutěžení o titul BSP plně rozvinulo až po roce 1968, v dobách normalizace. Podle soudobé terminologie bylo hnutí BSP *„nejvyšší formou socialistického soutěžení. Plnilo náročné úkoly při socialistické výstavbě, upevňovalo socialistické výrobní vztahy a zvyšovalo kulturní úroveň pracujících. Pomáhalo i při*

závodních kronik. Pro přehlednější výčet, jsem je však zvolila jako samostatnou podkapitolu této práce.

I tady nesmíme zapomínat, že tyto pamětní knihy byly a jsou značně poznamenány soudobou politickou ideologií. Václav Pubal se o nich vyjádřil:

*„Jsou to nejmladší kroniky, vznikající s rozvojem vyššího stupně socialistického soutěžení. Jsou trochu jiné než kroniky obcí nebo závodů, jsou bezprostřednější, pestřejší (vlepované fotografie, výstřižky, kresby), jsou kronikou jednoho soutěžícího kolektivu, jak se snaží lépe pracovat a soudružsky žít.“*³⁰⁹

Kroniky BSP vychází ze stejných směrnic jako závodní kroniky, s tím rozdílem, že mají trochu jiný charakter a nebylo nikde stanoveno, jakým způsobem měly být vedeny. Kronika BSP je podle Pubala určena především pro brigádu samotnou a méně pro návštěvy. Má tomuto sdružení dávat přehled o záměrech a jejich realizaci, nesloužit pouze k jejich reprezentaci. Také považuje za účelné, aby tento typ pamětních knih byl vybaven kresbami, obrazovou a jinou dokumentací. I když v ostatních metodických příručkách tuto doplňkovou dokumentaci doporučují směřovat spíše do příloh.³¹⁰ Díky tomu, že kroniky BSP byly více zaměřeny na vnější poutavou formu než na vylíčení práce, úspěchů a nezdarů skupiny, jsou pro čtenáře poutavé více svou vizuální podobou, než-li obsahem.

Zkrátka kroniky BSP by měly pravdivě líčit život brigád socialistické práce, vlastně byly spíše kronikami o lidech a jejich prožívání každodenního pracovního života. V úvodním zápise by měl kronikář vypsát dosavadní vývoj a historii této pracovní skupiny. To znamená, kdy vznikla a kolik měla prvních členů, kdo se o její založení nejvíce zasloužil, jak vzniklo pojmenování, získání ocenění. Dále měly obsahovat zmínky, jak se brigáda podílela na politicko-výchovné a vzdělávací práci, jakou projevovala pracovní iniciativu a také v zábavné, kulturní i sportovní oblasti.

Při práci se kronikářům Brigád socialistické práce doporučovalo postupovat podobným způsobem jako kronikáři v obci či ve městě, nebo v podniku. Každou významnější událost, aby bezprostředně hned nezaznamenával do kroniky, ale nejprve do příručního sešitu. Teprve až na konci období, nejčastěji roku, měl kronikář za pomoci instruktora, patrona, archiváře, učitele dějepisu nebo závodního či obecního kronikáře provést zhodnocení a podle

intenzifikaci národního hospodářství, rozvoji vědy, techniky, kvality a efektivnosti práce, a nabádalo členy hledat ještě účinnější formy a metody práce pro společnost.“ Více: *Brigáda socialistická práce* [online]. [cit. 2008–4–11]. URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brig%C3%A1da_socialistick%C3%A9_pr%C3%A1ce>.

³⁰⁹ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 151 s.

³¹⁰ Tamtéž. 151 – 155 s.

předem stanovené osnovy pak zaznamenat zápis za předcházející období do kroniky souhrnně.³¹¹

Nejspíše se autoři různých metodických příruček pro kronikáře BSP potýkali i s plytkým zápisem i s „nevelkým zapálením pro věc“, neboť některé roční zápisy se omezovaly jen na několik stran a to ještě fotografií. Sama jsem měla v rukou *Kroniku technických služeb Chrudim*,³¹² která obsahovala úhledně nadepsaný titulní list, a zbytek zápisu tvořily čtyři fotografie.

Za další příklad by nám mohly posloužit dva svazky *Kroniky BSP ekonomického útvaru JZD Horácko*, konkrétně pro obec Dědová.³¹³ Byly vedeny v letech 1980 – 1984 a 1985 – 1990. Tyto kroniky nejsou nikterak přezdobené, za to jsou vedeny pečlivě a úhledně, po vzoru metodických příruček a pokynů. Vždy je v úvodu ročního zápisu vypsán závazek kolektivu BSP na daný rok a i závazek vedení JZD. Čtvrtletně byla práce brigády vyhodnocována:

„Kolektiv ekonomického úseku soutěžící o titul BSP se sešel za účasti všech členů dne 23. 12. 1981. Na hodnocení byl pozván předseda JZD s. Sodomka. Vedoucí kolektivu s. Pospíšilová zhodnotila závazek za celý rok. Činnost kolektivu je možno hodnotit velmi dobře. Celý závazek byl splněn až překročen...“³¹⁴

Tento typ zápisu je doplněn o dlouhé seznamy provedených prací a odpracovaných hodin, také o údaje týkající se různých výletů, schůzí, přednášek, návštěv divadel a kin atd.

Kroniky Brigád socialistické práce nemají pro historickou práci takovou vypovídací hodnotu jako obecní pamětní knihy. Přesto jsou ale důležitým dokladem doby, ve které vznikly, způsobu tehdejšího životního stylu lidí, kteří se v těchto organizacích angažovali a trávili v nich šťastné a třeba i méně příjemné chvíle.

4.9 Kroniky Jednotných zemědělských družstev (JZD)

Podobného charakteru jako posledně dva zmíněné druhy pamětních knih jsou Kroniky jednotných zemědělských družstev. O vzniku takových pamětních knih bylo dlouho diskutováno, zda tato zemědělská družstva, jež se postupně stala ekonomickou a společenskou součástí obcí, mají mít vlastní kroniku, nebo zda dobře vedená kronika obce je

³¹¹ WOLF, Vladimír. *Píšeme kroniku BSP. Metodický list*. Trutnov: PV ROH N. P. Texlen Trutnov, 1977. 8 – 11 s.; Více ke kronikám BSP také: SLÁDKOVÁ, Hedvika. *Kroniky brigád socialistické práce. Příručka pro kronikáře BSP*. Praha: Práce, 1964. 48 s.

³¹² *Kronika Technických služeb Chrudim*. SOkA Chrudim. Technické služby Chrudim. Inv. č.: 1.

³¹³ *Kronika BSP ekonomického útvaru JZD Horácko. 1980 – 1984*. SOkA Chrudim. Nezpracovaný archivní fond. Bez přírůstkových a inventárních čísel. A *Kronika BSP ekonomického útvaru JZD Horácko. 1985 – 1990*. SOkA Chrudim. Nezpracovaný archivní fond. Bez přírůstkových a inventárních čísel.

³¹⁴ *Kronika BSP ekonomického útvaru JZD Horácko. 1980 – 1984*. SOkA Chrudim. Nezpracovaný archivní fond. Bez přírůstkových a inventárních čísel.

ve svém obsahu i dobrou kronikou JZD. Ještě v 60. letech 20. století se soudilo, že obecní kronika plně postačí. Nakonec se dospělo k závěru, že JZD podle katastrálního území zahrnovalo několik obcí, tudíž bylo nanejvýš vhodné, aby Jednotná zemědělská družstva vedla svou vlastní kroniku. K tomuto rozhodnutí dospěl i Ústřední výbor svazu družstevních rolníků Československé republiky, který rozhodl:

„Rozvíjet a podporovat dokumentaci pomocí filmů, fotografií a dokumentů, zachycovat v nich pro společnost a příští generace památky a dokumenty z období socializace zemědělství, ze současného období přestavby zemědělství a za socialistické přetavby vesnice. Vést kroniku JZD pomocí filmu a fotografií, grafů a dokumentů, zachycovat v nich výsledky dosažené společnou prací družstevníků, růst životní úrovně apod. Ve spolupráci s muzejními institucemi a výrobními podniky uchovávat vzorky z vývoje zemědělské mechanizace, technologie a výrobních postupů.“³¹⁵

S rozvojem Jednotných zemědělských družstev a s prohlubováním zkušeností z kronikářství JZD byly vydány roku 1976 prozatímní směrnice pro vedení kronik JZD. Ty byly nahrazeny roku 1983 Směrnicemi pro vedení kronik JZD.³¹⁶

Směrnice stanovily, že u každého zemědělského družstva musí být vedena kronika. Do ní se měly každoročně zapisovat zprávy, které by podávaly ucelený obraz ve všech úsecích činnosti JZD, tím je míněno v oblasti hospodářské, politické, kulturně výchovné a sociální. Události celostátního významu měly být zaznamenávány v důsledku na život družstva. Kronikářem měl být „občan oddaný našemu zřízení, znalý práce a poslání JZD, který politickou vyspělostí a všeobecnými znalostmi zaručuje řádné vedení kroniky“.³¹⁷ Kronikáře jmenovalo na návrh kulturně výchovné komise představenstvo JZD a podle potřeby mohlo pověřit i kronikářský aktiv z dalších členů družstva, který kronikářovi aktivně pomáhal. Kronikář byl povinen pravdivě, věrně a věcně zapisovat události ze života Jednotného zemědělského družstva a údaje o jeho činnosti, nesměl však přestat dbát pokynů představenstva a kulturně výchovné komise.

Další body Směrnic se zabývaly vnější úpravou, pořadím zápisů a uložením pamětní knihy, přechodnými ustanoveními o doplnění zápisu za minulé období. Podle článku 6, přípravy celoročního zápisu, si měl kronikář vést v průběhu celého roku poznámky v příručním sešitu a z nich pak ve spolupráci s aktivem připravil zápis, nejdéle však do 15. dubna následujícího roku. Ten měl být projednán s kulturně výchovnou komisí, která jej po

³¹⁵ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 156 – 157 s., Více o kronikách JZD: ŠPAČKOVÁ, Marie – BENEŠ, Petr. *Kroniky a kronikáři v zemědělských podnicích. Metodická příručka*. Ústí nad Orlicí: Okresní výbor svazu družstevních rolníků a okresní muzeum Vysoké Mýto 1986. 31 s.

³¹⁶ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 158 s.

³¹⁷ Tamtéž. 185 s.

případných úpravách předkládala do 15. května představenstvu ke schválení, po kterém byl konečně přepsán do kroniky. Záznamů v kronice měl využít kronikář, funkcionáři JZD nebo národních výborů v kulturně výchovné práci. K propagaci rozvoje zemědělství využívaly těchto kronik i regionální instituce. Ve Směrnících pro vedení kronik Jednotných zemědělských družstev se dovídáme i o tom, že náklady na vedení kroniky hradilo JZD ze svého rozpočtu, že na řízení a metodickou pomoc dozíral příslušný okresní výbor Českého svazu družstevních rolníků. Ústřední výbor Českého svazu družstevních rolníků pak vydával metodické pokyny. Poslední bod se týkal archivování kroniky, jednotlivé dopsané svazky měly být uschovány v JZD, a pokud JZD nemělo řádné podmínky pro jejich archivaci, předalo kroniku včetně dokumentačního materiálu příslušnému okresnímu archivu.³¹⁸

Kroniky JZD byly tedy před rokem 1989 považovány za důležitou složku kulturní činnosti někdejšího družstevního rolnictva, i dnes tak tvoří historický pramen pro poznání vývoje zemědělství. Navíc nesmíme zapomenout na to, že i v rámci Jednotných zemědělských družstev vznikaly brigády socialistické práce, které vedly vlastní pamětní knihu.

Co se týká kronik Jednotných zemědělských družstev uložených v chrudimském archivu, je s nimi trochu problém. Vzhledem k tomu, že jsou poměrně mladým pramenným materiálem, množství z nich se v archivu nachází v nezpracované podobě a je jen na ochotě archivních pracovníků, zda-li vám takovou archiválii půjčí, popřípadě jestli ji v „hromadě nepřehledného a neoznačeného papíru“ najdou. Ze své zkušenosti musím říct, že mi v Chrudimi vycházeli vždy velmi vstřícně. Pokud se problém vyskytl, tak jen proto, že příslušnou kroniku nebylo právě možno dohledat. Podobně to bylo i s tímto poměrně mladým typem pamětních knih.

K dispozici jsem měla *Kroniku JZD Horní Bradlo*.³¹⁹ Jedná se o obyčejný linkovaný sešit velkého formátu s pevnými deskami. Zápis je kromě titulního listu veden jen na deseti stranách. Založení místního zemědělského družstva je v kronice líčeno takto:

„Prvopočátek JZD v Horním Bradle sahá do března 1949, kdy socializace pronikla do průmyslu, obchodu a řemesel a šířila se na vesnici. Uvědoměli občané Bradla a zvláště osady Lipky uvažovali v tento čas zcela vážně přejít k vyšším formám hospodaření. Střídavě se konaly schůze, jak na vlastní popud lípeckých, tak i na popud Okresní rady družstev. Tak na jedné z nich byl ustaven přípravný výbor JZD...“³²⁰

³¹⁸ ŠPAČKOVÁ, Marie – BENEŠ, Petr. *Kroniky a kronikáři v zemědělských podnicích. Metodická příručka*. Ústí nad Orlicí: Okresní výbor svazu družstevních rolníků a okresní muzeum Vysoké Mýto 1986. 8 – 9 s.

³¹⁹ *Kronika JZD Horní Bradlo. (Chronologické zápisy Horní bradlo okr. Hlinsko). 1949 – 1950*. SOkA Chrudim. Nezpracovaný archivní fond. Archiválie bez přírůstkového čísla.

³²⁰ Tamtéž.

Dále se v kronice dozvíme, jaké nesnáze postihly založení družstva, průběh prvního náboru členů, vypsání funkcionářů a pak již samotnou činnost zemědělského družstva, jakými byla třeba práce na žních, průběh prvních slavnostních dožínků, doplněný fotografiemi z akce, vypsání zemědělských strojů, veškerých pozemků družstvem převzatým, agrotechnických úprav, průběh sezónních prací, pracovních sil, knihovny JZD apod. Kronika bohužel zachycuje pouze jeden rok trvání místní zemědělské organizace, a to od jejího vzniku až po svod dobytka do společných stájí. Pravděpodobně později opadlo počáteční nadšení z vedení družstevní pamětní knihy, nebo převážily povinnosti nad „zábavou“ a již se v zapisování více nepokračovalo. Přestože je záznam velmi krátký, plnil místní kronikář, podle mého názoru, své poslání velmi zodpovědně a zcela dostatečně a to i přesto, že se jedná o zápis, kdy vznik JZD byl teprve na samém počátku a ještě neexistovaly žádné pokyny k zakládání družstevních kronik. Místní zapisovatel se řídil svým vlastním citem pro to, co má být zaznamenáno a počínal si velmi směle, škoda jen, že ve svém úsilí nepokračoval i nadále.

4.10 Kroniky Sboru pro občanské záležitosti (SPOZ)

Při obecních úřadech byly od druhé poloviny 20. století a dodnes jsou ustanovovány Sbor pro občanské záležitosti. Tento sbor pracuje jako aktiv starosty obce, který stanovuje jeho náplň činnosti. Starostou je SPOZ také jmenován a zabezpečuje kontinuitu mezi obyvateli a orgány obce. Ve své činnosti spolupracuje s politickými stranami a se zájmovými organizacemi.

Sbor pro občanské záležitosti měl a má na starost podchycovat všechny občanské soukromé slavnosti, jako například vítání dětí do života. Také si všímá jubileí starších osob, přeje jim k vysokému věku, pořádá zlaté a diamantové svatby, apod.

U příležitosti těchto akcí vede sbor kroniku. Ta však není pamětní knihou v pravém slova smyslu, více se podobá knize podpisů. Způsoby vedení tohoto typu kronik se liší, někde zapisují cokoliv, jinde třeba jen do života nově přivítané občánky. Obvykle jsou velmi zdobené, psané úhledným rukopisem, plné barev a někdy doplněny i fotografiemi z těchto akcí.

Sama jsem se mohla přesvědčit na několika příkladech kronik SPOZ uložených ve Státním okresním archivu v Chrudimi. Například *Kronika Sboru pro občanské záležitosti v Hlinsku*, vedená v letech 1968 – 1974, zachycuje vítání občánků do života za toto období v podobě podpisů rodičů, kteří měli svým podpisem slíbit, „že ze svého dítěte, vychovají řádného občana a uvědomělého člena naší společnosti“, podpisy hostů na slavnostním

setkání padesátiletým s představiteli města, data jubilejních výročí občanů Hlinska, jako např. datum zlaté svatby manželů Karla a Marie Mahelových atd.³²¹

Kronika občanského výboru č. 9, vedená v Chrudimi v letech 1977 – 1986, už je pak o něco zajímavější. Z ní se dovídáme výsledky voleb do jednotlivých obecních komisí, plány práce této organizace na jednotlivá pololetí, programy výborových a veřejných schůzí, obsahuje výstřižky z novin, kde se o výboru píše, fotografie a články o pořádaných dětských dnech, průběh různých dalších akcí, jako byly turistické výlety, lyžařské zájezdy, pracovní brigády, posezení s hudbou k Mezinárodnímu dni žen 13. března, zápisy ze schůzí a jiné akce pořádané místním občanským výborem. I tato kronika je bohatě zdobena, doplněna barevnými kresbami, četnými fotografiemi i pohlednicemi z pořádaných výletů, jež měly sloužit v ideově-výchovné činnosti.³²²

Kroniky SPOZ zřejmě nejsou pro historické badání příliš atraktivní. Jsou více reprezentantem obce a především jejích občanů, myslím si, že každého alespoň zahřeje u srdce, najde-li v ní své prarodiče při oslavách zlaté svatby nebo své rodiče při vítání potomků do života.

4.11 Kroniky společenských organizací

Těmito kronikami jsou míněny pamětní knihy takových společenských organizací, spolků nebo institucí, které vznikly po druhé světové válce nebo po únorovém převratu v roce 1948. Tím míním různé svazácké a pionýrské organizace, které také začaly zakládat a vést vlastní kroniku.

Tento druh pamětních knih měl sloužit jako jeden z důkazů rozvoje socialistické společnosti a zachycovat historii těchto organizací a aktivity jejich členů.

V okresním archivu v Chrudimi jsem narazila na pionýrské kroniky z pěti obcí: Ctětín, Morašice, Pokřikov, Trhová Kamenice a Trojovice.³²³ Tyto kroniky byly vedeny dětmi, dětskými organizacemi, které si volily své představitele a tedy i kronikáře, nebo se jejich zapisovatelem mohl stát i starší vedoucí jejích oddílů či vyučující. Z kronik se dovíme kromě jmen členů a představitelů pionýrských oddílů i náplň jejich činnosti, jak probíhaly vzájemné schůzky, co nového se děti naučily, čeho se účastnily, na čem se organizačně podílely, jako například při oslavách Mezinárodního dne žen:

³²¹ *Kronika Sboru pro občanské záležitosti v Hlinsku. 1968 – 1974.* SOKA Chrudim. Místní národní výbor Hlinsko. Inv. č.: 210, č. knihy: 124.

³²² *Kronika občanského výboru č. 9 v Chrudimi. 1977 – 1986.* SOKA Chrudim. Místní národní výbor Chrudim. Inv. č.: 357, č. knihy: 116.

³²³ Viz. SOKA Chrudim. *Seznam kronik evidovaných SOKA Chrudim ke dni 20. 2. 2008* [online].[cit. 2008–5-10]. URL: <<http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>>.

„K MDŽ jsme připravili pro všechny ženy, přítomné na slavnosti, z papíru květiny a podarovali jsme je bonbóny... Domníváme se, že jsme všechny ženy, přítomné na slavnosti, překvapili a potěšili.“³²⁴

Forma zápisu u všech pionýrských kronik je dosti podobná, liší se jen v maličkostech, jakou je třeba i výzdoba pamětní knihy. Někde je kronika bohatě zdobená, jinde doplňována jen drobnými malůvkami. Někde se kronika vedla svědomitěji, jinde už méně a zápis byl veden jen jeden školní rok a ještě velmi stručně:

„Jak je vidět, trochu jsme si v udržování kroniky zalajdačili. Ve psaní snad, ale v práci pionýrské organizace vůbec ne!“³²⁵

Zajímavý je i příklad obce Morašice. Přes malý počet představovaného druhu kronik, které jsou zastoupeny v chrudimském archivu, je tato obec reprezentována třemi kronikami společenských organizací. Všechny tři patří pionýrským oddílům, a byly vedeny v poměrně dlouhém časovém období 1962 – 1990.³²⁶ Všechny jsou stejného rázu, pionýři si do nich zapisovali vše, co se kolem nich dělo a čím se zabývali.

Kroniky společenských organizací také nepatří právě mezi historické prameny s velkou vypovídací hodnotou. Přesto však dokreslují naši společnost v určitém časovém období, mohly například sloužit k dokumentaci vývoje života mládeže v dějinách, čím se děti zabývaly dříve, v jakých společenstvech, mládežnických spolcích a oddílech se sdružovaly, co bylo náplní jejich činnosti apod.

4.12 Kroniky panství

V rozsáhlém soupisu kronik chrudimského regionu jsem narazila na jednu zvláštnost, již myslím kroniku panství Rychmburk, *Gedenkbuch für das Oberamt der hochfürstlich Thurn und Taxischen Herrschaft Richenburg Chrudimer Kreises*.³²⁷ Tato převážně německy psaná, poměrně rozsáhlá (379 stran) kronika byla vedena v letech 1838 – 1866. Zachycuje období let 1398 – 1866 a od roku 2006 byla z chrudimského archivu delimitována do Státního oblastního archivu v Zámrsku. V Chrudimi kroniku mají k dispozici v digitalizované podobě.

Pamětní knihu panství Rychmburk začal psát 16. září 1838 vrchnostenský panský úředník Karel Kostial. Nejdříve vylíčil historický vývoj panství od roku 1398, přičemž

³²⁴ *Pionýrská kronika Ctětín. 1962 – 1975.* SOKA Chrudim. Nezpracovaný archivní fond: Ctětín. Př. Č.: 217/00.

³²⁵ *Kronika pionýrské skupiny při dvoutřídní národní škole v Trojovicích. 1958 – 1959.* SOKA. Nezpracovaný archivní fond: Trojovice. Bez inventárních a přírůstkových čísel.

³²⁶ *Pionýrská kronika ZŠ Morašice. 1962 – 1967.; Kronika pionýrského oddílu Broučci a Berušky. 1982 – 1985.; Kronika PO, oddíl Myšáci při ZŠ Morašice. 1987 – 1990.* SOKA Chrudim. Nezpracovaný archivní fond: Morašice. Č. př.: 19/05.

³²⁷ *Gedenkbuch für das Oberamt der hochfürstlich Thurn und Taxischen Herrschaft Richenburg Chrudimer Kreises. 1838 – 1866. Pamětní kniha panství Rychmburk* [CD-ROM]. SOKA Chrudim. Obecní úřad Rychmburk.

vyjmenoval jednotlivé majitele, rozepsal majetek podle dominikálu a rustikálu. Dále se na několika stranách zabýval popisem okolních obcí, lépe řečeno obcemi, jež spadaly pod rychmburské panství, jimiž byli například Perálec, Kutřín, Miřetín, Česká Rybná, Otradov, Rychnov, Františky, Čachnov, Pustá Kamenice, Ruda, Damašek, Březiny a mnoho dalších. Při líčení těchto míst se zajímal hlavně o počet obyvatel, mužů a žen, usedlostí, stavení, polohou obce, zaměstnáním obyvatel atd.

Panská kronika obsahuje také rozpis genealogie císařského domu, počínaje Ferdinandem I., po něm následuje záznam o Františku I., jejich manželkách, dětech, rodičích a sourozencích. V pamětní knize je zachycen i výpis ze závěti jeho veličenstva Františka I. a výtahy z dalších listin, v kronice najdeme i tzv. tabulku nástupu ve válečném roce 1841, vyličení historie zámku Rychmburk do 18. století, Statistický místopisný přehled chrudimského kraje, jenž sem byl vlepen jako článek z německy psaných novin.

Zajímavé je, že v panské kronice najdeme česky psané instrukce hraběnky Berkové, kde ve sedmašedesáti bodech napomíná své poddané, aby byli „*pobožní, šlechtní, Pánu Bohu líbezni...*“, dále třeba šlechtična doporučuje, aby poddaní s manželkami a dětmi putovali na posvátná místa, zúčastňovali se bohoslužeb, nebo aby svá dítka vychovávali ve zbožnosti a oddanosti vrchnosti. Několik bodů ustanovení podává podrobné pokyny o vztahu poddaných k vrchnosti, o trestech, jimiž mají být postiženi v případě neposlušnosti a vzpoury, dále instrukce například stanovují, kdo s kým může obchodovat nebo třeba, jak si mají lidé počínat, „*kdyby Pán Bůh na vsi oheň dopustiti ráčil*“ a další jiné rady a nařízení, jak se mají poddaní chovat na panství rychmburské vrchnosti.

Kromě výše uvedeného, Pamětní kniha rychmburského panství, obsahuje například výtah z topografie Království českého od Jaroslava Schallera, týkající se tohoto území.³²⁸ Potom se už autor zabývá osobou bavorského knížete Maxmiliána Karla Thurn a Taxise, jenž byl soudobým majitelem panství Rychmburk, najdeme zde výčet jeho titulů i popis jeho životní dráhy. Najdeme tu i popis hradu z Českých hradů, zámků a tvrzí od Františka Alexandra Hebera,³²⁹ jenž byl pražským kupcem, amatérským historikem a autorem sedmivazkového díla *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*, ve kterém jako první systematicky popsal a zdokumentoval české hrady a tvrze. Stručně je tu tedy popsána poloha hradu Rychmburk v chrudimském okrese, vysvětlen vznik názvu, znovu je tu popsáno, jak se

³²⁸ *Topographie des Königreichs Böhmen, darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, ... beschrieben werden, Thl. 11. Chrudimer Kreis.* Prag : Schönfeldschen Handlung, 1789. 195 s.

³²⁹ Více: *František Alexandr Heber (19. 7. 1815 Třebekov – 29. 7 1849 Náchod).* [online].[cit. 2008–4-17]. URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Alexandr_Heber>.

majitelem hradu stal Thurn-Taxis a podrobně jsou vypsáni i další majitelé rodu Berků. Na tento výčet navazuje česky psaná *Píseň o Berkovně* o osmi slokách.

V celé *Gedenkbuch* se přehledy majitelů panství několikrát opakují, stejně tak jako četné jiné historické poznámky, různé jiné soupisy úředníků na rychmburském zámku v letech 1440 – 1845 a soupis chrudimských krajských hejtmánů v letech 1528 – 1832. Část kroniky zaplňují různé opisy z časopisů. Například i výtah z knihy pod názvem *Výběr z literatury české*, která se věnuje i osobě Smila Flašky z Pardubic (asi 1350 – 1403), jenž byl českým šlechticem, synovcem prvního českého arcibiskupa Arnošta z Pardubic, spisovatelem, majitelem Rychmburku a autorem *Sbírky nejstarších přísloví českých*, alegorické básně *Nová rada* a básní *Rada otce synovi*, *Svár vody s vínem* a *Podkoní žák*, o níž se přesně neví zda byl jejím autorem. Všechny tyto verše v panské kronice najdeme a dokonce v češtině. Ke konci knihy se častěji střídají místní okrajové záležitosti, a to v českém i německém jazyce, znovu soupisy a výčty staveb a zaměstnanců, úředníků panství, nehody a neštěstí. Celkově kroniku zakončuje obsáhlé, německé vyličení roku 1866, *Kriegsjahr 1866*, jež se věnuje prusko-rakouské válce.³³⁰

Kronika panství Rychmburk je v evidenci chrudimského archivu ojedinělým exemplářem. Od soudobých obecních kronik se příliš neliší, i když neobsahuje žádný klasický roční zápis, ale ten nenajdeme ani v mnoha pamětních knihách z tohoto období. Podle mého názoru tematickým zaměřením logicky slouží svému účelu, tudíž oslavě vrchnosti daného panství v tomto případě bavorskému rodu Thurn-Taxisů. Kronikáři do ní zapisovali události a údaje, které měly blízko k šlechtickému prostředí a měly sloužit hlavně k reprezentaci a oslavě majitelů panství.

³³⁰ *Gedenkbuch für das Oberamt der hochfürstlich Thurn und Taxischen Herrschaft Richenburg Chrudimer Kreises. 1838 – 1866. Pamětní kniha panství Rychmburk* [CD-ROM]. SOKA Chrudimi. Obecní úřad Rychmburk.

5 CHRUDIMSKO V 19. A 20. STOLETÍ

Chrudimskem je dnes chápán okres Chrudim v hranicích k 1. lednu 2001. Spadají pod něj tedy území bývalých soudních okresů Chrudim, Hlinsko, Nasavrky, Skuteč (do roku 1949 součást Vysokomýtska). K nim v roce 1960 přibýly ještě části rušených okresů Čáslav – Ronovsko, Vysoké Mýto – Novohradsko a Polička – Prosečsko.³³¹

Diplomová práce vychází ze soupisu kronik na Chrudimsku, který pracuje s počtem 197 všech míst. Zahrnuje tedy všechny části chrudimského okresu (Chrudimsko, Nasavrcko, Hlinecko, Skutečsko, část zrušeného okresu Čáslav – Ronovsko, Vysoké Mýto – Novohradsko a Polička – Prosečsko) a i k jednotlivým obcím přidělené osady a ostatní vsi, městyse a města, kde byla vedena pamětní kniha jakéhokoli typu. Co se týče počtu obcí okresu, je značně pohyblivý a v průběhu doby se stále měnil a mění, to může být zapříčiněno různými integračními snahami v podobě slučování obcí. Tento proces byl nejsilnější v průběhu 70. let 20. století a ve druhé polovině 80. let. Po roce 1990 však byl nastartován zcela opačný proces – dezintegrace a obce se začaly více osamostatňovat. K 1. březnu 2001 tak bylo na území okresu Chrudim, který spadá pod Pardubický kraj, celkem 113 obcí.³³² Některé obce, které v minulosti spadaly pod chrudimský okres, již dnes mohou patřit pod jinou spádovou oblast. Poslední změna v hranicích okresu proběhla 1. ledna 2007, kdy obce Leština, Nové Hrady, Řepníky, Stradouň a Vinary byly přičleněny k okresu Ústí nad Orlicí.³³³

Chrudimsko je jakousi spojnicí mezi Čechami a Moravou, nachází se na východě Čech. Současnou velikostí 1032 km² se řadí mezi středně velké okresy v republice. Největšími městy regionu jsou Chrudim a o něco málo menší Hlinsko, dalšími významnějšími sídly jsou města Heřmanův Městec, Chrast, Skuteč, Slatiňany a Třemošice.³³⁴

Chrudim a její okolí se můžou pyšnit bohatou historií. My se však budeme zabývat podrobněji pouze obdobím 19. a 20. století, které tvoří časovou osu této práce. První výraznější osídlení zdejšího regionu je doloženo již z mladší doby kamenné. Zlom v historickém vývoji pak pro Chrudim a okolí znamenal o několik tisíc let později nástup moci Přemyslovců, kteří v období let 995 – 1055 založili na ostrožně nad řekou Chrudimkou hradiště jako správní centrum kraje a součást hradecké knížecí soustavy, která fungovala až do

³³¹ ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko. Utváření venkovských sídel*. Chrudim: Státní okresní archiv, 2001. 5 s.

³³² Více: *Vývoj sídelní struktury* [online]. [cit. 2008–5–13]. URL: <http://www2.czso.cz/xs/edicniplan.nsf/o/13-5317-03-za_rok_2001-1_2vyvoj_sidelni_struktury>.

³³³ Tyto obce jsou zmiňovány i v samotném soupisu kronik na Chrudimsku evidovaných Státním okresním archivem v Chrudimi ke dni 20. února 2008.

³³⁴ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. Chrudim: Okresní úřad, 1994. 1 s.

začátku 13. století.³³⁵ Od roku 1307 je Chrudim královským městem, připisovaným věnem českým královnám. A ani doba husitských válek se Chrudimsku nevyhnula.

15. a 16. století přálo rozvoji měst, ale i řemesel, který doprovázel vznik cechů. Za třicetileté války (1618 – 1648) byl kraj podobně jako celá země zpuštěn. Chrudimsko mělo po válce jen 5 400 obyvatel a samo město Chrudim jen 1120. Hospodářství regionu tím bylo na dlouhou dobu značně ochromeno. Během 17. a 18. století se formovaly některé stabilní velkostatky, z nichž nejrozsáhlejším se stalo nasavrcké panství. V průběhu staletí se v držení jednotlivých statků na Chrudimsku vystřídaly významnější šlechtické rody: Trčkové z Lípy, Kostkové z Postupic, Slavatové z Chlumu a Košumberka, později Auerspergové a Kinských.³³⁶

Co se týče územní správy, berní rula z roku 1654 uvádí Chrudimsko jako jeden z devatenácti krajů tehdejších Čech a krajským městem byla Chrudim i v letech 1751 – 1849. Roku 1850 bylo ale Chrudimsko včleněno do obvodu krajské správy v Pardubicích a nově zřízený krajský soud přesunut do Vysokého Mýta, oba úřady však byly do Chrudimi navraceny o pět let později. Krajský úřad byl znovu zrušen už definitivně v roce 1862. Od té doby je Chrudim už jenom okresním městem, ale krajský soud tu existoval až do roku 1949.³³⁷

V 18. století se na Chrudimsku vytvořily dobré podmínky pro rozvoj manufakturního podnikání. První nové podniky tu měly charakter panské manufaktury. Postupně se rukodělné dílny i na Chrudimsku začaly více rozšiřovat a během 19. století již vznikaly první továrny. Například na tkalcovskou tradici z Hlinecka a Skutče navázala textilní manufaktura v Hlinsku v roce 1850. Na ní napojený faktorský systém využíval schopností a práce několika stovek domácích tkalců. Hlinecké textilnictví se stalo známé i výrobou koberců, koželužstvím, kožešnictvím a pilníkářstvím. Díky tomu se Hlinsko stává od 60. let 19. století jedním z prvních průmyslových míst na Chrudimsku. Na Skutečsku vhodné přírodní podmínky skýtaly možnost těžby kamene. Lomy tu zaměstnávaly velký počet lidí. Mnoho zdejších žen

³³⁵ Více: FROLÍK, Jan. *Archeologické nálezy – Chrudimsko*. Svazek 1 – 4. Chrudim: Okresní muzeum, 1980 – 1988.; FROLÍK, Jan. *Archeologické nálezy a minulost Skutečska*. Skuteč, Městské muzeum, 1982.; FROLÍK, J. – SIGL, J. *Chrudimsko v raném středověku. Vývoj osídlení a jeho proměny*. Hradec Králové, Muzeum východních Čech. 1995.; HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko. Díl IV*. Chrudim 1926. 2 – 70 s.

³³⁶ Stručné shrnutí starších dějin Chrudimska: BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. Chrudim: Okresní úřad, 1994. 1 s. Více např.: ADÁMEK, Karel. *Chrudimsko. Historické a statistické rozhledy*. Roudnice, 1878. 98 s., ZÍTEK, Jan. *Chrudim a Chrudimsko. Průvodce městem a okolím*. Chrudim, 1925. 149 s., VEPŘEK, P.: *Chrudimsko a Nasavrcko. Díl I. Obraz přírodní*. Chrudim, 1908. 324 s., VEPŘEK, P.: *Chrudimsko a Nasavrcko. Díl II. Poměry zemědělské a národohospodářské*. Chrudim, 1909. 546 s., HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko. Díl III. Obraz kulturní*. Chrudim, 1912. 644 s., HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko. Díl IV. Prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1926. 487 s. A další...

³³⁷ SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 137 s. A: *Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 13 – Chrudim*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2003. 8 s.

se také zabývalo tzv. bílým vyšíváním organizovaným překupnickým systémem. Tradiční tu bylo již od 15. století obuvnictví, které se v menší míře udrželo až dodnes. Velké množství průmyslových podniků vzniklo i v samotné Chrudimi, většina z nich v rozmezí let 1867 – 1876.³³⁸ K nejvýznamnějším závodům patřila továrna na obuv F. L. Poppera založená roku 1876, která svého času byla dokonce největším obuvnickým podnikem v Čechách a která dala základ pozdější firmě Elite. Perspektivním závodem se tu stala i Wiesnerova zámečnická dílna, jež se stále rozšiřovala, postupně vyrostla až ve strojírenskou továrnu a ve druhé polovině 20. století z ní byla utvořena Transporta.³³⁹

Rozvoj průmyslu na Chrudimsku vyvolal potřebu průmyslového školství. Roku 1882 vznikly v Chrudimi odborná škola pro zpracování dřeva, ve stejném roce všeobecná škola pokračovací a obchodní akademie, po české obchodní akademii v Praze nejstarší ústav tohoto druhu v Čechách. O tři roky později otevřeli pokračovací školu také v Hlinsku a v roce 1885 odbornou školu pro ženská povolání v Chrudimi. Výstavba obecných škol v regionu v 19. století stoupla hlavně po vydání zemského zákona z roku 1864. Jestliže obec neměla školní stavení z konce 18. století, měla být vybudována nová. Do roku 1864 to jsou většinou školy jednotřídní, potom už vícetřídní, jednopatrové. Bývaly největší budovou na vsi.³⁴⁰

Výstavba a rozvoj jednotlivých měst a vesnic v okolí vyvolala poptávku po cihlách. Výstavbu nových cihelen podporoval i Dvorský dekret z roku 1819, umožňující poddaným výrobu cihel. Starší cihelny bychom hledali např. ve Slatiňanech, Bítovanech, Radimi, Hrochově Týnci, v Čajkovicích a dalších místech. Rozsáhlejší a novější cihelny vznikaly na konci 19. století, dominoval jim již tovární komín a našli bychom je v Hlinsku, Chrudimi, Podlažicích, Uhřeticích, Bítovanech i jinde. Příhodné podmínky dávali na Chrudimsku možnost k pěstování cukrové řepy, které mělo souvislost se vznikem několika cukrovarů, z nichž ty největší se nacházely ve Slatiňanech, Hrochově Týnci a Rosicích. Nový rozkvět zaznamenalo v 19. století i hojně zde zastoupené pivovarnictví. Zaniklé menší pivovary nahrazují nové v Rosicích, Ronově nad Doubravou a v Chrudimi, navíc rekonstruované historické pivovary v Nasavrkách, na Košumberku, v Předhradí, Hrochově Týnci a Medlešicích pokračují úspěšně v tradici i v následujícím 20. století.³⁴¹ V minulosti bylo v regionu rozšířeno také sklářství, místní sklárny však během 19. století ukončily svou

³³⁸ Tamtéž. 138 – 139 s.

³³⁹ *Kulturní Chrudim minulosti a současnosti. Sborník studií, vzpomínek a dokumentů 1982 – 1998.* Chrudim 1999. 7 s.

³⁴⁰ Více: ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko. Utváření venkovských sídel.* Chrudim: Státní okresní archiv, 2001. 101 – 102 s.

³⁴¹ Tamtéž. 108 – 110 s.

činnost. Podobný osud tady zaznamenal i železářský průmysl.³⁴² Počátkem 18. století se na rychmburském panství v Rychnově u Krouny pájlo vápno, tato činnost byla později uznána za nerentabilní a roku 1875 byla zastavena. Potom se výroba soustřeďuje, jak název obce nasvědčuje, do Vápenného Podola, Prachovnic, Kostelce u Heřmanova Městce a Závratce.³⁴³

Na Chrudimsku se vyskytovala i zcela specifická výrobní odvětví, jako dýmkařství na Prosečsku, výroba špiček na cigarety a úpravna vlasů v Chrasti, výroba knoflíků na Nasavrcku, dřevěných zátek k pivním sudům v Otradově, dřeváků v Žumberku, dřevěných hraček a jiných výrobků v Krouně, pletení proutěných košů v okolí Hrochova Týnce atd.³⁴⁴

Chrudimsko bylo převážně zemědělského charakteru. Ještě v roce 1900 si zde zemědělstvím vydělávala na živobytí téměř polovina obyvatelstva. Protože zdejší region má velmi málo nerostného bohatství, leží i mimo hlavní vodní toky, ani jím nevedly hlavní železniční tratě, průmysl se tu začal vyvíjet o něco později než v ostatních částech země. Nejvíce tu bylo zastoupeno potravinářství, textilnictví, kožedělná výroba a stavebnictví.³⁴⁵

19. století je pro zdejší region převratné i v oblasti stavby místních komunikací. Nejprve byly zprovozněny „císařské“ silnice Chrudim – Vysoké Mýto, Hlinsko – Polička, Hlinsko – Chlum, Hradec Králové – Chrudim a Chrudim – Ždírec. Ve druhé polovině 19. století pak byla postavena většina dnešních silnic.³⁴⁶ V letech 1869 – 1871 byla zahájena stavba železnice vedoucí z Pardubic přes Chrudim na Havlíčkův Brod, následovalo otevření trati Třemošnice – Čáslav (1881), Přelouč – Heřmanův Městec – Vápenný Podol a Prachovice (1882). Od roku 1896 je v provozu vlakové spojení ze Žďárce u Skutče do Poličky a od 1899 z Heřmanova Městce přes Chrudim do Borohrádku a se spojnicí Hrochův Týnec – Chrast. Dokončení železniční sítě na Chrudimsku podle Ludka Štěpána vytvořilo předpoklady k dalšímu rozvoji Chrudimska ve 20. století.³⁴⁷

Po celé 19. století se chrudimský kraj těšil jak hospodářskému, tak i kulturnímu rozvoji. Čilý spolkový a kulturní ruch byl vyvolán zejména po roce 1848, který přinesl uvolnění společenského a kulturního života a docházelo k ustanovení prvních spolků. V samotné Chrudimi vznikla např. již v roce 1847 Měšťanská beseda, jež se soustředila na hudbu a zpěv, ale i na vzdělávání svých členů četbou časopisů a knih. Spolková činnost byla zvláště od konce 19. století neobyčejně bohatá. Zakládaly se nejrůznější spolky podpůrné,

³⁴² Více: SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 139 – 140 s.

³⁴³ ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko. Utváření venkovských sídel*. Chrudim: Státní okresní archiv, 2001. 109 s.

³⁴⁴ SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 139 – 141 s.

³⁴⁵ *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Žehušice, Městské knihy, 2004. 38 s.

³⁴⁶ ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko. Utváření venkovských sídel*. Chrudim: Státní okresní archiv, 2001. 117 s.

³⁴⁷ Tamtéž. 119 s.

osvětové, zábavné, zájmové i sportovní. Některé zanikly již po krátké době od svého založení, jiné působily řadu let. V okrese se vyskytovaly spolky zcela jedinečné (např. již zmiňované chrudimské Prahnízdo Kosů),³⁴⁸ jiné byly místními nebo okresními pobočkami celostátních organizací jako např. Tělocvičná jednota Sokol.³⁴⁹ Rozvoj místního společenského života posiloval celkovou spolkovou, ale i hudební a divadelní tradici. Již roku 1801 bylo v Chrudimi zřízeno ze zrušeného svatojánského kostela stálé divadlo, první na českém venkově, které dalo v následujících letech vzniknout čilému a bohatému ochotnickému životu. K většímu rozvoji divadelní činnosti dochází s nástupem JUDr. Karla Pippicha (1849 – 1921), který stál v čele většiny kulturního života ve městě i v širokém okolí.³⁵⁰ Kulturní rozkvět Chrudimska reprezentovala v kraji dvě muzea. Muzejní společnost ustavená v roce 1865 prosazovala v Chrudimi vznik Průmyslového muzea pro východní Čechy, jenž bylo nakonec založeno v roce 1892 a které se záhy stalo významným kulturním střediskem východních Čech. V Hlinsku bylo muzeum ustaveno již v roce 1874 a jedná se o nejstarší venkovské muzeum v Čechách.³⁵¹ Ne nadarmo František Palacký nazval Chrudim „*Athénami východních Čech*“. Postupně se však město měnilo spíše v moderní průmyslové středisko chrudimského politického okresu i širšího regionu.³⁵²

Do 20. století vstoupilo Chrudimsko jako stále se rozvíjející oblast. Postupně okresní město Chrudim ztrácelo v kraji své výsadní postavení a stále více se dostávalo do stínu dynamicky se rozvíjejících Pardubic a Hradce Králové.

Léta první světové války zdejší region poznamenala stejně jako zbytek státu. Zakladatelský, společenský i kulturní ruch ustal, společnost se uzavřela do sebe, protože se musela potýkat se zcela novými problémy vyvolanými válečnými potřebami. Například když ve školních tělocvičnách byly zřizovány lazarety pro nemocné z fronty nebo když se lidé se museli potýkat s nedostatkem potravin či surovin a dalšími omezeními.³⁵³

Po vzniku svobodné Československé republiky v říjnu 1918 se v organizaci Chrudimska projevilo nové státoprávní uspořádání. Podobně jako v jiných oblastech, převzaly i zde státní moc národní výbory, tvořené jednotlivými politickými stranami. A to v Chrudimi,

³⁴⁸ Více: BLAŽEK, Antonín. *Chrudim. Obrázky kulturní a historické*. Chrudim: Fr. Slavík, 1937. 188 – 227 s.

³⁴⁹ KOUPILOVÁ, Lada – ROUŠAROVÁ, Věra – VODRÁŽKOVÁ, Věra. *Spolky, společnosti, bratrstva, politické strany a společenské organizace v Chrudimi 1820 – 1980. Sdružený inventář*. Chrudim: Státní okresní archiv Chrudim, 1981. 5 – 6 s.

³⁵⁰ *Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 13 – Chrudim*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2003. 9 s.

³⁵¹ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. Chrudim: Okresní úřad, 1994. 1 s.

³⁵² Už na konci 19. století byla Chrudim považována za město škol, úřadů a bohatého kulturního a uměleckého života s přívlastkem „*Athény východních Čech*“. Více: *Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 13 – Chrudim*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2003. 8 s.

³⁵³ KOBETIČ, Pavel. *Chrudimský kaleidoskop XX. století*. Chrudim: Okresní muzeum, 2001. 31 s.

ve Skutči a Hlinsku, které již od 28. října plnily mocenskou funkci.³⁵⁴ Aktivní činnost na území dnešního okresu vyvíjely i národní výbory v Nasavrkách, Heřmanově Městci a Hrochově Týnci, oporu jim poskytovala především Tělocvičná jednota Sokol. Převzetí státní moci bylo nutné podepřít vojenskou silou, proto se i na Chrudimsku organizovaly národní stráže a gardy, které kontrolovaly pořádek a zabezpečovaly soukromý majetek.³⁵⁵

I Chrudim do prvních dnů republiky vstoupila s nadějemi, městská rada si slibovala, že nový stát umožní městu obnovu jeho postavení a další rozvoj. Jejich snaha byla doceněna na počátku roku 1920, kdy v rámci přípravy reorganizace veřejné zprávy bylo městu přiznáno postavení krajského, neboli župního města. Zklamání však nastalo, když v poslední chvíli byl návrh zákona o župním zřízení na nátlak Pardubic a radních kruhů změněn. Tzv. „župní křivda“ byla dokonána, když byly krajským městem jmenovány rivalské Pardubice. Postavení města jako východočeské metropole tak postupně více stagnovalo, až úplně upadá.³⁵⁶

Hospodářský vývoj, jenž byl nastartován od 2. poloviny 19. století v době Rakouska-Uherska, pokračoval i za první republiky. Představy o stabilitě firem jsou podle Ivo Šulce milné, úpadky a přesuny sídla z různých důvodů byly u větších firem i menších podniků časté. Tradiční řemesla v 1. polovině 20. století postupně zanikala, a pokud se udržela, tak jen na venkově. Světová hospodářská krize se projevila i na Chrudimsku, a to na počátku 30. let 20. století.³⁵⁷ Prudký pokles výroby tu zaznamenal nejprve obuvnický a hned na to textilní průmysl. Kamenoprůmysl odolával o něco déle. Toto období bylo doprovázeno masovým propouštěním a nezaměstnaností, snižováním mezd a uzavíráním firem. Nejvíce bylo v okrese postiženo Hlinecko. Na toto těžké období ještě navázala zhoršující se politická situace. Fašistické organizace měly v okrese také své zastoupení, jehož počátek se datuje na 20. červen 1926, kdy na důvěrné poradě v Chrudimi byl dán podnět k zakládání místních organizací Národní obce fašistické, jejíž moc více sílí hlavně po roce 1933.³⁵⁸

Kulturní a společenský život Chrudimska mezi dvěma světovými válkami je charakterizován činností nejrůznějších spolků, pořádáním přednášek, výstav, divadelních představení a hudebních pořadů. Blížící se válka přinášela nové problémy, např. v národnostních otázkách. Na Chrudimsku našlo útočiště množství lidí utíkajících z Německa a z československého pohraničí před silící Hitlerovou mocí. Podle statistiky vydané na začátku ledna 1939 se stal chrudimský okres útočištěm 550 obyvatel z Němci zabraného

³⁵⁴ Více: KOBETIČ, Pavel. *Chrudimský kaleidoskop XX. století*. Chrudim: Okresní muzeum, 2001. 39 s.

³⁵⁵ SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 144 – 145 s.

³⁵⁶ *Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 13 – Chrudim*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2003. 10 s.

³⁵⁷ *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Žehušice, Městské knihy, 2004. 12 s.

³⁵⁸ SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 156 – 159 s.

území, hlavně ze severních Čech. Většina z nich byli Češi, ale také 17 Němců, 6 Slováků, 1 Rus a 12 Židů.³⁵⁹ Z významných osobností bychom mohli zmínit dva německé spisovatele, bratry Heinricha a Thomase Manny, jimž bylo uděleno domovské právo v Proseči na Skutečsku a československé státní občanství, nutné k odchodu z Německa.³⁶⁰

Nacistická okupační vojska vstoupila na chrudimské náměstí 15. března 1939, začalo černé období našich dějin. Druhá světová válka ochromila kulturní i hospodářskou činnost oblasti, průmysl se přeorientoval hlavně tak, aby splňoval válečné požadavky, židovské podniky byly likvidovány. V samotné Chrudimi sídlila také jedna ze služeben Sicherheitsdienst (SD), bezpečnostní nacistické služby a německá posádka. Po atentátu na říšského protektora, Reinharda Heydricha, bylo v zemi vyhlášeno stanné právo, které vyústilo vavražděním a vypálením vesničky Ležáky 24. června 1942, kde byla ukryta ilegální vysílačka Libuše využívaná antifašistickým odbojem.³⁶¹

Na chrudimském okrese za války pracovalo několik odbojových a partyzánských skupin, např. oddíl Mistr Jan Hus. Pomalu se blížící konec války zachycovali i obecní kronikáři, buď v ukrytých kronikách, nebo válečné události dopisovali po jejím skončení. V roce 1965 uspořádal kolektiv pracovníků Vlastivědného muzea v Chrudimi výbor z kronik zachycující toto období, *Chrudimsko v letech 1944 – 1945 perem kronikáře*.³⁶² Publikace zachycuje subjektivní pohledy kronikářů ze 46 chrudimských obcí, uveďme si krátký příklad z vesničky Filipov, jenž vypráví František Urban:

„V noci bylo možno pozorovat signály, jež si partyzáni mezi sebou vyměňovali. Každý den přicházely zprávy o jejich podkonné činnosti. Byli to muži odvážní, riskující každou chvíli své životy. Němci po nich obezřetně slídili a k tomu účelu používali i cvičených psů. Takový oddíl psovodů byl např. ve Svratce. Partyzánská činnost však s ústupem německé armády vzrůstala. Do Filipova se přesunul oddíl partyzánské skupiny Jana Koziny za panující vánice, dne 3. února 1945, v noci.“³⁶³

Na samém konci německé okupace, v sobotu 5. května 1945, vystoupili i Chrudimští proti svým utlačovatelům. Lidé strhávali a ničili německé vyhlášky a vyvěšovali československé národní vlajky, stejně se dělo i v Hrochově Týnci. Ve Skutči se vyzbrojila bojová jednotka zbraněmi ukořistěnými maďarským oddílům. Ještě téhož dne se moci ujaly revoluční národní výbory v několika chrudimských obcích, jejichž počet postupně přibýval.³⁶⁴

³⁵⁹ KOBETIČ, Pavel. *Chrudimský kaleidoskop XX. století*. Chrudim: Okresní muzeum, 2001. 80 s.

³⁶⁰ SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 159 s.

³⁶¹ Více: *Křižovatky času. Ležáky v datech*. Včelákov 2007. 177 s.; PETRTYL, Josef. *Ležáky*. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 1945. 32 s.; SCHILDEBRGER, František. *Ležáky*. Hradec Králové: Kruh, 1982. 101 s.

³⁶² *Chrudimsko v letech 1944 – 1945 perem kronikáře*. Chrudim: Vlastivědné muzeum, 1965. 160 s.

³⁶³ Tamtéž. 8 s.

³⁶⁴ SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 163 – 164 s.

Po válce, v letech 1945 – 1946 odešlo z Chrudimska do pohraničí celkem 13 514 osob, tamější zemědělské usedlosti osídlilo v řádném přidělovém řízení 126 rodin.³⁶⁵

Po roce 1945 došlo i v chrudimském okrese ke znárodnění velkých podniků, které předznamenalo i vývoj situace po únoru 1948. Po převzetí moci ve státě komunistickou stranou bylo postupně likvidováno dřívější soukromé podnikání, mnohokrát to znamenalo konec dobře prosperujících podniků. I v zemědělství nastal obrat, půda byla zcelována v rámci jednotných zemědělských družstev a státních statků a nátlaku podlehla v průběhu 50. a 60. let většina soukromě hospodařících rolníků.³⁶⁶

Podobně jako za první republiky byly na Chrudimsku nejdůležitějšími obory: strojírenský, textilní, potravinářský průmysl a zemědělství. Za nejvýznamnějšího zástupce strojírenství bychom nyní mohli považovat Transportu v Chrudimi, která se zvláště zabývala výrobou dopravních zařízení a která v dobách své největší slávy zaměstnávala až 5 tisíc lidí. Dalšími významnými firmami byly hlinecká Elektro-Praga (dnešní ETA), výrobce domácích spotřebičů, Východočeské cihelny s několika provozovny v Tuněchodech, Rosicích, Chrudimi a Hrochově Týnci a dodnes fungující Prachovické cementárny. Důležitým zaměstnavatelem v regionu se stala Botana Skuteč s několika dalšími pobočkami i v jiných okresech. Zástupcem textilního průmyslu bychom mohli zmínit Elite Chrudim (dnešní Evona) s pobočkou v Chrasti. V Hrochově Týnci postupně vyrostl velkokapacitní cukrovar, v Hlinsku pracoval Průmysl mléčné výživy (dnešní Mlékárna Hlinsko s výrobky značky Tatra) a zde byla tradiční kožešnická výroba začleněna do závodu Kara. Samozřejmě i v jiných místech okresu se nacházely zástupci dalších průmyslových odvětví.³⁶⁷ Obchod a služby se v letech 1948 – 1989 potýkaly především s nedostatkem sortimentu a malými prostorovými kapacitami. Tyto problémy se postupně zlepšovaly, ale ještě v 80. letech stále docházelo k nedostatkům určitého typu zboží.³⁶⁸

Po druhé světové válce se na Chrudimsku přetvářela i struktura školství, postupně byla zmodernizována a vystavěna řada budov základních škol, začaly se objevovat i mateřské školy a v polovině 80. let bylo v okrese již 70 dětských školek. Počet základních škol klesal, neboť malotřídky byly rušeny, vzhledem k tomu, že se díky rostoucí dopravní obslužnosti děti mohly dostávat do měšťanských škol. Také bychom tu našli několik středních odborných

³⁶⁵ KOBETIČ, Pavel. *Chrudimský kaleidoskop XX. století*. Chrudim: Okresní muzeum, 2001. 94 s.

³⁶⁶ První družstva vznikla v Dědové, Rané, Svobodných Hamrech, Svratouchu i Vlčnově, a to již v roce 1949 po vydání zákona o JZD. Nový okres Chrudim, jenž vzniknul v roce 1960 přičleněním Ronovska, Novohradsko a Prosečska zahrnoval již 227 jednotných zemědělských družstev a dva státní statky v Chrudimi a Hlinsku. Více: *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Žehušice, Městské knihy, 2004. 12 s. A: SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 217 s.

³⁶⁷ SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 165 – 217 s.

³⁶⁸ *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Žehušice, Městské knihy, 2004. 12 – 13 s.

učilišť, z nichž v Nasavrkách a Hlinsku se jednalo o učiliště zemědělská. V okresním městě sídlilo i několik středních škol, např. průmyslová škola, zemědělsko-technická a ekonomická.³⁶⁹ S Gymnázii bychom se setkali v Chrudimi a Hlinsku.³⁷⁰

I kulturní oblast se po roce 1948 dostávala do vlivu politické ideologie, lidé na Chrudimsku se každodenně setkávali s politickou propagandou, jež využívala jak divadla, veřejných přednášek, tak i filmu, spolková činnost musela být převedena pod spolehlivou kontrolu nebo byla zakázána, duchovní koncerty rovněž. V Chrudimi se v roce 1951 zrodila tradice festivalu amatérských loutkářů, Loutkářská Chrudim, a o několik let později v červenci 1972 bylo v chrudimském Mydlářově domě otevřeno specializované loutkářské muzeum.³⁷¹ Také se zde konaly již od roku 1942 hudební pátky, aktivně vystupovali divadelní ochotníci a hudební spolek Slavoj a od roku 1958 probíhaly ve městě i letní filmové festivaly. Stejně i ve zbytku okresu se kulturní život odehrával na prknech ochotnických divadel, byly pořádány různé výstavy a přednášky, nebo se na společenském dění podílely místní společenské organizace, které v první řadě měly plnit kulturně-výchovnou funkci mládeže.³⁷² Postupně se v okrese celkově rozvíjel i sportovní život, který byl podporován stavbou nejrůznějších sportovních areálů.³⁷³

Celospolečenské změny po roce 1989 ovlivnily i vývoj chrudimského regionu. Pád socialismu umožnil navázat na přerušené dřívější tradice a začít i zcela nové projekty. Se změnami se muselo vypořádat nejen Chrudimsko, ale hlavně celá země. Změna hospodářské úlohy státu, zřízení živnostenských úřadů, majetkové restituce, zakládání, transformace a zániky jednotlivých podniků měly vliv na změnu celkového hospodářského prostředí. Nové trendy v oblasti podnikání si žádají příliv státních i zahraničních investorů. Firmy nyní podporují kulturní akce, vydávání publikací, ovlivňují podobu obcí, sponzorují sportovní aktivity a další projekty, na které se nedostávají prostředky z obecních pokladen.³⁷⁴ Nyní se v okrese objevily zcela nové fenomény, jako množství benzinových pump a supermarketů, trhy se otevřely zahraničním firmám a ty se pomalu začaly prosazovat i na Chrudimsku.

³⁶⁹ SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 218 – 219 s.

³⁷⁰ FLORIÁN, Čeněk a kol. *Památník státního reálného gymnasia v Chrudimi 1863 – 1948*. Chrudim: Fr. Slavík, 1948. 316 s.; *Památník k 7. sjezdu bývalých profesorů a žáků Gymnázia Josefa Ressela Chrudim 20. – 22. června 2003 : 1863–2003. 140 let Gymnázia Josefa Ressela Chrudim*. Chrudim: GJR, 2003. 107 s.;

³⁷¹ Více: BABORÁKOVÁ, Marcela. *Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi – 1989/1990*. Chrudim: Muzeum loutkářských kultur, 1989. 19 s.; ŽALUDOVÁ, Věra. *Muzeum loutkářských kultur Chrudim*. Chrudim: Muzeum loutkářských kultur, 1989. 33 s.; PRŮŠA, Petr. *Muzeum loutkářských kultur – Chrudim 72*. Hradec Králové, 1972. 10 s.

³⁷² *Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 13 – Chrudim*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2003. 12 s.

³⁷³ KOBETIČ, Pavel. *Chrudimský kaleidoskop XX. století*. Chrudim: Okresní muzeum, 2001. 148 a 162 s.

³⁷⁴ *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Žehušice, Městské knihy, 2004. 13 s.

V 90. letech se celkově uvolňovalo společenské a kulturní prostředí, veřejný život přestal být hlídán a kontrolován. V Chrudimi se i nadále udržela loutkářská tradice, hudební pátky i kabinet ex libris. Také v okrese obnovilo svou činnost množství tradičních spolků, např. 7. prosince 1989 byla v chrudimském okrese obnovena činnost Junáka, nebo 23. března 1991 byla v Pardubicích obnovena Sokolská župa východočeská Pippichova, zahrnující okresy Pardubice, Chrudim a Ústí nad Orlicí.³⁷⁵ Rozvíjí se i školství, 1. září 1991 zahájila v Chrudimi činnost první soukromá střední škola v okrese – Soukromá obchodní akademie nebo v roce 2001 bylo otevřeno Biskupské gymnázium ve Skutči. Ve výčtu nových ale i zaniklých nejrůznějších organizací bychom mohli ještě dlouho pokračovat, za zmínku jistě stojí i otevření Okresní knihovny a Státního okresního archivu.

Nová doba s sebou přinesla množství dosud neznámých trendů, se kterými se společnost i region bude muset ještě naučit vypořádat. Na celkové hodnocení situace po roce 1989 je ještě nejspíš příliš brzy, až časem se ukáže, jestli bylo právě toto období našich dějin úspěšné.

Vývoj Chrudimska v 19. a 20. století se samozřejmě promítal i do samotných pamětních knih. Kronikáři do nich zaznamenávali události z regionu, které je zaujaly nebo je považovali za nezbytné. V kronikách tedy nalézáme, jak se zde postupně měnila hospodářská ale i kulturní základna, jež můžeme doložit třeba zastoupením několika spolkových kronik z 19. století nebo zmínkami o rozrůstajícím se průmyslu v obecních památních knihách. Tento trend logicky sílí v průběhu 20. století, prvně po vydání zákona z roku 1920. Vrchol pak přichází v druhé polovině minulého století, kdy byla jednotlivým druhům pamětních knih věnována stále větší péče a metodické příručky radily letopiscům, na co při práci nemají zapomenout. V souvislosti se vznikem nových organizací a podniků na Chrudimsku byly zakládány i zcela nové typy pamětních knih, např. kroniky mateřských škol, SPOZ, JZD, BSP, atd. Případně bylo úkolem obecních pamětních knih neopominout zachytit veškerý společenský, politický, kulturní a hospodářský život v jednotlivých místech. Proto jsou nám kroniky prospěšně při historické práci, najdeme v nich množství informací z různých oblastí, dokreslující poznatky našeho bádání.

³⁷⁵ KOBETIČ, Pavel. *Chrudimský kaleidoskop XX. století*. Chrudim: Okresní muzeum, 2001. 181 a 184 s.

6 KRONIKÁŘSTVÍ NA CHRUDIMSKU

Při studiu tohoto tématu jsem pracovala se soupisem kronik na Chrudimsku, který je však stále otevřen a postupně doplňován, opravován a aktualizován. Jsou do něho zařazeny pamětní knihy uzavřené i rozepsané, staré i novější, Kroniky, jež fyzicky existují, ale i ty nezvěstné, které jsou doloženy spolehlivým svědectvím. Soupis zahrnuje památné knihy všeho typu: úřady, podniky, spolky a zájmová sdružení a zařízení všeho druhu, jakožto kulturní, zdravotnická, vojenská atd., kroniky rodinné i osobní. Pamětní knihy s klasickými kronikářskými zápisy i ty podpisové, které sloužily či slouží k podpisům návštěv (například muzejní podpisové kroniky z výstav nebo jiné knihy s podpisy významných návštěv určité organizace). Kromě toho tu najdeme i přílohy kronik s pevnou vazbou – alba s fotografiemi, novinovými výstřižky, vlepenými plakáty apod. V neposlední řadě sem patří i kroniky pionýrských oddílů a brigád socialistické práce.³⁷⁶ Soupis eviduje pamětní knihy z celkového počtu 197 obcí, všech osad, vesnic, městeček a měst, prostě všech míst, kde byla vedena jakákoli kronika, zahrnuje rozmezí hranic Chrudimska v roce 2002. Chrudimský okres dnes tvoří 108 obcí, z toho 10 měst a 4 městyse.

Kronikářství na Chrudimsku se vyvíjelo v návaznosti na vydávaná zákonná opatření jednotlivých typů kronik. Jak již bylo dříve řečeno, první zákon o pamětních knihách na našem území byl vydán roku 1835 s platností od 1. ledna následujícího roku a ukládal povinnost založit a vést kroniku „každé faře a každé duchovní i světské obci“. To však neznamená, že kroniky na tomto území před tímto datem vůbec neexistovaly, naopak. Dnes už asi nikdy přesně neurčíme, kolik bylo tehdy vedeno. Množství se jich nedochovalo, o některých se třeba i ví, ale jsou ztraceny, jiné mohou být „ukryty a utajeny“ u soukromého majitele a všechna tato hlediska dnes stěžují přesné určení. Tato problematika se vlastně týká celého trvání kronikářství na Chrudimsku až do současnosti, neboť hlavně soukromé, osobní či rodinné a spolkové pamětní knihy je těžké vypátrat a blížeji se jimi zabývat.

Podle databáze kronik bylo v chrudimském kraji před rokem 1835 vedeno 6 obecních kronik v místech: Chrast, Seč, Skuteč, Svídnice a Tuněchody, přičemž v městečku Chrast měli z přibližně shodného období dvě obecní knihy a konkrétně *Knih pamětní městečka Chrasti* vedená v letech 1712 – 1868, je nejstarší zaevidovaná kronika. V pěti obcích Bělá, Jenišovice, Kněžice, Míčov a Trhová Kamenice bychom pak našli 8 školních pamětních knih a z vesnice Svídnice ještě osobní kroniku, *Dějiny rodiny Jeřábkovy*, o které již bylo dříve mluveno.

³⁷⁶ Více: *Seznam kronik evidovaných SOkA Chrudim ke dni 20. 2. 2008* [online].[cit. 2008–5-10]. URL: <<http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>>.

Zcela jiným fenoménem byly v této době farní a církevní kroniky vůbec. Podle seznamu kronik Římskokatolické církve se před vydáním dekretu prezidia zemského gubernia vedlo nejméně 16 takových pamětních knih, a to je poměrně vysoké číslo.³⁷⁷ Jedna v Chrudimi v rámci děkanského úřadu a ostatní ve farnostech Heřmanův Městec, Hlinsko, Hrochův Týnec, Chroustovice, Krouna, Luže, Nové Hrady, Předhradí (Rychmburk), Trhová Kamenice, Vápenný Podol a Vejvanovice. Zapisovatelem do těchto knih býval většinou samotný duchovní správce.

Ráz těchto nejstarších pamětních knih ještě nebyl omezen a nařízen žádným zákonným opatřením. Bylo čistě na kronikáři, jakou formu zápisu zvolí. Stejně tak i jazyk, kterým bude příběh vyprávět. Ještě se neprojevoval zápis běžný pro každý jednotlivý rok, ale spíše jako série záznamů takových událostí, které byly pro kronikáře zajímavé, neobvyklé nebo potřebné a důležité.

Po vydání nařízení nejvyššího českého purkrabího, hraběte Karla Chotka, v roce 1835 se kronikářská základna v chrudimském regionu trochu více rozšířila. I když gubernium ukládalo povinnost zavést a dále vést kroniku „v každém městě a městyse, a v každém onačejším místě, na každé faře, a v každé duchovní a světské obci“,³⁷⁸ nebyla pamětní kniha založena všude. Obecních kronik na Chrudimsku vzniklo 21 v tomtéž počtu míst, v převážné většině se pak jedná o tzv. *Memorabilien Buch der Gemeinde*...³⁷⁹ Zajímavé je, že v obci Bělá a Hamry se v zápisu v této původní pamětní knize z roku 1836 pokračuje až dodnes.

V 10 duchovních obcích na Chrudimsku pak byla v témže roce také založena pamětní kniha. Byly jimi farnosti: Běstvína, Bojanov, Chrudim, Licibořice, Luže, Práčov, Vápenný Podol, Včelákov, Vejvanovice a Žumberk. Chrudimské děkanství a farnost Žumberk pak zároveň neváhaly zavést k pamětní knize ještě další samostatnou knihu, rejstřík, tzv. *Materialindex*.

V souvislosti s guberniálním nařízením založilo i rychmburské panství roku 1838 pamětní knihu, *Gedenkbuch für das Oberamt der hochfürstlich Thurn und Taxisschen Herrschaft Richenburg chrudimer Kreises*.³⁸⁰ Samotné obci Rychmburk, dnes zvané

³⁷⁷ Seznam kronik úřadů Římskokatolické církve evidovaných Státním okresním archivem Chrudim ke dni 4. dubna 2008. SOKA Chrudim. Ani tento soupis však není úplný a definitivní. Obsahuje 56 církevních pamětních knih, z nichž 20 není blíže určeno a navíc je seznam dále doplňován.

³⁷⁸ Chotkovo guberniální nařízení z 31. srpna 1835. In: *Memorabilien Buch des Städtchen Lusche. Kniha pamětní představeného úřadu městečka Luže panství Košumberk*. SOKA Chrudim. Archiv města Luže. Č. př.: 68/99.

³⁷⁹ *Memorabilien Buch* vznikly v těchto obcích: Bělá, Blatno, Bojanov, Hamry, Hlinsko, Hrochův Týnec, Chroustovice, Chrudim, Jenišovice, Kameničky, Krouna, Luže, Medlešice, Podhořany u Ronova nad Doubravou, Předhradí (Rychmburk), Řepníky, Skuteč, Stradou, Střítež, Štěnec a Štěpánov.

³⁸⁰ *Gedenkbuch für das Oberamt der hochfürstlich Thurn und Taxischen Herrschaft Richenburg Chrudimer Kreises. 1838 – 1866. Pamětní kniha panství Rychmburk* [CD-ROM]. SOKA Chrudim. Obecní úřad Rychmburk.

Předhradí, nebránilo zavést vlastní obecní kroniku, *Memorabilien Buch der Gemeinde Richenburg*.³⁸¹ Jelikož jsou obě kroniky z podobného prostředí a dokonce byly psány i v téměř shodném časovém období, jsou si dosti podobné. Rozdílné jsou hlavně v jazyce, kterým jsou psány. Panská v němčině a obecní převážně česky. Stejně jako z panské se i z obecní kroniky dovíme vývoj majitelů hradu. Po něm následuje předmluva od zdejšího kooperátora, Aloise Brychty, který sem na žádost představeného Václava Mudrocha vypsál děje městyse a hradu rychmburského:

*„Požádán byv od památnosti milovného představeného městyse p. Václava Mudrocha k zdělení mu sepsaných od mne památností hradu a panství Richenburského, neváhám Vám, milí občané! V knihu tuto památní vypsati osudy městyse Vašeho a hradu Rychmburského zvláště, neboť jest to první povinností každého občana znáti osudy a památnosti občiny své, znáti své rodáky, jenž si nevšedních zásluh o vlast a církev získali. Proto přijmete povděčně, co Vám tu vypravovati budu a zaznamenávejte pilně na budoucno vše, co se městyse samého a hradu týká, by Vám na to potomstvo díky vzdalo a nemuselo nad netečností Vaši želati.“*³⁸²

Z vypravování Aloise Brychty se tedy dovídáme o založení hradu a počátcích rychmburské obce, o založení tvrze Radyně a zde panujících rodech Slavníkovců, Vršovců a Děpolticů, o přestavění tvrze na hrad, dovídáme se tu i pověst o zalděné slečně Berkové, o rodu pánů Malovců z Pardubic. Dále tu najdeme i několik životopisů majitelů hradů, jako Viléma z Pardubic, Jana Smila Flašky a Arnošta Smila Flašky z Rychmburka, po jejichž smrti spadalo panství pod správu královské komory, později pak přešlo na rytíře Jana Parduse z Horky a Vratkova. Další strany obecní pamětní knihy zaplňují medailony šlechtických rodů, majitelů na Rychmburku – Šťastných z Waleštýna, Berků z Dubé a Lípy, hrabat Kinských ze Vchynic a Tetova a knížat z Thurn a Taxisu, posledním vlastníkem panství zapsaným do kroniky byl Maxmilián Karel Thurn-Taxis. Tím končí jakýsi historický úvod, který se víceméně shoduje i s pamětní knihou rychmburského panství. Na následujících několika málo stranách anonymní pisatel zapisoval události z let 1855 – 1866. Jedná se o několik krátkých záznamů týkajících se místních událostí, jako stavby školy na Rychmburku, smrti zdejšího faráře Aloise Brychty a nástupu nového, P. Zelinky. Kroniky z Předhradí mají společný i závěr, obě končí rokem 1866, obdobím, kdy v monarchii řádila prusko-rakouská válka. V obecní kronice však kronikář zvolil pro líčení válečného běsu stručnější verzi:

„Dne ? června 1866 byla Německem vypovězena válka Rakousku a současně napadeno Rakousko spojencem Německa – Itálií. Hrůzy válečné dotkly se také v mnohém ohledu i městyse Rychmburku. Poděšení obyvatelé zprávou, že Prušáci blíží se od Hradce Králové v den před sv. Petrem a Pavlem houfně opouštěli, nejnutnějším na rychlo se

³⁸¹ *Memorabilien Buch der Gemeinde Richenburg Anfangend 1. Jänner 1836. 1836 – 1866.* SOkA Chrudim.

Obecní úřad Rychmburk.

³⁸² Tamtéž.

*opatřivše, příbytky své, hledající spásy a ochrany v lesích a horách blíže Vortové a Herálce. Ostatní majetek svůj nechali na pospas nepříteli. Když však ukázaly se poplašné zprávy v hlavních děsných rysech lichými, a vojsko rakouské stálými proudy k severu proti nepříteli postupovalo, vraceli se opět vystěhovalci k opuštěným svým krbům rodinným. Po nešťastné bitvě u Hradce Králové, kde vojsko rakouské hroznou a rozhodnou porážku utrpělo, začaly se tlupy drzých vousáčů pruských i po všech okolních rozlézati. Nelze slovy vypsati co lidé návštěvou jich postižené od nich zkusili natisků i ústrkův. Oni byli pány v domě a domácí byli jich prostou čeládkou. Bohudíky však, že jejich návštěva neměla dlouhého trvání. Po míru uzavřeném ve Vídni počali se zpupní vetřelci, kteří zatím z hubených a vychrtlých, tučných a vypasenými se staly, poněnáhu vytráceli. Kletba těžce zkoušeného lidu českého provázela je až za hranice. Chraň Bůh potomky naše před podobnou návštěvou. Vojsku bavorskému a saskému, ačkoliv také nepřátelskému, všecka čest, chovalo se čestně a zdrženlivě, nepůsobících žádných násilností.*³⁸³

Roku 1836 byla na Chrudimsku založena jediná školní pamětní kniha, její vznik však nesouvisí s dekretem prezidia zemského gubernia, jedná se o shodu náhod. *Pamětní kniha obecné školy ve Svidnici* končila rokem 1916 a následně v dalších třech svazcích vedena až do roku 1985.³⁸⁴

Další zákon o pamětních knihách byl vydán roku 1920, po vzniku samostatné Československé republiky. Na dlouhé období let 1836 – 1920 však nesmíme zapomenout. I tato doba dala možnost vzniknout několika desítkám pamětních knih různého charakteru. Přičemž v roce 1850 byl vytvořen politický okres zahrnující soudní okresy Hlinsko, Chrudim a Nasavrky, rozšíření správního území se také projevilo do vzrůstajícího počtu obecních pamětních knih. Tehdy bylo psáno 42 obecních kronik v 38 obcích, v 32 z nich byla založena zcela nová obecní pamětní kniha. Z toho počtu pak ve čtyřech místech Dvakačovice, Skutíčko, Slatiňany a Trojovice je tato původní obecní pamětní kniha psána až do současnosti. Zajímavé také je, že se sedm obcí rozhodlo začít psát pamětní knihu během první světové války, z nichž Dobrkov a Dvakačovice již na počátku světového konfliktu v roce 1914, obec Topol o rok později a vesnice Ctětín, Sobětuchy, Vortová a Vyžice až v posledním válečném roce. K obecním kronikám z tohoto období bychom mohli přiřadit i dva rukopisy od Josefa Bekery z Hrochova Týnce, *Minulost města Hrochova Týnce* z let 1895 a 1916, které nejsou obecními kronikami v pravém slova smyslu, ale chrudimský státní archiv je do své evidence zahrnuje. Podobný případ je i *Kronika obce rychnovské Jana Chalupníka*, jež je evidována jako pamětní kniha soukromá.

³⁸³ *Memorabilien Buch der Gemeinde Richenburg Anfangend 1. Jänner 1836. 1836 – 1866.* SOkA Chrudim. Obecní úřad Rychmburk. 53 s.

³⁸⁴ *Pamětní kniha. 1836 – 1916.* SOkA Chrudim. Nezpracovaný archivní fond: Obecná škola Svidnice. Bez inventárních a přírůstkových čísel. Další svazky kroniky. *Pamětní kniha trojtřídní obecné školy ve Svidnici. 1916 – 1940.; Pamětní kniha. 1940 – 1967.; Pamětní kniha – Kronika L. P. 1968 – 1985.*

V časovém období let 1836 – 1920 se na Chrudimsku také značně rozšířila základna školního kronikářství. V devětatvaceti obcích bylo celkem vedeno 45 školních pamětních knih. V sedmi místech jsou školní kroniky několikasvazkové.³⁸⁵

V pěti obcích bylo v téže době vedeno 7 církevních kronik. Po jedné v Chrudimi, Jenišovicích a Vrbatově Kostelci, po dvou v Luži a Řepníkách. Ve Vrbatově Kostelci se ale nejedná o klasickou pamětní knihu, ale o koncept zápisů do nově založené kroniky za rok 1843 a stejně tak i jedna z lužských farních kronik je „pouhými“ výpisky z knihy košumberské. V Chrudimi se jedná o pamětní knihu děkanství, v ostatních místech o klasické farní pamětní knihy.

Na konci 19. a začátku 20. století se začalo rozšiřovat spolkové kronikářství, tento trend byl spojen s vydáním prvního spolkového zákona ze dne 26. listopadu 1852. V naprosté většině případů se v chrudimském regionu nyní setkáváme s památními knihami sboru dobrovolných hasičů. Soupis jich eviduje celkem 9 v místech: Čankovice, Hroubovice, Jenišovice, Kostelec u Heřmanova Městce, Nové Hrady, Pokřikov, Rabštejnská Lhota, Trhová Kamenice a Včelákov. Výjimku z tohoto výčtu představuje *Kronika ochotnicko-vzdělávacího spolku Svatopluk Čech* v Horce u Chrasti, která je tvořena záznamem událostí z let 1907 – 1945.

Ojedinelým případem z právě sledovaného období je podniková *Pamětní kniha mariánské nemocnice* v Heřmanově Městci z let 1899 – 1942.

Po konci první světové války a vytvoření samostatné Československé republiky v říjnu 1920 se začalo znovu uvažovat o vzniku nového zákona o pamětních knihách. Tento plán se nakonec uskutečnil vydáním zákona č. 80/1920 Sb. ze dne 30. ledna 1920 a který upřesňovalo vládní nařízení č. 211/1921 Sb. ze dne 9. června 1921, jež ukládalo povinnost pořídit pamětní knihu nejpozději do konce roku 1922.³⁸⁶ To bylo o něco později zrušeno nařízením v roce 1932, proto se nyní budeme zabývat obdobím let 1920 – 1931.

V letech 1920 – 1931 nastává „boom“ v zakládání obecních kronik na Chrudimsku, které bylo nyní tvořeno soudními okresy Hlinecka, Chrudimska a Nasavrcka. V tomto období bylo v osmdesátičtyřech místech vedeno 93 obecních kronik. Přičemž v 71 místech byla zavedena úplně nová obecní pamětní kniha. Tím myslím, že v dané obci ještě nikdy nebyla vedena. V Bojanově, Chrasti, Přehradí a Řepníkách byla obecní kronika tak zvaně nově

³⁸⁵ Bělá a Heřmanův Městec (3 svazky), Kostelec u Heřmanova Městce (4 svazky), Lhota u Chroustovic (2 svazky), Proseč u Skutče, Slatiňany a Zaječice (po 3 svazcích školních kronik).

³⁸⁶ *Zákon ze dne 30. ledna 1920* [online]. [cit. 2007–3–14]. URL: <<http://www.kronika.sf.cz>>. A: *Vládní nařízení č. 211/1921 Sb. ze dne 9. června 1921*. In: PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 20 s.

započata. Prvotní pamětní kniha tu již byla kdysi zavedena, ale po nějakém čase se již v záznamu nepokračovalo. Proto po vydání zákona v roce 1920 byla kronika v těchto místech znovu založena. V dalších třinácti obcích bylo vedeno 19 kronik, které navazovaly na původní pamětní kroniku, vlastně byly jejím pokračováním. Někde takových kronik vedly více pro krátká časová období (Skuteč, Zájezdec), jinde byla doplněna několika svazkovými přílohami, jako například v Kostelci u Heřmanova Městce nebo v Hrochově Týnci bychom z tohoto krátkého období našli dvě pamětní knihy, které dále doplňují čtyři rukopisy, *Příspěvky k dějinám Hrochova Týnce*, dva díly *Dějin Hrochova Týnce* a *Stručné dějiny Hrochova Týnce*.

Z let 1920 – 1931 je zaevidováno 15 školních kronik z celkem dvanácti míst, 3 školní kroniky měli v Proseči u Skutče, 2 v Předhradí a po jedné v Bělé, Dřeveši, Heřmanově Městci, Jenišovicích, Krouně, Libkově, Miřetíně, Rosicích u Chrasti, Slatiňanech a Zaječicích.

Z roku 1926 bychom v Nabočanech našli spolkovou *Pamětní knihou Sboru dobrovolných hasičů*, která byla dovedena do doby konání Mnichovské konference. Ve vsi Orel se setkáváme se soukromou *Knihou historie a děje Orel a okolí*, která byla vedena jen v krátkém období tří let 1930 – 1933.

Zákon č. 80/1920 Sb. byl více upřesněn po dvanácti letech vládním nařízením č. 169 ze dne 17. listopadu 1932.³⁸⁷ Po jeho vydání se na Chrudimsku znovu objevilo množství zcela nových obecních kronik. V nyní sledovaném časovém období let 1932 – 1949 je potřeba pamatovat na to, že v době okupace Československa německými vojsky byly obecní kroniky odvezeny pryč z obecních úřadů a činnost místních kronikářů se přerušila.³⁸⁸ Po válce pak byly pamětní knihy navraceny zpět, někde se rozhodli krušná léta doplnit, jinde se nenašel kronikář, který by tak učinil nebo naopak nechal v kronice volné místo, že chybějící období doplní později, ale už se tak nestalo. Aby byly závažné události druhé světové války do obecních pamětních knih doplněny, nabádala i Archivní komise při kulturní sekci Zemského národního výboru českého v Praze svoláním z května 1945.³⁸⁹ Po únoru 1948, kdy se u nás

³⁸⁷ *Vládní nařízení č. 169 ze dne 17. listopadu 1932 o pamětních knihách obecních* [online]. [cit. 2008–2-19]. URL: <http://archiv.semily.cz/kroniky/vl_nar_169.htm>.

³⁸⁸ *Směrnice č. 129.247/40-IV/4 ze dne 21. října 1940*. Více: JUDr. SAMČÍK, Peter. *Obecní kroniky*. In: Veřejná správa č. 31/2005 [online]. [cit. 2007–3-14]. URL: <http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/vs/0531/pril_info.html> .

³⁸⁹ *Obecním kronikářům! Provolání kronikářům v květnových dnech 1945*. Vlepeno In: *Memorabilien Buch des Städtchen Lusche. Kniha pamětní představeného úřadu městečka Luže panství Košumberk*. SOKA Chrudim. Archiv města Luže. Č. př.: 68/99.

výrazně změnila politická situace, pak začaly pro kronikářství nové časy, které nastiňoval již výnos Ministerstva informací a osvěty ze dne 30. listopadu 1950.³⁹⁰

V letech 1932 – 1949 můžeme sledovat ve čtyřiačtyřiceti chrudimských obcích 52 obecních pamětních knih, z nichž ve třiadvaceti místech se jednalo o kroniku zcela novou, první pamětní knihu v dané obci. Zbývající jsou pokračováním starších kronik. V Hlinsku, Hrochově Týnci, Hroubovicích, Skutči a Žďárci u Skutče měli dokonce po dvou svazcích. Ve vsi Doly založili druhou pamětní knihu po delší časové odmlce, ale jen na jeden rok – 1937. V Orli soukromý kronikář pokračoval v díle *Kniha historie a děje Orel a okolí*, přičemž za toto období stihl vytvořit dalších pět částí. Ještě před druhou světovou válkou v roce 1936 začal psát Jindřich Vosmík soukromou kroniku, jež nese název *Pomístní jména pozemků žijící v paměti lidu v katastru Horní Holetín*, a která vedle místní části obsahuje podrobný popis světové války a osudy Holetínských v ní.

Poměrně výrazně zastoupeny jsou v této době i školní kroniky. V jednadvaceti obcích bylo vedeno 29 pamětních knih a 18 z nich pak bylo započato ve stejném roce, a to 1940.

V Bítovanech, Horce, Hrochově Týnci, Rabštejské Lhotě a Řepníkách se z let 1932 – 1949 setkáme se spolkovými pamětními knihami. Nyní už se kromě hasičského spolku v Rabštejské Lhotě objevuje tělocvičná jednota Sokol v Bítovanech, ochotníci v Řepníkách a na krátkou dobu 1945 – 1946 dokonce i Junák v Horce u Chrasti. V Hrochově Týnci se kronika zabývá pořádáním tzv. Hrochovotýnských sobot v průběhu nacistické okupace v letech 1943 – 1944.

V roce 1948 byla založena církevní *Pamětní kniha chrudimského arciděkanství*, o níž však nic podrobnějšího nevíme.³⁹¹

Od 50. let 20. století se obecní kronikářství začalo vyvíjet v rámci nové politické ideologie. Začalo vycházet větší množství různých metodických příruček, které kronikářovi podávaly odborné rady prospěšné k práci. K těm postupně přibývala další metodika, týkající se i ostatních druhů pamětních knih, zvláště pak závodních a podnikových kronik. Zcela novým fenoménem se staly např. kroniky Sboru pro občanské záležitosti (SPOZ), pracující při místních a městských národních výborech, které se udržely až do současnosti.

V letech 1950 – 1989 je z chrudimského regionu evidován zatím největší počet kronik. Na vyšším počtu se značně podílí i ta skutečnost, že větší pozornost byla věnována doprovodné dokumentaci (přílohám), která je obvykle vedena jako samostatná kniha a těch

³⁹⁰ *Nové směrnice o vedení pamětních knih č. 62.838/50-I/2 ze dne 30. listopadu 1950. Více: Příručka kronikáře. Prozatímní pokyny pro vedení obecních kronik. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1951. 10 – 14 s.*

³⁹¹ *Seznam kronik úřadů Římskokatolické církve evidovaných Státním okresním archivem Chrudim ke dni 4. dubna 2008. SOkA Chrudim.*

může být pro dané období kroniky několik. Jimi jsou různá fotoalba, novinové výstřižky, pohlednice, dopisy, plakáty, zápisy ze schůzí či voleb obecního zastupitelstva, magnetofonové nahrávky nebo další zvukové, video a jiné záznamy. Na vzrůstu počtu pamětních knih se také notně podílí ta skutečnost, že v roce 1949 opět došlo k správním změnám a okresy Chrudim a Hlinsko pohltily bývalý soudní okres Skuteč, některé obce i odpadly, přesto se však území Chrudimska znovu zvětšilo. K dalšímu rozšíření území došlo znovu již v roce 1960, kdy byly k Chrudimsku přidruženy části okresu Čáslavska, Vysokomýtska a Novohradska.³⁹² Také péče, která byla v letech 1950 – 1989 kronikám věnována, neznala dosud období. Tato doba kladla důraz na to, aby byly kroniky ve všech průmyslových i zemědělských podnicích, v jejich rámci je zakládaly i tzv. brigády socialistické práce. Měly ji vést i mládežnické organizace. Všechny tyto faktory se podílí na skutečnosti, že kronikářská základna na Chrudimsku značně vzrostla.

Z tohoto čtyřicetiletého období soupis kronik zaznamenal 388 obecních kronik ve stopatnácti chrudimských obcích. Přičemž v devětadvaceti místech se jednalo o první pamětní knihu. Do současnosti je z tohoto období vedeno 53 obecních kronik. Ze vsi Městec se pak v databázi kronik nachází 5 soukromých pamětních knih, jedna z nich nese název *Záznam z obcí Chroustovic, Ostrova a Městce* a další čtyři jsou jednotlivými díly *Městce v obrazech*, které obsahují popisy a fotografie květin.

Poměrně stejným počtem jsou zastoupeny školní a SPOZ kroniky. V osmnácti obcích bychom našli 47 pamětních knih mateřských, základních nebo středních škol a v dalších čtyřadvaceti obcích 48 pamětních knih Sboru pro občanské záležitosti. Těch mohlo být v jednotlivých místech také víc, buď v podobě na sebe navazujících svazků, nebo mohly být tematicky zaměřené jako kroniky vítání občánků, zlatých svateb (Kočí) či kroniky narozených (Včelákov).

Celkem 25 spolkových kronik nacházíme v nynějším sledovaném období v 16 obcích. Novým fenoménem se stávají pionýrské kroniky, těch tu shledáme jedenáct. Dále sedm hasičských, dva svazky jsou věnovány Svazu žen (Hroubovice, Slatiňany), Svazarmu (Trhová Kamenice, Bítovany) a fotbalovému spolku (Bítovany), z Medlešic je do soupisu zahrnuta kronika brigády socialistické práce místního Jednotného zemědělského družstva.

Dalším zástupcem kronik obsažených v databázi chrudimských kronik jsou dvě podnikové pamětní knihy, a to konkrétně z Heřmanova Městce a Slatiňan. První z nich se týká heřmanoměstského Domova důchodců, která je vedena od roku 1959 do současnosti.

³⁹² Tento územní rozsah uvažujeme až do roku 2002, v jehož hranicích je veden i Soupis chrudimských kronik.

Druhá zaznamenává události let 1974 – 1992 blíže nespecifikované, slatiňanské brigády socialistické práce. Tento faktor také značně komplikuje bádání. Databáze, která je stále ještě v tzv. „pracovní“ verzi, rozděluje velké množství pamětních knih do několika skupin podle jejich typu. Bohužel však mnohdy jsou jednotlivé typy kronik zahrnuty v různých skupinách, jako je tomu i v tomto případě kroniky BSP.

Z let 1950 – 1989 se ve Slatiňanech setkáme s jedinou církevní kronikou. Zahrnuje léta 1956 – 1966 a zachycuje dění okolo řádových sester.

S cíleným rozvojem kronikářství se i chrudimský region rozhodl vydávat odborný metodický časopis, *Kronikář Chrudimska*. Ten vycházel jednou ročně a měl informovat o všem, co se „v poslední době na úseku kronikářské práce vykonalo, co se chystá v nejbližší budoucnosti, pomáhat méně zkušeným, příp. zcela novým kronikářům v jejich činnosti.“³⁹³ Časopis byl publikován v letech 1981 – 1989. Na začátku vycházení časopisu pracovalo v Chrudimském okrese 104 kronikářů, 6 při městských národních výborech a 98 ve vesnických obcích. Ve dvanácti místech se ještě na vlastního zapisovatele čekalo. Průměrný věk kronikáře v roce 1981 činil 59,8 let.³⁹⁴

Kronikář Chrudimska se snažil poskytovat letopiscům potřebnou odbornou pomoc a navíc je informovat o kronikářské základně v tomto regionu. Pochválil obce, kde byly kroniky vedeny vzorně a naopak pokáral ta místa, kde se k vedení kroniky moc neměli, nebo ji nevedli dostatečně řádně. Pro motivování jednotlivých kronikářů byly v jednotlivých číslech vydávány krátké medailony nejšikovnějších pisatelů i s úryvkem z jejich práce, například v roce 1983 se psalo o PhDr. Zdeňku Šolleovi, kronikáři z Podhořan, jenž byl i členem Okresního poradního sboru pro kronikářství v okrese Chrudim.³⁹⁵

V rubrice Z praxe našich kronikářů, pak sami autoři poskytovali své cenné zkušenosti, podobně jako Marie Synková ze Zaječic:

„Při zpracování zápisu do kroniky si představuji, co by mne asi zajímalo, kdybych ji otevřela za sto nebo více let. Snažím se, aby zápis poskytl obraz obce a života v ní co nejpřesněji a nejobsažněji. Pomáhá mně diář, kam denně zapisuji počasí, vnitropolitické i světové události, jak je přinášejí sdělovací prostředky, významná hlášení místního rozhlasu, zprávy z obce, např. úmrtí, úraz, zvláštní postoj některého občana apod. Na MNV projdu zápisy ze zasedání rady a pléna. O činnosti složek NF, o školství apod. se dovídám z různých pramenů. Roční zápis uvedu krátkou charakteristiku uplynulého roku, byl úrodný, neúrodný, příliš mokrý nebo suchý, politická situace ve světě apod. Ze zápisů ze zasedání rady MNV vybírám podstatné, např. jednání o výstavbě obce, zásobování občanů apod. Obsáhleji popisují veřejné schůze, na kterých vystupují v kulturních vložkách naše děti a diskusní příspěvky našich občanů, které jsou buď kritické, nebo podnětné. JZD píše svou vlastní

³⁹³ *Kronikář Chrudimska I. Metodický časopis pro práci kronikářů*. Chrudim: Okresní muzeum, 1981. 4 s.

³⁹⁴ Tamtéž. 5 s.

³⁹⁵ *Kronikář Chrudimska 3. Metodický časopis pro práci kronikářů*. Chrudim: Okresní muzeum, 1983. 20 – 22 s.

kroniku. Přesto si všimnu celkové sklizně a hektarových výnosů plodin, užítkovosti hospodářských zvířat, stručně popíši průběh polních prací, výstavbu a kulturní život členů JZD. Z činnosti složek NF vybírám to, co je záslužné a příkladné, i to, co je potřeba zlepšit. Během roku se stane v každé obci něco neobvyklého, zajímavého, co vzruší klidný život občanů: požáry, povodně, tragická úmrtí, vzácné návštěvy v obci apod. Velký zájem je o průběh počasí. Nezapisuji jen suše výšky teplot nebo srážek, ale všímám si, kdy rozkvetly první sněženky, přiletěly vlaštovky, plují ledy, uhodil první mrazík, napadl první sníh, bylo zatmění Slunce nebo Měsíce. Trochu rozpaků mě působí množství zkratek, bez nichž se dnes neobejdeme. Budou jim naši potomci rozumět? Myslím si, že by u obecní kroniky měla být zvláštní příloha používaných zkratek a jejich vysvětlení.³⁹⁶

Kromě toho v Kronikáři Chrudimska byly publikovány i životopisy významných regionálních osobností, pozvánky na zajímavé kulturní akce, historické události regionu, např. o místním partyzánském hnutí nebo vypálení Ležáků, bibliografické seznamy regionální literatury, hodnocení okresních, krajských a státních kol celonárodních kronikářských soutěží apod. Jednotlivé díly byly tematicky zaměřené, zabývající se vždy konkrétním problémem, jakožto přílohami kroniky, její kulturně-výchovnou funkcí, jazykovým koutkem, spoluprací kronik či spíš kronikářů s ostatními institucemi, např. se školami atd.³⁹⁷

Okresní muzeum v Chrudimi, které časopis vydávalo, na Chrudimsku také provádělo samotné odměňování kronikářů. Odměna byla poskytována v souladu s metodickým návodem Ministerstva kultury Československé republiky. Kronikářům náležela za jejich práci odměna podle výnosu čj. 14.444/1977-Va/3 ze dne 14. září 1977 o úpravě platových poměrů pracovníků kulturních a kulturně výchovných příspěvkových organizací spravovaných národními výbory. Podle velikosti obce byl stanoven počet hodin, které by měl kronikář týdně odpracovat, základní mzda za 1 hodinu činila 8,37 Kčs. Do 500 obyvatel – 2 hodiny týdně, do 2000 – 4 hodiny, do 5000 – 6 hodin a do 10000 obyvatel pak – 9 hodin týdně. Chrudim měla tehdy 22000 lidí, tudíž měl místní kronikář pracovat 22 hodin týdně.³⁹⁸

Dnes už je situace zase jiná. Nyní záleží čistě na obecním zastupitelstvu, aby svému kronikáři přiznal takovou odměnu, podle toho jak si cení jeho práce a vynaloženého úsilí. Doporučené úvazky kronikářů jsou 2 – 3 hodiny týdně do 500 obyvatel obce, 4 – 7 hodin do 2000 lidí, do 5000 pak 8 – 11 hodin a do 10 000 obyvatel 12 – 15 hodin týdně.³⁹⁹ V samotné Chrudimi se na konci května 2008 konalo výběrové řízení na nového kronikáře. Z rozpočtu města je počítáno s odměnou ve výši 70 tisíc Kč. V ceně je započtena i kronikářova

³⁹⁶ *Kronikář Chrudimska 3. Metodický časopis pro práci kronikářů.* Chrudim: Okresní muzeum, 1983. 25 s.

³⁹⁷ *Kronikář Chrudimska 1 – 9. Metodický časopis pro práci kronikářů.* Chrudim: Okresní muzeum, 1981 – 1989.

³⁹⁸ *Kronikář Chrudimska 1. Metodický časopis pro práci kronikářů.* Chrudim: Okresní muzeum, 1981. 9 s.

³⁹⁹ *Doporučené úvazky kronikářů podle velikosti obce*[online].[cit. 2008–5–10]. URL: <http://www.soka-cr.cz/sluzby/vzor_smlouvy.htm>.

publikační činnost v chrudimském zpravodaji a besedy s občany. Město také hradí provozní náklady jako vyvolávání fotografií pro přílohy, noviny, kancelářské potřeby, papír, telefon a poskytuje i kancelář.

I v jiných regionech na území Československa vznikaly odborné metodické časopisy, např. *Zpravodaj pro kronikáře Ústeckoorlicka*, jenž vycházel dvakrát ročně od února 1982 do dubna 1990.⁴⁰⁰ Přibližně ve stejném období vycházel metodický list pro kronikáře i na Plzeňsku, pod názvem *Kroniky a současnost*, proto ani v tomto směru se vývoj kronikářství na Chrudimsku od ostatních okresů výrazně nelišil ani nevymykalo.

Po sametové revoluci v roce 1989 a o něco později, po vzniku České republiky, se kronikářství obecně přestalo už tolik věnovat pozornost. Také se jedná o dobu poměrně nedávnou a jistě nám z ní mohou být některé kroniky ještě utajeny. Od roku 1989 se v databázi setkáváme se 183 obecními kronikami v celkovém počtu 49 obcí, z nichž je celkem 50 pamětních knih dodnes vedeno. V Klešicích, Křižanovicích a Lánech se dokonce jedná o obecní pamětní knihu zcela nově založenou. Ve vsích Třibřichy a Sobětuchy se rozhodli znovu založit kroniku po delší časové odmlce. V devíti místech najdeme 10 kronik Sboru pro občanské záležitosti, přičemž v šesti z nich je stále pokračováno a v Krouně mají již druhou. V Kostelci u Heřmanova Městce a v Ostrově stále vedou spolkovou hasičskou pamětní knihu, ale v prvním případě se jedná o Hokejový klub Sboru dobrovolných hasičů. V Chrudimi narazíme ještě na pět školních pamětních knih.

Chrudimské kronikářství se vyvíjelo podobně jako v celé zemi a nepřináší žádná větší regionální specifika. Ta mohou být dána jedinečností jednotlivých kronikářských osobností, jejich způsobu práce a samotného záznamu. Nebo třeba v podobě ojedinělosti a originalnosti různých zdejších spolků, které byly charakteristické právě jen pro toto teritorium. Za takovou společenskou organizaci můžeme považovat již několikrát zmiňovaný chrudimský spolek Prahnízdo Kosů.

Podle seznamu kronikářů je v jednotlivých vsích a městech na Chrudimsku evidovaných ke dni 23. červnu 2004 situace následující:⁴⁰¹ ve stosedmadvaceti chrudimských obcích je kronikář jmenován ve 110 případech, toto číslo tvoří 59 žen a 51 mužů. Ve zbývajících sedmnácti místech kronikář jmenován není, ale v Sobětuchách, Rabštejské Lhotě a Hodoníně si pamětní knihu vede sám starosta.

Při studiu chrudimského regionu a při práci se soupisem kronik nesmíme zapomínat na důležitou maličkost. Tato databáze je v současné době neúplná. Stále je aktualizovaná a

⁴⁰⁰ *Zpravodaj pro kronikáře Ústeckoorlicka 1 – 16*. Vysoké Mýto: Okresní muzeum, 1982 – 1990.

⁴⁰¹ *Seznam kronikářů v obcích na Chrudimsku ke dni 23. červnu 2004*. SOKA Chrudim.

doplňovaná. Proto se nemůžeme dogmaticky řídit výše uvedenými čísly, neboť větší počet pamětních knih je blíže nespecifikován a tudíž nemohou být podrobněji zpracovány. Tato čísla nás mají uvést „do obrazu“, jak se kronikářská základna na Chrudimsku rozvíjela, ale bohužel v současnosti nemůžeme určit přesné počty jednotlivých typů kronik a ani přesně určit kolik pamětních knih v jednotlivých letech přibývalo a bylo vedeno. Soupis vede přes jeden tisíc kronik všeho druhu a nedávno byl zpřístupněn i na internetu.⁴⁰² Badatelům slouží hlavně k ověření existence daného historického pramene a jeho další přístupnosti.

Z tohoto přehledu jsem došla k závěru, že kronikářství na Chrudimsku má vzrůstající tendenci a pevné tradice. Největšího počtu zastoupení se těší obecní kroniky, které podle mého názoru taky poskytují největší možnosti v historickém využití, jejich zakládání a vedení bylo také nejvíce sledováno a zdůrazňováno. Školní kroniky tvoří druhou nejvíce zastoupenou skupinu, i když je toto číslo skoro 4krát nižší. Poměrně vyrovnanou skupinu plus minus kolem padesáti exemplářů tvoří kroniky církevní, spolkové a kroniky Sboru pro občanské záležitosti. Ostatní druhy pamětních knih již jsou také poměrně početně vyrovnané, ale bohužel již nejsou právě hojně zastoupeny. Přes 1000 svazků všech druhů kronik, které jsou dosud na Chrudimsku zaznamenány, tvoří úctyhodné číslo a dokládá tak místní širokou kronikářskou tradici.

⁴⁰² Více: *Seznam kronik evidovaných ke dni 20. 2. 2008* [online]. [cit. 2008-5-10]. URL: <<http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>>.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se pokusila podat ucelený obraz vývoje kronikářství na Chrudimsku v 19. a 20. století. Tato doba je ve znamení velkých proměn a nových začátků, které můžeme po pečlivém studiu vyčíst i z pamětních knih.

Kronikářství od svého vzniku zaznamenalo celou řadu proměn, ať již v otázce autora nebo zapisovaného tématu. Podle profesora Eduarda Maura se s větším rozvojem lidového zápisu badatelská pozornost začala soustředit i na kronikářské záznamy lidové provenience, které byly nejprve chápány jako důležitý zdroj informací především pro lokální dějiny a jako historický pramen, jenž dokumentuje způsob života lidu a jeho tradiční kulturu. Na přelomu 19. a 20. století historik Josef Pekař upozornil na další možnost jejich využití, a to především při studiu myšlenkového světa venkovského obyvatelstva, jeho reakcí na dobové události a zejména na jejich vlastní situaci. Tento přístup více rozvinul František Kutnar v díle *Sociálně myšlenková tvářnost obrozenského lidu*.⁴⁰³ Větší přínos pro rozvoj lidového kronikářství měla v 60. letech 20. století práce etnografů Otakara Nahodila a Antonína Robka.⁴⁰⁴ Významné byly zejména jejich edice lidových kronik z českých venkovských měst a vesnic. Studium kronik městské provenience se zabýval zejména Pavel Bělina.⁴⁰⁵ Poslední velkou publikací, zabývající se otázkou lidového kronikářství v 18. a 19. století, je monografie Barbory Mlynaříkové.⁴⁰⁶

Obecní kroniky, ostatně jako i ostatní druhy pamětních knih, jsou velmi zajímavým historickým pramenem. Podle mého mínění jsou v dnešních oblastech historického bádání tak trochu opomíjeny, nepřinášejí totiž podstatné a nové objevy, spíše dokreslují události již známé. V rámci regionálních dějin, studia etnografie, folkloristiky a lidové architektury mohou přinášet důležité informace. Můžeme z nich také vyčíst osobnost samotného pisatele, jeho myšlenkový svět, názorová stanoviska, ale i vývoj obecní společnosti v určitém časovém období. Zajímavé je sledovat i odlišnosti v jednotlivých obcích, jak se „vypořádali“ s vedením pamětní knihy ve městě nebo na vesnici, popřípadě, kdo byl jejím nejčastějším autorem apod. Stejně tak jsou důležité i ostatní druhy pamětních knih, které obvykle konkretizují určitou oblast v dané obci, např. místních spolků, podniků, škol apod. Některé z nich pak nejsou „svázané“ odbornou metodikou ani zákonnými omezeními a svou originální formou, způsobem zpracování a volbou tématu se odlišují od ostatních kronikářských přístupů.

⁴⁰³ KUTNAR, František. *Sociálně myšlenková tvářnost obrozenského lidu*. Praha: Historický klub, 1948. 211 s.

⁴⁰⁴ NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*. Praha: Orbis, 1960. 163 s.

⁴⁰⁵ BĚLINA, Pavel. *Česká města v 18. století a osvícenské reformy*. Praha: Academia, 1985. 121 s.

⁴⁰⁶ MLYNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740 – 1830*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2001. 249 s.

Nenahraditelným a zcela originálním fenoménem je ve svém důsledku každý svazek pamětních knih.

Co se týče samotného Chrudimska, vzrůstající počet kronik všeho druhu, zde souvisí s rostoucím rozsahem regionu v 19. a 20. století. I přes to, že byl chrudimský kraj nakonec definitivně zrušen (1868), chrudimský politický okres se nadále zvětšoval. Tím pádem se na tomto území rozšiřovala i kronikářská základna. Dalším důležitým aspektem tohoto rozvoje jsou i čím dál častěji vydávána kronikářská zákonná opatření, přičemž v 19. století byla vydána první z nich. V roce 1835 o obecních, ale i farních pamětních knihách a v únoru 1892 o školních kronikách. Po vzniku samostatné Československé republiky tento trend pokračoval, samotný vrchol nastal až v 2. polovině 20. století. Jistým způsobem se i pamětní knihy nyní dostaly pod politický vliv a kontrolu. Soudobá ideologie upozorňovala zejména na jejich kulturně-výchovnou funkci. V této době byly pořádány různé okresní, krajské a celostátní kronikářské soutěže, v nichž soutěžily práce jednotlivých kronikářů, většinou tematicky zaměřené jako kupříkladu zachycení vývoje tělovýchovy, sportu a brannosti v jednotlivých obcích. Pro pisatele kronik byla pořádána různá společná sezení, na kterých jim byla poskytována odborná metodická pomoc od příslušných regionálních pracovníků. Navíc se tu setkávali s prací svých kolegů a dostávali se tak více do vzájemného kontaktu.

Po roce 1949 se také značně rozšířily další typy pamětních knih, jako podnikové a závodní, v jejich rámci dále vznikaly kroniky jednotných zemědělských družstev a brigád socialistické práce. Rozmnožily se i kroniky společenských organizací, a to zejména pionýrských oddílů. Po roce 1989 přestal být o pamětní knihy takový zájem, navíc se čekalo na vydání nového zákona, který by nahradil zákon z roku 1920, který již v moderních podmínkách plně nevyhovoval. Světla světa se dočkal 14. března 2006 pod názvem Zákon o kronikách obcí. Ten v kronikářské legislativě nepřináší žádné zásadní změny, prakticky pouze rozšiřuje možnosti způsobu práce v zápisu do pamětní knihy.

Jelikož v evidenci kronik Státního okresního archivu v Chrudimi převažují zvláště obecní pamětní knihy a podle mého názoru jsou i jakousi „elitou“ mezi kronikami, tak i v této diplomové práci převažuje zejména tento typ pamětních knih. Snažila jsem se však, aby nezastiňovaly ani ostatní neméně důležité kroniky školní, farní, spolkové, živnostenské, podnikové a jiné. I tyto kroniky přinášejí notné podněty při historickém studiu, dokreslují život lidí, organizací, spolků, podniků a skupin, v jejichž rámci vznikaly a kterými se zabývaly.

Pohnutky kronikářů pro započítání pamětní knihy byly různé, ve starší době tato činnost vycházela zvláště z jejich vlastního přesvědčení a potřeby zaznamenat si něco důležitého,

takovou událost, která by neměla být zapomenuta, ale naopak by měla být zachována pro další generace. Po nařízeném vedení obecních i farních kronik v roce 1835 byli kronikáři často samotní rychtáři obce nebo i ostatní osoby z blízkého obecního okruhu. Byli jimi většinou nejvzdělanější lidé z obce, učitelé, duchovní správci apod. Z mnoha pamětních knih se však o kronikářově osobnosti nic nedozvíme, často v ní není ani podepsán. Poté, co v platnost vstoupil zákon o pamětních knihách z roku 1920 a hlavně v 2. polovině 20. století se kronikář stával osobou volenou pro tento účel obecním zastupitelstvem. Dodnes jsou kronikáři většinou takoví lidé, kteří jsou určitým způsobem veřejně aktivní, účastní se společenského dění, aby o něm mohli zprostředkovaně podat zprávu do pamětních knih. Často jsou, pro dostatek volného času, do této funkce voleni důchodci. Ve městech nad 10 000 obyvatel je důležité, aby záznamy prováděla kvalifikovaná osoba, muzejník či archivář.

Mezi hlavní kronikářovy úkoly dnes patří získávání podkladů pro sestavování ročních zápisů, vypracování konceptu, jeho přepis do výsledné podoby a samozřejmě kompletní dokumentačních příloh. Kromě toho pokud v kronice chybí konkrétní časové období, měl by letopisec zároveň pracovat na retrospektivním zápisu, doplnit poznatky o starší minulost regionu a okolí. Stejně tak poskytuje žákům, studentům, odborníkům, zkrátka zájemcům o region a o kroniku pomoc při zodpovídání různých otázek souvisejících s jeho činností, provádí osvětovou činnost pro veřejnost nebo další aktivity podle vlastních dispozic a zájmů. Vyjmenované úkoly napovídají, že kronikářem by měl být hlavně takový člověk, kterého bude svěřené poslání bavit, neboť náplň jeho činnosti je poměrně široká a různorodá. Kronikář, který by ke své funkci nepřistupoval zodpovědně, by ani nemohl odvést dobře vykonanou práci.

Začínajícím ale i zkušeným autorům pamětních knih v současné době poskytuje na Chrudimsku odbornou metodickou pomoc v rámci kronikářství a regionální historie Státní okresní archiv v Chrudimi. Ten pořádá nejen různé semináře ale i individuální konzultace pro kronikáře. Velkou zásluhou bylo uskutečnění projektu minimalizace rizik ztrát kronik na obcích okresu Chrudim v letech 1999 – 2000, jenž se snažil zamezit ztrátám pamětních knih a naopak je zpřístupnit co největšímu počtu zájemců a poskytnout jim odbornou péči. Během této akce bylo podchyceno množství svazků obecních i jiných kronik, z nichž většina byla předána do přímé péče archivu. Projekt v menší míře stále pokračuje ale i nadále se snaží, aby kroniky žily a stávaly se zdrojem poznání dějin regionu a současně zůstávaly zachovány pro budoucí generace. Stejně tak i nejnovější akce zdejšího archivu týkající se kronik všeho druhu, chystané DVD o kronikářství na Chrudimsku, bude jistě dalším cenným počinem

v oblasti zdejšího kronikářství. Také díky němu bylo objeveno značné množství různých pamětních knih, dosud před archiváři ukrytých. Na konkrétní výsledky si však budeme muset ještě nějakou dobu počkat.

Doufám, že se mi v diplomové práci podařilo dostatečně vykreslit širokou problematiku kronikářství, jehož tradice na našem území začala již na začátku 12. století. Postupně se přetvořila až v organizované psaní pamětních knih, které se stalo povinností každé obce. Trochu jinak tomu bylo u ostatních druhů kronik. V podstatě však práce jednotlivých kronikářů byla stejná, zachytit historii, život a vývoj vesnice či města, rodiny, školy, fary, podniku a spolku nebo ostatních organizací, které také vedly vlastní kroniku.

Mým záměrem bylo v diplomové práci zachytit a blíže definovat kronikářství na Chrudimsku jako komplexní celek, vývoj tradičního kronikářství a rozšíření kronikářské základny jednotlivých typů pamětních knih v regionu. Kroniky ale i vývoj kronikářské legislativy jsem se snažila dokumentovat zajímavými citacemi z konkrétních pamětních knih chrudimského okresu. Zároveň bylo mou snahou přiblížit samotnou osobnost kronikáře a jeho pracovní náplň.

Jelikož kroniky mohou být mnohostranně využity. Doufám, že se mi touto prací podařilo přispět k jejich problematice, a to zejména v chrudimském okrese.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

1. Archivní prameny

- SOkA Chrudim. Archiv města Hlinska 1443 – 1945 (1951). Inv. č. 499, 500.
- SOkA Chrudim. Archiv města Chrudim 1348 – 1945(1969). Inv. č. 7456, 7457.
- SOkA Chrudim. Archiv města Luže 1567 – 1945(1962). Č. př. 68/99.
- SOkA Chrudim. Archiv města Skuteč 1457 – 1945. Inv. č. 60.
- SOkA Chrudim. Archiv obce Hrochův Týnec 1691 – 1945(1949). Inv. č. 6, 7, 145 – 149.
- SOkA Chrudim. Archiv obce Hroubovice 1800 – 1945. Č. př. 20/00.
- SOkA Chrudim. Archiv obce Předhradí. *Gedenkbuch für das Oberamt der hochfürstlich Thurn und Taxischen Herrschaft Richenburg Chrudimer Kreises. 1838 – 1866. Pamětní kniha panství Rychmburk* [CD-ROM].
- SOkA Chrudim. Archiv obce Svídnice 1716 – 1945(1973). Inv. č. 1, 1a.
- SOkA Chrudim. Československá obchodnická beseda Chrudim 1894 – 1937. Inv. č. 1.
- SOkA Chrudim. Český svaz žen Hroubovice 1977 – 1987. Kronika bez přírůstkového a inventárního čísla.
- SOkA Chrudim. Děkanský úřad Chrudim 1620 – 1989. Inv. č. 4 – 7.
- SOkA Chrudim. *Dopis ředitele SOkA Chrudim, Mgr. Ivo Šulce, starostům obcí okresu Chrudim ze dne 29. 5. 2000 a Projekt minimalizace rizik ztrát a kronik na obcích okresu Chrudim*. Č. j.: 758/A/00.
- SOkA Chrudim. Druhá obecná (národní) škola dívčí Chrudim 1898 – 1953. Inv. č. 1 – 4.
- SOkA Chrudim. Druhá obecná (národní) škola chlapecká Chrudim 1881 – 1953. Inv. č. 1 – 3.
- SOkA Chrudim. Farní úřad Hlinsko 1715 – 1948. Inv. č. 1.
- SOkA Chrudim. Farní úřad Předhradí 1738 – 1949. Inv. č. 1, 2.
- SOkA Chrudim. Filharmonie Chrudim 1912 – 1940. Inv. č. 1.
- SOkA Chrudim. Jednotné zemědělské družstvo Dědová 1949 – 1993. Kroniky BSP bez inventárních i přírůstkových čísel.
- SOkA Chrudim. Jednotné zemědělské družstvo Horní Bradlo (1945)1949 – 1990. Kronika bez inventárního i přírůstkového čísla.
- SOkA Chrudim. Lidová škola hospodářská Předhradí 1923 – 1942. Č. př. 286/00.
- SOkA Chrudim. *Metodický list pro vedení školních kronik*. Č. j.: 17/2-3988/86.
- SOkA Chrudim. Městský národní výbor Hlinsko (1907) 1945 – 1990 (1991). Inv. č. 207 – 210.
- SOkA Chrudim. Městský národní výbor Chrudim (1939)1945 – 1990(1992). Inv. č. 334 – 357.
- SOkA Chrudim. Městský úřad Chrudim 1788 – 1850. Inv. č. 132.
- SOkA Chrudim. Místní národní výbor Hrochův Týnec 1952 – 1990. Inv. č. 149, 150.
- SOkA Chrudim. Místní národní výbor Hroubovice (1896)1945 – 1990(1991). 3 kroniky pod přírůstkovým číslem 22/00.
- SOkA Chrudim. Místní národní výbor Předhradí (1924)1940 – 1990. Č. př. 285/00, 288/00.
- SOkA Chrudim. Občanská beseda Chrudim 1847 – 1947. Inv. č. 1.
- SOkA Chrudim. Obecní úřad Svídnice II (1965)1989 – 1997. Č. př. 130/00.
- SOkA Chrudim. Pešek Jaroslav 1942 – 1961. Inv. č. 1 – 5.
- SOkA Chrudim. Pionýrská organizace Ctětín 1962 – 1975. Č. př. 217/00.
- SOkA Chrudim. Pionýrská organizace Národní školy Trojovice 1958 – 1960. Kronika bez inventárního i přírůstkového čísla.
- SOkA Chrudim. Podpurný a vzdělávací spolek Žižka Chrudim 1907 – 1952. Inv. č. 1.
- SOkA Chrudim. Prahnízdo kosů Chrudim 1866 – 1981. Inv. č. 1 – 3.
- SOkA Chrudim. První obecná (národní) škola dívčí Chrudim 1937 – 1954. Inv. č. 0.

SOkA Chrudim. Řemeslnická beseda Hlinsko 1902 – 1934. Inv. č. 1.
 SOkA Chrudim. Řemeslnicko živnostenská beseda Chrudim 1899 – 1941. Inv. č. 1.
 SOkA Chrudim. Sbor dobrovolných hasičů Hroubovice 1882 – 1972. Č. př. 19/00.
 SOkA Chrudim. *Seznam kronikářů v obcích na Chrudimsku ke dni 23. dubna. 2004.*
 SOkA Chrudim. *Seznam kronik úřadů Římskokatolické církve evidovaných SOkA Chrudim ke dni 4. dubna 2008.*
 SOkA Chrudim. Sokol – tělocvičná jednota Chrudim 1867 – 1948. Inv. č. 1, 2.
 SOkA Chrudim. *Soupis vládních směrnic ke kronikářské problematice od roku 1835 do roku 1997.* Bez inventárního a přírůstkového čísla.
 SOkA Chrudim. Společenstvo holičů, kadeřníků, vlásenkářů Chrudim 1921 – 1950. Inv. č. 1.
 SOkA Chrudim. Společenstvo hostinských, výčepníků Chrudim 1864 – 1944. Inv. č. 2.
 SOkA Chrudim. Spolek akademiků Chrudim 1863 – 1932. Inv. č. 1, 2.
 SOkA Chrudim. Spolek Ressel Chrudim 1870 – 1950. Inv. č. 1.
 SOkA Chrudim. Střední odborné učiliště zemědělské Hlinsko 1907 – 1996. Inv. č. 1, 2.
 SOkA Chrudim. Základní a zvláštní škola Hlinsko 1821 – 1997. Osmiletá střední škola Hlinsko. Inv. č. 1 – 3.
 SOkA Chrudim. Základní devítiletá škola pro 1. – 5. ročník Předhradí 1810 – 1977. Inv. č. 1, 2. a Č. př. 287/00.
 SOkA Chrudim. Základní škola Hrochův Týnec 1839 – 1988. Inv. č. 2.
 SOkA Chrudim. Základní škola Chrudim, Sladkovského 1847 – 1991. Inv. č. 1 – 4.
 SOkA Chrudim. Základní škola Chrudim, Školní náměstí 1869 – 1999. Inv. č. 1 – 4.
 SOkA Chrudim. Základní škola Morašice 1871 – 1997. Č. př. 19/05.
 SOkA Chrudim. Základní škola 1. – 4. ročník Svídnice 1836 – 1984. 4 kroniky bez inventárních a přírůstkových čísel.

2. Editované prameny

Z BŘEZOVÉ, Vavřinec. *Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic.* 2. vyd. Praha: Svoboda, 1979. 427 s.
 HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká.* 1. vyd. Praha: Odeon, 1981, 736 s.
Chrudimsko v letech 1944 – 1945 perem kronikáře. Chrudim: Vlastivědné muzeum v Chrudimi, 1965. 100 s.
Kosmova kronika česká. 6. vyd. Praha: Svoboda, 1975. 274 s.
Kronika tak řečeného Dalimila. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005. 272 s. ISBN 80-7185-767-X.
Kroniky doby Karla IV. Praha: Svoboda, 1987. 647 s.
Pokračovatelé Kosmovi. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1974. 251 s.
Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1975. 597 s.

3. Literatura

BATĚHA, František. *František Vavák (1741 – 1816).* Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 1966. 20 s.
 BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí. Přehled vývoje a náměty pro práci kronikářů.* Praha: Sekurkon, 2007. 79 s. ISBN 978-80-86604-29-9.
 BARTOŠ, Štěpán – ŠEBEK, František. *Pardubický kraj.* Pardubice: Helios, 2004. 200 s. ISBN 80-85211-16-5.
 BENEŠ, František. *Jak vésti pamětní knihu obce.* Praha: Nakladatelství českého zemského ústředí obcí, měst a okresů, 1948. 49 s.
 BURGHAUSER, Jiří. *O základech sokolské historie. Příručka pro archiváře a kronikáře jednot a žup.* Praha: Československá župa sokolská, 1929. 46 s.
 BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko.* Chrudim: Okresní úřad, 1994. 36 s.

- ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a v České republice 1945 – 2004*. Praha: Express, 2004. 262 s. ISBN 80-86754-22-7.
- ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. 2. vyd. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940. 63 s.
- ČERNÝ, Václav – ROUBÍK, František. *Vlastivědná knížka*. Praha: Zemská rada osvětová, 1948. 124 s.
- Česká beseda o německých i českých kronikách, pamětech a dalších vyprávěcích pramenech. Příspěvky z konference pořádáné 9. listopadu 2001 v Ústí nad Labem katedrou historie Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Turkyň v Ústí nad Labem a katedrou pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze za řízení Eduarda Mikuška*. Dolní Břežany: Skriptorium, 2006. 157 s. ISBN 80-86-197-70-0.
- ELZNIC, Václav. *Glosář pro rodopisce a kronikáře*. Praha: Genealogická a heraldická společnost: 1978. 150 s.
- HEŘMANSKÝ, František. *Čtení o Karlu IV. a jeho době*. Praha: Svobodné slovo – Melantrich, 1958.
- Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 13 – Chrudim*. Praha: Historický ústav akademie věd ČR, 2003. ISBN 80-7286-046-1.
- Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*. Žehušice, Městské knihy, 2004. 215 s. ISBN 80-86699-17-X.
- HROMÁDKA, Tomáš – MOCKOVČIAKOVÁ, Alena - SCHOLLAROVÁ, Věra. *Kroniky*. Praha: Regis, 2004. 52 s. ISBN 80-7068-175-6.
- CHOVANČÍKOVÁ, Irena. *Jak psát obecní kroniku*. Hodonín: Masarykovo muzeum, 1994. 31 s.
- Interní normy péče o zvony, varhany, movité památky, archiválie a farní kroniky*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1999. 40 s.
- JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích v letech 1848 – 1918 se soupisy pramenů a literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. 334 s.
- JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny státní správy a samosprávy a místní kultura*. Praha: Regis, 1994. 25 s. ISBN 80-7068-077-6.
- JELÍNEK, Eduard – KLEPL, Jan – NUHLÍČEK, Josef – ROBEK, Antonín – ŠMRHA, Karel – TAUEROVÁ, Miroslava. *Příručka pro kronikáře*. Praha: Orbis, 1956. 58 s.
- JÍŠA, Václav. *Píšeme dějiny závodů*. Praha: Práce, 1979. 160 s.
- KDO BYL KDO v našich dějinách do roku 1918*. 4. vyd. Praha: Libri, 1999. 150 s. ISBN 80-85983-94-X a 80-85983-94-6 (soubor).
- KOBETIČ, Pavel. *Chrudimský kaleidoskop XX. století*. Chrudim: Okresní muzeum, 2001. 293 s. ISBN 80-902531-6-4.
- KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska. 500 osobností Chrudimského okresu*. Chrudim: Okresní muzeum, 2002. 282 s. ISBN: 80-902531-8-0.
- KOCÍCH, Miroslav. *Vývoj veřejné správy v českých zemích do roku 1960*. Opava: Slezská univerzita, 1997. 145 s. ISBN 80-85879-76-X.
- KOUBA, Jaromír. *Na pomoc začínajícím kronikářům*. Praha: Regis, 1996. 18 s. ISBN 80-7068-090-3.
- KOUPILOVÁ, Lada. *Písemné pozůstalosti osob. Sdružený inventář*. Chrudim: Státní okresní archiv Chrudim, 1982.
- KOUPILOVÁ, Lada – ROUŠAROVÁ, Věra – VODRÁŽKOVÁ, Věra. *Spolky, společnosti, bratrstva, politické strany a společenské organizace v Chrudimi 1820 – 1980. Sdružený inventář*. Chrudim: Státní okresní archiv Chrudim, 1981.
- KOUPILOVÁ, Lada – MATOUŠKOVÁ, Helena. *Živnostenská společenstva 1841 – 1952. Inventář*. Chrudim: Státní okresní archiv, 1961.
- KRÁLÍK, Oldřich. *Kosmova kronika a předchozí tradice*. Praha: Vyšehrad, 1976. 264 s.

- Kronikář Chrudimska. Metodický časopis pro práci kronikářů.* Chrudim: Okresní muzeum, 1981 – 1989. 1 – 9. díl.
- Kroniky a současnost. Krajský metodický list pro kronikářskou činnost.* Plzeň: Západočeské muzeum, 1981. 39 s.
- KUBŮ, Libuše. *Jazyková příručka pro kronikáře.* Praha: Ústřední škola ROH A. Zápotockého, 1985. 78 s.
- KUDĚLKA, Milan. *Spor Gelasia Dobnera o Hájkovu kroniku.* Praha: Nakladatelství ČSAV, 1968. 78 s.
- KUDRNÁČ, Václav. *Adresář a popis politického okresu chrudimského. Veškeré politické obce a osady.* Semily: 1905.
- KUTNAR, František. *František Jan Vavák.* Praha: Českomoravský kompas, 1941. 151 s.
- KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 274 s.
- KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví II. Od počátků pozitivistického dějepisectví na práh historiografie marxistické.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 501s.
- MAUR, Eduard. *Kronikářské záznamy lidové provenience jako historický pramen.* In: Historická dílna I. Plzeň, 2006. 76 – 97 s.
- Metodická příručka pro kronikáře vydaná k 15. výročí osvobození ČSR.* Hradec Králové: 1960. 35 s.
- MLYNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740 – 1830.* Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2001. 249 s. ISBN 80- 85010-35-6.
- NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství.* Praha: Orbis, 1960. 163 s.
- NAŠINEC, František. *Obecní kronikář.* Praha: České zemské ústředí obcí, měst a okresů, 1941. 78 s.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 3. díl.* Praha: J. Otto, 1890.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 4. díl.* Praha: J. Otto, 1890.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 6. díl.* Praha: J. Otto, 1893.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 9. díl.* Praha: J. Otto, 1895.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 10. díl.* Praha: J. Otto, 1896.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 14. díl.* Praha: J. Otto, 1899.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 15. díl.* Praha: J. Otto, 1900.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 16. díl.* Praha: J. Otto, 1900.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 19. díl.* Praha: J. Otto, 1902.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 20. díl.* Praha: J. Otto, 1903.
- PAPEŽ, Oldřich. *Proč a jak psát závodní kroniku.* Praha: Práce, 1968. 86 s.
- PECKA, František. *Obecní kronika I.* Březnice: Okresní osvětový sbor, 1929. 36 s.

- PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985. 211 s.
- Pubal, Václav – RAFAJ, Pavel – SPURNÁ, Jiřina – ŠAJNAR, Karel. *Závodní kroniky*. Praha: Práce, 1980. 35 s.
- Příručka kronikáře. Prozatimní pokyny pro vedení obecních kronik*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1951. 64 s.
- ROBEK, Antonín. *Lidové zdroje národního obrození*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. 31 s.
- ROBEK, Antonín – PUBAL, Václav. *Píšeme kroniku. Příručka pro kronikáře*. Praha: Orbis, 1963. 106 s.
- ROUBÍK, František. *Příručka vlastivědné práce*. Praha: Jan Štenc, 1941. 127 s.
- SLÁDKOVÁ, Hedvika. *Kroniky brigád socialistické práce. Příručka pro kronikáře BSP*. Praha: Práce, 1964. 48 s.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848 – 1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 389 s. ISBN 80-86432-25-4.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848 – 1990*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 429 s. ISBN 80-86861-66-X.
- SOMMER, Jiří. *Chrudimsko. Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 300 s. ISBN: 80-7031-012-x.
- SOUKUP, Ladislav. *Vývoj veřejné správy v českých zemích I. do roku 1848*. Plzeň: Fakulta právnická, 1997. 98 s. ISBN 80-7082-297-X.
- Školní a vyučovací řád pro školy obecné a měšťanské i pro školy (třídy) pomocné*. Výnos Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 30. července 1937, č. 105.513-1. Praha: Státní nakladatelství, 1937. 79 s.
- ŠKORPIL, Emanuel. *Obecní kronika. Podrobný návod, jak založiti a vésti pamětní knihy obecní*. Vysoké Mýto: Okresní osvětový sbor, 1929. 19 s.
- ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí I. Franěk Jan Vavák – typ selského autodidakta a regionálního kronikáře*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1967. 63 s.
- ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí II. Lidoví měšťtí kronikáři. Matěj Minuse a Ferdinand Janák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1968. 87 s.
- ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí III. Písmácký kronikář Jiří František Čermák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1972. 32 s.
- ŠOTNAROVÁ, Lidmila – KAŠUBOVÁ, Marie – GOŠOVÁ, Růžena. *Jak vést kroniku obcí a měst: metodika*. Brno: MC nakladatelství, 2006. 88 s. ISBN 80-239-8795-X.
- ŠPAČKOVÁ, Marie – BENEŠ, Petr. *Kroniky a kronikáři průmyslových podniků a závodů. Metodická příručka*. Ústí nad Orlicí: Okresní odborová rada v Ústí nad Orlicí ve spolupráci s okresním muzeem Vysoké Mýto, 1985. 22 s.
- ŠPAČKOVÁ, Marie – BENEŠ, Petr. *Kroniky a kronikáři v zemědělských podnicích. Metodická příručka*. Ústí nad Orlicí: Okresní výbor svazu družstevních rolníků a okresní muzeum Vysoké Mýto 1986. 31 s.
- ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko. Utváření venkovských sídel*. Chrudim: Státní okresní archiv, 2001. 136 s. ISBN: 80-902257-6-4.
- TATÍČEK, Václav. *Dříve Dalimil*. Praha: Propos, 2002. 177 s. ISBN 80-238-9600-8.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. 1. vyd. Praha, Academia, 1968. 256 s.
- Vynesení c. k. školní rady ze dne 3. února 1892. č. 28.633*. In: *Zákony školské IV. Část I. Vynesení, nařízení, usnesení a rozhodnutí c. k. zemské školní rady, c. k. místuodržitele a c. k. finančního ředitelství zemského*. Praha 1869. 627 – 629 s.
- Východočeský vlastivědný sborník 3*. Chrudim: Okresní muzeum, 1998. 196 s. ISBN 80-902531-1-3.

Východočeský vlastivědný sborník 4. Chrudim: Okresní muzeum, 1999. 208 s. ISBN 80-902531-2-1.

Všeobecná encyklopedie. 4. svazek: K – L. Praha, 1999.

WOLF, Vladimír. *Píšeme kroniku BSP. Metodický list.* Trutnov: PV ROH N. P. Texlen Trutnov, 1977. 24 s.

Zpravodaj pro kronikáře Ústeckoorlicka. 1982 – 1990, 1. – 16. díl.

4. Internetové odkazy

Brigáda socialistická práce [online].[cit. 2008–4-11]. URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Brig%C3%A1da_socialistick%C3%A9_pr%C3%A1ce>.

Doporučené úvazky kronikářů podle velikosti obce [online].[cit. 2008–5-10]. URL:

<http://www.soka-cr.cz/sluzby/vzor_smlouvy.htm>.

FRANCEK, J. *Kroniky jsou zrcadlem doby.* In: Nové noviny č. 6/01 [online].[cit. 2007–10-11]. URL: <<http://www.jicinsko.cz/nm/01/06/nm106-6.htm>> .

Heber, František Alexandr (19. 7. 1815 Třebekov – 29. 7 1849 Náchod). [online].[cit. 2008–4-17]. URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Alexandr_Heber>.

Kláster Citeaux [online].[cit. 2008–1-24]. URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kl%C3%A1ter_Citeaux>.

Kronikářství [online].[cit. 2007–5-10]. URL:

<<http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>> .

Kronikářství [online].[cit. 2007–3-14]. URL:

<<http://www.archiv.semily.cz/kroniky/kronikarstvi.htm>> .

Kroniky obce [online].[cit. 2007–3-14]. URL:

<<http://www.bilovice-nad-svitavou.cz/obec/kroniky-obce>> .

Kroniky a kronikáři [online].[cit. 2008–3-25]. URL: <<http://www.regionplus.cz/kronika>>.

Latina [online].[cit. 2008–3-31]. URL: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Latina>>.

PhDr. MATUŠKA, Alois. *Kosmas, nejstarší kronikář zemí českých, zemřel roku 1125* [online].[cit. 2007–3-14]. URL:

<http://www.keprymarov.estranky.cz/clanky_genealogie_historie> .

Obec Svídnice [online].[cit. 2008–4-18]. URL: <<http://www.cz.h.cz/mikro/indexsvi.htm>>.

Projekt minimalizace rizik ztrát kronik na obcích okresu Chrudim [online].[cit. 2008–5-12]. URL: <<http://www.soka-cr.cz/sluzby/projekt.htm>>.

Prováděcí Směrnice č. 2/1975 Ministerstva vnitra České socialistické republiky ze dne 12. února 1975, o ochraně a kategorizaci archiválií [online].[cit. 2008–3-26]. URL:

<[online].[cit. 2008–3-20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1974/sb18-74.pdf>>.

PhDr. ROHLÍČEK, Zdeněk. *O kronikách měst a obcí.* In: Kalický zpravodaj, listopad 2001, číslo 10, ročník V. [online].[cit. 2007–3-14]. URL:

<http://www.mestokaplice.cz/ostatni/zpravodaj_old/2001-11.htm> .

JUDr. SAMČÍK, Peter. *Obecní kroniky.* In: Veřejná správa č. 31/2005. [online].[cit. 2007–3-14]. URL: <http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/vs/0531/pril_info.html> .

Seznam kronik evidovaných SOkA Chrudim ke dni 20. 2. 2008 [online].[cit. 2008–5-10]. URL: <<http://www.soka-cr.cz/sluzby/kronikarstvi.htm>>.

Vládní nařízení č. 169 ze dne 17. listopadu 1932 o pamětních knihách obecních [online].[cit. 2008–2-19]. URL: <http://archiv.semily.cz/kroniky/vl_nar_169.htm>.

Vyhláška Ministerstva vnitra České socialistické republiky č. 117/1974, kterou se stanoví kritéria pro posuzování písemností jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení [online].[cit. 2008–3-20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1974/sb21-74.pdf>>.

Vývoj sídelní struktury [online].[cit. 2008–5-13]. URL:

<http://www2.czso.cz/xednicniplan.nsf/o/13-5317-03-za_rok_2001-1_2vyvoj_sidelni_struktury>.

Zákon o muzeích a galeriích č. 54/1959 Sb. ze dne 25. července 1959 [online].[cit. 2008–3-20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1959/sb22-59.pdf>>.

Zákon ze dne 30. ledna 1920 [online].[cit. 2007–3-14]. URL: <<http://www.kronika.sf.cz>>.

Zákon České národní rady o archivnictví č. 97/1974 ze dne 17. 10. 1974 [online].[cit. 2008–3-20]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1974/sb18-74.pdf>>.

Zákon České národní rady o archivnictví č. 343/1992 Sb. ze dne 29. dubna 1992 [online].[cit. 2008–3-26]. URL: <http://www.cesarch.cz/legislat/343_92.htm>.

Zákon č. 499/ 2004 Sb. o archivnictví a spisové službě [online].[cit. 2008–4-3]. URL: <<http://www.cesarch.cz/legislat/2004-499.htm>>.

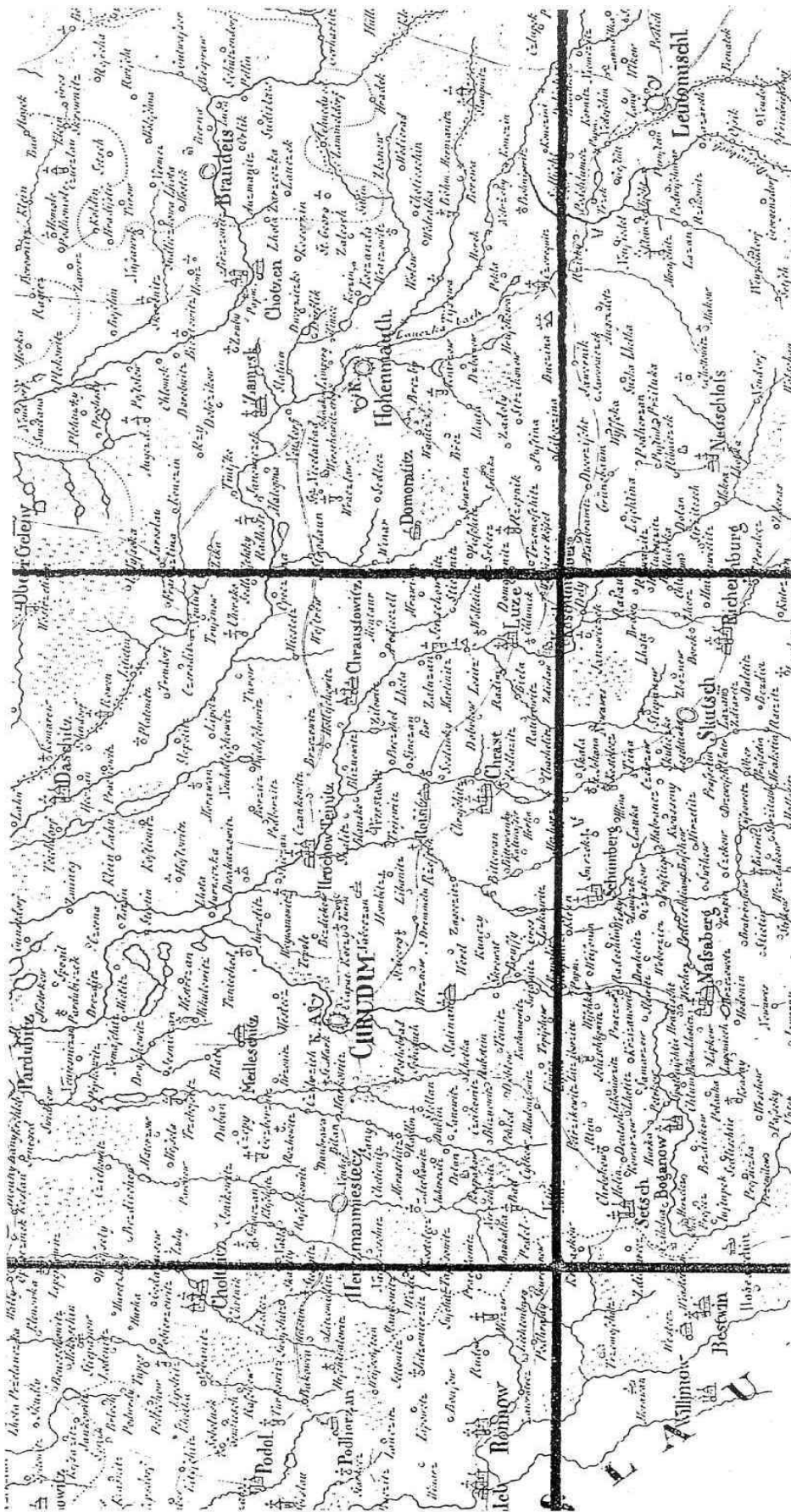
Zákon č. 132/2006 o kronikách obcí ze dne 14. března 2006 [online].[cit. 2008–3-21]. URL: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/2006/sb046-06.pdf>>.

Žitavský, Petr [online].[cit. 2008–1-16]. URL: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/petrzt.html>>.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

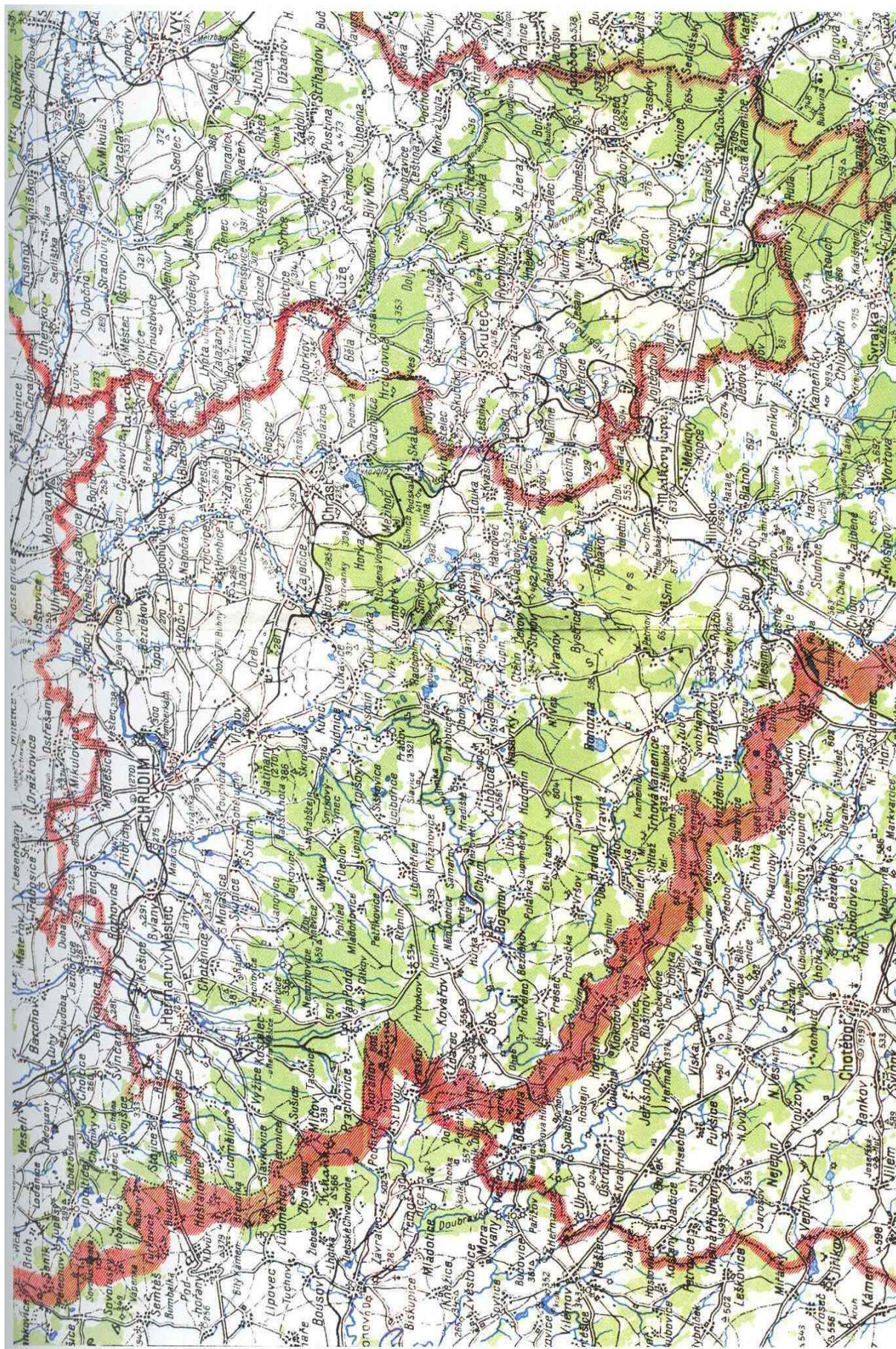
1. Chrudim a okolí na Kreibichově mapě, 1833
2. Chrudim a okolí na speciální mapě Třetího vojenského mapování, 1880 – 1882
3. Chrudimsko na mapě z roku 1931
4. Desky, titulní list a ukázka z Pamětní knihy měšťanů královského věnného města Chrudimi
5. Titulní list Knihy obecní rychty Svídnické z roku 1716
6. Chotkovo guberniální nařízení ze dne 31. srpna 1835 (6a + 6b)
7. Ukázky z dětské pamětní knihy – Kroniky pionýrského oddílu v Trojovicích z let 1958 – 1959
8. Ukázky z Kroniky Jednotného zemědělského družstva Horní Bradlo z roku 1949
9. Ukázky ze Školní kroniky Předhradí založené 1. září 1940
10. Památní kniha řemeslnické besedy v Chrudimi z 1. února 1900
11. Podpis císaře Františka Josefa I. z roku 1866 v Pamětní knize královského věnného města Chrudimi

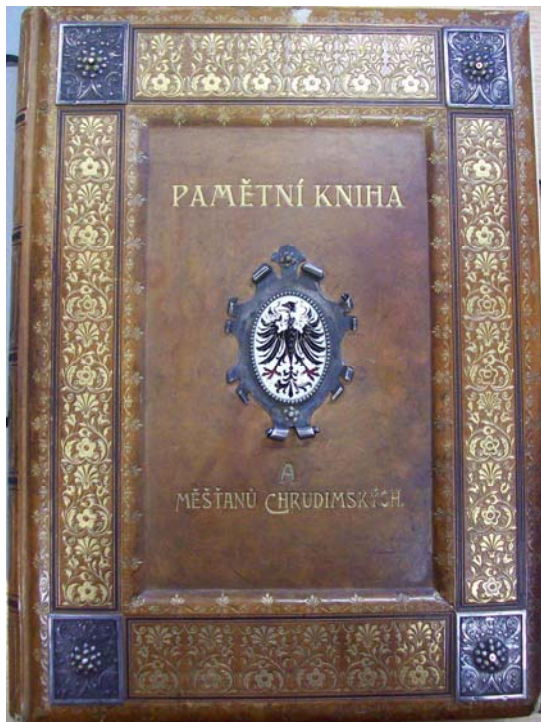
Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Letopisy neboli pamětní knihy a kroniky, poskytnuť netoliko w děgopisném, nýbrž y w mnohonásobném jiném ohledu neopatrnějšiho vžitku, a wšickni královští auradové tragiť o tom tazani, a konsystore neyvrčitegi se proge-wili, že gich starostliwé wedeni wšem duchownim a swětským obcym wěc gest žadauch.

Wbychom této chwalné horliwosti, potěšitedlnému znamení prawého vlasteneckého smeyssleni, a čestného cytů sebe samého, (kterěž w památkách předěšlých časů prowolani k vlastni užitečné činnosti nagiti, předsewzetjm se-pšani chwalných prací nad sebau samým přisněgi bditi, a tím požeňnané se-meno potomkům rozšywati může,) zdárné owoce pogistili, za dobré uznáwá-me, následugjich bližší ponawčenj k wedeni časowých aneb pamětných knih, a kronyk dáti.

1ně. Od 1. ledna 1836. w každém městě a městyse, a w každém onačeg-šjim místě, na každé faře, a w každé duchownj a swětské obcy založi se pamětní neb časowá kniha a kronyka, a powede se dále pod dohlženim předstaweného auradu w německé řeči. Dstatně se nezakazuje, tyto časowé knihy také w la-tině wěsti.

Za 2hé. K této práci podié woleni powolaného auradu, wikaryátu, magistrátu, městského sudjho, auradu hospodářského a t. d. ustanowj se scho-pný obecného dobrého cytedlný muž.

Za 3tj. Kronyka gest gměnjm obce duchownj neboli swětské. Musy se tedy w prawidle w patričeném domě obecném opatrowati, a kdyby krony-kář z obce, aneb z práce gemu odewzdané vstaupil, musy gi předstawenému auradu bez porušenj wrátiti.

Za 4té. Wěc gest žadauch, aby se kronyka na kancelářském welkém a dobrém papjru dobrým černým inkaustem na půl listě psala, a na začátku po-znamenani roku, kdy se začala, gměno a aurad kronykářůw obsahowala.

Nápodobně když giný kronykář po něm nastaupj, musy swé gměno a aurad na začátku sepisowani a čas swého začátku poznamenati.

Kronyka musy s tuhými desčkami, koženým hřbetem a koženými rohy (dle chř. král. kragsto-auradnjho ponawrhnutj ale lépe celá w kůži) swázána býti.

Za 5té. Kronyka gest obcy pamětní knihau, pročěž knihau, do které se wšecky pamětnosti wnesau, které se wzhledem obce přihoděgi.

Za 6té. Aučelu gest přihodno, na začátku kroniky odwolati se na starší kroniky, prwopisy, wehsady, pisemnosti a t. d., kteréž w listowné obec-né se zachowáwagi, aneb tiskem wydány byly. Rádi vhljdáme, pakli se od času k času obrazy míst, znamenitých stawenj, položenj, a t. d. přiložegi.

Zwlastně gest chwalno, kronyce krátké wypoďobněnj města, městyšského, farského neb obecného děgopisu s wdánim pramenů předěslati. Takowé zá-služné práce dogdau wážnosti a wznalosti s obzwláštijnim obliženim.

Za 7mé. Wzhledem předmětů, které se do kroniky přigiti magj, není možný předpis, gdauch do gednotliwosti. W tom ohledu spoleháme w roz-vmnost letopiscowu.

Wšec mohau do knihy pamětní přigaty býti wšecky přjběhy a činy, které stau a powahu obce wkazugi nebo měnj, obraz mrawů, zwyklostj, a času wesměs předstawugi, pročěž přjbydy, které se spráwy obecné týkagi, krog au-řadů obcy předstawených, a důstognosti, důležitá prawidla administracy, na-řizenj s strany školy a chubiny a t. d., stawby, fundacy, dobročinné wstawy,

časové návěští o stavu duchovního aneb světského gmění obce, znamenitég-
nosti, aumrtí vytečných mužů, přebývání vysokých osob, popisy slavnosti,
podivné příhody w přirozenosti, příklady veliké drahoty nebo láce, počet za
rok křtěných, oddaných, zemřelých, weškeré lidnatosti a t. d.

Za 8mé. Příběhy, kteréž se do kronyky přigmau, magi se neydržwe
duchownj nebo světské obce týkati. Gatož ale každá gednotliwá obec s obce-
swazkem spogena gest, nápodobně nemagi se z kronyky wylaučiti příhody, kte-
ré se syce neyblíž na sausedské duchownj nebo světské obce aneb na celau wlast
wztahugi a se zároveň obce dothýkagi.

Za 9té. Obzwláštnej cena kronyky záleží w wdánj wěrném wšech ged-
notliwých okolichnosti, — často zdánliwých maličkostj, — a w gistotě, kterauž se
z podotknutých, do gednotliwosti gdauchých skutků prawý obraz rozličných ča-
su a gich místnjch okolichnosti a saustognostj, opodál wšij zamysšlené, hystorycko-
mudrcké saustawy dobywá. Kronykáři se tedy snažte, gednotliwosti příběhů,
slawnosti a t. d., z nichž mrawy a wdalosti času wyswjtagi, dokonale zagna-
menati. Zbytečná obšjrnost se syce lišij, nieměně gest lepšij, nežli galowá
wšieobecnost.

Za 10té. Nepožaduge se prağmatycký děgopiš, ani vsudek kronykáři
o aučelnosti negakého zawedenj neb činu, aniž ozdobný, wyhledaný neboli na-
dutý sloh čili způsob psanj. Tomu se má spíše letopisec wyhnauti, a sobě
sprostý, nenucený sloh lepšijch kronykáři wěku prostřednjho za příklad wžyti.
Nesprostšij powjdeka skutku gest neylepšij, a wšim, čeho sy žádáme. Magi se
sepisowati podle postupnosti času.

Každé gednotliwe wdánj na fragi kronyky číslkem roku, nenjli tež čísllo
v předeššých připomenuto, a w běhu powjdky měsyc a den patřičně pozname-
neyme.

Za 11té. Letopisec dobře věinj, pakli příběh hned sepisse, gať mjle se
stane. Zato dokonaloť auřednj gest rukogemštwjm wěrnosti letopisnj.

Za 12té. Ade se kronyka welmi starostliwě wěsti chce, ponawrhne se
registřij předmětů w odděleném swazku.

Za 13té. Každé duchownj a světské obce wýtistě tohoto ponawčeni s
tjm doloženjm podáváme, aby kronyce samé připogen byl.

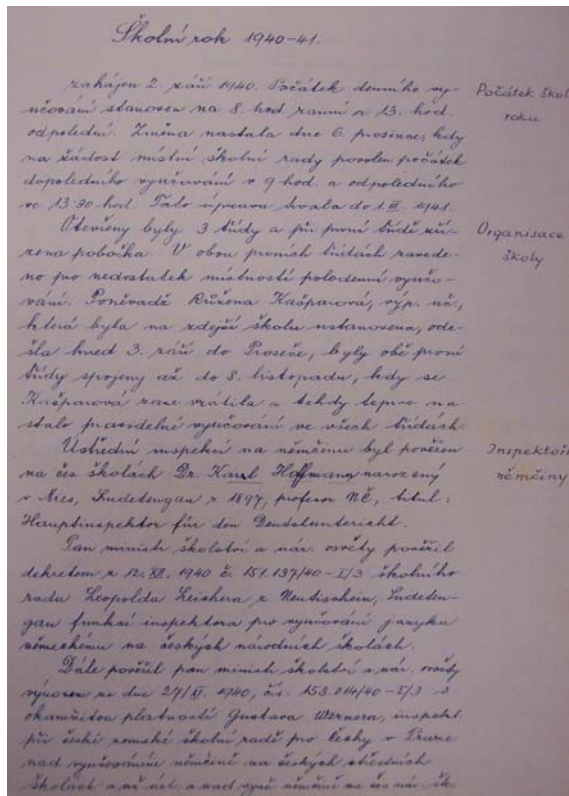
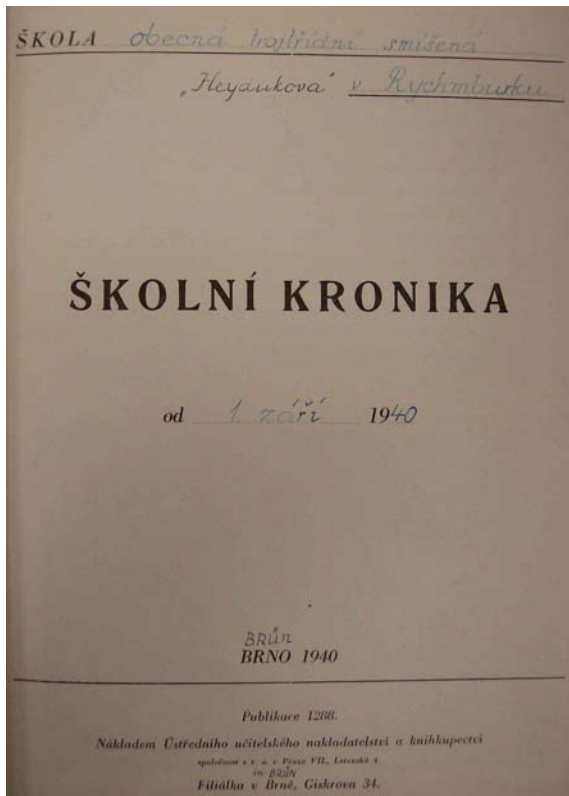
Za 14té. K tomuto čili nákladem duchownj aneb světské obce podle
zde daného připomenutj zhotowené knihy, ze 300 neboli ze 350 archů záležej-
ch se zaopatřegi, číslly stránek poznamenagi, šňůrkau protáhnu, a k záwirce
od předstaweného auřadu zapečetěgi.

W Praze, dne 31ho srpna 1835.

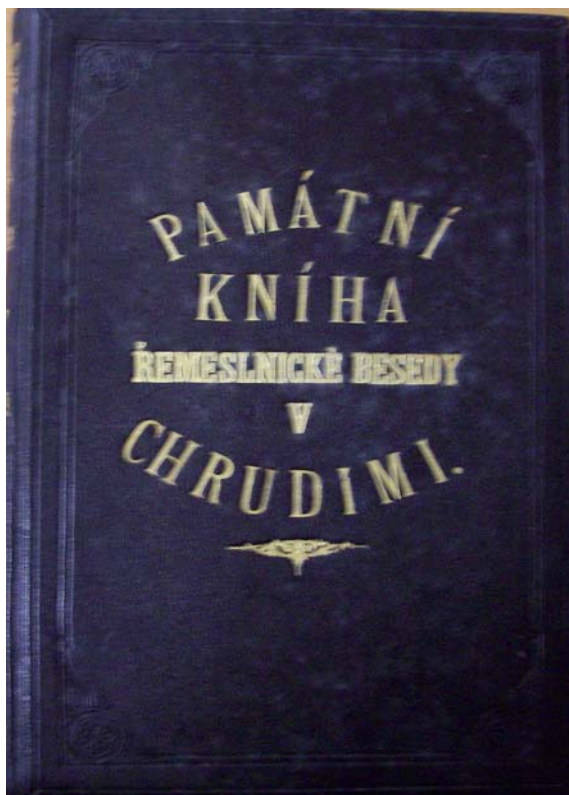
Od čyf. král. českého zemského přednostenstwji.

Karel hrabě Chotek,

neywššij purkrabj a čyf. král. gubernyální přednost.

Příloha č. 9

Příloha č. 10

Příloha č. 11

RESUME

The objective of this thesis is chronicles in Chrudim region in the 19th and the 20th century.

The work is focused on evolution of chronicles from times, when its writing was not given by any authorities, through establishment of the first law about memory books in Habsburg monarchy in the year 1835 enacted by count Karel Chotek till present. The last law about municipalities' chronicles was enacted on the 14th March 2006.

At the same time the work is concerned with another kinds of chronicles, such as school, communities, parish and clerical, personal and familiar and corporational, ect. Writing of each chronicler and the content of the record are demonstrating miscellaneous examples out of the most interesting memorials from selected books.

This thesis is divided into several basic parts. In the first two chapters is outlined the evolution of the chronicles and the traditional chronicles generally. The second one is handling about legacy of the municipal memory books from the year 1835 till present time. In the following part are summarized other kind of chronicles and them related legal measures with interesting quotations from this chronicles. The sixth chapter is approaching the Chrudim region itself and mainly in watched period of 19th and 20th century. The last chapter of this thesis is collecting the findings, deals with question, how the chronicles were evolved in Chrudim area, regional specificities, regional chroniclers and present chronicles tendencies.